

Naiset näkyviksi

■ TYÖRYHMÄN MIETINTÖ

Naiset näkyviksi

■ TYÖRYHMÄN MIETINTÖ

Julkaisusarjan kannen suunnittelu: Timo Lemmetti, Goodwill Oy
Julkaisun taitto: Vammalan Kirjapaino Oy

ISSN 1458-4131
ISBN 978-951-53-3087-1 (nid.)
ISBN 978-951-53-3088-8 (pdf)

Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2008

Kuvailulehti

Julkaisija

Rikosseuraamusvirasto

Julkaisun nimi:

Naiset näkyviksi

Tekijä:

Työryhmän mietintö

Tiivistelmä

Naisvankityöryhmä on selvittänyt naisvankien sijoitustarpeita ja toiminnallisia tarpeita sekä laatinut suunnitelman naisvankien sijoittamisesta aluevankiloihin.

Naisten osuus kaikista vangeista on kansainvälisesti ollut kasvussa. Suomessa naisvankien osuus vangeista on kasvanut 15 vuodessa 3,5:stä seitsemään prosenttiin. 1.1.2008 naisvankeja oli 236. Naisvankien yleisin rikostyyppi on väkivaltarikos, johon heistä on syyllistynyt vajaa puolet. Hieman yli puolet naisvangeista on vankilassa ensimmäistä kertaa, kun kaikista vangeista ensikertaisia on 30 %. Sekä naisista että miehistä noin 40 % on vankilassa korkeintaan kolme kuukautta, sakon muuntorangaistusta suorittavat pääsääntöisesti alle kuukauden ja tutkintavangit runsaan 3 kuukautta. Vain noin viidesosa naisvangeista vapautui vuonna 2007 avovankilasta, kun taas miehistä avolaitoksista vapautui joka kolmas. Kimmo Hypénin tutkimuksen mukaan noin 40 % naisista uusi rikoksen kolmen seurantavuoden aikana, kun miehistä uusi yli puolet.

Naisvankien keski-ikä on 37 vuotta ja avo- tai avioliitossa on runsas kolmannes. Noin 2/3:lla on lapsia. Noin puolet alaikäisistä lapsista on sijoitettu sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen. Pitkäaikaisilla naisvangeilla on sosiaalisissa suhteissa monella tapaa enemmän ongelmia kuin miehillä. Heistä lähes kolme neljäsosaa on kokenut läheissuhteissaan väkivaltaa, miehistä vain runsas neljännes. Naisista yli 60 % ei saa kumppaniltaan tukea rikoksettomassa elämäntavassa, kun miehistä jopa 2/3:lla on rikoksetonta elämäntapaa tukeva parisuhde. Myös naisten vanhemmuuden taidot ja suhteet lapsiin on arvioitu heikommiksi kuin miesten. Miesvangit ovat taas useimmin kytköksissä rikollista käyttäytymistä vahvistaviin kaveripiireihin kuin naiset. Noin ¼ naisista ja hieman vähemmän miehistä ei pystynyt selviämään menoistaan siviilissä ja olikin saanut usein toimeentulotukea. Raha-asioiden hoidossa oli monella ongelmia, samoin asuntotilanne oli useilla ongelmallinen.

Naisvankien kuten miestenkin sairastavuus on yleistä väestöä huomattavasti korkeampi. Terveystutkimuksen alustavien tietojen mukaan yli puolet naisista on alkoholi-ongelmaisia ja vielä useammalla on huumausaineongelma. Amfetamiini on yleisin naisten käyttämä huume, mutta päihteiden käyttö on usein sekakäyttöä. Eriaiset persoonallisuushäiriöt, ahdistuneisuus ja masennus ovat yleisiä naisvangeilla. He kärsivät myös somaattisista sairauksista muun muassa C-hepatiitista. Lähes kaikki tarvitsevat terveydenhuollon palveluita joko päihteiden käytön, psykiatristen ongelmien tai somaattisten sairauksien vuoksi. Myös pitkäaikaisille vangeille tehtävien riski- ja tarvearviointien mukaan

päihnteiden käyttö nostaa niin nais- kuin miesvankien uusimisriskiä huomattavasti. Naisista 2/3:lla on puutteita ongelmanratkaisutaidoissa ja puolella itsehillinnässä. Miehillä on naisia useammin tavoitehakuista aggressiivisuutta, vaikeuksia tunnistaa ongelmiaan sekä rikosmyönteisiä ja vihamielisiä asenteita.

Naiset ottavat miehiä paremmin vastuuta rikoksistaan ja heillä on hieman positiivisemmat asenteet koulutukseen sekä työhön. Koulutustausta on molemmilla ryhmillä alhainen. Sukupuolten välillä on myös selvä ero muutosmotivaatiossa rikoskäyttäytymisestä irroittautumiseen naisten eduksi. Motivaatiohoitoon alkoholi-ongelmien vuoksi on naisilla mutta huume-ongelmien vuoksi miehillä hivenen korkeampi.

Vangille laaditaan rangaistusajan suunnitelma, jolla pyritään auttamaan häntä saamaan valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistämään hänen sijoittumistaan yhteiskuntaan. Sekä nais- että miesvankien rangaistusajan tavoitteissa korostuivat ammatillisten valmiuksien saaminen ja työllistyminen sekä päihdeettömyys. Koulutukseen ja työllisyyteen tulisi panostaa 2/3:lla naisista ja ¼ :lla miehistä. Päihdekuntoutusta tarvitsee suurin osa vangeista. Lähes joka toinen naisvangin ja hieman harvemman miesvangin ajattelutaitoja tulisi kehittää.

Sekä nais- että miesvangeilla on monenlaisia palvelutarpeita vapautuessa. Vajaa kolmannes naisista tarvitsi apua asunnon hankinnassa. Valtaosa tarvitsi työvoimahallinnon palveluita. Monet halusivat selvittää mahdollisuuden eläkkeeseen tai koulutukseen. Muita yleisiä palvelutarpeita olivat velkatilanteen selvittäminen ja päihdekuntoutus.

Naisvangeille tarkoitettuja toimintoja leimaa vähäisyys ja kuntoutuksen järjestämisen satunnaisuus, mikä vaikeuttaa naisten rangaistusajan suunnitelmien toteuttamista. Työryhmän keskeinen selvityskohde oli se, paranisiko naisvankien mahdollisuus osallistua toimintoihin, jos niitä järjestettäisiin isommalle ryhmälle valtakunnallisesti vai onko kotipaikkäläheisyys, joka ei kuitenkaan kovin hyvin toteudu suurissa aluevankiloissa, tätä tärkeämpää.

Kansainvälisissä sopimuksissa ja suosituksissa kielletään sukupuolen perusteella tapahtuva syrjintä sekä suositellaan nais- ja miesvankien erillään asuttamista. Naisten sosiaalista eristämistä tulisi välttää sijoittamalla heidät muiden naisvankien joukkoon. Rangaistusajan suunnittelussa tulee ottaa huomioon naisvankien erityiset tarpeet. Euroopassa naisvankien sijoittamisessa on vaihtelevia käytäntöjä, mutta tyypillisintä on, että maassa on yksi tai useampia naisvankiloita minkä lisäksi miesvankiloissa on naisille tarkoitettuja osastoja. Näin on myös Suomessa. Kansainvälisessä naisvankitutkimuksessa on kuitenkin kritisoitu pienten naisosastojen perustamisesta miesvankiloihin.

Työryhmä kannattaa naisvankien ryhmämuotoisen kuntoutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestämistä valtakunnallisina ja ehdottaa nais erityisen toiminnan kehittämishanketta. Ryhmämuotoisen kuntoutuksen järjestäminen on perusteltua sen vaikuttavuuden vuoksi. Samassa laitoksessa olevien vankien suurempi määrä mahdollistaa ryhmien järjestämisen kus-

tannustehokkaasti. Kuntoutukseen osallistuminen erillään miehistä edistää naisten kuntoutumisprosessia ja vähentää seksuaalista häirintää. Asiantuntemuksen keskittäminen mahdollistaa paremmin henkilökunnan naisvankityöhön liittyvän osaamisen kehittämisen. Naisvankien hajauttaminen pieniin osastoihin saattaa vaarantaa isompien keskittymien tuoman edun. Naisten rangaistusajaksi voi kuitenkin kuulua sekä sijoituksia lähemmäksi kotipaikkaa että valtakunnallisia toimintoja silloin kun se on tarpeellista.

Suljettuja naisvankipaikkoja oli 16.3.2008 yhteensä 223 (Hämeenlinnassa, Konnunsuolla, Oulussa, Pelsolla, Pyhäselässä, Turussa, Vaasassa, Vantaalla) ja avolaitospaikkoja 64 (Vanajalla, Köyliössä ja Ylitorniolle), yhteensä paikkoja oli 287. Paikkoja on kokonaisuutena määrällisesti riittävästi, mutta alueellisesti paikkoja puuttuu Kaakkois- ja Itä-Suomesta. Naisvankien avolaitossijoitusten vähäisyys riippuu enemmänkin sijoituskäytännöistä kuin paikkojen puutteesta. Toisaalta avolaitosten sijainti ei välttämättä ole paras mahdollinen. Työryhmän mielestä tulisi harkita kriittisesti Köyliön osaston jatkoa pitkällä aikavälillä, koska se ei sijainniltaan palvele kovin hyvin vapauttamisen valmistelua. Työryhmä on tarkastellut avolaitosten käytön rinnalla tai sijasta vapauttamisvaiheen toimintojen hoitamista ulkopuolisiin laitoksiin sijoituksia lisäämällä tai perustamalla uudentyypinen vapauttamisyksikkö tai useita yksiköitä, jonka/joiden toimintojen järjestämisessä nojaututtaisiin sidosryhmien tuottamiin palveluihin. Työryhmä ehdottaa selvitettävän yhteistyössä sidosryhmien kanssa, voidaanko vapauttamisvaihetta organisoida siten, että vankien sijoittuminen yhteiskuntaan helpottuisi.

Valvontarangaistuksen mahdollinen käyttöönotto, koevapauden käytön laajentaminen ja sakkovankien väheneminen vähentäneet vankien määrää. Vähennys kompensoi mahdollisesti vielä kasvussa olevaa naisvankien määrää, joten suurta muutosta naisvankipaikkojen tarpeeseen ei liene tulossa.

Naisosastojen henkilöstöresurssit ovat vaihtelevia, mutta useiden vankiloiden ongelma on henkilöstövaje. Miesvankiloiden yhteydessä olevilla pienillä naisosastoilla ei välttämättä ole omaa henkilökuntaa, jolloin naisvankien asiat eivät ole erityisesti kenenkään vastuulla. Silloin henkilökunnalla ei myöskään välttämättä ole ammatillisia taitoja tunnistaa naisvankien tarpeita ja ohjata heitä adekvaattien palveluiden piiriin. Naisosaston toimiminen saattaa jäädä liiaksi yhden tai kahden virkailijan varaan ja henkilökunnan väsyminen ja sairauspoissaolot voivat edelleen huonontaa tilannetta.

Avainsanat

naisvangit

Sarjan nimi	ISSN	ISBN
Rikosseuraamusviraston julkaisuja	1458-4131	978-951-53-3087-1

Kokonaissivumäärä	Kieli	Kustantaja	Jakaja
148	Suomi	Rikosseuraamusvirasto	Rikosseuraamusvirasto

Presentationsblad

Utgivare

Brottsförhållningsverket

Publikationens titel:

Att göra kvinnor synliga

Författare:

Arbetsgruppsbetänkande

Referat

En arbetsgrupp för kvinnliga fångar har utrett de kvinnliga fångarnas behov av stationering och verksamhet och gjort upp en plan för hur de ska placeras i regionfängelserna.

Kvinnornas andel av samtliga fångar har vuxit på det internationella planet. I Finland har andelen kvinnor stigit från 3,5 till 7 procent på 15 år. Den 1 januari 2008 fanns det 236 kvinnliga fångar. De hade oftast gjort sig skyldiga till våldsbrott (det gällde knappt hälften av kvinnorna). Drygt hälften av kvinnorna var för första gången intagna, medan andelen förstagångsintagna av alla fångar var 30 procent. Ungefär 40 procent av både kvinnorna och männen var högst tre månader intagna, de som avtjänade förvandlingsstraff för böter i regel under en månad, och de häktade drygt tre månader. Bara ca en femtedel av kvinnorna (en tredjedel av männen) frigavs 2007 från en öppen anstalt. Enligt en undersökning av Kimmo Hypén upprepade ca 40 procent av kvinnorna den kriminella verksamheten under de tre år som undersöktes. Över hälften av männen återföll i brott.

Genomsnittsåldern hos de kvinnliga fångarna är 37 år. Drygt en tredjedel är gifta eller samboende. Ungefär två tredjedelar har barn. Ungefär hälften av de underåriga barnen hade placerats i familjevård eller på barnvårdanstalt. Kvinnliga långtidsfångar hade i flera avseenden mera problem i sina sociala relationer jämfört med männen. Nästan tre fjärdedelar hade upplevt våld i sina nära relationer, hos männen är motsvarande siffra bara drygt en fjärdedel. Över 60 procent av kvinnorna får inte stöd av sin partner när det gäller att föra ett liv utan kriminalitet, medan rentav två tredjedelar av männen lever i ett parförhållande som stödjer ett levnadssätt utan kriminalitet. Också kvinnornas färdigheter som föräldrar och relationer med barnen uppskattas vara svagare än männens motsvarande färdigheter. Manliga fångar är å andra sidan oftare sammanbundna med kompiskretsar som förstärker kriminellt beteende. Ca tre fjärdedelar av kvinnorna, och något färre av männen, kunde inte klara av sina utgifter i det civila och hade därför ofta fått socialbidrag. Många kvinnor hade problem med ekonomin. Bostadssituationen var också problematisk.

Sjukdomsfrekvensen hos kvinnliga fångar, såsom hos manliga, är avsevärt högre än hos hela befolkningen. Enligt preliminära resultat från en hälsoundersökning har över hälften av kvinnorna alkoholproblem och ännu flera drogproblem. Amfetamin är den vanligaste drogen bland kvinnor, men rusmedelsbruket är ofta blandmissbruk. Olika slags personlighetsstörningar, ångest och depression är frekventa hos kvinnliga fångar. De lider också av somatiska

sjukdomar, bl.a. av C-hepatit. Nästan alla behöver hälsovårdstjänster för missbruk, psykiska problem eller för somatiska sjukdomar. Enligt utvärderingar av risker och behov, utförda på långtidsfångar, ökar återfallsrisken hos både kvinnliga och manliga fångar avsevärt genom missbruk. Två tredjedelar av kvinnorna har bristfällig förmåga att lösa problem. Hälften har problem med självbehärsningen. Männen uppvisar oftare än kvinnorna målinriktad aggressivitet och har svårt att identifiera sina problem. Männen har också oftare fiendliga attityder och förhåller sig positivt till brott.

Kvinnor tar större ansvar för sina kriminella gärningar jämfört med männen. De förhåller sig något mera positivt till utbildning och arbete. Utbildningsnivån hos båda grupperna är låg. Kvinnor är oftare motiverade att förändra sig och lösgöra sig från kriminellt beteende. I målen för strafftiden hos både kvinnliga och manliga fångar accentueras anskaffning av yrkeskunskap, sysselsättning och frihet från alkohol och droger. För två tredjedelar av kvinnorna och tre fjärdedelar av männen är det viktigt att satsa på utbildning och sysselsättning. Merparten av fångarna behöver missbrukarrehabilitering. Det är viktigt att utveckla de kognitiva färdigheterna hos nästan varannan kvinnlig fånge och hos något färre manliga fångar.

Både manliga och kvinnliga fångar har ett stort behov av tjänster när de frigges. Knappt en tredjedel av kvinnorna behöver hjälp med att skaffa bostad. Merparten behöver tjänster från arbetsmarknadsförvaltningen. Många vill utreda sina möjligheter att få pension eller utbildning. Andra vanliga tjänstebehov är förknippade med skuldutredning och missbrukarrehabilitering.

De aktiviteter som är avsedda för kvinnliga fångar är begränsade och sporadiska. Rehabilitering ordnas slumpmässigt. Detta gör det svårare att genomföra planerna för strafftiden. En viktig fråga som arbetsgruppen skulle utreda gällde om de kvinnliga fångarna skulle få ökade möjligheter att delta i aktiviteter om aktiviteterna ordnades för större grupper på ett riksomfattande plan, eller om närheten till hemorten, som trots allt inte är särskilt påtaglig i de stora regionfängelserna, är viktigare.

I internationella avtal och rekommendationer förbjuds könsdiskriminering. Det föreslås också att kvinnliga och manliga fångar ska bo separat. Social isolering av kvinnor ska undvikas genom att kvinnorna ska stationeras tillsammans med andra kvinnor. Vid planeringen av strafftiden ska de kvinnliga fångarnas specifika behov beaktas. När det gäller placering av kvinnliga fångar varierar praxis i de olika länderna i Europa. Den vanligaste lösningen är att det finns ett eller flera kvinnofängelser och dessutom några kvinnoavdelningar i fängelser för män. Detta är också situationen i Finland. Den internationella forskningen om kvinnliga fångar har emellertid kritiserat den praxis som går ut på att små kvinnoavdelningar ska inrättas i fängelser för män.

Arbetsgruppen stödjer att grupprehabilitering och yrkesutbildning ska ordnas för kvinnliga fångar på ett riksomfattande plan och föreslår att ett projekt ska startas för utveckling av specifik kvinnoverksamhet. Att ordna grupprehabilitering är välmotiverat eftersom sådan verksamhet är effektiv. När ett stort antal fångar är stationerade på samma anstalt kan gruppernas verksamhet ordnas

kostnadseffektivt. Att delta i rehabilitering som är avskild från män främjar rehabiliteringsprocessen hos kvinnor och reducerar sexuellt störande. Koncentration av sakkunskap gör det möjligt att bättre utveckla personalens kunskande i arbetet med kvinnliga fångar. Att decentralisera de kvinnliga fångarna till små avdelningar medför att de fördelar som är förknippade med stora enheter riskerar att gå förlorade. Men strafftiden för kvinnor kan mycket väl omfatta både stationering närmare hemorten och riksomfattande verksamhet när sådan behövs.

Den 16 mars 2008 fanns det totalt 223 kvinnoplatser i slutna fängelser (i Tavastehus, Konnunsuo, Uleåborg, Pelso, Pyhäselkä, Åbo, Vasa och Vanda) och 64 kvinnoplatser på öppna anstalter (i Vånå, Kjulo och Övertorneå). Det totala antalet platser var alltså 287. Antalet platser är i det stora hela tillräckligt, men på den regionala nivån saknas det platser i Sydöstra och Östra Finland. Att kvinnliga fångar i begränsad utsträckning stationeras på öppna anstalter beror mera på placeringspraxis än på platsbrist. Å andra sidan är de öppna anstaltens geografiska läge inte alltid optimalt. Enligt arbetsgruppen ska Kjuloavdelningens fortsatta verksamhet på lång sikt övervägas kritiskt, eftersom anstaltens läge inte särskilt väl främjar förberedelserna för frigivningen. Vid sidan av – eller i stället för – öppna anstalter har arbetsgruppen granskat om aktiviteterna under frigivningsfasen kunde skötas så att fångarna i större utsträckning skulle placeras på utomstående anstalter eller så att en eller flera frigivningsenheter av ny typ skulle inrättas. De sistnämnda skulle stödja sig på tjänster från utomstående intressentgrupper. Arbetsgruppen föreslår att det i samarbete med intressentgrupperna ska utredas hur frigivningsfasen ska organiseras så att återanpassningen i samhället underlättas.

Antalet fångar torde sjunka när övervakningsstraff eventuellt introduceras, frihet på prov utvidgas och bötesfångarna blir färre. Det möjligen stigande antalet kvinnliga fångar kompenseras av denna reducering. Vi kan därför knappast vänta oss någon stor förändring i behovet av platser för kvinnliga fångar.

Personalresurserna på kvinnoavdelningarna varierar, men personalunderskottet är ett problem i många fängelser. De små kvinnoavdelningarna i fängelser för män har inte alltid några egna anställda vilket betyder att ingen svarar särskilt för de kvinnliga fångarnas ärenden. Då har personalen inte heller alltid den yrkeskunskap som behövs för att identifiera de kvinnliga fångarnas behov och vägleda dem till adekvata tjänster. Aktiviteterna på en kvinnoavdelning kan alltför mycket bero på en eller några anställdas insatser. Trötthet och sjukskrivningar förvärrar situationen ytterligare.

Nyckelord

kvinnliga fångar

Seriens namn	ISSN	ISBN	
Brottspåföljdsverkets publikationer	1458-4131	978-951-53-3087-1	
Antal sidor	Språk	Förlag	Distribution
148	Finska	Brottspåföljds- verket	Brottspåföljds- verket

SISÄLTÖ

ALKUSANAT	11
JOHDANTO	12
TIIVISTELMÄ	15
TYÖRYHMÄN ESITYKSET	19
1. NAISVANKEIHIN LIITTYVIÄ TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ	29
2. NAISVANKIEN ASEMAA KOSKEVAT SÄÄDÖKSET JA SOPIMUKSET	36
2.1 Kansainväliset suositukset vankeinhoidosta	36
2.2 Suomen lainsäädäntö	38
3. KÄYTÄNTÖJÄ NAISVANKIEN SJOITTELUSSA ERI MAISSA	41
4. TILASTOJA NAISVANGEISTA	44
5. NAISVANKIEN SJOITTAMISEN JA TOIMINTOJEN NYKYTILA	48
5.1 Naisvankien sijoittaminen	48
5.1.1 Sijoittajayksiköt	48
5.1.2 Riski- ja tarvearviot	50
5.1.3 Rangaistusajan suunnitelmat	53
5.2 Naisvankipaikat ja naisten jakautuminen vankiloittain	56
5.3 Naisvankien toiminnot	62
5.4 Valvottu koevapaus	68
6. NAISVANKIEN SJOITTAMISEN JA TOIMINTOJEN KEHITTÄMINEN .	69
6.1 Kehittämiseen vaikuttavia taustatekijöitä	69
6.2 Naisvankien sijoittaminen – keskitetysti vai hajautetusti?	71
6.3 Vankeusprosessin eri vaiheisiin liittyviä kehittämissuhteita	73
Sijoittajayksikkötoiminta	73
Tutkintavankeus	76
Rangaistuksen suorittaminen suljetussa vankilassa	78
Vapauttamisvaihe	79
6.4 Toiminnan kehittäminen – sekaryhmät vai toiminnat erikseen? ...	89
6.4.1 Naisten oman kuntoutusprosessin häiriintyminen	90
6.4.2 Sukupuolinen häirintä vankiloissa	91
6.5 Terveydenhuolto ja toiminnat	93
6.5.1 Terveydenhuolto ja mielenterveyspalvelut	94
6.5.2 Työtoiminta	95
6.5.3 Koulutus	97
6.5.4 Kuntoutus	98

Naiserityinen lähestymistapa kuntoutukseen	98
Päihdekuntoutus	99
Väkivaltatraumaan liittyvä kuntoutus	100
Yksilötyö	100
7. NAISVANKIEN KANSSA TYÖSKENTELEVÄ HENKILÖSTÖ	103
7.1 Resurssitilanne	103
7.2 Koulutustarve	104
7.3 Sijoittajayksiköiden henkilöstö	104
7.4 Kehittämisen- ja tutkimustoiminta	105
English summary	106
Kirjallisuus	110
Liite 1. Kysely vankiloiden johtajille	113
Liite 2. Kysely sijoittajayksiköiden johtajille	117
Liite 3. Naispaikkoja sisältävien vankiloiden paikat ja toiminnat	118
Liite 4. Riski- ja tarvearviotiedot	140
Liite 5. Naisille tarkoitettujen ohjelmien ja muun kuntouttavan toiminnan	142

ALKUSANAT

Naisvankityöryhmän asettamiseen vaikuttivat sekä julkinen mielenkiinto naisvankien asemaan, naisvankien monet esille tulleet kuntoutustarpeet että aluevankilajärjestelmän käyttöönoton 1.10.2006 tuoma muutos naisvankien sijoittamiseen. Naisvangit tulisi sijoittaa pääsääntöisesti kotipaikkansa perusteella määräytyvään aluevankilaan, mutta kaikilla aluevankiloilla ei ole riittäviä resursseja naisten moninaiisiin tarpeisiin vastaamiseen. Työryhmän työn painopiste on ollut luoda suuntaviivat naisvankien sijoitukselle sekä toimintojen, erityisesti kuntouttavan toiminnan kehittämiseksi. Tärkeä kysymys oli, tulisiko naisvangeille järjestää kuntoutusta tarpeen mukaan myös valtakunnallisesti, vai onko kotipaikkäläheisyys, joka ei kuitenkaan kovin hyvin toteudu suurissa aluevankiloissa, tätä tärkeämpi periaate.

Naisvangeista on ollut saatavissa erittäin vähän tietoa, minkä vuoksi työryhmä selvitti työnsä pohjaksi laajasti naisvankien taustaa ja kuntoutustarpeita sekä eri vankiloiden toimintamahdollisuuksia. Ensimmäistä kertaa saatiin tietoa myös pitkäaikaisille naisvangeille sijoittajayksiköissä tehdyistä riski- ja tarvearvioista ja rangaistusajan suunnitelmista. Työryhmän puheenjohtajan Vuokko Karsikkaan ja sihteerin Emmi Latun tekemä ansiokas taustaselvitys antaa perustietoa myös naisvankeja koskevalle tutkimukselle laajemminkin. Rikosseuraamusvirasto on tämän työryhmän mietinnön lisäksi julkaissut Rikosseuraamusviraston julkaisusarjassa naisvankien päihdekuntoutusta Vanajan vankilassa koskevan Riitta Granfeltin tutkimuksen ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa” (2/2007) sekä Rosi Enroosin tutkimuksen ”Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa” (1/2008). Näiden julkaisujen perusteella on saatu paljon tarpeellista tietoa naisvankien tarvitseman toiminnan kehittämistä varten. Toivon, että tietoja hyödynnetään laajasti myös sidosryhmäyhteistyössä sekä vankila-aikana että autettaessa naisia sijoittumaan yhteiskuntaan vankeuden jälkeen.

Helsinki 19.6.2008

Esa Vesterbacka

Vankeinhoitolaitoksen pääjohtaja

JOHDANTO

Rikosseuraamusvirasto asetti elokuussa 2007 naisvankien sijoittamista ja toimintoja selvittämään työryhmän. Työryhmän tehtäväksi määriteltiin:

1. selvittää naisvankien sijoitustarpeet ja toiminnalliset tarpeet
2. selvittää kriteerit joita edellytetään naisvankiosastoilta erityisesti avolaitoksissa ottaen huomioon osastojen toimivuus
3. selvittää tarve naisvankien keskitettyihin kuntoutus- ja koulutuspalveluihin
4. laatia suunnitelma naisvankien sijoittamisesta aluevankiloihin ottaen huomioon naisvankien tarvitsemien ja saatavilla olevien toimintojen järjestämismahdollisuudet
5. laatia suunnitelma naisvankiosastojen henkilöstötarpeesta ja henkilökunnan koulutustarpeesta

Työryhmän työn määrääjäksi asetettiin 31.3.2008. Työryhmän jäseniä olivat dosentti Riitta Granfelt A-klinikkasäätiöstä, apulaisjohtaja Inga Grönlund Turun vankilasta, kriminaalihuoltotyöntekijä Helena Halme Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimistosta, psykologi Marika Jaarto Hämeenlinnan vankilasta, aluevankilan johtaja Marjatta Kaijalainen Etelä-Suomen aluevankilasta, erityisasiantuntija Vuokko Karsikas Rikosseuraamusvirastosta, psykologi Sari Koikkalainen Laukaan vankilasta, erikoissuunnittelija Emmi Lattu Etelä-Suomen aluevankilan sijoittajayksiköstä, apulaisjohtaja Kari Minkkinen Satakunnan vankilasta (1.12.2007 asti), vankilanjohtaja Ville-Veikko Pohjola Ylitornion vankilasta, vartija Hilikka Puustinen Konnunsuon vankilasta, erikoissuunnittelija Satu Rahkila Vankilan Tekniset Toimihenkilöt ry:stä, opettaja Maija Richter Rikosseuraamusalan Koulutuskeskuksesta, erikoissuunnittelija Seija Rimpiläinen Kaakkois-Suomen aluevankilan sijoittajayksiköstä, sijoittajayksikön johtaja Maija Roiha Itä-Suomen aluevankilan sijoittajayksiköstä, kehittämisspäällikkö Maarit Suomela Kriminaalihuollon tukisäätiöstä (Krits), vankilanjohtaja Kaisa Tammi-Moilanen Vanajan vankilasta ja puheenjohtaja Jari Tuomela Vankilavirkailijoiden liitosta. Työryhmän puheenjohtajana toimi Vuokko Karsikas ja sihteerinä Emmi Lattu.

Työryhmä kokoontui viisi kertaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa Tikkurilassa. Työryhmä kuuli asiantuntijana ylläääkäri Päivi Viitasta Vankisairaalaista. Työryhmä lähetti lokakuussa niille vankiloille, joissa on naispaikkoja, kyselyn (liite 1) liittyen naisvankien sijoittamiseen ja toimintoihin. Sijoittajayksiköille lähetettiin tiedustelu (liite 2) naisvankien sijoittamiseen liittyvistä asioista. Kyselyjen vastausaika oli hyvin lyhyt työryhmän aikataulun kiireellisyydestä johtuen ja tämä vaikeutti monien vankiloiden mahdollisuutta paneutua asiaan.

Mietinnön sisältö perustuu näiden kyselyiden tuloksiin, työryhmässä käytyihin keskusteluihin, Rikosseuraamusviraston tilastoihin, Vankitietojärjestelmän

tietoihin sekä kansainväliseen ja suomalaiseen naisvankitutkimuskirjallisuuteen. Rikosseuraamusviraston erikoistutkija Marja-Liisa Muiluvuori ja tutkija Sasu Tyni tuottivat työryhmän käyttöön naisvankeja koskevia tietoja Vankitieto-järjestelmästä.

Mietintö on jaettu seitsemään lukuun. Johdannon jälkeen ensimmäisessä varsinaisessa luvussa käsitellään työryhmän kehittämistyön kannalta keskeisiä naisvankitutkimuksia. Toisessa luvussa tarkastellaan naisvankien sijoittamisen ja toimintojen kannalta tärkeitä kansainvälisiä sopimuksia ja Suomen lainsäädäntöä. Kolmannessa luvussa tarkastellaan naisvankien sijoittamista kansainvälisesti ja neljäs luku esittelee tilastotietoa naisvangeista. Viides luku on yhteenveto vankiloiden ja sijoittajayksiköiden vastauksista työryhmän kyselyihin ja siinä kerrotaan Suomen naisvankien sijoittamisen ja toimintojen nykytilanne tiivistetysti. Luvussa sivutaan sijoittamisen ja toimintojen ongelmakohtia, joihin keskitytään seuraavassa luvussa lähemmin. Luvussa tarkastellaan myös naisvankien riski- ja tarvearvioita ja rangaistusajan suunnitelmia. Vankiloille ja sijoittajayksiköille lähetetyn kyselyn vastaukset ovat liitteessä 3. Lukija voi halutessaan etsiä yksittäisten vankiloiden naispaikkoja ja toimintoja koskevia tietoja tästä liitteestä. Kuudes luku pohjautuu viidennen luvun nykytilankuvaukseen ja on työryhmän varsinainen kehittämisluku. Sen alussa tarkastellaan sitä tilannetta ja reunaehtoja, joiden pohjalta työryhmä on kehittämissuosituksensa tehnyt sekä kysymystä naisten sijoittamisen keskittämisestä ja alueellistamisesta. Tämän jälkeen siirrytään vankeusprosessin eri vaiheisiin ja esitellään kolme naisten vapauttamisvaiheen järjestämisen vaihtoehtoa. Toiminnan kehittämistä käsittelevässä alaluvussa käsitellään naisten ja miesten yhteisten tai erillisten toimintojen etuja ja haittoja. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään työtoimintaa, koulutusta ja kuntoutusta ja niiden kehittämistarpeita. Seitsemäs luku on erillinen luku naisvankien kanssa työskentelevästä henkilöstöstä ja heidän koulutustarpeestaan sekä kehittämis- ja tutkimustoiminnasta.

Mietinnössä on eritelty sijoittaminen ja toiminnot ja teksti kulkee näillä kahdella tasolla. Sijoittamisella tarkoitetaan tässä lähinnä vankipaikkoja ja sijoittajayksiköiden toimintaa. Toiminta on jaettu työtoimintaan, koulutukseen ja kuntoutukseen. Sijoittaminen ja toiminnot ovat kuitenkin toisiinsa kietoutuneita, joten niitä ei voida käsitellä täysin erillisinä. Työryhmän aikataulu oli tiukka eikä se mahdollistanut prosessinomaista työskentelyä riittävässä määrin. Kyseessä on kokonaiskatsaus naisvankien tilanteeseen, jolla pyritään antamaan tietoa ratkaisujen pohjaksi. Työryhmä ei ole kuitenkaan tarkastellut naisvankien ja heidän lapsiinsa liittyviä kysymyksiä muuta kuin hyvin yleisellä tasolla, koska asiasta on tehty erillinen tutkimus, jossa esitetään suosituksia toimintakäytäntöjen kehittämiseksi (Enroos ja Pösö 2008). Koska kaikissa kysymyksissä ei ole ollut mahdollista paneutua kovin syvälliselle tasolle, työryhmä ehdottaa kehittämishanketta nais erityisen toiminnan kehittämiseksi. Lisäksi tulisi selvittää yhteistyössä sidosryhmien kanssa, voidaanko vapauttamisvaihetta organisoida siten, että vankien sijoittuminen yhteiskuntaan helpottuisi.

Naisvankien asemaa on aiemmin pohdittu oikeusministeriön vankeinhoito-osaston työryhmässä, jonka mietintö *Naisten vuoro* ilmestyi vuonna 1997, sekä vuonna 1992, jolloin Vankeinhoitoasian neuvottelukunta laati selvityksen *Naisvankien erityisongelmat*. Molemmissa mietinnöissä on nostettu esille vastaavia toiminnan kehittämistarpeita kuin tässä mietinnössä, mutta naisvankien tilanteen kehittäminen on edelleen ajankohtainen asia.

Työryhmä on kehittämisehdotuksissaan lähtenyt siitä, että naisvankien rangaistus toimeenpannaan vankeuslain mukaisesti ja tätä varten osoitetaan riittävät määrärahat. Työryhmä on tehnyt vain välttämättömiä muutosehdotuksia nykyiseen tilanteeseen, koska Vankeinhoitolaitoksen määrärahatilanne on heikko. Valtionhallinnon tuottavuusohjelmalla pyritään siihen, että toimintoja tehostamalla tuloksia saadaan aikaan pienemmällä henkilöstömäärällä. Naisvankien osalta tämä saattaa merkitä sitä, että toiminnassa on huomattavassa määrin turvaututtava ostopalveluihin, jotta pienille naisvankiryhmille voitaisiin tarjota tarpeellisia palveluita.

Parhaillaan käynnissä olevassa rikosseuraamusalan kehittämishankkeessa pyritään rakentamaan perusta palvelukykyiselle ja tehokkaalle rangaistusten täytäntöönpano-organisaatiolle, jossa Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltolaitoksen hallinnot on yhdistetty. Koska kehittämistyö on vielä kesken, alueorganisaatio ja alueiden rajat eivät ole tiedossa. Tämä voi vaikuttaa naispaikkojen sijoitukseen tulevaisuudessa. Yhteinen organisaatio voi myös antaa mahdollisuuden joustavaan toimintaan, jossa eri tahojen vahvuuksia voidaan hyödyntää uudella tavalla. Uudistus voi mahdollistaa vankeusprosessin paremman sujuvuuden esimerkiksi arviointivaiheessa ja vapauttamisvaiheessa.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa mietintönsä Rikosseuraamusvirastolle.

Helsingissä 31. maaliskuuta 2008.

	Vuokko Karsikas	
Riitta Granfelt	Inga Grönlund	Helena Halme
Marika Jaarto	Marjatta Kaijalainen	Sari Koikkalainen
Ville-Veikko Pohjola	Hilkka Puustinen	Satu Rahkila
Maija Richter	Seija Rimpiläinen	Maija Roiha
Maarit Suomela	Kaisa Tammi-Moilanen	Jari Tuomela
		Emmi Lattu

TIIVISTELMÄ

Naisvankityöryhmä on selvittänyt naisvankien sijoitustarpeita ja toiminnallisia tarpeita sekä laatinut suunnitelman naisvankien sijoittamisesta aluevankiloihin ottaen huomioon naisvankien tarvitsemien ja saatavilla olevien toimintojen järjestämismahdollisuudet.

Työnsä pohjaksi työryhmä on kuvannut naisvankien määrää ja sijoittumista eri laitoksiin, naisten taustaa ja palvelutarvetta sekä naisvankeihin liittyviä kansainvälisiä sopimuksia ja lainsäädäntöä. Useimmissa kansainvälisissä sopimuksissa ja suosituksissa kielletään sukupuolen perusteella tapahtuva syrjintä sekä suosittelaa nais- ja miesvankien erillään asuttamista. Rangaistusajan suunnittelussa tulee ottaa huomioon naisvankien erityiset tarpeet. Heidän sosiaalista eristämistään tulisi välttää ja heidät tulisi sijoittaa muiden naisvankien joukkoon.

Vankeuslaissa kielletään sukupuoleen perustuva syrjintä. Sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Asetuksen mukaan tuomittu on toimitettava vankilaan, jossa aluevankilan sijoittajayksikkö sijaitsee tai aluevankilan sijoittajayksikön määräämään aluevankilaan. Vankeuslain voimaantulon jälkeen naisvangeille on perustettu lisää paikkoja Etelä-Suomen aluevankilan ulkopuolelle. Alueorganisaatiot eivät kuitenkaan ole paikkojen suhteen omavaraisia lukuun ottamatta Etelä-Suomea, joka aiemmin hoiti suurelta osin naisvankien rangaistusten täytäntöönpanon.

Euroopassa naisvankien sijoittamisessa on vaihtelevia käytäntöjä, mutta tyypillisin järjestely on yhdistelmä, että maassa on yksi tai useampia naisvankiloita ja tämän lisäksi miesvankiloissa on naisille tarkoitettuja ”siipiä” tai lisärakennuksia. Näin on myös Suomessa. Kansainvälisessä naisvankitutkimuksessa on kritisoitu pienten naisosastojen perustamista miesvankiloihin. Ongelmia voi esiintyä esimerkiksi naisten toimintojen järjestämisessä pienelle ryhmälle, henkilökunnan asenteessa naisvankeihin sekä naisten ja miesten välisessä vuorovaikutuksessa. Myöskään Pohjoismaissa ei ole yhtenäistä käytäntöä: naisten sijoittelussa ollaan erilaisilla linjoilla Tanskan yhteisvankiloista Ruotsin erillisiin naisvankiloihin.

Kaikkialla maailmassa naisvangit ovat vähemmistönä mutta naisten suhteellinen osuus on kansainvälisesti ollut kasvussa. Suomessa naisvankien prosentuaalinen osuus koko vankipopulaatiosta on kasvanut 3,5 % :stä vuonna 1993 alkuvuoden 2008 seitsemään prosenttiin. Vuoden alussa naisvankeja oli yhteensä 236. Yli puolet heistä oli 30–49-vuotiaita. Naisvankien yleisin rikostyyppi on väkivaltarikos, johon heistä on syyllistynyt vajaa puolet. Tämä on poikkeuksellisen yleistä muihin Euroopan maihin verrattuna. Huumausainerikos oli päärikkosena 15 %:lla. Hieman yli puolet naisvangeista oli vankilassa ensimmäistä kertaa, kun kaikista vangeista ensikertaisia oli 30 %. Sekä naisista että miehistä

noin 40 % on vankilassa korkeintaan kolme kuukautta, sakon muuntorangais- tusta suorittavat pääsääntöisesti alle kuukauden ja tutkint vangit runsaan 3 kuukautta. Naisvangit uusivat rikoksensa harvemmin kuin miehet ja uuteen rikokseen naisilla kuluu miehiä pidempi aika. Kimmo Hypénin tutkimuksen mukaan noin 40 % naisista uusi rikoksen kolmen seurantavuoden aikana, kun miehistä uusi yli puolet.

Terveystutkimuksen alustavien tietojen mukaan sekä mies- että naisvangit ovat yleistä väestöä huomattavasti sairaampia. Vangeilla on monia erilaisia etenkin mielenterveyteen ja päihteidenkäyttöön liittyviä ongelmia. Yli puolet naisista oli alkoholi-ongelmaisista.; huumausaineongelma oli kahdella kolmesta. Päihteiden käyttö oli usein sekakäyttöä, mutta amfetamiini oli selkeästi yleisin naisten käyttämä huume. Mielenterveysongelmista naisilla olivat yleisiä erilaiset persoonallisuushäiriöt, ahdistuneisuus ja masennus. Monet olivat olleet jossain elämässä vaiheessa psykiatrisessa sairaalahoidossa tai saaneet mielenterveysongelmiin määrättyjä lääkkeitä. Naisvangit kärsivät myös somaattisista sairauksista. C-hepatiittia sairasti yli puolet. Heillä oli myös paljon erilaisia pään alueen vammoja. Lähes kaikki naisvangit tarvitsevat terveydenhuollon palveluita: lähes ¾ tarvitsee hoitoa päihteidenkäytön vuoksi, yli 60 % psykiatristen ongelmien vuoksi ja yli puolet somaattisten sairauksien vuoksi.

Myös pitkäaikaisille vangeille tehtävien riski- ja tarvearvotietojen mukaan päihteiden käyttö nostaa niin nais- kuin miesvankien uusimisriskiä huomattavasti. Naisista 2/3:lla oli puutteita ongelmanratkaisutaidoissa ja puolella itsehillinnässä. Miehillä oli naisia enemmän tavoitehakuista aggressiivisuutta ja vaikeuksia omien ongelmallisten elämänalueiden tunnistamisessa ja ongelmanratkaisutaidoissa sekä rikosmyönteisiä ja vihamielisiä asenteita.

Naisvangeilla oli varsinkin sosiaalisissa suhteissa monella tapaa enemmän ongelmia kuin miehillä. Heistä lähes kolme neljäsosaa oli kokenut läheissuhteissaan väkivaltaa joko nykyisessä suhteessaan tai aiemmin kun miehistä lähisuhteiden väkivaltaa kokeneita oli vain runsas neljännes. Naiset olivat olleet myös lähisuhteiden väkivallan tekijöinä hieman useammin kuin miehet. Naisista yli 60 % ei saanut kumppaniltaan tukea rikoksettomassa elämäntavassa, kun miehistä jopa 2/3:lla oli rikoksetonta elämäntapaa tukeva parisuhde. Myös naisten vanhemmuuden taidot ja suhteet lapsiin arvioitiin heikommiksi kuin miesten. Toisaalta miesvangit olivat useimmin kytköksissä rikollista käyttäytymistä vahvistaviin kaveripiireihin kuin naiset.

Naiset ottivat miehiä paremmin vastuuta rikollisesta teostaan ja olivat tietoisempia tekojensa vaikutuksista ja taustamotiiveista. Naisilla oli hieman paremmat ja positiivisemmat asenteet koulutukseen tai harjoitteluun sekä työhön ja työllistymiseen. Sukupuolten välillä oli myös selvä ero muutosmotivaatiossa rikoskäyttäytymisestä irrottautumiseen: naisista ¾:n arvioitiin haluavan tukea muutokseen, miehistä muutosmotivoituneiksi arvioitiin runsas puolet. Hoitomotiivaatio alkoholin vuoksi oli naisilla ja huumeiden vuoksi miehillä hieman korkeampi.

Vangille laaditaan rangaistusajan suunnitelma, jolla pyritään auttamaan häntä saamaan valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistämään hänen sijoittumistaan yhteiskuntaan. Sekä nais- että miesvankien rangaistusajan tavoitteissa korostuivat ammatillisten valmiuksien saaminen ja työllistyminen sekä päihdeettömyys. Koulutukseen ja työllisyyteen tulisi panostaa 2/3:lla naisista ja ¼:lla miehistä. Päihdekuntoutusta tarvitaan suurimman osan kohdalla. Lähes joka toisen naisvankin ja hieman harvemman miesvankin ajattelutaitoja tulisi kehittää.

Naisvangeille tarkoitettuja toimintoja leimaa vähäisyys ja kuntoutuksen järjestämisen satunnaisuus. Naisvankien toimintamahdollisuuksien vähäisyys vaikeuttaa naisten rangaistusajan suunnitelmien toteuttamista kaikissa aluevankiloissa. Nais erityistä ryhmämuotoista kuntoutusta on jossain määrin kehitetty vain Vanajan vankilassa, muissa vankiloissa käytetään alun perin miehille suunniteltua päihdekuntoutusta. Työryhmän keskeinen selvityskohde on ollut se, onko mielekkäämpää järjestää joitakin naisvankien toimintoja valtakunnallisesti ja pyrkiä tällä takaamaan naisille mahdollisuus osallistua heille riski- ja tarvearvoisten perusteella suunniteltuihin toimintoihin vai onko kotipaikkäläheisyys, joka ei kuitenkaan kovin hyvin toteudu suurissa aluevankiloissa tätä tärkeämpi periaate. Työryhmä on päätenyt siihen, että naisvankien joidenkin toimintojen järjestämistä valtakunnallisina puoltaa se, että samassa laitoksessa olevien vankien suurempi määrä mahdollistaa tiettyjen ryhmämuotoisten toimintojen järjestämisen kustannustehokkaasti. Ryhmämuotoisen kuntoutuksen järjestäminen on perusteltua sen vaikuttavuuden vuoksi. Tärkeää on järjestää kuntoutusta erillään miehistä, koska se edistää naisten kuntoutumisprosessia ja vähentää seksuaalista häirintää. Asiantuntemuksen keskittäminen mahdollistaa paremmin henkilökunnan naisvankityöhön liittyvän osaamisen kehittämisen. Naisvankien hajauttaminen pieniin osastoihin saattaa vaarantaa isompien keskittymien tuoman edun. Myös naisten terveydenhuollon sekä terveydenhuoltoyksikön ja muun vankeinhoidon yhteistyön kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota.

Suljettuja naisvankipaikkoja oli 16.3.2008 yhteensä 223 ja avolaitospaikkoja 64, yhteensä paikkoja oli 287. Naisvankeja oli 245. Paikkoja on siten kokonaisuutena määrällisesti riittävästi. Aluevankiloittain tarkasteltuna tutkintavangeilta puuttuu paikkoja Kaakkois-Suomesta, jossa ei ole myöskään riittävästi suljettuja paikkoja rangaistusta suorittaville. Myös Itä-Suomessa on puutteita suljetuista paikoista. Samoissa aluevankiloissa ei ole myöskään avolaitospaikkoja.

Työryhmä on tarkastellut vankiluvun kehitystä paikkatarpeen pohjaksi. Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2009–2012 arvioidaan valvontarangaistuksen käyttöönoton, koevapauden käytön laajentamisen ja sakkovankien vähenemisen laskevan laitoksessa olevaa vankimäärää. Nämä tekijät voivat vähentää myös naisvankipaikkojen tarvetta jossain määrin. Vähennys kompensoi mahdollisesti vielä kasvussa olevaa naisvankien määrää. Työryhmä katsoo edellisen perusteella, että suurta muutosta naisvankipaikkojen tarpeeseen ei ole tulossa. Myös naisten avolaitossijoitusten osuus on hyvin

lähellä tulostavoitetta 27 % rangaistusvangeista. Oikeusministeriön TTS:ssa vuosille 2009–2012 avolaitospaikkojen osuus on vähennetty 25 %:iin. Vuoden vaihteessa avolaitoskapasiteetista oli käytetty 78 % ja tyhjillään oli 14 paikkaa. Kuitenkin vain noin viidesosa naisvangeista vapautui vuonna 2007 avovankilasta, kun taas miehistä avolaitoksista vapautui joka kolmas. Naisvankeja ei myöskään sijoiteta juuri koskaan suoraan siviilistä avolaitokseen.

Avolaitokset sijaitsevat Vanajalla, Köyliössä ja Ylitorniolla ja keskeisestä Suomesta avolaitos puuttuu. Työryhmän mielestä tulisi harkita kriittisesti Köyliön osaston jatkoa pitkällä aikavälillä, koska se ei sijainniltaan palvele kovin hyvin vapauttamisen valmistelua. Työryhmä on selvittänyt avolaitosten käytön rinnalla tai sijasta vapauttamisvaiheen toimintojen hoitamista ulkopuolisiin laitoksiin sijoituksia lisäämällä tai perustamalla uudentyypinen vapauttamisyksikkö tai useita yksikköjä, jonka/joiden toimintojen järjestämisessä nojaututaan nykyistä useammin sidosryhmien tuottamiin palveluihin.

Naisosastojen henkilöstöresurssit ovat vaihtelevia, mutta useiden vankiloiden yleinen ongelma on henkilöstövaje, mikä heijastuu myös naisosastojen henkilöstöön. Miesvankiloiden yhteydessä olevilla pienillä naisosastoilla ei välttämättä ole omaa henkilökuntaa, jolloin naisvankien asiat eivät ole erityisesti kenenkään vastuulla. Henkilökunnalla ei ole välttämättä ammatillisia taitoja tunnistaa naisvankien tarpeita ja ohjata heitä adekvaattien palveluiden piiriin. Joissakin vankiloissa naisvankiosastot on heikommin resursoitu henkilöstön määrään suhteen kuin vastaavat miesosastot. Naisosaston toimiminen saattaa jäädä liiaksi yhden tai kahden virkailijan varaan ja henkilökunnan väsyminen ja sairauspoissaolot voivat edelleen huonontaa tilannetta.

TYÖRYHMÄN ESITYKSET

Työryhmän ehdotukset naisvankien sijoittamisen ja toimintojen kehittämiseksi on jaoteltu lyhyen ja pidemmän aikavälin tavoitteisiin. Pidemmän aikavälin tavoitteet ulottuvat Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelman kauden 2009–2012 loppupuolelle. Lyhyen aikavälin tavoitteilla tarkoitetaan välittömästi tai mahdollisimman pian tehtäviä kehittämistratkaisuja. Ehdotuksissa on ensin tummennetulla kursivilla työryhmän ehdotus ja sen jälkeen perustelu.

1. Yleiset ehdotukset

TTS-kauden tavoite

Kaikilla alueilla tulee varautua naisten sijoitteluvaiheen toteuttamiseen (arviointi, suunnittelu, sijoitus), tutkintavankeuden toimeenpanoon, peruspalveluihin suljetuissa vankiloissa rangaistusvangeille sekä vapauttamiseen liittyvään toimintaan lähellä kotipaikkaa Erityisesti osa kuntouttavia toimintoja ja naisvankien koulutusta on valtakunnallista sen vuoksi, että varmistetaan niiden järjestäminen rangaistusajan suunnitelmien mukaisesti.

Nykyinen vankeinhoitojärjestelmä perustuu ajatukseen, että aluevankilat hoitavat tutkintavankeuden ja vankeusrangaistuksen toimeenpanon.

Naisvankien pienen määrän vuoksi osa toiminnoista on kuitenkin välttämättömästä järjestää valtakunnallisesti toiminnan laadun turvaamiseksi ja riittävien ryhmäkokojen vuoksi.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Äiti- ja lapsiosastot toimivat valtakunnalliselta pohjalta suljetussa vankilassa Hämeenlinnassa ja avolaitoksessa Vanajan vankilan Vanajan osastolla, mikä käytäntö tulee vahvistaa myös sijoitusta koskevissa ohjeistuksissa.

Toiminta vastaa nykyistä käytäntöä, mutta sitä ei ole kirjallisesti vahvistettu. Lisäksi toimintakäytäntöjen kehittämisessä tulee ottaa huomioon Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa -julkaisussa esitetyn mukaisesti perhe- myönteisten käytäntöjen kehittäminen, vanhemmuuden tukeminen, järjestelmällinen dokumentointi äiti- ja lapsiosastoilla olevista naisista ja lapsista sekä vankeinhoidon ja lastensuojelun yhteistyön lisääminen (Enroos ja Pösö 2008).

Vankeinhoidossa kerättävät tilastot tulee erotella sukupuolen mukaan.

Naisvankien toimintojen kehittämisellä tulee olla Rikosseuraamusvirastossa vastuuhenkilö.

2. Sijoittajayksikkötoiminta

TTS-kauden tavoitteet

Mikkelin ja Kuopion vankiloiden lisärakennus- ja perusparannushankkeiden yhteydessä varmistetaan tarvittavien naisvankipaikkojen perustaminen sijoittajayksiköihin.

Mikkelissä ja Kuopiossa naisten asuttamiseen osoitetut tilat eivät ole asianmukaisia eivätkä riittäviä.

Riski- ja tarvearviointia kehitetään tunnistamaan paremmin naisille ominaiset riskitekijät.

Kansainvälisen tutkimuksen perusteella naisten riskitekijät eroavat osittain miesten uusimisriskeistä. Nykyinen käytössä oleva riski- ja tarvearviointi ei tue naisille tyyppisten uusimisriskien käsittelyä.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Sijoittamiskäytäntöjä tulee kehittää siten, että avolaitossijoitus mahdollistuu naisille rangaistusajan suunnitelmien mukaisesti nykyistä useammin. Lyhyttä rangaistusta suorittamaan tulevat naisvangit sijoitetaan suoraan avolaitokseen, kun he täyttävät avolaitossijoituksen kriteerit ja sijoitus on heidän toimintatarpeidensa mukaista. Naisvankien mahdollisuutta vapautua avolaitoksesta lisätään.

Vankeuslain mukaan vanki tulee sijoittaa niin avoimiin olosuhteisiin kuin mahdollista. Naisvankien riski syyllystyä uuteen rikokseen on keskimäärin pienempi kuin miesvankien. Naisvankeja sijoitetaan kuitenkin harvemmin kuin miehiä avovankilaan suoraan siviilistä ja naiset myös vapautuvat miehiä harvemmin avolaitoksesta.

Avolaituskelpoisilla naisvangeilla tulee olla mahdollisuus edetä avovankilaan rangaistusajan suunnitelman mukaisesti, vaikka aluevankilalla ei ole omia avolaitospaikkoja. Työryhmä suosittaa, että naisten avolaitospaikat ovat valtakunnallisia.

Perustelu kuten edellä. Jos omasta aluevankilasta puuttuu avolaitospaikkoja naisille, tarpeelliset sijoitukset tehdään yhteistyössä toisen aluevankilan kanssa.

Rangaistusajan suunnittelussa otetaan huomioon naisvankien erityisongelmat ja sijoittelu tehdään kuntoutuksen, koulutuksen, työn, turvallisuustarpeiden tai pienen lapsen vankilaan tuonnin vuoksi tarpeen mukaan riippumatta aluerajoista.

Riski- ja tarvearvioiden mukaan naisvangeilla on erityisen paljon ongelmia terveyteen, päihteisiin ja väkivaltaan liittyen, jotka tulee ottaa huomioon rangaistusajan suunnitelmissa ja niiden toteuttamisessa. Kaikkia toimintoja

ei voida järjestää jokaisessa aluevankilassa, minkä vuoksi osa toiminnoista on tarpeen järjestää valtakunnallisesti.

Sijoittajyksiköissä tulee olla naisvankien erityiskysymyksiin ja naisvankien kanssa työskentelyyn liittyvää asiantuntemusta ja tietoa naisvangeille suunnatuista valtakunnallisista toiminnoista.

Naisvankien erityisongelmiin keskittyntä osaamista voidaan lisätä esimerkiksi siten, että sijoittajyksiköihin nimetään naisten sijoituksen vastuuhenkilö, jonka tulee ylläpitää naisvankeihin liittyvää osaamista ja tietoja.

Työnjaosta ja sijoittamiskäytännöistä Etelä-Suomen ja muiden aluevankiloiden välillä sovitaan valtakunnallisten toimintojen yhteydessä.

Käytännöistä sopiminen on tarpeellista, koska jokaisella alueella ei ole kaikkia naisvankien tarvitsemia palveluita.

Sijoittajyksiköiden ja terveydenhuollon yhteistyötä kehitetään. Säännönmukaisena käytäntönä tulee olla vangin luvan pyytäminen sijoitukseen ja toimintatarpeeseen vaikuttavien tietojen luovuttamiseen tätä tarkoitusta varten.

Meneillään olevan vankien terveystutkimuksen mukaan naisvangit ovat monitahoisesti sairastavia ja erityisesti korostuvat mielenterveys- ja päihdeongelmat. Mielenterveysongelmat ovat naisilla miehiä useammin persoonallisuushäiriöitä sekä masennus- ja ahdistusoireita. Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden mukaan naisvankien itsetuhoisuus on yleistä. Kuntoutustarpeet tulee ottaa huomioon rangaistusajan suunnittelussa.

3. Tutkintavankeus

TTS-kauden tavoitteet

Mikkelin ja Kuopion vankiloiden lisärakennus- ja perusparannushankkeiden yhteydessä varmistetaan tarvittavien naisvankipaikkojen perustaminen tutkintavankeja varten.

Perusteluna naisten nykyiset epäasialliset ja riittämättömät tilat Kuopion ja Mikkelin vankiloissa ja tutkintavankepaikkojen puute ko. aluevankiloissa.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Tutkintavangit tulee pitää erillään rangaistusvangeista, ellei muu ratkaisu ole perusteltavissa tutkintavankeuslailla.

Perusteena tutkintavankeuslain säännös (3 luku 1 §) sekä kansainväliset vankeinhoitoa koskevat sopimukset.

Kaakkois-Suomen alueen tutkintavangit sijoitetaan Hämeenlinnaan tutkintavankeuden ajaksi Mikkelin vankilan lisärakennuksen ja perusparannuksen valmistumiseen asti.

Perusteena epäasialliset ja riittämättömät naispaikkatilat Mikkelin vankilassa sekä Pyhäselän vankilan yliasutus.

Tutkintavankeuden alussa arvioidaan järjestelmällisesti tutkintavankien välittömän terveydenhuollon, sosiaalityön ja kriisityön tarve. Tutkintavankeudessa varmistetaan mahdollisuus terveydenhuoltoon (mukaan lukien päihdekatkaisu ja -vieroitus sekä mielenterveyspalvelut), kriisipalveluihin ja sosiaalisten asioiden hoitoon. Erityisesti väkivaltarikokseen syyllistyneiden naisvankien kriisistä huolehditaan heti naisen saavuttua vankilaan. Tutkintavankeja motivoidaan muutosprosessin käynnistämiseksi ja heille varmistetaan mahdollisuus osallistua aktivoivaan toimintaan.

Tutkintavankiloissa ei tällä hetkellä arvioida säännönmukaisesti kaikkien tutkintavankien tilannetta vankilaan tullessa. Erityisesti kriisi- ja mielenterveyden tarpeiden selvittämättä jättäminen saattaa vaikuttaa haitallisesti vangin henkiseen tilaan. Naisvangeista osa on ensikertalaisia henkirikoksen tehneitä ja ilman aikaisempaa rikostaustaa. Naiset ovat usein kokeneet pitkään jatkuvaa parisuhdeväkivaltaa. Rikokseen syyllistyminen ja siitä aiheutuvat seuraukset ovat vakava kriisi. Tutkintavankeuden aikaiset kokemukset luovat osaltaan pohjaa koko vankeuden suorittamiselle. Toiminnan järjestämisen vähäisyyteen tutkintavankeusaikana on kiinnittänyt huomiota myös CPT ja Tutkintavankityöryhmä.

4. Rangaistusvangit suljetuissa vankiloissa

TTS-kauden tavoitteet

Hämeenlinnan vankilan perusparannus.

Vankilassa on käytössä paljusellejä, mikä on ihmisarvoa alentavaa. Esimerkiksi CPT on kiinnittänyt asiaan huomiota. Vankilasta puuttuu myös tarpeellisia toimintatiloja.

Kaakkois-Suomen aluevankilaan sijoitetaan viimeistään Mikkelin vankilan lisärakennuksen ja perusparannuksen valmistuttua myös naisia, jotka eivät ole sitoutuneet päihdeettömyyteen.

Suljetun vankilan toiminnan tulee palvella kaikkia vankeja.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Hämeenlinnan vangeille tulee järjestää mahdollisuus normaalien WC-tilojen käyttöön mahdollisimman nopeasti.

Paljusellien käytön lopettamiseen tulisi löytää ratkaisu jo ennen vankilan peruskorjausta. Se, ettei vangilla ole mahdollisuutta päästä WC-tiloihin kaikkina vuorokauden aikoina, on perustuslain vastaista.

Jos vanki sijoitetaan rangaistusajan suunnitelman mukaisesti muualle kuin kotipaikan mukaiseen aluevankilaan, vangin mahdollisesti pidempiä matkoja kotipaikkakunnille kompensoidaan myöntämällä tälle poistumisluovia sosiaalisin perustein ja maksamalla ne vankilan varoista. Vankila mahdollistaa sosiaalisten suhteiden kohtuullista ylläpitoa varten puhelin-yhteydet vankilan kustannuksella.

Erityisesti naisvangeilla korostuvat suhteet lapsiin ja perheeseen ja sosiaalisten sidosten osuus irrottauduttaessa rikoskäyttäytymisestä on merkittävä. Naisvankipaikkojen epätasainen jakautuminen saattaa aiheuttaa erityisiä yhteydenpitotarpeita.

5. Vapauttamisvaihe

TTS-kauden tavoitteet

Naisvankien sijoittamisen lähtökohtana tulee olla naisten yhtäläiset mahdollisuudet vapautua muista kuin suljetuista laitoksista vangin yhteiskuntaan palaamisen helpottamiseksi. Naisvangeille on tällä hetkellä määrällisesti lähes riittävästi avolaitospaikkoja eikä tiedossa ole naisvankien määrää olennaisesti muuttavia tekijöitä. Työryhmä pitää kuitenkin paikkojen alueellista jakautumista ongelmallisena, koska Itä- ja Kaakkois-Suomen alueilla ei ole avolaitospaikkoja ja Köyliön osaston paikat ovat sijainniltaan syrjässä ja hankalien kulkuyhteyksien päässä. Köyliön naisosaston jatkoa tuleekin harkita kriittisesti pidemmällä aikavälillä.

Työryhmä on tarkastellut useita vaihtoehtoja naisten vapauttamisvaiheen tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi keskisessä Suomessa pitkällä aikavälillä sen lisäksi, että Vanajan osasto ja Ylitornion naispaikat säilyvät. Nämä vaihtoehdot ovat a) avolaitososaston perustaminen Laukaan vankilaan b) erillisen vapauttamisyksikön perustaminen maan keskiosaan c) ulkopuolisen sijoituksen ja valvotun koevapauden lisääminen. Työryhmän mielestä ennen valintaa eri vaihtoehtojen välillä niiden käytännön toteuttamismahdollisuutta tulee tarkemmin selvittää. Erityisesti tulisi selvittää, voitaisiinko yhteistyössä sidosryhmien kanssa käynnistää uudentyyppistä vapauttamisyksikköyhteistyötä tai lisätä vankien sijoittamista naisille toimintaa järjestäviin yksiköihin.

Naiset vapautuvat harvemmin avolaitoksesta ja heitä myös sijoitetaan suoraan avolaitokseen harvemmin kuin miehiä. Naisilla tulee olla samanlaiset mahdollisuudet vapautua avoimista olosuhteista kuin miehillä. Vapauttamisyksikkö tai ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen edistäisi hyvin vankeuslain tavoitteen mukaista yhteiskuntaan integroitumista ja soveltuisi naisille heidän alhaisen uusimisriskinsä vuoksi. Jos selvitys

osoittaa vapauttamisyksikön perustamisen tai ulkopuolisten sijoitusten lisäämisen tarkoituksenmukaiseksi ja taloudellisesti mahdolliseksi niin yhteistyössä sidosryhmien kanssa tulisi järjestää hanke toiminnan toteuttamiseksi. Rikosseuraamusviraston tulisi käynnistää tämä selvitystyö yhteistyössä aluevankiloiden kanssa. Toissijainen vaihtoehto on avolaitosyksikön perustaminen Laukaan vankilaan.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Naisvankien vapauttamisen valmistelua suljetuissa vankiloissa tulee kehittää.

Kaikkia vankeja ei voida turvallisuustekijöiden vuoksi sijoittaa avoimiin olosuhteisiin ennen vapautumista. Suljetuissa vankiloissa on erityisen tärkeää kehittää vangin vapautumiseen valmistelua, koska tilanne on riskialttiimpi kuin vapautuminen avoimista olosuhteista. Suljetusta vankilasta vangin on itse vaikeampi valmistella vapautumistaan. Yksilöllisen valmistelun lisäksi on tarpeen kehittää erillisiä vapautumiskursseja tai vapautumiseen liittyviä teemoja osana muuta ryhmätoimintaa.

Vangeille rakennetaan aluekohtaisesti polku vankilasta yhteiskunnan asumispalveluiden käyttöön ja asumistaitoja kehitetään jo vankila-aikana.

Valtioneuvoston periaatepäätös 14.2.2008 edellyttää asumispalveluiden järjestämistä erityisryhmille, muun muassa vankilasta vapautuville, suurimmissa kaupungeissa ja kehittämishankkeen käynnistämistä rikosseuraamusalan ja kyseessä olevien kaupunkien kesken asumispolkujen rakentamiseksi.

Vapauttamisen valmistelua kehitetään yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Vankeuslain 4 luvun 6 ja 7 §:t.

6. Terveystenhoito ja mielenterveyspalvelut

Naisten terveydentilaan liittyviin tarpeisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Mikäli vankilassa ei ole tarjolla sopivia tai tarpeellisia terveyspalveluja, tulee näitä hankkia ostopalveluna ulkopuolelta. Päihdekuntoutuksen yhteydessä tulee ottaa huomioon psyykkiset ongelmat.

Vankiloissa on erityisesti puutetta mielenterveyspalveluista, jotka olisivat tarpeen naisvankien laaja-alaisten mielenterveysongelmien vuoksi.

Raskaana olevien naisvankien synnytys- ja perhevalmennusta tulee kehittää vankiloiden ja neuvoloiden yhteistyössä.

Naisvangit ovat heikommassa asemassa perhe- ja synnytysvalmennuksen suhteen kuin muuhun väestöön kuuluvat.

7. Työtoiminta

TTS-kauden tavoitteet

Naisten työtoiminnan vaihtoehtoja tulee monipuolistaa. Työtoimintaa hyödynnetään oppisopimuskoulutuksessa.

Naisten työtoiminta on yksipuolista ja keskittynyt perinteiseen käsityötoimintaan. Oppisopimuskoulutus lisää ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksia työtoiminnan yhteydessä.

Työtoimintaa voidaan järjestää sekaryhmissä, mikäli riittävä valvonta pystytään järjestämään.

Yhteinen työtoiminta miesten kanssa voi mahdollistaa monipuolisempaa työtoimintaa naisille. Monipuolinen työtoiminta edesauttaa työllistymistä vapaudessa.

Siviilityömahdollisuuksien käyttö tulee selvittää nykyistä johdonmukaisemmin osana rangaistusajan suunnitelman mukaisia toimintoja.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Naisvangeille tulee taata ainakin jossakin avovankilassa mahdollisuus parhaiten palkattuun ammattityöhön.

Perusteena naisten tasa-arvoinen kohtelu ja samanpalkkaisuus.

Rikosseuraamusviraston työtoiminnan selvityksessä naisvankien työtoiminta otetaan yhdeksi kehittämiskohteeksi edellä mainittujen suuntaviivojen pohjalta.

Työtoiminnan selvitys tarkastelee työtoiminnan kokonaisuutta ja naisvankien työtoiminnan tulee noudattaa samoja linjoja kuin työtoiminta yleensä.

8. Koulutus

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Työryhmä kannattaa naisvangeille suunnatun heidän tarpeidensa mukaisen ammatillisen koulutuksen järjestämistä valtakunnallisena Hämeenlinnassa ja Turussa.

Naisille ei ole tällä hetkellä ammatillista koulutusta ja riittävän suuren ryhmän saamiseksi kokoon koulutuksen tulee olla valtakunnallista. Turun ja Hämeenlinnan vankilat soveltuvat valtakunnalliseen toimintaan suuren naisvankipaikkamäärän vuoksi.

Opintolupamahdollisuuksien käyttö tulee selvittää nykyistä johdonmukaisemmin osana rangaistusajan suunnitelman mukaisia toimintoja.

9. Kuntoutus

TTS-kauden tavoitteet

Naisvankien kuntoutusta tulee kehittää naisten riski- ja tarvearvioista ja terveystutkimuksesta ilmeneviä tarpeita paremmin vastaavaksi. Kehittämisessä tulee erityisesti ottaa huomioon väkivalta (nainen sekä uhrina että tekijänä), seksuaalikäytökäytökset, mielenterveysongelmat ja päihdeongelmat.

Nykyiset toiminnot eivät vastaa naisvankien tarpeita riittävästi. Naisvankien kuntoutuksesta puuttuu riittävä toiminnallinen jatkuvuus, jolla voidaan suunnitelmallisesti vaikuttaa naisten kuntoutumiseen ja uusimisriskiin. Tätä edellyttää mm. Vankeinhoitolaitoksen päihdestrategia.

Ryhmämuotoista nais erityistä kuntoutusta järjestetään valtakunnalliselta pohjalta Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa. Toimintaa kehittämään asetetaan hanke, joka koskee kuntoutusta Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa sekä kuntoutukseen liittyvien jatkumoiden toteuttamista.

Nais erityisen ryhmämuotoisen kuntoutuksen järjestäminen keskitetysti mahdollistaa laadukkaan toiminnan ja riittävät ryhmäkoot. Rikosseuraamusvirasto käynnistää vuonna 2008 hankkeen, jossa kehitetään naisille suunnattua valtakunnallista kuntoutusta ja kuntoutusjatkumoa vankiloitten kesken ja vankilasta vapauteen.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Tutkintavangeille järjestetään motivoivaa ja informoivaa päihdekuntoutusta.

Päihdeongelmien käsittely tulisi alkaa välittömästi vankilaan tulon jälkeen. Tällä voidaan luoda pohjaa rangaistusajan suunnitelmalliselle kuntouttavalle toiminnalle.

Vankeusvangeille järjestetään suljetuissa vankiloissa yksilötyön rinnalla ainakin motivoivaa ja informoivaa ryhmämuotoista kuntoutusta, josta on kuntoutusjatkumo pidempään ohjelmaan suljetussa vankilassa ja sieltä edelleen avovankilaan.

Kaikissa suljetuissa vankiloissa tulee järjestää vähintään lyhyitä informoivia tai motivoivia päihdeohjelmia.

Ryhmämuotoinen kuntouttava toiminta tulee järjestää naisille erikseen miehistä.

Erillisissä ryhmissä voidaan paremmin varmistaa osallistujien keskittyminen kuntoutukseen ja sitä kautta toiminnan vaikuttavuus.

Vankilat, joissa ei ole riittävää henkilökuntaa tai kuntoutusasiantuntemusta, hankkivat tarpeen mukaan mielenterveyspalveluita sekä päihde- ym. kuntoutusta ulkopuolisilta palveluntarjoajilta.

Ostopalveluiden käyttäminen mahdollistaa joustavan ja monipuolisen toiminnan järjestämisen.

Naisten sijoitusta ulkopuolisiin kuntoutuslaitoksiin tulee käyttää, jos päihde- tai muu kuntoutus on rangaistusajan suunnitelman mukaista, mutta sitä ei ole mahdollista järjestää vankilan sisällä.

Ulkopuolinen sijoitus voi korvata avolaitossijoituksen lähellä vangin kotipaikkaa ja tarjoaa vankilaa siviilimaisemmän kuntoutusympäristön. Ulkopuolinen sijoitus mahdollistaa joustavan ja yksilöllisen toiminnan järjestämisen yhteiskunnan palvelujärjestelmässä.

Valvottuun koevapauteen sijoituksia tulee käyttää järjestelmällisesti edistämään vangin sijoittamista yhteiskuntaan.

Oikeusministeriön asettamat tulostavoitteet edellyttävät, että koevapauden käyttöä lisätään toimintakaudella naisten kohdalla noin puolella. Naisten alhaisen uusimisriskin vuoksi koevapauden käytön lisääminen on mahdollista.

10. Sukupuolinen häirintä

Työryhmä esittää toimintojen järjestämistä naisille erikseen miehistä erityisesti kuntouttavissa toiminnoissa.

Kuntoutuksen tulee perustua luottamukselliseen ja avoimeen ilmapiiriin, jossa jokaisella on mahdollisuus keskittyä omaan kuntoutusprosessiinsa. Työryhmän näkemyksen mukaan tämä mahdollisuus saattaa heikentyä naisten ja miesten yhteisissä toiminnoissa.

Häirintätapauksia varten tulee olla selvät vahvistetut toimintakäytännöt ja puuttumiskykyssä tulee olla nollatoleranssi.

Nopea puuttuminen vaikuttaa ennaltaehkäisevästi ja vahvistetut toimintakäytännöt varmistavat sen, että sukupuoliseen häirintään puututaan kaikissa vankiloissa toivottavalla tavalla.

Pornograafista materiaalia ei tule sallia vankilatiloissa. Tämä on erityisen tärkeää niissä vankiloissa, joissa on naispaikkoja.

Pornograafisen materiaalin esillä olo täyttää Valtioneuvoston tasa-arvosivulla määritellyn sukupuolisen häirinnän kriteerit ja saattaa loukata naispuolisia vankeja sekä työntekijöitä.

11. Henkilöstön kouluttaminen

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Vankilan henkilökuntaa tulee kouluttaa sukupuolisen häirinnän tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen.

Nopealla puuttumisella on sukupuolista häirintää ennaltaehkäisevä vaikutus.

Etelä-Suomen aluevankilan kehittämistehtäviin kuuluu naislähtöisen kuntoutuksen kehittäminen ja asiantuntijatiedon välittäminen muille aluevankiloille mikä tulee ottaa huomioon aluevankilan resursoinnissa.

Etelä-Suomessa kehitetään naisvankeihin liittyvää kuntoutusta työryhmän esittämässä hankkeessa. Kehittämistyön ja naisvankien kanssa työskenteilyn perusteella Etelä-Suomen aluevankilalla on naisvankeihin liittyvää asiantuntemusta, jota tulee käyttää koulutuksessa ja tiedon välittämisessä muille aluevankiloille.

12. Tutkimustoiminta

Työryhmän näkemyksen mukaan naisvankeihin liittyvää tutkimusta tulisi resursoida muun muassa seuraavista aiheista: naisten rikospolut ja rikoksenteon mallit sekä uusimisriskit, naisille suunnattujen mielenterveyspalvelujen nykyiset toteutusmuodot ja kehittämistarpeet sekä vapautumiseen liittyvät erityiskysymykset. Erityisenä näkökulmana tutkimuksissa tulee olla romaninaiset vankiloissa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvityksen mukaan naisvangeista tarvitaan lisää tietoa. Suomessa tehty kriminologinen tutkimus on keskittynyt pääasiassa miesten rikollisuuden tutkimiseen ja miesten vankilakokemusten analysointiin.

1. NAISVANKEIHIN LIITTYVIÄ TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ

Naisvankeihin ei ole Suomessa akateemisessa tutkimuksessa kiinnitetty juuri-kaan huomiota. Vankitutkimus noudattelee samaa mallia muun kriminologisen tutkimusperinteen kanssa siinä, että tutkimuskohteena ovat olleet miehet vankilassa ja miesten rikollisuus. (mm. Kauppila 1999, Kyngäs 2000, Kääriäinen 1994, Ruckenstein & Teppo 2005 sekä laitosrangaistustutkimuksesta yleensä Suomessa Smolej 2005.) Naisten rikollisuutta, naisvankien vankeusaikaa ja siihen liittyviä tekijöitä koskeva tutkimus on ollut pääasiassa oppilaitosten opinnäytetöitä ja selvitystyyppisiä raportteja eikä pitkäjänteisempää perustutkimusta ole tehty muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Tässä luvussa esitellään naisvankeihin liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä siltä osin, kun ne ovat työryhmän mietinnön kannalta oleellisia. Kolme keskeistä tutkimusta, joita esitellään lähemmin, ovat Riitta Granfeltin *Oppisin elämän riippuvuuteni kanssa* (2007), Rosi Enroosin ja Tarja Pösön *Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa* (2008) sekä Niina Väkeväisen pro gradu *Murhasta tuomittuna* (2005).

Lisäksi esitellään vankien terveystutkimuksen tuloksia (The health, working capacity and healthcare needs of Finnish female prisoners 2007) sekä Rikosseuraamusviraston lähisuhdeväkivalta -mietintöä (Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toiminta vankeuden aikana 2006).

Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa

Granfeltin naisnäkökulmaa avaava tutkimus keskittyy naisvankien vapautteen valmentavaan päihdeohjelmaan Vanajan vankilan Vanajan osastolla. Ohjelmaa on tarkasteltu jatkona Hämeenlinnan vankilan naisvankeihin kohdistuvaa kuntouttavaa toimintaa: miten Vanajan osaston päihdeohjelma asettuu osaksi kuntoutusjatkumoa, joka rakentuu suljetun vankilan päihdekuntoutuksesta, Vanajan osaston kuntouttavasta toiminnasta ja avovankilavaiheen jälkeisestä laituskuntoutuksesta tai avohuollon tukitoimista. Toiseksi ohjelmaa on lähestytty osana Vanajan osaston kokonaistoimintaa: miten päihdeohjelma jäsentyy osaksi eri ammattiryhmien työnkuvaa ja kuinka hyvin kahden perustehtävän, rangaitusten täytäntöönpanon ja kuntouttavan työn, integrointi onnistuu. Kolmanneksi on kysytty, mikä merkitys ohjelmalla on siihen osallistuneille naisvangeille erityisesti päihderiippuvuuden näkökulmasta, mutta myös laajemmin elämäntilanteen kokonaisuudessa.

Tutkimus on toteutettu etnografisella tutkimusotteella käyttäen tutkimusmenetelmänä osallistuvaa havainnointia ja haastatteluja. Haastatteluaineisto koostuu päihdeohjelmaan osallistuneiden naisvankien ja Vanajan osaston henkilökunnan

haastatteluista. Lisäksi kuntoutusjatkumon näkökulmasta oli tarpeen perehtyä myös Hämeenlinnan vankilan päihdekuntoutukseen ja tutkimusaineistoon sisältyy myös Hämeenlinnan vankilan henkilökunnan haastatteluja. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda vankeinhoidon kehittämistyön ainekseksi työntekijöiden kokemustietoa ja naisvankien näkökulma heihin kohdistuvaan päihdekuntoutukseen.

Naisvankien päihdekuntoutuksessa toimii hyvin Vanajan osastolla kehitteillä oleva väljästi strukturoidun päihdekuntoutuksen malli. Laadukkaan kuntoutuksen perusehdot ovat ohjelman taustalla olevan kognitiivisen viitekehyksen hallinta ja ohjaajan vuorovaikutustaidot. Naisvangeilla on runsaasti mielenterveysongelmia ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä pelkoja. Ryhmämuotoinen kuntoutus ei sovi kaikille, vaan sen rinnalla on kehitettävä yksilötyötä. Naisvankien parissa tehtävässä päihdekuntoutuksessa korostuu moniammatillisen yhteistyön merkitys, jotta pystyttäisiin nykyistä paremmin vastaamaan päihde- ja mielenterveysongelmien toisiinsa kietoutumiseen.

Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa

Enroos ja Pösö (2008) tarkastelivat lapsia, jotka viettävät varhaislapsuuttaan vankilassa jommankumman vanhemman mukana sekä niitä järjestelyjä, joihin vanhemmat ja eri viranomaiset osallistuvat lapsen tullessa ja ollessa vankilassa. Tutkimuksessa etsittiin myös tietoa lapsen kasvuolosuhteiden järjestämisestä, kun äiti on vankilassa. Tutkimusaineistona on käytetty vankiäitien haastatteluja, naisvangeille suunnattua kyselyä sekä työntekijöiden haastatteluja.

Tutkimuksen mukaan Suomessa on ollut noin 100 eri lasta vankilassa vuosina 2000–2006. Suomessa on kaksi äiti- ja lapsi- osastoa, Vanajan vankilan Vanajan osastolla on 5 paikkaa ja Hämeenlinnan vankilan äiti- ja lapsi-osastolla 6 paikkaa. Molemmat äiti-lapsi-osastot ovat päihteettömiä. Lapsien vankilassa oloaika vaihteli paljon: joidenkin lapsien viettäessä vankilassa jopa vuosia suurin osa lapsista on ollut vankilassa muutaman kuukauden. Osa lapsista on ollut vankilassa äidin mukana useaan otteeseen. Lähtään vankilaan äidin kanssa tulevat lapset ovat pieniä, yleensä alle kolmevuotiaita. Avovankilassa lapsi voi olla noin kolmeen ikävuoteen asti ja suljetussa vankilassa ohjeellinen yläikärajana on kaksi vuotta. Rikoksista äiti-lapsiosastojen naisilla korostuvat varkaus ja muut omaisuusrikokset ja toiseksi yleisin rikostyyppi oli huumausainerikokset. Äiti-lapsiosastolla oleva nainen on tuomittu väkivaltarikoksista huomattavasti harvemmin kuin naisvanki keskimäärin. Osastojen äidit olivat kotoisin pääasiassa Etelä-Suomen alueelta. (mt.80–90.)

Uuden vankeuslain myötä lapsen tulemisesta vankilaan päättää alueen sijoittajyksikön johtaja kuultuaan sosiaaliviranomaisia lapsen edun määrittelyssä sekä vankilan johtajaa. Mikäli sosiaalitoimi ei tunne perhettä entuudestaan, voi sijoittajyksikön olla hankalaa tehdä päätös lapsen edun toteutumisesta. Tutkimuksessa tiivistetään eri organisaatioiden välisen yhteistyön ongelmakohtia

lapsen näkökulmasta, joita olivat: lastensuojelu on mukana yhteistyössä vankilaa aikana yleensä vain, mikäli se on ollut lapsen asiassa mukana jo ennen vankilaa; vähäiset tiedot toisesta organisaatiosta, toimintatavoista ja eri viranomaisten mahdollisuuksista toimia; pohdinta ja epävarmuus salassapitokysymyksistä; lastensuojelun kanta lapsen edun kartoittamisesta sijoitustilanteessa on ylimalkainen. Työntekijöiden haastatteluista paikannettiin viisi ulottuvuutta, joita liitettiin lapsen edun määrittelyyn: ”lapsen etu on olla lähellä äitiä”, ”vankilassaolo on lapselle parasta aikaa”, ”vankila on äiti-lapsisuhteen tekohengitystä”, ”lapsen etu muuttuu äidin eduksi” ja ”epätietoisuus lapsen edusta”. (mt. 107–109.)

Äidit hoitavat lapset osastolla itse eikä heille ole juurikaan mahdollista osallistua muihin toimintoihin, kuten päihdekuntoutukseen. Tutkimuksessa haastatellut työntekijät pitivät tätä yhtenä ongelmallisena asiana. Muita ongelmia henkilökunnan näkökulmasta oli osaston levottoman ja jännitteisen ilmapiirin vaikutus lapseen sekä se, miten etenkin vauvaiän ylittäneiden lasten tarpeisiin pystytään vastaamaan. Työntekijät olivat huolissaan lasten hoidon tasosta, joka ilmeni muun muassa äitien haluttomuutena ulkoiluttaa lapsiaan ja kykenemättömyytenä reagoida lapsen tarpeisiin.

Haastatelluista naisvangeista suurin osa piti lapsen tuloa vankilaan hyvin tärkeänä, muun muassa imettämisen mahdollistamiseksi. Naiset kokivat vankilassa elämisen lasten kanssa tavalliseksi arjeksi, jossa lapsen hoitoon paneuduttiin kuitenkin ehkä siviiliä enemmän. Vankilan lapsenhoito-olosuhteita pidettiin hyvinä, koska siviilielämä oli saattanut olla hyvin kuormittavaa ja fyysiset olosuhteet heikot. Naiset kritisoivat aikaa äiti-lapsiosastolla osaston ilmapiirin ja vankien välisen kielenkäytön vuoksi sekä siksi, että kuka tahansa saattoi ottaa oman lapsen syyliin. (mt. 119–129.)

Tutkimuksen mukaan systemaattinen ja tarkka lapsen edun mukainen tarkastelu puuttuu, kun lapsen äitiä sijoitetaan vankilaan ja vankilassa syntyvien lapsien etua ei ole käytännössä otettu huomioon. Käytännöt lastensuojeluviranomaisten ja vankeinhoidon uusien sijoittajayksiköiden kanssa ovat myös vasta kehittymässä. Enroos ja Pösö pohtivat lapsen etu -käsitteen vaikeutta ja monitahoisuutta. Vankeinhoidolle lasten oleminen vankilassa äitiensä mukana on suuri haaste. Tutkimus peräänkuuluttaa perhemyönteisten käytäntöjen kehittämistä, vanhemmuuden tukemista ja järjestelmällistä dokumentointia äiti- ja lapsiosastoilla olevista naisista ja lapsista sekä vankeinhoidon ja lastensuojelun yhteistyön lisäämistä. (mt. 138–142.)

Tutkimuksessa tuli esiin myös naisten tarve yhteydenpitoon siviilissä oleviin lapsiin ja huoli heistä. Kyselyyn vastanneista 145 naisesta sata kantoi äidillistä vastuuta yhteensä 213 lapsesta, joista alle 18-vuotiaita oli 125. Joka kolmannelle ei ollut vastuullaan lapsia. Suhteet vankilan ulkopuolisiin lapsiin nousivat keskeiseksi tekijäksi naisen vankeusaikana. Noin puolet alaikäisistä lapsista oli sijoitettu sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen. Heistä 24 oli sijoitettu juuri ennen tuomiota tai sen aikana. Isän luona asui yli viidennes ja isovanhempien tai

muiden sukulaisten alle viidennes. Äidit pitivät yhteyttä lapsiinsa yleensä kirjeitse tai puhelimitse. Joka kolmas vastaaja sai valvomattomia tapaamisia ja tätä harvemman lapset kävivät valvotuissa tapaamisissa. Joka viides kävi lomalla. Vain muutama ei pitänyt yhteyttä ollenkaan. (mt. 61, 63, 66, 74.)

Murhasta tuomittuna

Niina Väkeväisen pro gradu Murhasta tuomittuna (2005) keskittyy naiselinkautisvankien kokemien vankeuteen liittyvien tunteiden, kriisien, ihmissuhteiden ja arjen rakentumisen tarkasteluun. Aineistona on kolmen elinkautista vankeustuomiota suorittavan naisvankin syvähaastattelut. Sukupuolisensitiivistä marginalisaatiotutkimusta hyödyntävä tutkimus analysoi marginalisaation monitasoisuutta. Vankeusrangaistuksen tuottama syrjäytyminen ilmeni monilla eri tasoilla ja vankeuden eri vaiheissa. Häpeän, arvottomuuden ja epätasa-arvoisuuden tunteet olivat voimakkaita ja haastatelluilla naisilla oli pitkään kestäviä ja voimakkaita itsemurha-ajatuksia. Vankeusrangaistus oli traumaattinen kriisi ja vankila suljettuna tilana ylläpiti kriisikokemusta. Eräs Väkeväisen haastateltava kuvasi vankeusrangaistukseen liittyviä oman kodin, tilan, työn, ihmissuhteiden läheisyyden ja yksityisyyden menetyksiä ”pieninä kuolemina”. Vankeus merkitsi muuta kuin vain vapauden menetystä. Pidätetyksi tuleminen, tutkintavankeusaika ja vankilaan joutuminen oli kaikkien haastateltujen mukaan ollut hyvin vaikeaa psyykkisesti. Tuomion ymmärtäminen ja vankeusrangaistuksen sisäistäminen jatkui pitkään ja vankeusajan alku oli kaoottista. Väkeväinen löysi haastattelemiensa naisten puheesta yhtymäkohtia parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten (Husso 2003) ja perheen sisäistä seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneiden aikuisten (Laitinen 2004) kokemuksiin liittyen tunteeseen kyvyttömyydestä vaikuttaa omaan elämään, syyllisyyden ja häpeän tunteisiin ja leimatuksi tulemisen kokemukseen.

Väkeväisen haastatteluissa sivuttiin myös naisvankien kokemuksia sukupuolten välisestä tasa-arvosta vankilassa. Naiset kokivat olevansa eriarvoisessa asemassa suhteessa miesvankeihin. Naisten mielestä vankeinhoito on rakentunut miesten tarpeita ajatellen tai sitten vastaavasti sukupuolettomasti: naisten sukupuolta ja erityistarpeita huomioimatta ja tunnustamatta.

Elinkautiseen tuomittujen naisten haastatteluissa korostui vankien heterogeenisyys ja se, että vangeilla on hyvin erilaisia tarpeita kuntoutuksen suhteen. Väkeväinen tarkastelee tutkimuksessaan vankeinhoidon perusajatusta vankien yksilöllisestä kohtelusta ja peräänkuuluttaa enemmän kuntoutusvaihtoehtoja. Vankiloiden kuntoutuksen keskittyminen päihdekuntoutukseen ei palvele kaikkia vankeja ja terapeuttisia kuntoutusmuotoja tulisi kehittää myös muille. Pitkäaikaisvangeille tulisi tarjota terapeuttista tukea koko vankeusajalle, mutta etenkin vankeuden alkuvaiheeseen, jolloin vankien oma psyykinen vointi on usein heikoimmillaan.

Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toiminta vankeuden aikana

Rikosseuraamusvirasto asetti työryhmän vuonna 2004 selvittämään vankeinhoiton roolia ja vankeuden aikana tehtäviä toimenpiteitä lähisuhdeväkivallan vähentämiseksi. Tehtävänannossa tuli selvittää ilmitulleen sekä myös piilevän lähisuhdeväkivallan määrää vankien keskuudessa sekä nais- ja miesvankien väkivaltakokemuksien erilaisuutta. Työryhmän edustajat haastattelivat 250 satunnaisotannalla valittua vankia. Aineistona käytettiin myös riski- ja tarvearvioita, rangaistusajan suunnitelmia, nimilehtitietoja sekä rikos- ja tuomiolauselma-rekistereistä saatua tietoa.

Tutkimuksen otoksessa oli 46 naisvankia. Naisvangit ilmoittivat syyllistyneensä 64 väkivaltarikokseen, mikä tarkoittaa 1,4 väkivaltarikosta naisvankia kohden. Miesvangeilla vastaava luku oli keskimäärin 1,7 väkivaltarikosta. Työryhmän raportin mukaan naisten tekemä väkivalta oli kohdistunut yleensä puolisoon, äitiin tai tuttaviin. Miesvankien väkivalta oli kohdistunut yleisimmin tuntemattomiin, kavereihin tai tuttuihin. Myös yleensä väestössä on todettu sama jakauma väkivallan kohteen osalta, miehet kohdistavat väkivallan naisia useammin tuntemattomiin tai puolittutuihin. Tutkimukseen osallistuneista vangeista vain harva kertoi kohdistaneensa väkivaltaa omiin lapsiin, mikä voi osaltaan kertoa lapsiin kohdistuvan väkivallan arkaluonteisuudesta.

Selvityksessä kerrotaan naisvankien käyttäneen hyvin monenlaisia väkivallan muotoja, joista yleisimmät olivat väkivallalla uhkaaminen, läimäiseminen, liikkumisen estäminen ja kovan esineen tai aseiden käyttäminen. Selvityksen aineiston naisista 40 % oli ollut väkivaltainen puolisoaan kohtaan, kun taas tutkimukseen osallistuneet miehet ilmoittivat naisia harvemmin olleensa puolisoaan kohtaan väkivaltaisista. Haastatteluissa pyrittiin arvioimaan myös vankien väkivallan vähättelyä. Naisvankien arvioitiin vähätelleen ja kieltäneen tekemäänsä väkivaltaa harvemmin kuin miesten.

Työryhmä toteaa raportissaan (2006) riski- ja tarvearvioinnin olevan ensimmäinen seula väkivallan tunnistamiseen. Riski- ja tarvearvion lähisuhdeväkivaltakäsymyksiin esitetään tarkennuksia. Move!-toimintamallin laajentamista suositellaan sekä sen vaikuttavuustutkimuksen käynnistämistä. Yksi ehdotus on, että perhetapaamisissa jaetaan tapaaajille tiedote, jossa olisi muun muassa uhria tukevien järjestöjen yhteystietoja. Lähisuhhteissa vakavaa väkivaltaa käyttäville ehdotetaan eriytettyä pitkää OMA-ohjelmaa sekä Lyömättömän linjan keskipitkää Väkivallan katkaisu -ohjelmaa vankeinhoitoon sovellettuna.

Muita naisten rikollisuuteen ja naisvankeihin liittyviä tutkimuksia ovat muun muassa psykiatrista näkökulmaa tutkimuksiin edustavat Ghitta Weizmann-Heneliuksen ja Hanna Putkosen väitöskirjat naisväkivaltarikollisista. Hanna Putkonen (2003) tarkastelee psykiatrian väitöskirjassaan henkirikoksen tehneitä suomalaisnaisia. Putkosen materiaalina ovat vuosina 1982–1992 henkirikokseen

tai sen yritykseen syyllistyneiden naisten mielentilalausunnot (N = 132). Putkosen päätuloksia on, että naisten uhreja ovat useimmiten läheiset ihmiset: yli puolessa uhri oli entinen tai nykyinen kumppani, neljänneksessä ystävä ja hieman yli kymmenesosassa oma lapsi. Yleisin tekotapa oli puukotus. Persoonallisuushäiriöt olivat yleisiä. Niistä kärsi lähes 75 % naisista, joista vajaa 30 % sairasti jotakin mielisairautta. Uhrit valikoituvat pitkälti diagnoosin mukaan: lapsensa tappaneet olivat useimmiten psykoottisia ja aikuisen tappaneet persoonallisuushäiriöisiä.

Mielenterveysongelmat ja terveydentila

Suomessa on meneillään laaja vankien terveydentilaa kartoittava tutkimus, jossa selvitetään vankien somaattisia ja mielenterveyteen liittyviä asioita. Alustavien tietojen mukaan koko vankipopulaatio vaikuttaa monitahoisesti sairastavalta. Naisvangeilla on monia erilaisia etenkin mielenterveyteen ja päihteidenkäyttöön liittyviä ongelmia. Yleensä väestöön verrattuna naisvangit ovat huomattavasti sairaampia. (The health, working capacity and healthcare needs of Finnish female prisoners 2007.)

Alustavien tulosten mukaan reilu puolet naisista oli alkoholi-ongelmaisia. Huumausaineongelma oli 2/3:lla ja C-hepatiittia sairasti yli puolet naisista. C-hepatiitin yleisyys on merkittävä terveysriski, koska se kehittää kolmelle neljäsosaa sitä sairastavalle kroonisia tulehduksia ja osalle heistä maksakirroosin. Päihteiden käyttö oli naisilla usein sekakäyttöä, mutta amfetamiini oli selkeästi yleisin naisten käyttämä huume. Suomi eroaa tässä suhteessa monista muista länsimaista, joissa opiaatit ovat päähuume vankien keskuudessa. (The health... 2007.)

Suomalaisessa aineistossa mielenterveyteen liittyvät ongelmat olivat vangeilla yleisiä, mutta naisten ja miesten mielenterveysongelmat olivat erilaisia. Naisilla olivat yleisiä erilaiset persoonallisuushäiriöt, ahdistuneisuus ja masennus. Suuri osa haastatelluista naisista kärsi jostain persoonallisuushäiriöstä. Skitsofrenia ja erilaiset psykoosit olivat puolestaan yleisempiä miesvangeilla. Naisista yli 40 % oli ollut ennen vankilaan tuloa jossain elämänsä vaiheessa psykiatrisessa sairaalahoitossa ja lähes puolella oli mielenterveysongelmiin määrättyjä lääkkeitä. Unettomuus oli myös yleistä ja vajaa puolet oli saanut siihen lääkitystä. (The health... 2007.) Myös kansainvälisten tutkimusten mukaan naisvankien itsetuhoisuus ja itsensä vahingoittaminen on yleistä vankeusaikana. Itsemurha-ajatukset esiintyvät usein etenkin vankeusrangaistuksen alkupäässä, mutta myös koko vankeustuomion ajan. (Palmer 2005.)

Naisvangit kärsivät myös somaattisista sairauksista. Yleisiä somaattisia sairauksia, joita naisilla oli joko vankilassaoloaikana tai ollut joskus elämässään, olivat muun muassa krooninen keuhkoputkentulehdus ja allerginen nuha. Naisilla oli paljon erilaisia pään alueen vammoja: aivotärähdyksiä oli kokenut puolet naisista, muita pään alueen vammoja oli noin kolmasosalla. Valtaosa naisvangeista

tarvitsee terveydenhuollon palveluita. Lähes 3/4 tarvitsee hoitoa päihteidenkäytön vuoksi, yli 60 % psykiatristen ongelmien vuoksi ja noin puolet somaattisten sairauksien vuoksi. (The health...2007.)

Kansainvälisen tutkimuksen mukaan erilaiset terveysongelmat ilmenevät vankilaan tullessa päihteidenkäytön loputtua tai ainakin vähettyä, kun oireisiin kiinnittää enemmän huomiota. Naisten päihteiden käyttö altistaa naisia välillisille terveysriskeille aina aliravitsemuksesta sukupuolitauteihin ja sen yhteydessä naiset saattavat altistua seksuaalisen ja fyysisen väkivallan kohteeksi. Runsaasti päihteitä käyttävillä naisilla kuukautiskierto häiriintyy ja alkanutta raskautta ei sen vuoksi välttämättä huomata. Keskenmenot ovat yleisiä etenkin huumausaineyhtäkkisessä lopetuksessa. Mielen terveysongelmat ovat kiinteästi osa päihdeongelmia. Itsetuhoisuus ja itsensä vahingoittaminen vankeusaikana on kansainvälisen tutkimuksen mukaan naisvangeille miehiä huomattavasti yleisempää. Itsetuhoisuus voi ilmetä esimerkiksi viiltelynä. Itsetuho-oireet ilmenevät usein vankeusrangaistuksen alkupäässä ja vaikka ne eivät olisikaan kuolemaan johtavia, ne ovat kiinteästi yhteydessä naisen mielen terveyteen sekä omanarvon tuntoon. (Palmer, 2005.)

Naisvankien oma tietotaso terveyteen ja naisen fysiologiaan liittyvissä asioissa on heikohko. Osa naisvangeista ei tiedä raskauteen, kuukautisiin ja muihin naisen biologiaan liittyviä perustietoja ja he ovat perustason terveystiedon tarpeessa. Naisvangit tarvitsevat miesvankeja enemmän terveyspalveluja vankeusaikana. Tämä johtuu naisten gynekologisista sairauksista, naisten suuremmasta sairastavuudesta sekä herkemmästä hoitoon hakeutumista.

2. NAISVANKIEN ASEMAA KOSKEVAT SÄÄDÖKSET JA SOPIMUKSET

Naisvankien aseman ja toimintojen järjestämiseen vaikuttavat kansainväliset vankeinhoitoa koskevat suositukset ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Suosituksia on valmisteltu sekä Euroopan Neuvoston että YK:n piirissä, lisäksi Euroopan Unionin ja Suomen lainsäädäntö vaikuttavat naisen asemaan.

Seuraavassa esitellään naisvankien asemaan liittyviä suosituksia sekä naisen asemaan liittyviä sopimuksia, joihin Suomi on sitoutunut osana kansainvälistä yhteisöä.

2.1 Kansainväliset suositukset vankeinhoidosta

Kansainvälisistä sopimuksista ja suosituksista on löydettävissä joitakin yhteisiä naisvankeja koskevia linjauksia. Useimmissa sopimuksissa ja suosituksissa

- kielletään sukupuolen perusteella tapahtuva syrjintä
- suositellaan nais- ja miesvankien erillään asuttamista (International Study on ...2005, 10.)

YK:n *Vankeinhoidon vähimmäissäännöt (1955)* ohjeistaa jäsenvaltioita vankeinhoidon minimistandardein ja kieltää myös sukupuolen perusteella tapahtuvan syrjinnän sekä kehottaa nais- ja miesvankien erotteluun asumisessa. Vankitiloille, terveydenhuollolle ja naisvankiloiden henkilökunnalle Vähimmäissäännöt asettaa seuraavia vaatimuksia:

12. Käymälätilojen tulee olla sellaiset, että jokainen vanki voi käydä tarvittaessa luonnollisilla tarpeillaan siistillä ja säädyllisellä tavalla.

13. Vangeille tulee olla tarjolla riittävät kylpy- ja suihkutilat siten, että jokainen vanki voi halutessaan ja vaadittaessa mennä kylpyyn tai suihkuun lämpötilassa, joka on kussakin ilmastossa sopiva. Vuodenajan ja maantieteellisen sijainnin mukaiset yleisen hygienian vaatimukset huomioon ottaen peseytymiseen tulee olla mahdollisuus riittävän usein, mutta leudossa ilmalassa vähintään kerran viikossa.

14. Vankien säännöllisesti käyttämät laitoksen tilat tulee pitää jatkuvasti asianmukaisessa kunnossa ja riittävän siisteinä.

22. (1) Jokaisessa laitoksessa tulee olla käytettävissä vähintään yksi pätevä lääkäri, jolla pitäisi olla myös psykiatrian asiantuntemusta.

Terveydenhoitopalvelut tulisi järjestää yhteistyössä kunnan tai valtakunnan yleisen terveydenhuollon kanssa. Niihin tulee sisältyä psykiatrisia palveluja mielenterveysongelmien määrittelyä ja mahdollista hoitoa varten.

23. (1) Naisvankiloissa tulee olla erityistilat raskaudenaikaista ja synnytyksen jälkeistä hoitoa varten. Mahdollisuuksien mukaan vangin on saatava synnyttää sairaalassa vankilan ulkopuolella. Jos lapsi syntyy vankilassa, siitä ei saa tulla mainintaa syntymätodistukseen.

(2) Jos imeväisikäisten lasten sallitaan jäädä vankilaan äitiensä kanssa, laitokseen tulee järjestää lastentarha ja koulutettuja hoitajia, jotka huolehtivat lapsista silloin, kun he eivät ole äitiensä hoidossa.

53. (1) Sekä miehille että naisille tarkoitetuissa laitoksissa tulee erillisen naisten osaston olla vastaavan naisvirkailijan määräysvallan alaisena ja hänellä tulee olla hallussaan kaikki tämän osaston avaimet.

(2) Kukaan miespuolinen henkilökunnan jäsen ei saa mennä naisten osastolle, ellei häntä saata naisvirkailija.

(3) Naisvankeja vartioivat ja ohjaavat vain naisvirkailijat. Tämä ei kuitenkaan estä henkilökuntaan kuuluvia miehiä, erityisesti lääkäreitä ja opettajia, suorittamasta virkatehtäviään naisille tarkoitetuissa laitoksissa tai laitosten naisosastoilla.

Euroopan neuvoston vankilasäännöt (Rec(2006)2) sisältävät suosituksia vankeinhoidon kehittämiseksi jäsenmaissa. Yleinen perusperiaate kieltää syrjimisen sukupuolen perusteella. Näissä säännöissä olevien naisvankeja koskevien erityisehtojen lisäksi viranomaisten on otettava erityisesti huomioon naisten tarpeet, kuten heidän fyysiset, ammatilliset, sosiaaliset ja psykologiset tarpeensa, päättäessään heidän vankeuttaan koskevista asioista. (34.1) Naisvankien sijoittamiseen liittyvät suosituksia ovat:

- Fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa kokeneiden vankien tarpeisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Naisvangeille, joilla on näitä tarpeita, on etenkin pyrittävä tarjoamaan erityispalveluita. (25.4 ja 34.2)
- Vankien on saatava synnyttää vankilan ulkopuolella, mutta jos lapsi syntyy vankilassa, viranomaisten on järjestettävä kaikki tarvittava tuki ja tarvittavat tilat. (34.3)
- Naisten hygieniatarpeita varten on tehtävä erityisjärjestelyjä. (19.7)
- Ketään ei tule syrjiä sukupuolen perusteella työvaihtoehtoja tarjottaessa. (26.4)
- Pieni lapsi voi asua vanhempansa luona vain, jos se on lapsen edun mukaista. Pieniä lapsia ei tule kohdella kuin vankeja. (36.1)
- Jos pienen lapsen annetaan jäädä asumaan vankilaan vanhempansa luokse, vankilassa on oltava erityinen hoitopaikka, jossa on pätevä henkilökunta ja jonne lapsi on sijoitettava vanhemman osallistuessa toimintoihin, joissa lapsi ei voi olla mukana. (36.2)
- Pienten lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi on varattava erityiset asuintilat. (36.3)
- Henkilön voi tarkastaa vain samaa sukupuolta oleva henkilökunnan edustaja. (54.4)
- Henkilökunnalle, joka työskentelee erityisvankiryhmien, kuten ulkomaalaisten, naisten, nuorten tai mielisairaiden, kanssa, on annettava erikoisalaansa koskevaa erityiskoulutusta. (81.3)

Euroopan neuvoston piirissä on valmistelu myös muita suosituksia, jotka koskevat myös naisvankeja. Esimerkiksi elinkautista rangaistusta ja muuta

pitkää rangaistusta suorittavien vankien kohtelusta annetussa suosituksessa (Rec (2003)23) on naisvankeja koskeva suositus (30). Suosituksen mukaan rangaistusajan suunnittelussa tulee ottaa huomioon naisvankien erityiset tarpeet. Heidän sosiaalista eristämistään tulisi välttää ja heidät tulisi sijoittaa muiden naisvankien joukkoon. Niille, jotka ovat altistuneet fyysiselle, henkiselle tai seksuaaliselle hyväksikäytölle, tulee mahdollistaa erityispalvelut. Pelkästään rangaistuksen takia pitkää tuomiota suorittavilta ei tule kieltää mahdollisuutta saada pieni lapsi mukaansa vankilaan – vankeinhoidon tulee ottaa tämä huomioon järjestämällä soveltuvat olosuhteet.

Naisen asemaan liittyvät kansainväliset sopimukset

Merkittävä naisten asemaan kantaaottava sopimus on YK:n *Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus* (ns. CEDAW-sopimus, SopS 67–68/1986) joka tuli Suomessa voimaan vuonna 1986. Sopimuksen tavoitteena on edistää ihmisoikeuksien tasa-arvoista toteutumista naisten osalta ja se sisältää säännöksiä muun muassa kansalaisuudesta, koulutuksesta, työelämään osallistumisesta, terveydenhuollosta sekä naisten taloudellisista oikeuksista. (<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=67770>)

Toinen keskeinen naisten ihmisoikeuksien ja tasa-arvon toteuttamiseen liittyvä asiakirja on YK:n neljännessä maailman konferenssissa vuonna 1995 naisten aseman edistämiseksi laadittu *Pekingin toimintaohjelma* (PFA). Siinä hallitukset sitoutuvat sisällyttämään naisnäkökulman lainsäädäntöön sekä julkishallinnon toimintaan, ohjelmiin ja hankkeisiin.

Suomea velvoittavat myös Euroopan Unionin syrjinnän kieltävä ja tasa-arvon edistämistä edellyttävä lainsäädäntö ja sitoumukset.

2.2 Suomen lainsäädäntö

Vankeinhoidon lainsäädäntö

Uusi vankeinhoitoa koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1.10.2006. Vankeuslaissa (767/2005) asetetaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteeksi lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana (1 luku 2 §). Organisatorisesti merkittävä uudistus oli viiden aluevankilan perustaminen. Uudella organisaatiolla pyritään käytännössä toteuttamaan lain tavoitetta.

Vankeuslaissa kielletään sukupuoleen perustuva syrjintä. Vankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaan vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuu-

den, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa (5 luvun 1 §).

Vangin pieni lapsi voidaan ottaa vankilaan, jos se on lapsen edun mukaista ja vanki itse sitä haluaa. Lapsen hoito järjestetään lapsen edun mukaisella tavalla. Sijoittajayksikön johtaja päättää lapsen ottamisesta vankilaan sijoittajayksikön virkamiehen ensin selvitettyä toteutuuko lapsen etu. Sijoittajayksikön on kuultava lastensuojeluviranomaista lapsen edun selvittämiseksi. (Vankeuslain 4 luvun 10–11 §:t.)

Vankeuslain 4 luvun 8 §:n mukaan sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Sijoituspäätöstä tehtäessä tulee lisäksi kiinnittää huomiota vangin mahdollisuuksiin hoitaa vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Tuomittu voidaan 9 §:n mukaan suoraan vapaudesta sijoittaa avolaitokseen, jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangeistus ja enintään yhden vuoden vankeusrangaistus.

Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 10 §:n mukaan tuomittu on toimitettava vankilaan, jossa aluevankilan sijoittajayksikkö sijaitsee tai aluevankilan sijoittajayksikön määräämään aluevankilaan. Tuomittu saa itse ilmoittautua sijoittajayksikköön tai vankilaan, jos ei ole syytä olettaa, että hän laiminlyö ilmoittautumisen. Tällöin ulosottomiehen on annettava asiasta tieto sijoittajayksikölle. Rikosseuraamusviraston määräyksen (17/011/2006) mukaan rangaistukseen tuomittu sijoitetaan pääasiallisesti siihen aluevankilaan, jonka alueella on hänen kotikuntansa. Kuntajako on määritelty määräyksen liitteessä 1.

Vankeuslain 16 luvun 9 §:n mukaan jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. Sama säännös on tutkintavankeuslain 11 luvun 9 §:ssä.

Laki naisten ja miesten tasa-arvosta

Suomen laki naisten ja miesten tasa-arvosta velvoittaa viranomaisia edistämään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja lain tarkoituksena on myös estää sukupuoleen perustuva syrjintä. Tämän lain mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen

asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista. (<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/> - highlight5)

3. KÄYTÄNTÖJÄ NAISVANKIEN SIOITTELUSSA ERI MAISSA

Tässä luvussa käydään läpi kansainvälisiä käytäntöjä naisvankien sijoittamisen suhteen. Erityisesti on kiinnitetty huomiota Pohjoismaihin.

Naisvankien sijoittamisessa vankilat voidaan jakaa kolmeen vankilatyyppiin:

- 1) Naisvankilat, joissa ei ole kuin naisvankeja (single-sex women's prison)
- 2) Yhteiset vankilat, joissa on naisia ja miehiä. Tällaiset vankilat on rakennettu lähtökohtaisesti asuttamaan naisia ja miehiä. (joint male-female prison)
- 3) Miesvankilat, joissa on naisten osasto. Vankilat on rakennettu alun perin miehiä varten ja naisosastot on perustettu naisille tarkoitettujen tilojen puutteessa. Naisosasto on usein liitännäisenä. (male prison with female wings)

Euroopassa naisvankien sijoittamisessa on vaihtelevia käytäntöjä, mutta yleinen järjestely on sijoittaa naiset asumaan miesvankiloiden lisäosastoille tai yhteisvankiloihin. Tyypillisin järjestely on yhdistelmä, että maassa on yksi tai useampia naisvankiloita ja tämän lisäksi miesvankiloissa on naisille tarkoitettuja ”siipiä” tai lisärakennuksia. (The Quaker Council 2007, 40–42.)

Suomessa naisvankeja on yhdessätoista vankilassa (Hämeenlinna, Konnunsuo, Köyliö, Oulu, Pelso, Pyhäselkä, Turku, Vaasa, Vanaja, Vantaa, Ylitornio). Naisille on myös sairaalapaikkoja. Suomessa naisosastot ovat miesvankiloiden sisällä Vanajaa ja Hämeenlinnaa lukuun ottamatta. Hämeenlinnan vankila on alun perin rakennettu pelkästään naisvangeille, mutta naisten vankiluvun vähetessä sinne alettiin sijoittaa myös miesvankeja. Tällä hetkellä Hämeenlinnassa on 116 naispaikkaa ja 58 miesvankipaikkaa. Turun uudessa vankilassa on 38 paikkaa naisille ja 308 paikkaa miehille. Vanajan vankilan Vanajan osasto on tällä hetkellä käytännössä pelkästään naisten avovankila, jonne on voitu sijoittaa muutama miesvanki kerrallaan. Vanajan perustamisvuonna 1994 vankipaikkoja oli 28, jotka jakautuivat miesten ja naisten kesken tasan.

Kansainvälisessä naisvankitutkimuksessa on kritisoitu pienten naisosastojen perustamista miesvankiloihin. Ongelmia voi esiintyä esimerkiksi naisten toimintojen järjestämisessä pienelle ryhmälle, henkilökunnan asenteessa naisvankeihin sekä naisten ja miesten välisessä vuorovaikutuksessa. Miesvankilat on lähtökohdaisesti perustettu miehille ja vankilan rakenne ja toiminnot ovat tällöin miehiä varten kehiteltyjä. Naisille osoitetaan vähemmän tiloja ja miesvankiloiden tiloja ei voi myöskään helposti muuttaa naisille sopiviksi. Naisten vankeusajan tarpeet on useissa tutkimuksissa ja selvityksissä todettu erilaisiksi kuin miesten tarpeet ja miesvankilaan perustetun pienen naisosaston mahdollisuudet tarjota toimintaa naisten tarpeisiin ovat rajatut. Miesvankilaan perustetuille pienille naisosas-

toille ohjataan toisinaan vähemmän resursseja ja vankiloissa saattaa vallita ajatus, että miehiltä ei saa ottaa mitään toimintoja ja resursseja pois. Miehille suunniteltujen vankiloiden naisyksiköt eivät kohtaa naisten tarpeita, jotka usein liittyvät perheisiin. Erityisen sopimattomia miesvankilaan perustetut naisyksiköt ovat niille naisille, jotka ovat äitejä ja joilla on lapsi vankilassa mukana. (Almeda 2005, 189–190, Lemgruber 2001.)

Naisvankien sijoittamisessa ja toimintojen järjestämisessä on kansainvälistä vaihtelua ja myös saman maan sisällä on usein erilaisia ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Myöskään Pohjoismaissa ei ole yhtenäistä käytäntöä: naisten sijoittelussa ollaan erilaisilla linjoilla Tanskan yhteisvankiloista Ruotsin kannattamaan linjaan erillisistä naisvankiloista. Naisvankien sijoittamisesta ja toimintojen järjestämisestä käydään useissa maissa keskusteluja ja siitä, mikä olisi paras ratkaisu, ei ole tällä hetkellä yhtenäistä mielipidettä. Seuraavaksi tarkastellaan, miten naisvankien sijoittaminen on järjestetty muissa pohjoismaissa.

Ruotsi

Ruotsissa on naisvankipaikkoja noin 250 neljässä eri vankilassa. Kaikki vankilat yhtä lukuun ottamatta ovat pelkästään naisvankiloita. Ruotsissa on kokeiltu erilaisia vaihtoehtoja naisten sijoittamisessa. 1970-luvulla Ruotsi kokeili kotipaikaläheisyyden perusteella naispaikkojen perustamista miesvankiloihin. Pienissä naisosastoissa havaittiin kuitenkin lukuisia ongelmia, joita olivat muun muassa toimintamahdollisuuksien vähäisempi käyttömahdollisuus naisille ja naisiin kohdistuvat suoranaiset väkivallan teot. Lisäksi havaittiin, että yhteistoiminnoissa miesvankien kanssa naiset eivät keskittyneet työskentelemään omien rikoskäytäytymistä ylläpitävien tekijöiden kanssa. Tällä hetkellä Ruotsi kannattaa linjaa, jossa nais- ja miesvangit pidetään erillään sekatoiminnoissa havaittujen ongelmien perusteella. Naisvankien tarpeiden on todettu olevan ratkaisevasti erilaisia kuin miesten ja naisvankiloiden etuja on muun muassa rauhallisempi ilmapiiri ja parempi keskittyminen naisten tarpeisiin. Lisäksi naisilla ei ole niin korkeita turvallisuusvaatimuksia kuin miesvangeilla.

Tutkimuksessa *Kvinnorna på Hinseberg* (Lindberg 2005) kartoitettiin naisvankien omia näkemyksiä miesten kanssa samassa laitoksessa olemisesta. Tutkimuskyselyyn vastanneista naisista (N = 57) 34 oli ehdottomasti yhteisvankiloiden puolella, ”kyllä ehkä” vastasi kahdeksan, ”ehkä ei” vastasi yksi, ”missään tapauksessa ei” vastasi seitsemän naista ja seitsemällä ei ollut mielipidettä asiasta. Suurella osalla naisista ei kuitenkaan ollut aikaisempia kokemuksia samassa laitoksessa miesten kanssa olemisesta. Positiivisesti asiaan suhtautuivat etenkin ne vangit, joilla ei ollut kokemuksia yhteislaitoksesta. Hinsebergin naisvangit kertoivat syyksi muun muassa, että ei ole normaalia elää vain naisten kanssa, haluttiin olla samassa laitoksessa oman vankilassa olevan puolison kanssa ja että on normaalia, että naiset ja miehet seurustelevat keskenään. Kielteisesti yhteisvankilaan suhtautuvat perustelivat sitä muun muassa seuraavin syin; väkivaltaa on paljon enemmän, mikäli miehet ovat samassa laitoksessa ja

miehet saattavat hyväksikäyttää naisia seksuaalisesti. Vastauksissa näkyi fyysisen ja seksuaalisen väkivallan pelko. Myös miesten laitoksissa harjoittamaa muuta valtaa pelättiin. Tutkijan mukaan naisten tarpeet yhteislaitoksissa saattavat jäädä miesten tarpeiden alle.

Tanska

Tanskan linja naisvankien sijoittamisessa on poikkeuksellinen eurooppalaisiin vankilajärjestelmiin verrattuna. Tanskassa naisvangit suorittavat rangaistustaan pääasiassa samoissa laitoksissa miesten kanssa. Tanskan kolmestatoista vankilassa viidessä on naispaikkoja, kahdessa avolaitoksessa ja kolmessa suljetussa. Kaikki alle viiden vuoden tuomion saaneet suorittavat rangaistuksen avolaitoksessa. Miesten ja naisten toiminnat ja asuminen on järjestetty vaihtelevasti. Avolaitoksissa on sekä sekaosastoja että erikseen osastoja naisille ja miehille. Toiminnat ovat usein yhdessä miehille ja naisille, mutta joissakin vankiloissa on myös toimintoja erikseen naisille ja mahdollisuus asua omalla osastolla. Yhdessä vankilassa on osasto vankeusrangaistustaan suorittaville pariskunnille. Pääpaino Tanskan vankilamallissa on yhteisissä toiminnoissa ja Tanska painottaa vahvasti toimintojen ja asumisen normaalisuusperiaatetta. Myös vankien katsotaan pitävän parempana yhteistä asumista ja yhteisiä toimintoja molemmille sukupuolille. Tanskassa on raportoitu joistakin seksuaalisista häirintätapauksista sekalaitoksissa. Tanskan Ombudsmannin on viime aikoina kiinnittänyt huomiota naisvankien asemaan erityisesti Herstedvesterissä, jossa on psykiatrista hoitoa vaativia potilaita ja erittäin vaaralliseksi luokiteltuja seksuaalirikollisia. Ombudsmannin painottaa naisten yhtäläisiä oikeuksia toimintoihin ja toteaa, että sukupuolten totaalinen erottaminen saattaisi heikentää naisten mahdollisuuksia. Tärkeää kuitenkin on, että niiden naisten, jotka haluavat olla erikseen miehistä, mahdollisuudet eivät huonone. Tanskassa uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat ovat pääasiassa yhteisiä miehille ja naisille. Norjalainen naisille suunnattu toimintaohjelma VINN (ks. liite 5.) otetaan käyttöön Tanskassa. Tanskassa on myös meneillään tutkimus naisvangeista, jonka tuloksia pyritään hyödyntämään naisvankien aseman parantamisessa. Tämä saattaa johtaa pelkästään naisille tarkoitetun vankilan perustamiseen.

Norja

Norjassa oli 182 naisvankia vuoden 2005 alussa. Naisvangit pidetään erillään miesvangeista ja heitä on sijoitettu miesvankiloiden erillisille naisosastoille. Maassa on yksi vankila pelkästään naisille. Norjassa on sijoitettu naisia aikaisemmin miesten kanssa samoille osastoille, mutta tämä käytäntö on lopetettu.

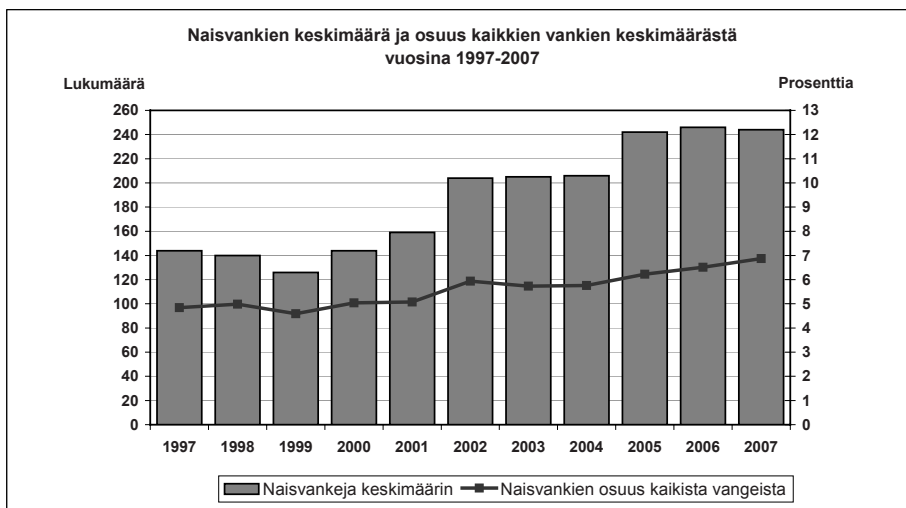
4. TILASTOJA NAISVANGEISTA

Tässä luvussa käydään läpi naisvankeihin liittyvää tilastotietoa työryhmän mietinnön taustaksi. Tilastot on kerätty Rikosseuraamusviraston Vanki-rakennekartoituksesta 1.5.2007, ellei toisin mainita.

Kaikkialla maailmassa naisvangit ovat vähemmistönä ja eri maiden naisvankien osuus vankimäärästä vaihtelee kahdesta yhdeksään prosenttia. Naisvankien suhteellinen osuus on kansainvälisesti ollut kasvussa ja näin on käynyt myös Suomessa. (<http://www.penalreform.org/women-in-prison.html>) Viime vuosina vähennystä on tapahtunut erityisesti miesvankien määrässä, mikä on nostanut naisvankien osuutta vankiluvusta.

Naisvankimäärän muutos

Kuvio 1

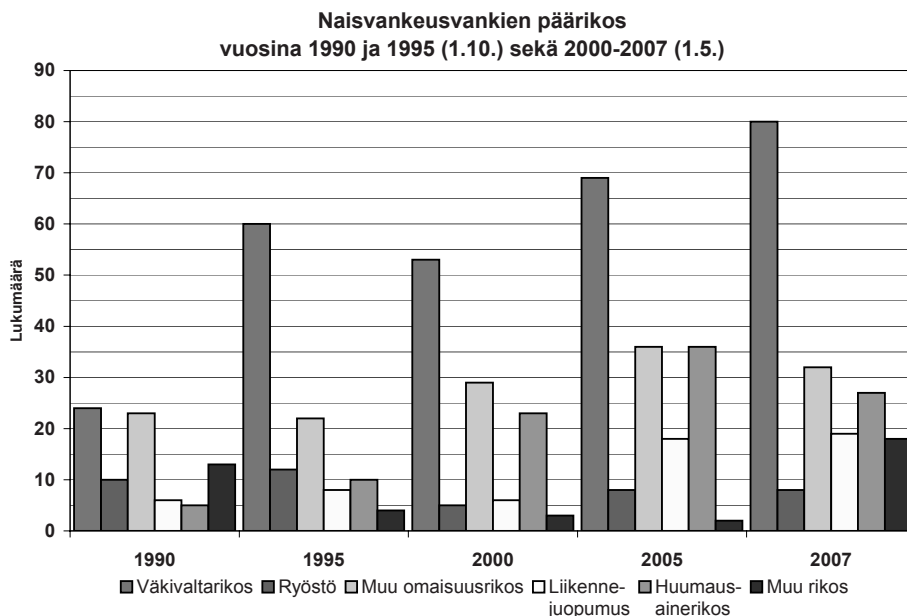

Naisvankien määrä on lisääntynyt vuoden 1993 n. 70:stä runsaaseen 240:en. Kolmen viimeisen vuoden aikana naisvankien määrä on pysynyt jokseenkin tasaisena.

Naisvankien prosentuaalinen osuus koko vankipopulaatiosta on kasvanut viimeisten vuosien aikana. Vielä vuonna 1993 Suomessa oli naisvankeja 3,5 % koko vankimäärästä kun alkuvuodesta 2008 osuus oli jo seitsemän prosenttia. Rikostyypeissä kasvua on ollut etenkin väkivalta- ja huumausainerikosten osalta. Näistä rikoksista tuomitaan usein pitkiä tuomioita, mikä vaikuttaa myös päivittäiseen vankimäärään kasvavasti. Naisten poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten määrän kasvua pohditaan Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisussa. Siinä Päivi Honkatukia toteaa, että koska naisten tekemien henkirikosten lähtötaso on

matala, niin jo muutaman tapauksen nousu vuodessa nostaa tilastoja. Lisäksi ihmisten ilmoitusherkkyys väkivaltarikoksista poliisille on noussut parin viime vuosikymmenen aikana. (Honkatukia 2007.)

Kuvio 2.

Lähde: Rikosseuraamusviraston tilastoja: Naisvankeusvankien päärikos.

Naisvangit vankilajeittain

Vankilajeittain eriteltynä naisvangit jakaantuivat seuraavasti: 171 vankeusvankia, 5 vankeus + tutkintavankia, 8 elinkautista, 35 tutkintavankia, 27 sakkovankia.

Naisvangit rikostyyppin mukaan

Suomessa naiset suorittavat rangaistusta yleisimmin väkivaltarikoksesta (44 %). Naiset ovat useimmin vankiloissa syyllistyneitä henkirikokseen tai sen yritykseen (28 %) ja toiseksi suurin rikosryhmä on pahoinpitelyt (16 %). Seuraavaksi yleisin naisten rikosnimike on huumausainerikos, 15 %. Tämän jälkeen yleisyysjärjestyksessä ovat varkaus 13 %, liikennejuopumus 10 %, muu rikos 10 %, muu omaisuusrikos 5 % ja ryöstö 4 %.

Kansainvälisen naisvankiselvityksen mukaan Suomen naisvangit on tuomittu muita Euroopan maita huomattavasti useammin väkivaltarikoksista. Useissa muissa maissa naiset ovat vankilassa huumausaine- ja omaisuusrikoksista. (The Quaker Council 2007, 28–29.)

Naisvankien ikä ja siviilisääty

Suurin osa (35 %) naisvankeusvangeista oli 30–39-vuotiaita, toiseksi eniten eli neljäsosa oli 40–49-vuotiaita. 25–29-vuotiaita oli vajaa viidesosa. Pienimpiä ryhmiä olivat 15–20-vuotiaat noin kaksi prosenttia, 21–24-vuotiaat kahdeksan prosenttia ja yli 50-vuotiaat 12 %. Alle 18-vuotiaita naisvankeja ei ollut ollenkaan. Vankilassa olevat miehet ja naiset olivat keskimäärin samanikäisiä, naisten keski-ikä on 36,9 vuotta ja miesvankien 36,3 vuotta.

Naisvangeista on avo- tai avioliitossa runsas kolmannes, eronneita on noin kolmannes, naimattomia vajaa neljännes ja leskiä 6 % (Enroos & Pösö 2008, 61).

Vankien koulutustausta

Vankien koulutustausta on yleensä huomattavasti heikompi kuin vastaavankäisten henkilöiden. Naisvangeista peruskoulun suorittaminen on kesken noin 6 %:lla. Lukio-opintoja on suorittanut noin joka kymmenes, ylioppilastutkinnon 6 %. Olennaisimmat erot naisten ja miesten välillä on ammatillisessa koulutuksessa miesvankien eduksi: ammatillinen perustutkinto on naisista 15 %:lla (miehet 19 %), ammattikoulu on 16 %:lla (miehet 30 %). Lähes neljännes vangeista arvioi, että heillä on luku- ja kirjoitusvaikeuksia; naiset kokivat vaikeuksia harvemmin kuin miehet. Yli kolmanneksella oli vaikeuksia laskemisessa ja matematiikassa, naisilla miehiä useammin. Sama tilanne oli myös tietotekniikan taitojen hallinnassa. (Koski & Miettinen 2007, 60–66, 107, tarkennukset aineistosta.)

Ulkomaalaiset ja romaninain vangit

Ulkomaalaisia naisvankeja oli tammikuussa yhteensä 14. Romaninaiset ovat naisvankien joukossa usein esillä, mutta tarkkaa määrää ei ole tiedossa. Rikosseuraamusviraston työryhmä arvioi vuonna 2003 romaneja olevan Suomen vankiloissa kaiken kaikkiaan noin 120–140 (Romanien asema ja olosuhteet...2003, 4).

Vankien laitoksessaoloaika

Vuonna 2006 vapautuneista naisvangeista 42 % oli ollut vankilassa korkeintaan kolme kuukautta, runsas puolet kolmesta kuukaudesta kahteen vuoteen ja 7 % yli kaksi vuotta. Miesvangeissa oli hieman enemmän pitkään vankilassa olleita ja toisaalta hieman vähemmän lyhytaikaisia vankeja. Pelkästään sakon muuntorangaistusta suorittaneista naisista yli puolet oli ollut vankilassa korkeintaan kuukauden. (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006.) Tutkintavankeusaika on keskimäärin 3,6 kuukautta, naisilla hieman lyhempi (98 pv) kuin miehillä (107 pv) (Vankitietojärjestelmän tiedot 2007).

Naisvankien uusiminen

Naisvangit uusivat rikoksensa harvemmin kuin miehet ja uuteen rikokseen naisilla kuluu miehiä pidempi aika. Kimmo Hypénin tutkimuksen mukaan noin 40 % naisista uusi rikoksen kolmen seurantavuoden aikana, miehistä vastavasti uusi 53 %. Viiden vuoden aikana palasi vankilaan 45 % naisista ja miehistä 59 %. Kaikissa ikäryhmissä naisten uusiminen oli miehiä vähäisempää. (Hypén 2004, 43).

Hieman yli puolet naisvangeista oli vankilassa ensimmäistä kertaa. Toista kertaa vankilassa oli 17 % naisista, 10 % oli kolmatta kertaa, neljättä kertaa tai sitä useammin oli 21 %. Kaikista vangeista ensikertaisia oli 30 %.

Naisvankien poistumisluparikkeet ja karkaamiset

Vuonna 2007 vankiloista ei karannut yhtään naista, miesvangeista karkasi 8. Myöskään avolaitoksesta luvatta poistumisia ei naisten tekemänä ollut yhtään vuonna 2007. Naisvankien poistumisluparikkeitä raportoitiin 32 ja miesvankien 598. Vuonna 2007 määrättiin 92 kurinpitorangaistusta naisille. Poliisille ilmoitettiin 4 tapauksesta. Tietoja naisvankien välisestä väkivallasta tai naisvankien henkilökuntaan kohdistamasta väkivallasta ei ole saatavilla.

5. NAISVANKIEN SJOITTAMISEN JA TOIMINTOJEN NYKYTILA

Tässä luvussa käsitellään tiivistäen naisvankien sijoittamisen ja toimintojen tilannetta tällä hetkellä. Luvussa tarkastellaan ensiksi sijoittajayksiköiden nykytilannetta ja naisille laadittuja riski- ja tarvearvioita. Sen jälkeen keskitytään siihen, missä vankiloissa naisia on. Paikkatilanteen jälkeen tarkastellaan naisvangeille tarjolla olevia toimintoja. Vankiloiden yksityiskohtaiset paikka- ja toimintotilanteet ovat liitteessä 3.

5.1 Naisvankien sijoittaminen

5.1.1 Sijoittajayksiköt

Naisvankien sijoitteluprosessi, riski- ja tarvearvion sekä rangaistusajan suunnitelman laatiminen, tehdään aluevankiloiden sijoittajayksiköiden toimesta.

Sijoittajayksiköt on perustettu vuoden 2006 lainmuutoksen myötä.

Sijoittajayksiköt tekevät laajamittaisen riski- ja tarvearvion ja rangaistusajan suunnitelman pitkäaikaisille vangeille tai niille, joiden elämänhallinnan edistäminen ja yhteiskuntaan integrointi tai rikollisen toiminnan jatkamisen estäminen edellyttävät erityisen suunnitelmallista toimintaa valmiuksien saamiseksi rikoksettomaan elämäntapaan (Rikosseuraamusviraston määräys 17/011/2006). Suurimmalle osalle (vuonna 2007 yli 4/5 vankeusvangeista) rangaistusajan suunnitelma tehdään kirjallisen materiaalin ja rekisteritietojen pohjalta.

Sijoittajayksiköiden toimintatavoissa on eroja muun muassa sen suhteen, kenelle riski- ja tarvearvio tehdään. Toimintaa kehitetään jatkuvasti yhteneväisemmäksi sijoittajayksiköiden välillä.

Naisten sijoitteluprosessi on erilainen eri sijoittajayksiköissä lähinnä naisvankien asuttamisen suhteen sijoitteluajana. Prosessina naisten sijoittelu on lähes samanlainen kuin miesten: sijoittajayksikkö saa tiedon naisvankien muuttumisesta tutkintavangista vankeusvangiksi Vankitietojärjestelmän käsittelytyöjonon kautta tai sijoittajayksikkö saa naistuomitun täytäntöönpanoasiakirjat ulosottomieheltä. Tämän jälkeen sijoittajayksikkö hankkii tarvittavat asiakirjat sekä muut sijoittamisessa tarvittavat tiedot ja erikoissuunnittelija aloittaa naisvankien sijoitteluprosessin. Tuomittu voidaan pyytää sijoittajayksikköön tai hänet voidaan sijoittaa suoraan täytäntöönpanolaitokseen, suljettuun vankilaan tai avolaitokseen.

Riihimäellä sijaitseva Etelä-Suomen sijoittajayksikkö (ESY) laatii naisten riski- ja tarvearviot ja rangaistusajan suunnitelmat pääasiassa Hämeenlinnan vankilan

tiloissa, mutta joskus poikkeuksellisesti Vantaan tutkintavankilassa. Naisvanki siirtyy Hämeenlinnaan joko jo tutkintavankeusaikanaan tai kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi. Hämeenlinnassa sijoituspäätöstä odottava naisvanki voi osallistua toimintoihin, mutta pidempiin koulutuksiin tai kuntoutuksiin voi osallistua vasta rangaistusajan suunnitelman valmistuttua. Riski- ja tarvearvion ja rangaistusajan suunnitelman valmistuttua sijoittajayksikön johtaja tekee sijoituspäätöksen ja nainen siirretään sijoituslaitokseen, mikäli se on joku muu kuin Hämeenlinna.

Kuopion vankilan yhteydessä sijaitseva Itä-Suomen aluevankilan sijoittajayksikkö (ISY) laatii riski- ja tarvearviot sekä rangaistusajan suunnitelmat Itä-Suomen aluevankilan alueelta kotoisin oleville naisille. Alueen naispuoliset tutkintavangit sijoitetaan Pyhäselän vankilaan, missä he odottavat tuomion lainvoimaiseksi tuloa. Tutkintavankeusaikana heillä on käytettävissään Pyhäselän vankilan palvelut. Sen jälkeen heidät pääsääntöisesti kutsutaan sijoittajayksikköön. Myös muissa aluevankiloissa vangittuina olleiden naisten kohdalla menetellään samaan tapaan, kutsutaan lainvoimaisen tuomion jälkeen sijoittajayksikköön. Joskus suunnitelma saatetaan laatia Pyhäselän vankilassa tai puhelinhaastattelua käyttäen. Rangaistusajan suunnitelman valmistuttua naisvangit sijoitetaan Pyhäselän vankilaan. Myöhemmin naisvankeja on jossain määrin voitu rangaistusajan suunnitelmaan perustuen ko. sijoittajayksikön suostumuksella sijoittaa toisiin aluevankiloihin. Arviointi ja haastattelut tulee naisten kohdalla tehdä mahdollisimman nopealla aikataululla, sillä vankilan alakerrassa sijaitseva naisten asuinhuone ei täytä asuinsellin vaatimuksia. Huoneessa on kolme vankipaikkaa, WC ja suihku. Huone on pieni ja tunkkainen tupakoinnin johdosta. Sijoittelun aikana naisvangeille ei ole toimintaa. Lakisääteiset ulkoilut sekä terveydenhuollon palvelut ovat käytettävissä. Erityishenkilöstön palveluja naisille on tarjolla vain välttämättömissä asioissa.

Mikkelissä sijaitseva Kaakkois-Suomen sijoittajayksikkö (KSY) noudattaa kahta vaihtoehtoa naisten sijoittelussa. Kaakkois-Suomen naisvangeista osa on Mikkelin vankilassa sijoittelun ajan, mutta pääsääntöisesti riski- ja tarvearviot sekä rangaistusajan suunnitelmat laaditaan KSY:n erikoissuunnittelijan toimesta Hämeenlinnassa. Mikkelissä on naisia varten hallintokäytävällä yksi huone, jossa on kolme paikkaa, WC ja suihku. Huone on pieni ja tunkkainen tupakoinnin vuoksi. Sijoittelun aikana ei ole tarjolla muuta toimintaa kuin lakisääteinen ulkoilu. Terveydenhuollon palvelut ovat käytettävissä.

Länsi-Suomen sijoittajayksikkö (LSY) sijaitsee Turun vankilan yhteydessä. Naisvangit, joita ei sijoitella suoraan avovankilaan, tulevat Turun vankilaan sijoittelua varten. Turun vankilan naisosasto on jaettu eri osastoihin, joissa naiset voivat osallistua toimintoihin odottaessaan sijoittelua.

Pohjois-Suomen sijoittajayksikkö (PSY) sijaitsee Oulussa. Siviilistä tulevat yli puolen vuoden tuomiota suorittavat ja tutkintavangista vankeusvangiksi muuttuvat sijoiteltavat naisvangit asuvat haastattelu- ja arviointiprosessin ajan Oulun vankilan tiloissa ja osallistuvat normaalisti mahdollisuuksien mukaan toimintaan.

Eräät sijoittajyksiköt ovat keskittäneet naisten arvioimisen ja naisten rangaistusajan suunnitelmien laatimisen tietyille henkilöille, joissakin sijoittajyksiköissä naisia puolestaan arvioivat kaikki erikoissuunnittelijat. Sijoittajyksiköiden esiinnostamia ongelmia naisten sijoittelussa ovat naisten toimintojen vähäisyys ja paikkojen epätasainen jakautuminen. Erityisesti KSA:n paikkojen vähäisyys on johtanut siihen, että naisille on vaikea löytää sijoituspaikkaa.

Naisvankien sijoittelussa erityispiirteenä on lapsen vankilaan mukaan ottaminen, josta päättää uuden lain mukaan sijoittajyksikön johtaja. Mikäli naisvanki haluaa ottaa pienen lapsensa mukaan vankilaan, sijoittajyksikkö pyytää naisen kotikunnan sosiaaliviranomaisilta lausuntoa siitä, onko vankilaan tuleminen lapsen edun mukaista. Jos lapsen vankilaan tuleminen vaikuttaa olevan lapsen edun mukaista, sijoittajyksikkö ryhtyy järjestämään sijoitusta vankilan kanssa. Sijoittajyksiköt ovat luomassa käytäntöjä ja yhteistyömuotoja lastensuojeluviranomaisten kanssa siihen, että lapsen etu tulisi asianmukaisesti selvitettyä ja päätös voitaisiin tehdä tämän perusteella. Suomessa miesvangit eivät juuri ole halunneet ottaa lastaan mukaan vankilaan, mutta laki ei sulje tätä mahdollisuutta pois.

5.1.2 Riski- ja tarvearviot

Riski- ja tarvearvioinnilla pyritään selvittämään rikollisen käyttäytymisen riskitekijöitä sekä sitä, mihin tulisi vaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseksi. Arvioinnissa selvitetään mm. rikos- ja päihdekäyttäytymistä ja sosiaalisia riskitekijöitä. Naisten ja miesten riski- ja tarvearvioita tarkastellaan 1.10.2006–31.10.2007 Vankitietojärjestelmään kirjattujen tietojen perusteella. Riski- ja tarvearviotiedot kuvaavat lähinnä vankilaan tulleita pitkäaikaisia vankeusvankeja. Tässä suuntaa antavassa tarkastelussa on laskettu riski- ja tarvearvioiden eri osa-alueiden prosenttiosuuksia sukupuolen mukaan eriteltyinä. Prosenttiluku kertoo sen, kuinka monella tähän tarkasteluun mukaan tulleista on arvioitu olevan kullakin alueella ongelmia¹. Sijoittajyksikkötoiminnan käsikirjassa on arviointiohjeet määritelty jokaisen aihealueen kohdalta. Tässä raportissa on käytetty sijoittajyksikkötoiminnan käsikirjan sanamuotoja. Riski- ja tarvearvioiden prosenttiosuudet ovat liitteessä 4.

---

1 Riski- ja tarvearvioiden prosenttiluvut on yhdistetty siten, että arvot yksi ja kaksi on yhdistetty kuvaamaan jonkinasteista uusimiseen nostavasti liittyvää ongelmaa. Sijoittelussa käytettävään riski- ja tarvearvioinnin luokittelussa voidaan antaa arvoja nolla, yksi, kaksi tai P. Pääsääntöisesti nolla-arvo ilmaisee, että ongelmia kyseisellä alueella ei ole eikä ko. alueella ole vaikutusta henkilön uusimisriskiin. Arvot yksi tai kaksi viittaavat aihealueella olevan ongelmia ja nostavan täten henkilön uusimisriskiä. Arvo yksi viittaa pääsääntöisesti lievempiin ongelmiin kuin arvo kaksi, tai siihen, että henkilöllä on aikaisemmin ollut asiaan liittyviä ongelmia. P ilmaisee puuttuvaa tietoa tai tietoa ei voida arvioida. Esimerkiksi, mikäli arvioitavalla ei ole lapsia, merkitään "vanhemmuuden taidot" kohtaan P. Tässä tarkastelussa on mukana ne alueet riski- ja tarvearvioista, jotka on luokiteltu. Ne kohdat, joissa on merkitty P tai on jätetty tyhjäksi, eivät ole mukana. Mitä enemmän henkilön riski- ja tarvearvioon tulee pisteitä, sitä korkeammaksi tietyn alueen vaikutus uusimisriskiin nousee.

Tässä esitetyt tiedot kuvaavat vankien tilannetta suuntaa-antavasti. Riskiarviointi on aina haastattelijan näkemys asiasta, vaikkakin sijoittajayksikkötoiminnan käsikirjassa on verrattain tarkat arviointiohjeet ja arvioinnissa käytetään hyväksi myös muita tietoja. Arviointi perustuu pitkälti laadulliseen strukturoituun haastatteluun, jossa haastattelijan omat käsitykset ovat osa tuotettua tietoa. Sijoittajayksikköjen välillä on eroa toiminta- ja kirjaamiskäytännöissä, mikä myös osaltaan vaikuttaa arviointeihin ja pisteytyslukujen validiteettiin. Toisaalta sijoittajayksikköjen tavoiteltu käytäntö käydä yhdessä koko henkilökunnan kanssa riski- ja tarvearviot läpi lisäisi arvioiden läpinäkyvyyttä ja moniammatillisen työtavan hyödyntäminen toisi monipuolista asiantuntemusta arviointiin, mutta tähän ei ole aina mahdollisuutta resurssien vähäisyyden vuoksi.

Rikostilanne

Rikostilanne-osiossa naisilla oli tässä tarkastelussa vastuunottoon liittyvissä kohdissa miehiä vähemmän ongelmia. Naiset ottivat miehiä paremmin vastuuta rikollisesta teostaan ja olivat tietoisempia tekojensa vaikutuksista ja taustamotivoista. Uhreihin liittyvät tekijät eroavat miehillä ja naisilla jossain määrin etenkin sen suhteen, tunsiko tekijä uhrin. Naisista 80 % kohdisti rikoksensa tuttuun ihmiseen, miehistä 69 %. Naisilla sama henkilö oli hyvin harvoin toistuvasti teon kohteena, miesten rikosten kohteena oli toistuvasti sama henkilö tai kohde lähes neljäsosassa tapauksia.

Asuminen ja arkipäivän toiminnoissa selviytyminen

Asumisen suhteen miesten ja naisten riski- ja tarvearviot olivat samansuuntaisia. Arvioiduista yli 40 %:lla ei ollut siviilissä asuntoa tai hän oli ollut pidempään asunnoton. Kolmasosalla naisista asuntoa ei voinut pitää tarkoituksenmukaisena.

Tulot ja taloudellisen tilanteen hoitaminen

Taloustilanne oli odotetusti molemmilla sukupuolilla epävakaa. Naisista 74 % ja miehistä 70 % oli ollut kokonaan toimeentulotuen varassa tai ei muuten pystynyt selviämään menoistaan suhteessa omiin tuloihinsa. Raha-asioitaan ei kyennyt riittävästi hoitamaan 59 % naisista ja 52 % miehistä. Raha-asioden suunnittelussa oli vakavia esteitä naisista puolella, miehistä 64 %:lla.

Koulutus, työllisyys ja niitä tukevat taidot

Myös koulutuksen suhteen naisten ja miesten tarpeet olivat lähellä toisiaan. Oppivelvollisuuden suorittamisen kanssa oli molemmilla sukupuolilla jonkinasteisia ongelmia 11 %:lla arvioiduista. Yleensä koulutustarvetta oli yli puolella. Naisilla oli hieman paremmat ja positiivisemmat asenteet koulutukseen tai

harjoitteluun sekä työhön ja työllistymiseen. Naisilla oli myös vähemmän ongelmia lukemisessa, laskemisessa ja kirjoittamisessa sekä harvempi nainen kuin mies oli osallistunut erityisopetukseen kouluaikaanaan.

Sosiaaliset sidokset ja elämäntapa

Kaikista suurin ero miesten ja naisten välillä oli riski- ja tarvearvion sosiaaliset sidokset -alueella kohdassa ”lähisuhdeväkivallan uhri”. Lähes kolme neljäsosaa naisvangeista on kokenut läheissuhteissaan väkivaltaa joko nykyisessä suhteessaan tai elämänhistoriansa aikana. Miehistä vain 27 % arvioitiin kokeneen lähisuhdeväkivaltaa joko nykyisessä tai aikaisemmissa parisuhteissa. Lähisuhdeväkivallan tekijänä naiset olivat olleet tämän aineiston pohjalta useammin kuin miehet. Naisista 38 % oli ollut nykyisessä tai aikaisemmissa suhteissaan väkivaltainen kumppaniaan kohtaan, miehistä 30 %.

Sosiaalisissa sidoksissa myös kohta ”nykyinen suhde kumppaniin” tuotti suhteellisen merkittävän eron miehille ja naisille. Naisista jopa 61 % arvioitiin olevan parisuhteessa, jossa toinen osapuoli ei ole kykenevä tukemaan naista rikoksettomassa elämäntavassa. Miehistä lähes kahdella kolmasosaa oli rikoksetonta elämäntapaa tukeva parisuhde, jossa puolisoilla ei ollut rikollista taustaa. Miehistä neljäsosalla suhdetta saattoi kuvailla ongelmalliseksi ja rikollista elämäntapaa mahdollisesti ylläpitäväksi.

Vanhemmuuden taidoissa molemmilla sukupuolilla oli jossain määrin ongelmia, kuitenkin naisten vanhemmuuden taidot ja suhteet lapsiin arvioitiin heikommiksi kuin miesten. Tarkastelluista riski- ja tarvearvioissa suhteellisesti useampi nais- kuin miesvanki arvioitiin vanhemmuuden taidoissa hyvinkin heikoksi ja lapsia oli otettu huostaan jo ennen tuomion alkamista ja vanhempi-lapsi suhde arvioitiin epävakaaaksi. Naisista 45 % ja miehistä 59 % arvioitiin kertovan lapsistaan vanhemmuudelle ominaisella tavalla, olevan kiinnostuneita ja tietoisia lastensa asioista eikä vanhempi-lapsi-suhteessa ilmennyt merkittäviä ongelmia.

Miesvankit olivat enemmän kytköksissä rikollista käyttäytymistä vahvistaviin kaveripiireihin ja rikollisen toiminnan osuus oli suurempi miesten ajankäytössä siten, että reilulla kahdella kolmasosalla miehistä arvioitiin tämän olevan yhteydessä uusimiseen, kun taas naisilla 59 %:lla kaveripiiri nosti uusimisriskiä.

Alkoholin käyttö

Päihteiden käyttö nostaa niin nais- kuin miesvankienkin uusimisriskiä huomattavasti. Sukupuolten välillä on riski- ja tarvearvioissa alkoholin käytössä vain lieviä eroja. Yli puolella molemmista ryhmistä oli usein esiintyvää alkoholin käyttöä. Miehille on arvioitu alkoholin hättävää vaikutuksia enemmän sekä miehet ovat hieman useammin tehneet rikoksen alkoholin vaikutuksen alaisena tai alkoholin hankkimiseksi. Suurin ero alkoholin käyttöön liittyen näyttäisi olevan naisten

parempi motivaatio hoitaa alkoholiongelmia vankeusaikana. Naisista 15 % ei tunnista tai myönnä alkoholiongelmaansa tai syyttelee ongelmasta olosuhteita ja vähättelee sitä, miehistä 32 % .

Huumausaineiden käyttö

Huumausaineiden suhteen riski- ja tarvearviot olivat hyvin samansuuntaisia miehille ja naisille. Usein esiintyvää käyttöä oli puolella molemmista ryhmistä. Molemmille sukupuolille arvioitiin vakavia ongelmia ja huumausaineiden käyttö nosti uusimisriskiä huomattavasti. Niistä nais- ja miesvangeista, joilla oli huumeiden käyttöä, noin puolet oli tehnyt rikoksen huumausaineiden vaikutuksen alaisena tai huumausaineiden hankkimiseksi ja suurella osalla miehiä ja naisia oli väkivaltakäyttäytymistä huumausaineiden käytön alaisena. Suonensisäistä käyttöä oli miehillä hieman enemmän. Hoitomotivaatio oli päinvastainen kuin alkoholin käytön suhteen, miehet arvioitiin hivenen naisia motivoituneemmiksi. Miehistä huumausaineongelman tunnisti ja oli halukas muutokseen 56 % ja naisista 46 %.

Ajattelu ja käyttäytyminen

Ajattelussa ja käyttäytymisessä miesten ja naisten arviointien välillä oli joitakin eroja. Miehillä oli selvästi enemmän tavoitehakuista aggressiivisuutta. Miehistä yli 60 %:lla ja naisista hieman harvemmassa on itsehillinnän puutetta ja impulsiivista väkivaltaisuuksia. Miehillä oli arvioitu naisia useammin vaikeuksia omien ongelmallisten elämäntilanteiden tunnistamisessa ja ongelmanratkaisutaidoissa. Naisista reilu 70 % kykeni ongelmista ymmärtämään muiden ihmisten näkökantoja ja miehistä noin puolet. Kuitenkin naisistakin 2/3:lla oli puutteita ongelmanratkaisutaidoissa.

Asenteet

Asenteissa miehille arvioitiin naisia useammin rikosmyönteisiä ja vihamielisiä asenteita. Asenne henkilökuntaa kohtaan oli molemmilla sukupuolilla yhtä hyvä, vain vajaalle viidennekselle arvioitiin tässä tekijöitä, jotka vaikuttavat uusimisriskiin nostavasti. Sukupuolten välillä oli kuitenkin selvä ero muutosmotivaatiossa ja irrottautumisesta rikoskäyttäytymisestä: naisista 76 % arvioitiin tunnistavan tarpeen muuttaa käyttäytymistään ja haluavan tukea muutokseen. Miehistä muutosmotivoituneiksi arvioitiin 54 %.

5.1.3 Rangaistusajan suunnitelmat

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan yhteistyössä vangin kanssa vangin ollessa sijoittajayksikössä tai kirjallisen materiaalin pohjalta. Rangaistusajan suunnitelman mukaisella toiminnalla autetaan vankia saamaan valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistetään vangin sijoittumista yhteiskuntaan.

Rangaistusajan suunnitelman toteuttamisesta ja tarkentamisesta vastaa vangin sijoitusvankila. Vankilat seuraavat tavoitteiden toteutumista päivittämällä suunnitelmaa keskimäärin kolme kertaa vuodessa. Ennen vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla, jota valmistellaan yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan viranomaisten kanssa. Vapauttamisvaiheeseen voi kuulua myös valvottu koevapaus, jos sen katsotaan edistävän henkilön sijoittumista yhteiskuntaan. Koevapaudesta päättää sijoittajayksikön johtaja. Vanki allekirjoittaa rangaistusajan suunnitelman yhdessä sijoittajayksikön erikoissuunnittelijan kanssa. Vankila ja vanki sitoutuvat noudattamaan suunnitelman tavoitteita käytössä olevin keinoin. Rangaistusajan suunnitelman noudattaminen on usein ehtona esimerkiksi myöhemmille avolaitossijoituksille.

Naisvankien rangaistusajan suunnitelmat laaditaan samalla tavalla kuin miehille. Naisille tarkoitettujen toimintojen vähäisyys vaikeuttaa tavoitteiden toteuttamista ja myös niiden asettamista. Asetetut rangaistusajan tavoitteet kuvaavat vankien tarpeita yleisluonteisesti.

Taulukko 1. Vuonna 2007 rangaistusajan suunnitelmiin kirjatut tavoitteet, %

	N	M
Asuminen ja arkiselviytyminen	13	14
Tulot ja talous	15	13
Koulutus ja työllisyys	66	75
Sosiaaliset sidokset	24	15
Alkoholi	36	50
Huumeet	31	25
Ajattelu	48	44
Asenteet	2	8
Muut	1	1

Nais- ja miesvankien rangaistusajan tavoitteet olivat hyvin samanlaisia monilta osin. Asumiseen ja arkiselviytymiseen liittyvä tavoite oli kirjattu molemmista ryhmistä noin 13 %:lle. Tuloihin ja talouteen liittyvä tavoite, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi talouden hallinnan parantamista, oli kirjattu naisille hieman useammin kuin miehille. Koulutus ja työllisyys oli yleinen tavoite molemmilla sukupuolilla: siihen tulisi panostaa 2/3:lla naisista ja 3/4:lla miehistä. Sosiaaliset sidokset oli tavoitteissa otettu huomioon lähes neljäsosalla naisista ja miehistä vain 15 %:lla. Miehillä alkoholin käyttöä tuli vähentää useammin kuin naisilla, sen sijaan huumeiden käyttöön tuli vaikuttaa naisilla useammin kuin miehillä.

Päihdekuntoutusta tarvitaan kuitenkin molemmista ryhmistä suurimman osan kohdalla. Ajatteluun tuli vaikuttaa lähes joka toisen naisvangin kohdalla, miesvangeista hieman harvemmillä. Rikosmyönteisten asenteisiin vaikuttaminen oli tavoitteena kahdeksalla prosentilla miesvangeista ja naisista kahdella prosentilla.

Vapauttamissuunnitelmat

Vapauttamissuunnitelma tehtiin vuonna 2007 osittain tai kokonaan runsaalle kolmasosalle vapautuneista vankeusvangeista, mutta naisvangeille miehiä harvemmin eli noin viidennekselle. Naisten osalta tässä esitetyt tiedot eivät siten vastaa luotettavuudessaan miehiä koskevia tietoja. Vapauttamissuunnitelmien tekeminen on vuoden aikana jatkuvasti yleistynyt – marras-joulukuussa niitä tehtiin jo joka toiselle kaikista vapautuneista. Vapauttamissuunnitelmia tehtiin tavallista useammin valvontaan vapautuville.

Alla olevat prosentit on laskettu siitä joukosta, joille kyseistä tekijää oli arvioitu. Esimerkiksi 76 % naisista, joiden asumisesta oli kysytty tilanne- ja palvelutarvearviota vapauttamissuunnitelmaa tehtäessä oli kertonut, että heillä on jonkinlainen asunto tiedossa. Kuitenkin 29 % naisista tarvitsi edelleen asumiseen ja asunnon hankintaan liittyviä palveluja, koska saatu asunto ei ollut tyydyttävä tai se oli tilapäinen.

Taulukko 2. Vapautuvien sosiaalinen tilanne vuonna 2007 tehdyn palvelutarvearvion mukaan, %

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Asunto tiedossa	76	71	72
Perustoimeentulo järjestyksessä	82	70	71
Työpaikka tiedossa	7	25	25
Koulutuspaikka tiedossa	11	8	8
Päihdehuolto järjestetty	33	23	23

Valtaosalla (82 %) naisvangeista oli perustoimeentulo järjestyksessä. Heillä oli kuitenkin harvoin (7 %) työpaikka tiedossa. Koulutuspaikan oli saanut 11 % ja joka kolmannen suunnitelmaan kuului päihdekuntoutusta.

Taulukko 3. Vapautuvien palvelutarve vuonna 2007 tehdyn palvelutarvearvion mukaan, %

– asunto	29	36	36
– toimeentulo	33	42	42
– velkaselvittely	59	44	45
– työvoimahallinnon palvelut	86	63	64
– koulutus	38	34	34
– päihdehuolto	24	40	40
– eläkeselvittely	29	16	16
– muu	44	20	20

Sekä nais- että miesvangeilla oli monenlaisia palvelutarpeita vapautuessa. Naisista valtaosa tarvitsi työvoimahallinnon palveluita. Toisaalta monet halusivat myös selvittää mahdollisuuden eläkkeeseen tai koulutukseen. Joka toisen kohdalla piti selvittää velkatilanne ja joka neljännelle tuli järjestää päihdekuntoutusta.

5.2 Naisvankipaikat ja naisten jakautuminen vankiloittain

Suljettuja naisvankipaikkoja eri aluevankiloissa on tällä hetkellä 223 ja avolaitospaikkoja 64 eli naisvankipaikkoja on yhteensä 287. Naisvankeja oli 16.3.2008 yhteensä 245.

Taulukko 4. Naisvankipaikat ja naisvangit 16.3.2008

	Suljetut vankipaikat	Avolaitospaikat	Naisvangit
Etelä-Suomen aluevankila (ESA)			
– Hämeenlinna (Häv)	116		88
– Vantaa (Vanv)	21		18
– Vanaja (Vava)		50	43
Länsi-Suomen aluevankila (LSA)			
– Turku (Tuv)	38		35
– Vaasa (Vav)	3		3
– Köyliö (Köös)		10	8
Itä-Suomen aluevankila (ISA)			
– Pyhäselkä (Pyv)	17		15
Kaakkois-Suomen aluevankila (KSA)			
– Konnunsuo (Kov)	10		10
– Mikkeli (Miv)			1
Pohjois-Suomen aluevankila (PSA)			
– Oulu (Ouv)	9		12
– Pello (Pev)	9		9
– Ylitornio		4	3
Yhteensä	223	64	245

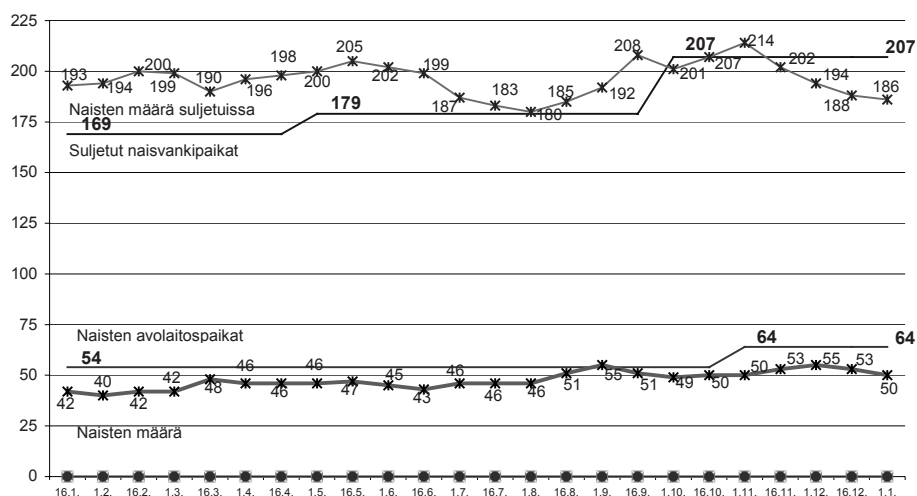
Rikosseuraamusvirasto on tarkistanut vankipaikkoja 16.3.2008 lähtien siten, että Hämeenlinnan vankilan naisten paikkamäärää on nostettu 100:sta 116:en. Viime vuoden aikana suljettuja paikkoja on lisätty Turussa uuden vankilan käyttöönoton yhteydessä sekä perustamalla Konnunsuon vankilaan naisosasto.

Myös Satakunnan vankilan Köyliön osaston naisten avovankilaosasto otettiin käyttöön vuonna 2007. Konnunsuon ja Köyliön paikkojen perustaminen liittyi ajatukseen siitä, että kaikissa aluevankiloissa tulisi olla naisille sekä suljettuja että avopaikkoja.

Kuopion ja Mikkelin vankiloissa on mahdollisuus pitää naisia tilapäisesti sijoittelun aikana ja läpikulkumatalla. Lisäksi Vankisairaalassa Hämeenlinnassa on 12-hengen osasto naisille ja Psykiatrisessa vankisairaalassa on 6 paikkaa Turussa ja 1 paikka Vantaalla. Naisvankipaikkoja on tällä hetkellä naisten määrään verrattuna riittävästi sekä suljetuissa vankiloissa että avolaitoksissa. Tilanahtautta saattaa ajoittain olla suljetuissa vankiloissa. Naispaikkojen alueellinen jakautuminen on epätasaista sekä määrällisesti suhteessa aluevankiloiden vankilukuihin että vankeusajan toimintojen sisällön kannalta. Naisvankien sijoittaminen oman kotikunnan mukaiseen aluevankilaan ei ole täysin toteutunut, koska useissa aluevankiloissa on naispaikkoja rajoitetusti. Toisaalta aluerajojen yli sijoittaminen ei ole aina toiminut joustavasti. Aluevankilamallia on kritisoitu vankeinhoidon piirissä siitä, että se on ”unohtanut” naiset ja lakimuutoksessa ei ole loppuun asti mietitty, mitä aluevankilamalli merkitsee naisten sijoittamisen ja toimintojen kannalta.

Naisvankien ja naisvankipaikkojen määrät vaihtelivat vuonna 2007 kuukausittain vankilukuilmoitusten mukaan seuraavasti:

Kuvio 3. Naisvankipaikat ja naisvangit vuoden 2007 aikana suljetuissa vankiloissa ja avolaitoksissa

Naisvankien määrä suljetuissa vankiloissa on kuvion perusteella ollut viime vuonna lähes jatkuvasti suurempi kuin paikkamäärä. Virallisissa paikkaluvuissa ei

kuitenkaan näy se, että Hämeenlinnassa on jo vuonna 2007 otettu käyttöön tutkintavankipaikkoja Vankisairaalaan. Turun vankilan paikkojen lisääminen on myös syksyllä helpottanut tilannetta. Avolaitoksissa on ollut jatkuvasti tilaa.

Naistutkintavangit

Tutkintavankeuslain mukaan tutkintavangit tulee asuttaa erilleen rangaistusvankeista tietyin poikkeuksin² ja mahdollisuuksien mukaan yhden hengen huoneeseen³. Tätä edellyttävät myös Vankeinhoidon vähimmäissäännöt ja Euroopan vankilasäännöt. Joissakin vankiloissa tutkintavangit asuvat samoilla osastoilla vankeusvankien kanssa. Naistutkintavangeille on Etelä-Suomen alueella Vantaan vankilassa 21 ja Hämeenlinnan vankilassa 28 paikkaa, jotka on sijoitettu omalle osastolle Vankisairaalaan. Itä-Suomessa naistutkintavankeja on Pyhäselän vankilassa ja he asuvat samalla osastolla vankeusvankien kanssa. Länsi-Suomen alueen tutkintavangit ovat Turun ja Vaasan vankiloissa, joista Turussa tutkintavangit pystytään asuttamaan erillään vankeusvankeista. Kaakkois-Suomessa ei ole tutkintavankipaikkoja naisille. Pohjois-Suomen alueen tutkintavankeudessa olevat naiset asuvat Oulun vankilassa samoilla osastoilla vankeusvankien kanssa. Taulukossa 5 esitetään eri alueilta kotoisin olevien naistutkintavankien sijoittuminen aluevankiloihin.

-
- 2 Tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit. Erilleen sijoittamisesta voidaan kuitenkin poiketa, jos tutkintavanki toimintoihin osallistumista varten sitä pyytää taikka jos poikkeaminen on välttämätöntä vankien, tutkintavankien tai henkilökunnan turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi tai se on muutoin tilapäisesti tarpeen vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi poikkeuksellisessa tilanteessa. Muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottava tutkintavanki saadaan tutkintavangin suostumuksella sijoittaa samalle osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit, jollei sijoittaminen vaaranna tutkintavankeuden tarkoitusta. (Tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:n 1 momentti)
  - 3 Tutkintavanki on mahdollisuuksien mukaan sijoitettava yhden hengen huoneeseen. Tutkintavankia ei saa sijoittaa asumaan toisen tutkintavangin kanssa, jos siitä aiheutuu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle tai vankilan järjestykselle. (Tutkintavankeuslain 3 luvun 2 §:n 1 momentti)

Taulukko 5. Eri alueilta tulevien tutkintavankien määrä kussakin aluevankilassa 16.1.2008

Vankilat	Kotipaikka						
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Kaakkois-Suomi	Länsi-Suomi	Pohjois-Suomi	ULKO-MAAT	Yhteensä
Etelä-Suomen aluevankila							
– Hämeenlinna	6	1	4	3	0	2	16
– Vantaa	7	0	0	0	0	0	7
Itä-Suomen aluevankila							
– Pyhäselkä	0	4	3	0	0	0	7
Kaakkois-Suomen aluevankila							
– Mikkeli	0	0	1	0	0	0	1
Länsi-Suomen aluevankila							
– Turku	0	0	0	4	0	0	4
– Vaasa	0	0	0	2	0	0	2
Pohjois-Suomen aluevankila							
– Oulu	0	0	0	1	2	0	3
Yhteensä	13	5	8	10	2	2	40

Naisrangaistusvangit suljetuissa vankiloissa⁴

Naisrangaistusvankien suljettuja vankilapaikkoja on kaikissa aluevankiloissa, mutta pääosa niistä on Etelä-Suomen aluevankilassa, jonka alueen kunnista tulee eniten naisvankeja. Suljettuja naispaikkoja on määrällisesti riittävästi valtakunnallisesti. Taulukossa 6 on eri alueilta kotoisin olevien naisrangaistusvankien määrä suljetuissa laitoksissa.

Etelä-Suomessa suljettuja naispaikkoja on Hämeenlinnan vankilassa 88 rangaistusvangille. Etelä-Suomen alueelta tulevia naisia oli 63, joista 55 oli sijoitettu Hämeenlinnaan. Vankilassa oli 21 muiden alueiden naista. Erityisenä ja vakavana ongelmana ovat Hämeenlinnan vankilan paljusellit, joissa on 84 vankipaikkaa eli valtaosa paikoista. Paljuselleissä on jouduttu toisinaan asuttamaan useampia naisia samanaikaisesti. Vankisairaalan käyttöönotto tutkintavangeille on kuitenkin helpottanut tilannetta siten, että tällä hetkellä ei normaalisti ole tarvetta sijoittaa samaan selliin useampia naisia. Hämeenlinnassa on äiti- ja lapsiosasto, jossa lapsi voi olla noin kahden vuoden ikään asti.

⁴ Suljetut naisvankipaikat on useissa vankiloissa tarkoitettu sekä tutkinta- että rangaistusvangeille, mikä vaikeuttaa ryhmäkohtaista tarkastelua.

Länsi-Suomen aluevankilassa suljettuja naispaikkoja on Turun vankilassa ja Vaasan vankilassa. Naisrangaistusvankeja oli suljetuissa vankiloissa 33, jotka on voitu suurimmaksi osaksi sijoittaa omaan aluevankilaan. Naisten sijoittelua Länsi-Suomen alueella helpotti syksyllä 2007 avatun Turun vankilan naispaikkojen nostaminen kymmenestä 38:aan. Valtaosa Länsi-Suomen alueen naisista on ennen uuden vankilan avaamista suorittanut vankeusrangaistustaan Etelä-Suomen alueella. Tammikuussa heitä oli Hämeenlinnassa enää 7.

Pohjois-Suomessa suljetut paikat naisille ovat Oulussa ja Pelsolla eikä paikkojen määrää ole tarvetta nostaa. Pohjoisen alueen naisosastot ovat pieniä osastoja miesvankiloissa, mikä voi osaltaan olla naisten toimintojen järjestämistä vaikeuttava tekijä.

Vaikeassa asemassa naisten sijoittelun suhteen ovat Itä-Suomi ja Kaakkois-Suomi, koska näiden alueiden suljettujen paikkojen määrä on pienempi kuin alueiden naisvankien määrä. Itä-Suomessa on 17 paikkaa Pyhäselän vankilassa, kun taas kotikuntakertymän mukaan Itä-Suomen alueen rangaistusta suorittavia naisia oli 16.1.2008 suljetuissa vankiloissa yhteensä 22 (+ 5 tutkintavankia). Pyhäselän naisosasto on usein ylliasutettu ja hyvin aliresursoitu henkilöstön suhteen.

Kaakkois-Suomesta naisia on tullut suljettuun vankilaan rangaistusta suorittamaan 14 (+ 8 tutkintavankia). Konnunsuolla on 10-paikkainen naisten päihdekuntoutusosasto, jonne edellytetään päihteettömyyssitoumusta. Pääsykriteereiden vuoksi sinne sijoitettavat valitaan tarkasti ja tästä johtuen Kaakkois-Suomen naisosastolle soveltumattomia naisia on sijoitettu muille alueille. Vastaavasti Konnunsuolle on sijoitettu muiden alueiden naisia.

Taulukko 6. Eri alueilta tulevien naisrangaistusvankien määrä 16.1.2008 suljetuissa vankiloissa

Suljetut laitokset	Kotipaikka						Yhteensä
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Kaakkois-Suomi	Länsi-Suomi	Pohjois-Suomi	ULKO-MAAT	
ESA							
– Häv	55	5	8	7	0	1	76
– Vanv	6	0	0	0	0	0	6
ISA							
– Kuv	0	1	0	0	0	0	1
– Pyv	0	11	1	0	0	0	12
KSA							
– Kov	1	1	5	1	1	0	9
LSA							
– Tuv	1	2	0	20	0	1	24
– Vav	0	0	0	4	0	0	4
PSA							
– Ouv	0	1	0	1	2	0	4
– Pev	0	1	0	0	5	0	6
Yhteensä	63	22	14	33	8	2	142

Vankiloiden lyhenteet ovat sivulla 56.

Naisvangit avolaitoksissa

Naisten avolaitospaikkoja on aluevankiloissa epätasaisesti ja miesten avolaitospaikkoja vähemmän suhteessa naisvankien määrään. Naisvangeille oli 1.1.2008 vahvistettujen vankipaikkojen mukaan avolaitospaikkoja suhteessa suljettuihin paikkoihin 23,6 %, miehille vastaava luku oli 29,6 %. Vankipaikkojen tarkistuksen jälkeen 16.3.2008 avopaikkojen osuus on 22,2 %. Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2009–2012 edellytetään, että 25 % paikoista on avolaitoksissa. Sen perusteella uusia paikkoja tarvittaisiin 8. Tulostavoitteiden mukaan 27 % rangaistusvangeista tulisi sijoittaa avolaitoksiin. Naisrangaistusvangeista avolaitoksissa oli 1.1.2008 lähes tavoiteltava määrä eli 25,6 %, 16.3.2008 heitä oli jo 27,4 %. Lisätarvetta naisten avolaitospaikoille on siten vain vähän. Naisia sijoitetaan miehiä harvemmin suoraan siviilistä avolaitokseen, vuonna 2006 ei sijoitettu yhtään ja vuonna 2007 seitsemän⁵ (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006, Vankilukuilmoitus 1.1.2008). Tämä johtunee enemmän toimintakäytännöistä kuin paikkojen puutteesta.

5 Tietoa siitä, kuinka moni on tullut avolaitokseen siviilistä suljetussa laitoksessa tehtävän päihdetestauksen jälkeen, ei ole käytettävissä. Epävirallisen tiedon mukaan Vanajalle ei näitä vankeja ole juuri tullut. Köyliön vankilaan on käytäntönä tulla Turun vankilan kautta.

Etelä-Suomessa avolaitospaikkoja on Vanajalla 50, joka on toiminut koko maan naisten avovankilana 1.10.2006 asti. Vanajalla on äiti- ja lapsiosasto, jossa lapset saavat olla noin 3-vuotiaiksi asti. Kevään 2008 kuluessa Vanajalla olevat miespaikat (5) lopetetaan ja muutetaan naispaikoiksi, jolloin paikkamäärä on lähes TTS:n mukainen. Itä- ja Kaakkois-Suomessa ei ole avolaitospaikkoja. Länsi-Suomessa on Satakunnan vankilan Köyliön osastolla kymmenen naisten avolaitospaikkaa. Pohjois-Suomessa on Ylitornion vankilassa neljä avopaikkaa naisille.

Taulukko 7. Eri alueilta tulevien naisvankien määrä avolaitoksissa 16.1.2008

Avolaitokset	Kotipaikka						
	Etelä-Suomi	Itä-Suomi	Kaakkois-Suomi	Länsi-Suomi	Pohjois-Suomi	ULKOMAAT	Yhteensä
ESA							
– Vava/Vanaja	17	9	5	12	0	1	44
LSA							
– Sav/Köyliö	0	0		7	0	0	7
PSA							
– Ylitornio	0	0	0	0	3	0	3
Yhteensä	17	9	5	19	3	1	54

5.3 Naisvankien toiminnot

Tässä alaluvussa käydään tiivistäen läpi naisvangeille suunnattuja toimintoja ja yksityiskohtaisia tietoja on liitteessä 3. Toiminnot on jaettu vankeinhoidon yleisesti käyttämän kolmijaon mukaan työtoimintaan, koulutukseen ja kuntoutukseen. Toimintojen kohdalla todetaan myös, onko toiminta ollut naisille ja miehille yhteistä vai onko naisille järjestetty toimintaa erikseen. Sekaryhmien mahdollisia ongelmia ja etuja käsitellään luvussa 6.

Naisvangeille tarkoitettuja toimintoja leimaa vähäisyys ja kuntoutuksen järjestämisen satunnaisuus. Naisvankien toimintamahdollisuuksien vähäisyys vaikeuttaa naisten rangaistusajan suunnitelmien toteuttamista kaikissa aluevankiloissa.

Turun uuden vankilan naisosastot olivat työryhmän työn aikana käynnistymässä, siksi Turun tilannetta ei ollut mahdollista kattavasti arvioida.

Työtoiminta

Naisten työtoiminta on työryhmän näkemyksen mukaan varsin yksipuolista ja perinteiseen käsityötoimintaan painottuvaa. Lähes kaikissa sijoitusvankiloissa

pystytään kuitenkin tarjoamaan naisille jonkinlaista työtoimintaa joko osa-aikaisesti tai kokoaikaisesti. Naisten työtoiminta vankiloissa on usein erilaisia käsitöitä, puhdistajan tehtäviä, keittiötöitä sekä kanttiinitöitä. Lisäksi yksittäisiä työpisteitä ovat jalkinekorjaamo, kivi- ja korupaja, liikennemerkkien valmistus, tilaelementtityöt, suodattimien kokoonpanoverstas, pesula ja varusvarasto. Avolaitoksissa naiset voivat tehdä kiinteistöjen huoltoon ja puutarhanhoitoon liittyviä tehtäviä. Puusepän verstaalla naiset voivat työskennellä kahdessa vankilassa. Sellityönä naisille on tarjolla neulomista ja kokoonpanotyötä.

Vankiloiden naisille järjestämisen työtoiminnan painottuminen käsityötoimintaan on ymmärrettävää vankiloiden tilalliset mahdollisuudet huomioonottaen. Ompelu- ja kudontatöitä on helpohko järjestää erilaisiin työtiloihin ja se ei myöskään vaadi mittavia investointeja. Naisten työtoiminnan monipuolistamista käsitellään luvussa kuusi.

Vaasan vankilassa ei ole naisille työtoimintaa. Vantaalla työtoiminta on sellityönä kokoonpanotyötä ja puhdistajan tehtäviä. Kuopiossa ja Mikkelissä ei naisten tilapäisasutuksen vuoksi ole työtoimintaa.

Työtoiminta on järjestetty vaihtelevasti vankilasta riippuen yhteisesti miehille ja naisille tai erikseen vain naisille. Ompelu- ja muu käsityötoiminta on perinteisesti ollut pelkästään naisille. Puusepän verstailla työtoiminta on puolestaan molemmille sukupuolille. Avolaitosten työpisteet toimivat sekaryhminä Köyliössä ja Yli-Torniossa. Vanajalla työpisteissä on yksinomaan naisia.

Koulutus

Naisille tarjolla oleva vankeusaikainen koulutus on niukkaa. Koulutus koostuu lähinnä peruskoulu- ja lukio-opinnoista, joista järjestetään opetusta Hämeenlinnassa, Oulussa, Pelsolla ja Turussa. Oulun vankilassa toimii vankila-koulu, jossa sekä nais- että miesvangit voivat opiskella peruskoulu- ja lukio-opintoja. Selliopiskelun mahdollisuus on useimmissa vankiloissa. Opetustoiminta on järjestetty pääasiassa sekaryhminä miehille ja naisille.

Naisilla ei ole tällä hetkellä mahdollisuutta osallistua ammatilliseen koulutukseen vankeusaikana. Hämeenlinnassa järjestettiin yli kymmenen vuoden ajan Hiusalan perustutkintoon liittyvä osatutkinto. Sen järjestäminen kuitenkin lopetettiin, koska sopivia hakijoita ei ollut riittävästi. Uutta opintokokonaisuutta suunnitellaan parhaillaan yhdessä oppilaitosten kanssa.

Oppisopimuskoulutusmahdollisuus on Oulussa, Ylitorniolla, Vanajalla ja Pelsolla. Pohjois-Suomen aluevankilassa on tarkoitus, että Oulussa aloitettu toiminta jatkuu Pelsolla. Osa vankiloista sijaitsee maantieteellisesti siten, että opiskelu vankilan ulkopuolella on käytännössä mahdotonta – suljetuista laitoksista ei myöskään yleensä käydä ulkopuolisissa oppilaitoksissa. Vanajan avolaitos painottaa ja tukee vankilan ulkopuolella tapahtuvaa opiskelua.

Turun vankilassa käydään tällä hetkellä neuvotteluja ammatillisen koulutuksen järjestämiseksi paikallisen erityisoppilaitoksen kanssa. Suunnitteilla on sisustusalan koulutusta oppisopimusrahoituksella ja Noste-rahoituksella.

Kuntoutus

Kuntoutukseen luetaan tässä psyko-sosiaalinen yksilötyö sekä päihdekuntoutus ja muu ohjelmatoiminta. Yksilötyön kohdalla esitetään myös terveydenhuoltoa koskevia tietoja.

Yksilötyö

Yksilötyöllä tarkoitetaan tässä erityisesti psykologin, papin, lääkärin, sairaanhoitajan, päihdetyöntekijän ja sosiaalityöntekijän tekemää kahdenkeskistä ammatillista keskustelutyötä, terveydenhuoltotyötä tai tukea sosiaalisten tai taloudellisten asioiden hoidossa. Yksilötyö on ammatillisesti toteutettu työmuoto, joka tukee yksilön muutospyrkimyksiä ja siten yksilön muutosprosessia.

Muutostyöskentelyn kohteena voi olla mitä moninaisemmat kysymykset, kuten elämäntilanteen selkeyttäminen, rajattujen pelkojen hoito, päihderiippuvuudesta vapautuminen, väkivaltakokemusten purkaminen, oman naiseuden tarkastelu ja ihmissuhdesolmujen purkaminen. Yksilötyö edellyttää työntekijältä sekä teoreettista tietoperustaa että menetelmäosaamista. Työnohjaus ja täydennyskoulutus ovat välineitä turvata laadukas yksilötyö.

Osassa vankiloita kuntoutus on lähes kokonaan yksilötyön varassa ja etenkin pienillä osastoilla ryhmämuotoiseen kuntoutukseen ei riitä vankeja. Monissa vankiloissa resurssitilanne yksilötyöntekijöiden suhteen on vaikea.

Yksilötyöntekijöiden työpainetta ovat lisänneet rangaistusajan suunnitelmien päihdekuntoutukseen sekä ajatteluun, asenteisiin ja käyttäytymiseen liittyvät tavoitteet, koska niiden toteuttamiseen ei ole myöskään riittävästi ryhmämuotoisia ohjelmia. Työntekijät ovat ylityöllistettyjä ja heidän palkkaustasonsa saattaa olla heikompi kuin siviilissä, mikä voi alentaa motivaatiota työhön ja johtaa työntekijöiden tiheään vaihtumiseen.

Mielenterveyslain (1116/1990) mukaan mielenterveystyöllä tarkoitetaan yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisen kasvun edistämistä sekä mielisairauksien ja muiden mielenterveyshäiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä. Mielenterveystyöhön kuuluvat mielisairauksista ja muita mielenterveyshäiriöitä poteville henkilöille heidän lääketieteellisin perustein arvioitavan sairautensa tai häiriönsä vuoksi annettavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, mielenterveyspalvelut. Mielenterveystyöhön kuuluu myös väestön elinolosuhteiden kehittäminen siten, että elinolosuhteet ehkäisevät ennalta mielenterveyshäiriöiden syntyä, edistävät mielenterveystyötä ja tukevat mielenterveyspalvelujen järjestämistä.

Mielenterveyspalvelut tarkoittavat terveydenhuollon ammattihenkilöiden yhteistyössä toteuttamia palveluita, jotka ovat luonteeltaan ennaltaehkäiseviä tai korjaavia. WHO:n julkilausuma ”Mielenterveystyön edistäminen vankiloissa” korostaa mielenterveystyön edistämistä vankien psyykkisen hyvinvoinnin vahvistajana ja toisaalta mielenterveyspalvelujen kehittämisen tärkeyttä mielen-terveysongelmista kärsivien vankien auttamiseksi. Tämä koskee lähtökohtaisesti kaikkia vankeja. Terveydenhuollossa lääkärit, psykiatrit, psykologit, psykiatriset sairaanhoitajat ja sairaanhoitajat toimivat vankien mielenterveystyön kentällä, kukin oman tehtäväkenttensä kautta. Vankeuslain mukaan vangille on mahdollisuusien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan ja muuhun vastavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon (10 luku 5 §). Tämä painottaa terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja terapiakoulutettujen sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden tarvetta. Vankiloissa tarvitaan myös nykyistä enemmän mahdollisuuksia psykiatriseen konsultaatioon.

Päihdekuntoutus

Naisille suunnatun vankeusaikaisen päihdekuntoutuksen suurimmat ongelma-kohtat ovat työryhmän näkemyksen mukaan kuntoutuksen vähäinen määrä suhteessa naisten päihdeongelmiin sekä päihdekuntoutusjatkumoiden ja nais erityisen lähestymistavan puute.

Vanajan vankilassa järjestetään naisille päihdekuntoutusta oman erityisesti naisille kehitetyn ohjelman mukaisesti. Ohjelma perustuu kognitiivisen viitekehukseen. Ohjelma on käsiteltävänä akkreditointiryhmän hyväksymismenettelyssä.

Muissa vankiloissa naisvankien päihdekuntoutuksessa käytetään vankeinhoitossa yleensä käytettäviä ohjelmia. Kognitiiviseen viitekehukseen perustuva Kalterit taakse® on päihdeongelmallisille ja rikostaustaisille henkilöille tarkoitettu strukturoitu hoito-ohjelma, jossa keskitytään päihde- ja rikoskierrettä ylläpitävien ajattelu- ja toimintamallien muuttamiseen. Ohjelma on kehitetty miesvankien tarpeiden pohjalta eikä siinä oteta huomioon naisvankien erityistarpeita liittyen esimerkiksi väkivaltaan, äitiyteen ja mielenterveysongelmiin. Kalterit taakse® on käytössä Hämeenlinnan ala-avolla ja Konnunsuon päihdeosastolla, jotka ovat Vanajan lisäksi ainoita varsinaisia naisten päihdekuntoutusosastoja. Hämeenlinnan ala-avo ja Konnunsuon osasto toimivat pitkälti samoilla periaatteilla Kalterit taakse® kurssin kautta. Turun vankilaan on kehitteillä päihdeosasto, jonne ollaan valitsemassa ohjelmaa.

Muilla naisosastoilla päihdekuntoutusryhmien järjestäminen on riippuvainen vankien määrästä. Oulussa on käytössä kaksi polkua -ohjelma. Lyhyttä, motivoivaa Antirippuvuuskurssia® järjestetään Hämeenlinnassa ostopalveluna sekä vankilan toimesta Köyliössä ja Ylitorniossa. Köyliössä ja Ylitorniossa kurssi on yhteinen miehille ja naisille. Pyhäselän vankilasta puuttuu päihdekuntoutus.

Sijoituksia ulkopuolisiin päihdekuntoutuslaitoksiin on viime vuosina toteutettu kolmesta kuudelle naiselle vuosittain. Sijoituslaitoksia ovat olleet muun muassa Silta-Valmennus ja Oulunkylän ensikoti. (Knuuti 2006 ja 2007.)

Äitiyteen liittyvät tukimuodot

Vankiloiden laaja-alainen sosiaalityön, perheleirein, valvomattomien tapaamisten ynnä muin keinoin toteutettava perhetyö on osa naisvankien äitiyden tukemista ja sosiaalisten suhteiden vahvistamista. Sosiaalisten suhteiden on todettu olevan yksi ratkaiseva tekijä vangin irrottautumisessa rikoskäyttäytymisestä (Perhe muurin toisella puolella 2003). Lisäksi erillisiä äitiyteen liittyviä toimintoja on järjestetty Hämeenlinnassa ja Vanajalla.

Ensi- ja turvakotien liitto on käynnistänyt Hämeenlinnan ja Vanajan äiti- lapsi-osastoilla vanhemmuutta tukevan projektin. Projektin tavoitteena on kartoittaa lapsilähtöisen työskentelyn tarve ja sisältö vankiloiden äiti-lapsi -osastoilla; suunnitella ja toteuttaa henkilökunnan koulutusta; selvittää ja jäsentää lapsen hoitopolkua hänen tullessaan vankilaan, vankilassa oloaikana ja pois lähdeettäessä sekä selkiyttää yhteistyötä eri toimijoiden kesken lapsen edun toteutumiseksi.

Verkosto- ja yhteistyötä kehitetään Etelä-Suomen aluevankilan sijoittajayksikön, Kriminaalihoitolaitoksen ja lastensuojelun kanssa. Hämeenlinnan kaupungin neuvolatyön kanssa suunnitellaan synnytys- ja äitiysvalmennuksen räätälöimistä odottavien vankien tarpeisiin.

Vanajalla järjestetään Kriminaalihoillon tukisäätiön Ehjä perhe- projektin kautta vanhemmuuteen painottuva keskusteluryhmä naisille. Äiti- ja lapsi- osastolla järjestetään lisäksi vankilan oman henkilöstön voimin keskusteluryhmiä.

Väkivaltaan liittyvät kuntoutusmuodot

Koska naisvangeilla on paljon uhrikokemuksia väkivallasta, Vanajalla järjestetään Väkivallasta Vapaaksi -ryhmää kaksi kertaa vuodessa Stakesin oma-apuoppaan *Elämä ilman pelkoa* pohjalta. Joidenkin vankiloiden yksilötyöntekijöissä on lähisuhdeväkivaltaan erikoistuneita työntekijöitä, joiden vastaanotoilla voi käsitellä väkivaltakokemuksia.

Naisille väkivallan tekijöinä on järjestetty Suuttumuksen Hallinta -kurssia satunnaisesti Hämeenlinnassa ja Oulussa sekä säännöllisesti Vanajalla. Vankisairaalan psykiatrisella osastolla järjestetään osioita Suuttumuksen hallinta -ohjelmasta vankien tarpeen mukaan.

Muu sosiaalinen kuntoutus

Hämeenlinnassa järjestetään vaikeasti työllistyville naisvangeille Osallistumisvelvoitteisten ryhmää, joka tähtää fyysisten, psyykkisten tai sosiaalisten syiden vuoksi rajoittuneiden naisvankien kuntouttamiseen, jotta he kykenevät osallistumaan normaaliin työ- tai opiskelutoimintaan.

Hämeenlinnassa on järjestetty Kriminaalihuollon tukisäätiön vetämänä Terveprojektiä, joka on huumeidenkäyttäjien terveystieto- ja vertaistukiprojekti. Naisvangeille järjestetyllä kurssilla haluttiin kerätä tietoa erityisesti suonensisäisiä huumeita käyttävien naisvankien tiedon ja tuentarpeesta huumeidenkäytön haittojen suhteen, romaninaisten erityistarpeista sekä vertaistyon mahdollisuuksista naisvankiosastoilla. Tavoitteena on kehittää vankiloille valtakunnallinen terveystietoon ja vertaistukeen pohjautuva toimintamalli ja koulutusohjelma huumeiden käytöstä aiheutuvien tartuntatautien, muiden terveydellisten ja sosiaalisten riskien sekä haittojen vähentämiseksi.

Vanaja on ostanut Naistenkartano ry:ltä Naisten itsetuntotyöpaja -kurssin ”Rohkeutta muutokseen”, josta vangit ovat antaneet myönteistä palautetta. Työpajassa pohdittiin mahdollisuuksia muuttaa suhdetta itsen ja muihin sekä opitaan oman itsensä arvostamisen opettelu merkityksen tärkeyttä. Vanajalle on myös hankittu ostopalvelua sosiaalityön palveluita Kriminaalihuollon tukisäätiöltä. Sosiaalityöntekijä kohdistaa työtään erityisesti vapauttamisen valmisteluun, lastensuojeluun ja velkaneuvontaan.

Lisäksi vankiloissa järjestetään erilaisia pienimuotoisempia askartelu-, ruoanlaitto- yms. kursseja sekä erilaisia vapaa-aikaan liittyviä tilaisuuksia, joiden voidaan katsoa olevan osa vankien kuntoutusta ja vankila-ajan tukemista.

Erityisryhmät

Työryhmä tiedusteli kyselyssään vankiloiden käytäntöjä ja kokemuksia erityisryhmistä, joiksi kyselyn kautta määrittyivät ulkomaalaiset naisvangit, romaninaiset ja omasta pyynnöstä eristyksessä olevat vangit, eli niin sanotut pelkkääjävangit.

Ulkomaalaisia naisia on Suomen vankiloissa hyvin vähän ja heistä suurin osa oli Etelä-Suomen alueen vankiloissa. Työryhmän kyselyssä osa vankiloista nosti esiin muiden vankien rasistisen suhtautumisen ulkomaalaisiin vankeihin. Ulkomaalaisten naisten vähyydestä johtuen ongelma ei kuitenkaan ole ilmeisen mittava.

Romaninaisten todettiin vankiloiden vastauksissa olevan aika ajoin henkilökuntaa paljon työllistävä vankijoukko. Monilla vankiloilla on romaninaisten kanssa työskentelyssä kuitenkin vakiintuneet perinteet ja käytännöt. Hämeenlinnan ja Vanajan äiti- ja lapsiosastoilla romaninaisia on tyypillisesti useita. Romaninaisten

vaatetuksen osalta on joissakin vankiloissa tehty erillisiä järjestelyjä siten, että heillä on käytössä omat vaatteet tai muu musta pitkä hame, mikä on mahdollistanut heidän osallistumisensa työ- ja muuhun toimintaan romanikulttuurin lähtökohdista. Myös nuorempien ja vanhempien romanivankien asuttamisessa joudutaan usein ottamaan huomioon erityisiä kulttuurisia tekijöitä, jotka liittyvät romanien ikään perustuvaan hierarkiaan.

Eriyisenä kysymyksenä nousee esiin lapsensa surmanneiden naisten vankeusaika, koska heidän asemansa vankiyhteisössä on usein hyvin hankala. Vankilahenkilökunnalta vaaditaan hyvin tiukkaa ja päättäväistä ammatillista otetta sen varmistamiseksi, että myös tällaiseen rikokseen syyllistynyt nainen voi suorittaa rangaistuksensa rauhassa.

Naispuolisia pelkääjänvankeja ei voida pitää pienissä naisosastoissa, vaan heidät joudutaan siirtämään muualle. Isommissa yksiköissä kuten Hämeenlinnassa ja Turussa pelkääjien asuttamisjärjestelyjä voidaan tehdä ja heidät voidaan pitää ainakin osassa toimintoja mukana.

5.4 Valvottu koevapaus

Valvotun koevapauden on aloittanut yhteensä 20 naista 1.10.2006–31.12.2007. Tyypillinen naisten koevapauden pituus on ollut kolmesta neljään kuukautta. Vangin omasta fyysisestä ja psyykkisestä kunnosta riippuen toiminta on ollut joko osa-aikaista tai kokopäiväistä. Valvotussa koevapaudessa olevat naiset ovat olleet erilaisissa toimintavelvoitteissa, kuten palkkatyössä, ammatillisessa koulutuksessa ja vapaaehtoistyössä. Palkkatyöhön menneet naisvangit olivat usein ennen koevapautta käyneet vankilasta käsin siviilityössä. Vapaaehtoistyön suurehko osuus naisten toimintavelvoitteissa on ollut yllättävää.

Vapaaehtoistyötä on tehty muun muassa näkövammaisten myymälässä, vanhustenhoidossa, mielenterveyskuntoutujien parissa, työttömien kahvilassa ja seurakunnan kirpputorilla. Vapaaehtoistyö voi tarjota mielekkään työn, jossa työntekijän rikostausta ei ole merkitsevä ja työntekijä voi kokea tekevänsä yhteiskunnallisesti tärkeää työtä. Naisvankien toimintavelvoitteita on ollut myös oman perheenjäsenen hoitaminen, sairausloma ja päihteettömyyden tukeminen sekä muu sosiaalinen kuntoutus. Valvotun koevapauden toteuttaminen on mahdollista myös muiden aluevankiloiden alueella yhteistyössä vangin sijoitusvankilan ja kotipaikkaa lähinnä olevan valvovan vankilan välillä.

6. NAISVANKIEN SJOITTAMISEN JA TOIMINTOJEN KEHITTÄMINEN

Tämä luku perustuu edelliseen lukuun naisvankien sijoittamisen ja toimintojen nykytilasta ja keskittyy työryhmän kehittämis ehdotuksiin. Aluksi tarkastellaan niitä reunaehtoja, jotka vaikuttavat kehittämisen taustalla. Työryhmä on laatiesaan kehittämis ehdotuksia käyttänyt hyväkseen työryhmän kokemustietoa vankeinhoidosta, naisvangeille laadittuja riski- ja tarvearvioita ja rangaistusajan suunnitelmia, Rikosseuraamusviraston tuottamia tilastoja, suomalaista ja kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta naisvangeista sekä asiantuntijalausuntoja.

Työryhmän tekemän selvityksen perusteella vankeinhoidon naisvangeille tarjoamat rangaistuksen täytäntöönpanoajan toimintamahdollisuudet ovat sisällöllisesti epätasaisia sekä aluevankiloiden välillä että koko vankeinhoidon tasolla miesvankeihin verrattuna. Naisille osoitettujen toimintojen vähäisyys heijastaa naisten toissijaisuutta vankeinhoidossa.

6.1 Kehittämiseen vaikuttavia taustatekijöitä

Vankiluvun kehittyminen

Suomen vankiluku oli korkeimmillaan vuonna 2006, kun se ylitti 4000 vangin rajan. Tämän jälkeen vankimäärä kääntyi laskuun ja marraskuussa 2007 Suomessa oli yhteensä 3544 tutkinta- ja vankeusvankia. Vankimäärä alkoi laskea, kun lakia muutettiin liittyen muun muassa sakon muuntorangaistukseen, ehdonalaiseen vapauttamiseen ja vankeusrangaistuksien yhteen laskemiseen. Oikeusministeriöllä on edelleen suunnitelmia sakon muuntorangaistuksen käytön vähentämiseksi siten, että sakkovankien päivittäinen määrä vähenisi jopa 20–40:en vankiin. Naissakkovankien osuus jäisi lainmuutoksen jälkeen hyvin vähäiseksi. (Hallituksen esitys 164/2007, Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2009–2012.)

Uusi rangaistusmuoto, sähköinen valvontarangaistus on esitetty otettavaksi kolmen vuoden kokeilukäyttöön lyhyen tuomion saaneille vangeille. Arkielämän piirissä tapahtuvan valvontarangaistuksen katsotaan olevan yksilölle vähemmän haitallinen kuin vankeusrangaistuksen, minkä vuoksi yksilön työ- tai opiskelu ja perhesuhteet kärsivät huomattavasti. Lisäksi valvontarangaistusta voi perustella taloudellisin syin. Valvontarangaistusta selvittäneen työryhmän raportissa arvioidaan kohdejoukoksi noin 1000 vankia vuodessa, päivittäin 100–110. Valvontarangaistuksen voi arvioida soveltuvan myös naispuolisille rikoksentekeijöille heidän matalamman uusimisriskinsä vuoksi ja perhesuhteiden ylläpidon

mahdollistamiseksi. Valvontarangaistus tulee käyttöön aikaisintaan vuonna 2010. (Sähköinen valvonta 2007.)

Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelman 2009–2012 mukaan tavoitteena on lisätä valvottua koevapautta asteittain niin, että koevapaudessa on päivittäin 200 vankia vuonna 2012. Tämä tarkoittaisi 14 naista, jos heidän suhteellinen osuutensa koevapaudessa olevista olisi sama kuin vangeista. Naisvankeja oli vuoden 2008 alussa valvotussa koevapaudessa 7, mikä on 23 % kaikista koevapaudessa olevista. Koevapaudessa olevien naisten määrä on ollut viime vuoden aikana heidän prosentuaalista osuuttaan korkeampi. Koevapauteen sijoitettujen naisten lukumäärä saattaa vielä nousta noin puolella, mutta todennäköisesti ei kuitenkaan samassa laajuudessa kuin miesvangeilla, koska naisilla koevapautta on jo hyödynnetty laajasti. Tavoite 14 naisesta koevapaudessa päivittäin on realistinen. Valvottu koevapaus helpottaa toimintamahdollisuuksien järjestämistä naisvangeille lähellä kotipaikkaa. Sen sijaan se ei olennaisesti vähennä naisille tarkoitettujen avovankiloiden työpanosta asioiden valmistelun ja valvonnan vuoksi.

Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa arvioidaan kokonaisrikollisuuden kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Kokonaisrikollisuuden kasvuun suurimpana vaikuttavana riskitekijänä tulevaisuudessa arvioidaan olevan alkoholin kulutuksen kasvu ja syrjäytymiskehitys. Syrjäytymisestä voi seurata yhteiskunnallisia ja yksilötasoisia ongelmia, jotka voivat ilmetä esimerkiksi perheväkivalta- ja nuorten häiriökäyttäytymisenä. Muita tekijöitä ovat muun muassa väestön ikääntyminen rikollisuutta vähentävänä tekijänä sekä muuttoliike kasvukeskukseen lisäävänä tekijänä. Nämä ovat myös naisten rikollisuuteen vaikuttavia tekijöitä. TTS lähtee kuitenkin oletuksesta, että poliisin tietoon tulleet rikokset vähenisivät suunnitelmakaudella. (Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2009–2012, 25–26.) Huolestuttavana voidaan kuitenkin pitää sitä, että naisten osuus päättäneistä ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnoista oli viime vuonna 14 %. Naisvankien määrä ei ole viime vuosina noudatellut suoraan koko vankimäärän muutoksia, vaan on pysynyt lähes ennallaan kolmena edellisenä vuonna miesvankien määrän laskiessa.

Uuden valvontarangaistuksen käyttöönoton, koevapauden käytön laajentamisen ja sakkovankien vähenemisen myötä laitoksessa olevan vankimäärän arvioidaan oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2009–2012 laskevan noin 3300:an. Nämä tekijät voivat vähentää myös naisvankipaikkojen tarvetta jossain määrin. Vähennys kompensoi mahdollisesti vielä kasvussa olevaa naisvankien määrää. Työryhmä katsoo edellisen perusteella, että suurta muutosta naisvankipaikkojen tarpeeseen ei ole tulossa. Tämän vuoksi joudutaan tarkasti miettimään sitä, onko tarkoituksenmukaista perustaa uusia avolaitospaikkoja naisvangeille, kun niiden osuus on hyvin lähellä tulostavoitetta. Toisaalta uudistukset saattavat kohdistua paljolti samaan kohdejoukkoon, joista avolaitosvangit valikoituvat.

6.2 Naisvankien sijoittaminen – keskitetysti vai hajautetusti?

Toimintojen kehittämismahdollisuuksiin vaikuttaa ratkaisevasti siihen osallistuvien naisvankien määrä. Yksi työryhmän keskeisiä tehtäviä on ollut miettiä kysymystä siitä, pitäisikö naisvankipaikkoja keskittää joihinkin vankiloihin vai pitäisikö naisten sijoituksessa pitäytyä aluevankilamallissa. Keskittämällä tarkoitetaan sitä, että naisvankipaikkoja on määrällisesti enemmän muutamassa vankilassa, jolloin yksiköt ovat suurempia. Alueellistaminen puolestaan tarkoittaa sitä, että jokainen aluevankila huolehtii naisten tutkintavankeudesta sekä kattavasti koko vankeusprosessista, jolloin naispaikat jakautuvat maantieteellisesti ympäri Suomea. Tällöin osastot saattavat olla hyvinkin pieniä ja sisältää vain muutaman naispaikan. Kolmas vaihtoehto on naisvankien ja heille järjestettävän toiminnan osittainen keskittäminen ja osittainen hajauttaminen. Keskittämistä ja hajauttamista käsitellään seuraavassa myös eri vankilajien kannalta ja vankeusprosessin eri vaiheissa.

Alueellistamista painotettiin vankeuslakiuudistuksessa ja aluevankilajärjestelmän käyttöönoton yhteydessä. Alueellisten pienten naisosastojen etuna on kotipaikkaläheisyys, jolloin vanki voi olla sijoitettuna omalle kotiseudulle tai tämän läheisyyteen. Tällöin muun muassa tapaamisten järjestäminen on helpompaa. Toisaalta oma kotikunta voi olla lähempänä toisen aluevankilan sijoituslaitosta, kuin sitä mihin vanki sijoitetaan. Myös Vankeinhoitoasian neuvottelukunnan *Naisvankien erityisongelmat* -selvityksessä pohdittiin keskittämiskysymystä. Siinä korostettiin kotipaikkaläheisyyttä, mutta todettiin myös, että naispaikkojen keskittäminen helpottaa toimintojen järjestämistä naisten erityistarpeista lähtien.

Aluevankilamalli lähtee alueen omavaraisuudesta, jossa jokainen alue hoitaa omalla alueellaan vankeusajan eri vaiheet ja tarjoaa näihin liittyviä toimintoja. Kun naispaikkoja ei ollut aluevankiloiden perustamisen jälkeen kaikissa aluevankiloissa, niitä perustettiin vuonna 2007 Konnunsuon vankilaan ja Satakunnan vankilan Köyliön osastolle. Turun uuden vankilan naispaikkalukua nostettiin.

Alueorganisaatiot eivät kuitenkaan ole paikkojen suhteen omavaraisia eikä vankiloilla ole ollut riittäviä resursseja järjestää toimintoja naisvangeille. Tämä on johtanut siihen, että naisten rangaistusajan suunnitelmia ei ole voitu aina toteuttaa riittävällä tavalla. Rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan sijoittaminen on vankeuslain mukaan yhtä tärkeä sijoittamisperuste kuin kotipaikkaläheisyys. Tämä on puolestaan nostanut esiin kysymyksen siitä, olisiko mielekkäämpää järjestää joitakin naisvankien toimintoja valtakunnallisesti ja pyrkiä tällä takaamaan naisille mahdollisuus osallistua heille riski- ja tarvearvoisten perusteella suunniteltuihin toimintoihin. Miesvangeille on valtakunnallisesti järjestetty muun muassa yhteisömuotoista Kisko-ohjelmaa, ammatillista koulutusta ja seksuaalirikollisille STOP-ohjelmaa.

Työryhmän käsityksen mukaan naisvankien joidenkin toimintojen järjestämistä valtakunnallisina puoltavat seuraavat seikat: samassa laitoksessa olevien

vankien suurempi määrä mahdollistaa tiettyjen ryhmämuotoisten toimintojen järjestämisen; kustannustehokkuus; tulokset ryhmämuotoisen kuntoutuksen vaikuttavuudesta; ryhmien tarjoama vertaistuki ja konfrontaatio, mahdollisuus järjestää toimintoja erikseen miehistä sekä mahdollisuus kehittää henkilökunnan osaamista.

Etenkään ryhmämuotoista kuntoutusta ja opetustoimintaa ei voida järjestää, ellei vankeja ole tietty vähimmäismäärä. Pienestä vankijoukosta voi olla vaikea saada kokoon toimivaa ryhmää, koska vankien tilanteet ovat erilaisia ja osa voi olla estyneitä osallistumaan erilaisista syistä. Ohjelman järjestäminen pienelle ryhmälle tulee kalliimmaksi kuin isommalle ryhmälle. Pieni ryhmä on myös haavoittuvampi, jos joku siihen kuuluvista syystä tai toisesta keskeyttää ryhmän.

Ryhmämuotoisen kuntoutuksen, erityisesti kognitiivis-behavioraalisten ohjelmien vaikuttavuudesta on näyttöä, minkä vuoksi niiden järjestämistä voidaan pitää perusteltuna myös naisille. Uusintarikollisuutta vähentävät ohjelmat tulee kohdentaa vain niille, joiden uusimisriski arvioidaan korkeaksi, mikä rajoittaa ohjelmiin osallistumista. Ryhmä mahdollistaa vertaistuen saamisen ja toisaalta ryhmän jäsenet vaikuttavat ryhmäprosessiin muun muassa konfrontoimalla. Suurempi ryhmä naisvankeja laitoksessa voi vähentää naisvängin kokemusta toiseudesta.

Miesten ja naisten sijoittamisessa samoihin toimintoihin saattaa esiintyä ongelmia ja yhteistoiminnat vaativat onnistuakseen tehokasta valvontaa. Miesvankilaan perustetun pienen naisosaston toimintojen järjestäminen erikseen miehistä voi olla vankilalle tila-, henkilöstö- ja talouskysymyksistä johtuen vaikeaa.

Suuremmissa yksiköissä henkilöstön osaamiseen voidaan panostaa ja osa henkilökunnasta voi keskittyä erikoistumaan naisvankien kanssa työskentelyyn. Pieni naisosasto saattaa jäädä miesvankilassa alisteiseen asemaan eikä sen kehittämiseen ehkä ole riittävää asiantuntemusta. Toisaalta naisvankien hajauttaminen pieniin osastoihin saattaa vaarantaa isompien keskittymien tuoman edun.

Työryhmän suositukset TTS-kaudelle

Kaikilla alueilla tulee varautua naisten sijoitteluvaiheen toteuttamiseen (arviointi, suunnittelu, sijoitus), tutkintavankeuden toimeenpanoon, peruspalveluihin suljetuissa vankiloissa rangaistusvangeille sekä vapauttamiseen liittyvään toimintaan lähellä kotipaikkaa Erityisesti osa kuntouttavia toimintoja ja naisvankien koulutusta on valtakunnallista sen vuoksi, että varmistetaan niiden järjestäminen rangaistusajan suunnitelmien mukaisesti.

Nykyinen vankeinhoitojärjestelmä perustuu ajatukseen, että aluevankilat hoitavat tutkintavankeuden ja vankeusrangaistuksen toimeenpanon.

Naisvankien pienen määrän vuoksi osa toiminnoista on kuitenkin välttämätöntä järjestää valtakunnallisesti toiminnan laadun turvaamiseksi ja riittävien ryhmäkokojen vuoksi.

Lyhyelle aikavälille

Äiti- ja lapsiosastot toimivat valtakunnalliselta pohjalta suljetussa vankilassa Hämeenlinnassa ja avolaitoksessa Vanajan vankilan Vanajan osastolla, mikä käytäntö tulee vahvistaa myös sijoitusta koskevista ohjeistuksissa.

Toiminta vastaa nykyistä käytäntöä, mutta sitä ei ole kirjallisesti vahvistettu. Lisäksi toimintakäytäntöjen kehittämisessä tulee ottaa huomioon Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa -julkaisussa esitetyn mukaisesti perhe- myönteisten käytäntöjen kehittäminen, vanhemmuuden tukeminen, järjestelmällinen dokumentointi äiti- ja lapsiosastoilla olevista naisista ja lapsista sekä vankeinhoidon ja lastensuojelun yhteistyön lisääminen. (Enroos ja Pösö 2008)

6.3 Vankeusprosessin eri vaiheisiin liittyviä kehittämisehdotuksia

Sijoittajayksikkötoiminta

Vangin sijoittajayksikössä viettämä aika on merkittävää riskien ja tarpeiden arvioinnin ja rangaistusajan suunnittelun lisäksi sen suhteen, että silloin voidaan luoda myönteinen perusta koko rangaistusajalle ja motivoida vankia myöhemmään rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan.

Sijoittajayksiköissä tulee olla naisvankien riski- ja tarvearvioiden ja rangaistusajan suunnitteleman laatimista varten naisille vankipaikkoja joka aluevankilassa. Itä-Suomen ja Kaakkois-Suomen aluevankiloissa tilanne voidaan korjata Kuopion ja Mikkelin vankiloiden peruskorjauksen valmistumisen yhteydessä arviolta vuosina 2010 ja 2011.

Kriminogeenisten tekijöiden luokittelua on tutkimuskirjallisuudessa kritisoitu jäykäksi muun muassa sen suhteen, että se ei ota huomioon naisvankien rikoksenteon mallin ja rikospolkujen erilaisuutta suhteessa miesvankeihin. Tutkimus, johon riskiajattelu pitkälti perustuu, on miesten rikollisuuden tutkimusta. Yhtenä esimerkkinä tästä on väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten riskin arviointi. Naisten tekemä parisuhdeväkivalta on usein kohdistunut mieskumppaniin pitkään jatkuneen väkivallan seurauksena ja on hyvin kontekstisidonnainen. Väkivaltakäyttäytyminen nostaa uusimisriskipisteitä arvioinnissa, mutta vankilaturvallisuuden ja rikoksen uusimisen kannalta riski ei ole välttämättä sama kuin mitä arvioinneissa mitataan. (mm. Farr 2000, Monster & Micucci 2005, Reisig & Holtfreter & Morash 2006.)

Työryhmän näkemyksen mukaan sijoittajayksikköjen arviointimenetelmiä tulisi kehittää niin, että niissä otetaan nykyistä paremmin huomioon naisvankien erityispiirteet. Naisten riskitekijöitä ja rikoksenteon mallia suomalaisessa yhteiskunnassa tulee selvittää tutkimuksen keinoin.

Naisvankien monitahoisen sairastavuuden vuoksi sijoittelussa tulisi sopia säännönmukaisista yhteistyökäytännöistä terveydenhuollon kanssa, jotta naisten kuntoutustarpeisiin pystyttäisiin paremmin vastaamaan ja toisaalta, jotta terveydentilan asettamat rajoitukset ja vaatimukset sijoitukselle ja toiminnolle voitaisiin ottaa paremmin huomioon. Pysyväksi käytännöksi tulisi luoda menettely vangin luvan kysymisestä tarpeellisten tietojen käyttämisestä rangaistusajan suunnitelmaa ja sijoittamispäätöstä varten, jotta vangin sijoitusta ja kuntoutusta voitaisiin paremmin suunnitella.

Riski- ja tarvearvioiden sekä terveystutkimuksen perusteella naisvankien tarpeet liittyvät etenkin päihteisiin, mielenterveyteen, väkivaltatraumaan ja sosiaalisiin sidoksiin. Naisten mahdollisuutta osallistua näihin tarpeisiin vastaaviin toimintoihin tulee tukea toimintojen valtakunnallisten järjestämisen kautta. Rangaistusajan suunnitelmaan kirjataan linjaukset siitä, miten vankien erilaiset tarpeet toteutetaan rangaistusjärjestelmässä eri vankiloiden työnjaon kautta ja miten rakennetaan jatkumo vankilasta vapauteen. Vangit sijoitetaan toimintoihin rangaistusajan suunnitelmien mukaisesti kuntoutuksen ja koulutuksen vaatimaksi ajaksi. Siirrot laitoksesta toiseen tulee suunnitella mielekkäästi yhdessä vangin kanssa. (ks. esim. Väkeväinen 2005, 96) Vankeuslain mukaan vanki on sijoitettava niin avoimiin olosuhteisiin kuin mahdollista. Naisvankeja on sijoitettu huomattavasti harvemmin kuin miehiä suoraan siviilistä avovankilaan. Sijoittajayksiköiden tulee pitää huoli siitä, että myös naisvankeja sijoitetaan avovankilaan suoraan siviilistä (tässäkin tapauksessa ilmoittautuminen voi tapahtua suljetun laitoksen kautta testausten tekemisen vuoksi, millä voidaan varmistaa tuomituksen sijoittuminen avolaitokseen) ja vapauttamisvaiheessa.

Työryhmän suositukset TTS-kaudelle

Mikkelin ja Kuopion vankiloiden lisärakennus- ja perusparannushankkeiden yhteydessä varmistetaan tarvittavien naisvankipaikkojen perustaminen sijoittajayksiköihin.

Mikkelissä ja Kuopiossa naisten asuttamiseen osoitetut tilat eivät ole asianmukaisia eivätkä riittäviä.

Riski- ja tarvearviointia kehitetään tunnistamaan paremmin naisille ominaiset riskitekijät.

Kansainvälisen tutkimuksen perusteella naisten riskitekijät eroavat osittain miesten uusimisriskeistä. Nykyinen käytössä oleva riski- ja tarvearviointi ei tue naisille tyypillisten uusimisriskien käsittelyä.

Lyhyelle aikavälille

Sijoittamiskäytäntöjä tulee kehittää siten, että avolaitossijoitus mahdollistuu naisille rangaistusajan suunnitelmien mukaisesti nykyistä useammin. Lyhyttä rangaistusta suorittamaan tulevat naisvangit sijoitetaan suoraan avolaitokseen, kun he täyttävät avolaitossijoituksen kriteerit ja sijoitus on heidän toimintatarpeidensa mukaista. Naisvankien mahdollisuutta vapautua avolaitoksesta lisätään.

Vankeuslain mukaan vanki tulee sijoittaa niin avoimiin olosuhteisiin kuin mahdollista. Naisvankien riski syyllystyä uuteen rikokseen on keskimäärin pienempi kuin miesvankien. Naisvankeja sijoitetaan kuitenkin harvemmin kuin miehiä avovankilaan suoraan siviilistä ja naiset myös vapautuvat miehiä harvemmin avolaitoksesta.

Avolaitoskelpoisilla naisvangeilla tulee olla mahdollisuus edetä avovankilaan rangaistusajan suunnitelman mukaisesti, vaikka aluevankilalla ei ole omia avolaitospaikkoja. Työryhmä suosittaa, että naisten avolaitospaikat ovat valtakunnallisia.

Perustelu kuten edellä. Jos omasta aluevankilasta puuttuu avolaitospaikkoja naisille, tarpeelliset sijoitukset tehdään yhteistyössä toisen aluevankilan kanssa.

Rangaistusajan suunnittelussa otetaan huomioon naisvankien erityisongelmat ja sijoittelu tehdään kuntoutuksen, koulutuksen, työn, turvallisuustarpeiden tai pienen lapsen vankilaan tuonnin vuoksi tarpeen mukaan riippumatta aluerajoista.

Riski- ja tarvearvioiden mukaan naisvangeilla on erityisen paljon ongelmia terveyteen, päihteisiin ja väkivaltaan liittyen, jotka tulee ottaa huomioon rangaistusajan suunnitelmassa ja niiden toteuttamisessa. Kaikkia toimintoja ei voida järjestää jokaisessa aluevankilassa, minkä vuoksi osa toiminnoista on tarpeen järjestää valtakunnallisesti.

Sijoittajyksiköissä tulee olla naisvankien erityiskysymyksiin ja naisvankien kanssa työskentelyyn liittyvää asiantuntemusta ja tietoa naisvangeille suunnatuista valtakunnallisista toiminnoista.

Naisvankien erityisongelmiin keskittyntä osaamista voidaan lisätä esimerkiksi siten, että sijoittajyksiköihin nimitään naisten sijoituksen vastuuhenkilö, jonka tulee ylläpitää naisvankeihin liittyvää osaamista ja tietoja.

Työnjaosta ja sijoittamiskäytännöistä Etelä-Suomen ja muiden aluevankiloiden välillä sovitaan valtakunnallisten toimintojen yhteydessä.

Käytännöistä sopiminen on tarpeellista, koska jokaisella alueella ei ole kaikkia naisvankien tarvitsemia palveluita.

Sijoittajyksiköiden ja terveydenhuollon yhteistyötä kehitetään. Säännönmukaisena käytäntönä tulee olla vangin luvan pyytäminen sijoitukseen ja toimintatarpeeseen vaikuttavien tietojen luovuttamiseen tätä tarkoitusta varten.

Meneillään olevan vankien terveystutkimuksen mukaan naisvangit ovat monitahoisesti sairastavia ja erityisesti korostuvat mielenterveys- ja päihdeongelmat. Mielenterveysongelmat ovat naisilla miehiä useammin persoonallisuushäiriöitä sekä masennus- ja ahdistusoireita. Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden mukaan naisvankien itsetuhoisuus on yleistä. Kuntoutustarpeet tulee ottaa huomioon rangaistusajan suunnittelussa.

Tutkintavankeus

Myös tutkintavankeusaikana luodaan pohjaa koko vankeusajalle ja tutkinta-ajan kokemuksilla on merkitystä koko vankeusrangaistuksen suorittamiseen.

Tutkintavankeusaikana naiset tulee työryhmän näkemyksen mukaan sijoittaa omalle alueelleen. Tämä helpottaa muun muassa oikeudenkäynteihin osallistumista ja sosiaalisen tilanteen hoitoa. Naistutkintavangeille tarvitaan uusia paikkoja Itä-Suomen ja Kaakkois-Suomen aluevankiloihin, mikä on jo otettu huomioon Vankeinhoitolaitoksen investointisuunnitelmassa. Työryhmä katsoo, että ennen Mikkelin vankilan uudisrakennuksen valmistumista Kaakkois-Suomen tutkintavangit tulee sijoittaa mieluummin Hämeenlinnan kuin Pyhäselän vankilaan, jossa on jo muutenkin usein yliasutusta.

Tutkintavangit tulee pitää erillään vankeusvangeista kaikissa aluevankiloissa, mikä edellyttää nykyistä selkeämpiä järjestelyjä Pyhäselän ja Oulun vankiloissa, joissa jo on kaksi osastoa. Tutkintavankeuden alussa tulisi tehdä systemaattinen tilanearvio, jossa erilaiset välitöntä toimintaa vaativat ongelmat selvitetään. Erityisen tärkeää on ammatillisen kriisityön lisääminen ja informaatio rangaistusjärjestelmän toiminnasta. Tutkintavankien mahdollisuudet toimintaan osallistumiseen ovat rangaistusvankeja vähäisemmät, minkä vuoksi myös soveltuvia toimintoja ja yksilökohtaista tukea tulisi kehittää tälle ajalle. CPT on esittänyt, että tutkintavangeille tulee järjestää päivittäin vähintään 8 tuntia mielekästä ja vaihtelevaa sellin ulkopuolista toimintaa. Myös oikeusministeriön työryhmä on suositellut toimintojen lisäämistä (Tutkintavankeustyöryhmä 2004, 37). Tärkeää on kiinnittää huomiota myös tutkintavangin kohteluun, joka luo pohjan vankeinhoiton tavoitteiden mukaiselle työlle. CPT:n mukaan yksinolo voi olla niin haitallista, että se voidaan katsoa epäinhimilliseksi ja alentavaksi kohteluksi. Viimeistään tuomion tultua lainvoimaiseksi vanki siirretään sijoittajyksikköön riski- ja tarvearviointia ja rangaistusajan suunnittelua varten ja tätä kautta sopivaan sijoituslaitokseen. On myös tarkoituksenmukaista tutkia videosillan mahdollisuuksia vangin haastatteluun toisessa laitoksessa. Tutkintavankeuden aikana kertynyt tieto tulee siirtää sijoittajyksikön käyttöön Vankitietojärjestelmään. Rangaistusajan suunnitelman laatiminen tulisi pääsään-

töisesti aloittaa jo alioikeuden päätöksen jälkeen vangin luvalla, jotta voitaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa päästä paneutumaan kuntoutuksen kannalta merkityksellisiin asioihin.

Työryhmän suositukset TTS-kaudelle

Mikkelin ja Kuopion vankiloiden lisärakennus- ja perusparannushankkeiden yhteydessä varmistetaan tarvittavien naisvankipaikkojen perustaminen tutkintavankeja varten.

Perusteluna naisten nykyiset epäasialliset ja riittämättömät tilat Kuopion ja Mikkelin vankiloissa ja tutkintavankipaikkojen puute ko. aluevankiloissa.

Lyhyelle aikavälille

Tutkintavangit tulee pitää erillään rangaistusvangeista, ellei muu ratkaisu ole perusteltavissa tutkintavankeuslailla.

Perusteena tutkintavankeuslain säännös (3 luku 1 §) sekä kansainväliset vankeinhoitoa koskevat sopimukset.

Kaakkois-Suomen alueen tutkintavangit sijoitetaan Hämeenlinnaan tutkintavankeuden ajaksi Mikkelin vankilan lisärakennuksen ja perusparannuksen valmistumiseen asti.

Perusteena epäasialliset ja riittämättömät naispaikkatilat Mikkelin vankilassa sekä Pyhäselän vankilan yliasutus.

Tutkintavankeuden alussa arvioidaan järjestelmällisesti tutkintavankien välittömän terveydenhuollon, sosiaalityön ja kriisityön tarve.

Tutkintavankeudessa varmistetaan mahdollisuus terveydenhuoltoon (mukaan lukien päihdekatkaisu ja -vieroitus sekä mielenterveyspalvelut), kriisipalveluihin ja sosiaalisten asioiden hoitoon. Erityisesti väkivaltarikokseen syyllistyneiden naisvankien kriisiavusta huolehditaan heti naisen saavuttua vankilaan. Tutkintavankeja motivoidaan muutosprosessin käynnistämiseksi ja heille varmistetaan mahdollisuus osallistua aktivoivaan toimintaan.

Tutkintavankiloissa ei tällä hetkellä arvioida säännönmukaisesti kaikkien tutkintavankien tilannetta vankilaan tullessa. Erityisesti kriisi- ja mielenterveyshuollon tarpeiden selvittämättä jättäminen saattaa vaikuttaa haitallisesti vangin henkiseen tilaan. Naisvangeista osa on ensikertalaisia henkirikoksen tehneitä ja ilman aikaisempaa rikostaustaa. Naiset ovat usein kokeneet pitkään jatkuvaa parisuhdeväkivaltaa. Rikokseen syyllistyminen ja siitä aiheutuvat seuraukset ovat vakava kriisi. Tutkintavankeuden aikaiset kokemukset luovat osaltaan pohjaa koko vankeuden suorittamiselle. Toiminnan järjestämisen vähäisyyteen tutkintavankeusaikana on kiinnittänyt huomiota myös CPT ja Tutkintavankityöryhmä.

Rangaistuksen suorittaminen suljetussa vankilassa

Naisille on rangaistuksen suorittamista varten suljettuja vankipaikkoja kaikissa aluevankiloissa. Työryhmä pitää tarkoituksenmukaisena, että jokainen aluevankila hoitaa omalla alueellaan vankeinhoidon peruspalvelut suljetuissa vankiloissa. Valtakunnallisena toimintana järjestetään suljetuissa vankiloissa sen lisäksi erityisesti ammatillista koulutusta ja kuntoutusta. Myös turvallisuusperusteinen sijoitus voi olla valtakunnallista. Suljettujen paikkojen määrä on kokonaisuutena riittävä, mutta Itä- ja Kaakkois-Suomessa paikkoja on niukasti. Kuopion ja Mikkelin vankiloiden lisärakennus- ja perusparannushankkeiden yhteydessä tulee varmistaa se, että naisvankien käyttöön saadaan lisää suljettuja paikkoja. Kaakkois-Suomen aluevankilan ainoat naisvankipaikat ovat (Mikkelin tilapäismajoitusta lukuun ottamatta) Konnunsuon vankilassa ja sen naisosastolle sijoitus edellyttää päihdeettömyysitoutumusta.

Itä- ja Kaakkois-Suomen aluevankiloissa on vähän suljettuja naispaikkoja ja sen vuoksi on erityisen tärkeää, että työnjaosta ja sijoittamiskäytännöistä sovitaan niiden ja Etelä-Suomen aluevankilan välillä eikä asiaa jätetä tilannekohtaisesti ratkaistavaksi.

Niissä vankiloissa, joissa on useampia osastoja, vangit tulee sijoittaa tarkoituksenmukaisesti eri osastoille ja varsinkin samoihin asuinhuoneisiin. Esimerkiksi ensikertaiset pitkää rangaistusta suorittavat saattavat tulla hyvin erilaisista elämäntilanteista kuin monikertaiset päihdeongelmaiset henkilöt, jolloin heidän yhdessäolonsa voi aiheuttaa ristiriitoja. (Väkeväinen 2005, 93.)

Hämeenlinnan vankilan perusparannus on kiireellinen ihmisarvoa alentavien paljusellien saamiseksi pois käytöstä. Eurooppalainen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) on myös kiinnittänyt tähän huomiota käynnillään vuonna 2003. (Report to..., 2004) Käytäntö pienen lapsen sijoittamisessa vanhempansa mukana Hämeenlinnan vankilaan tulisi vahvistaa ohjeistuksella.

Työryhmän suositukset TTS-kaudelle

Hämeenlinnan vankilan perusparannus.

Vankilassa on käytössä paljusellejä, mikä on ihmisarvoa alentavaa. Esimerkiksi CPT on kiinnittänyt asiaan huomiota. Vankilasta puuttuu myös tarpeellisia toimintatiloja.

Kaakkois-Suomen aluevankilaan sijoitetaan viimeistään Mikkelin vankilan lisärakennuksen ja perusparannuksen valmistuttua myös naisia, jotka eivät ole sitoutuneet päihdeettömyyteen.

Suljetun vankilan toiminnan tulee palvella kaikkia vankeja.

Lyhyelle aikavälille

Hämeenlinnan vangeille tulee järjestää mahdollisuus normaalien WC-tilojen käyttöön mahdollisimman nopeasti.

Paljusellien käytön lopettamiseen tulisi löytää ratkaisu jo ennen vankilan peruskorjausta. Se, ettei vangilla ole mahdollisuutta päästä WC-tiloihin kaikkina vuorokauden aikoina, on perustuslain vastaista.

Jos vanki sijoitetaan rangaistusajan suunnitelman mukaisesti muualle kuin kotipaikan mukaiseen aluevankilaan, vangin mahdollisesti pidempiä matkoja kotipaikkakunnille kompensoidaan myöntämällä tälle poistumislupia sosiaalisin perustein ja maksamalla ne vankilan varoista. Vankila mahdollistaa sosiaalisten suhteiden kohtuullista ylläpitoa varten puhelin-yhteydet vankilan kustannuksella.

Erityisesti naisvangeilla korostuvat suhteet lapsiin ja perheeseen ja sosiaalisten sidosten osuus irrottauduttaessa rikoskäyttäytymisestä on merkittävä. Naisvankipaikkojen epätasainen jakautuminen saattaa aiheuttaa erityisiä yhteydenpitotarpeita.

Vapauttamisvaihe

Vapauttamisvaiheessa aletaan suunnitelmallisesti edetä vapautumiseen valmistautumista ja yhteiskuntaan sijoittumista kohti. Vaihe voi lyhytaikaisilla vangeilla – lähes puolet naisvangeista on alle 3 kuukautta vankilassa – alkaa melko pian vankilaan tulon jälkeen. Sakkovangeista noin puolet on laitoksessa korkeintaan kuukauden. Pitkäaikaisilla vangeilla vapauttamisen valmistelu voi alkaa jo noin vuotta ennen vapauttamista, mikäli vanki on tarkoitus sijoittaa koevapauteen. Vapauttamisvaiheeseen liittyy portaittainen ulkoisen kontrollin vähentäminen ja yhteydenpitomahdollisuuksien lisääntyminen siviiliin suuntaan ja mahdollinen avolaitokseen, ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen ja/tai valvottuun koevapauteen sijoittaminen. Ennen vapautumista selvitetään myös, miten rangaistusajan suunnitelma on toteutunut ja onko toiminnalla ollut merkitystä vankeinhoidon tavoitteiden kannalta, tehdään palvelutarvearvio ja valmistellaan vapauttamista sen pohjalta. Useilla vangeilla esimerkiksi asunto on joko epätyytyttävä tai puuttuu kokonaan. Osalle naisista yhdessä asumisen jatkaminen väkivaltaisen kumppanin kanssa ei ole mahdollista vapautumisen jälkeen. Myös suhteet lapsiin ja lasten asumistilanne tulee järjestää ja selvittää äidin vapautuessa. Vapautuessa tulee valmistella lisäksi toimeentuloa, työpaikan hankkimista, mahdollista koulutusta tai kuntoutusta siviilissä.

Vapautuminen suljetusta vankilasta

Huomattavan moni, lähes neljä viidesosaa naisvankeusvangeista vapautui vuonna 2007 suljetusta vankilasta. Lähes puolet heistä (142) vapautui

Hämeenlinnan vankilasta, Pyhäselästä vapautui 24, Turusta 20, Pelsolta 17 ja Oulusta 15. Sakkovangeista suurin osa (41 %) vapautui Vantaalta ja yli neljännes Hämeenlinnasta. Jatkossakin suljetusta vankilasta vapautuu vankeja, koska kaikkia ei ole turvallisuustekijöiden vuoksi mahdollista sijoittaa avolaitoksiin. Avolaitoksiin vaaditaan päihdeettömyysitoumuksen allekirjoittamista, mikä rajoittaa päihdeongelmaisten vankien avolaitossijoituksia. Tämän vuoksi myös suljetuissa vankiloissa pitää olla valmiutta lisätä henkilön mahdollisuuksia selviytyä vapautumisen jälkeen ja valmistella heitä vapauteen. Esimerkiksi suurella osalla naisista on raha-asioiden hoidossa ongelmia ja monet tarvitsevat tukea velkojensa selvittämiseen sekä velkajärjestelyä. Yhteiskunnallisia taitoja voisi edistää Kylmäkosken vankilassa järjestettävän Vapari-kurssin luonteisella toiminnalla. Naisten osin valtakunnallisen sijoittelun vuoksi toimintaa kehitettävässä on erityisen tärkeää ottaa huomioon, että vapautumispaikkakunnat ovat ympäri maata. Tämä edellyttää sosiaalityössä voimakasta panostusta sidosryhmäyhteistyöhön. Jos etäisyydet kotipaikkakunnalle ovat pitkiä, vangin tulisi voida käyttää vapautumisen valmisteluun poistumislupia valtion kustannuksella. Valtioneuvoston periaatepäätöksen 14.2.2008 mukaan suurimmissa kaupungeissa toteutetaan Asunnottomuuden vähentämishjelma, johon liittyen tuotetaan muun muassa vankilasta vapautuville asumispalveluja. Lisäksi on tarkoitus kehittää asumistaitojen valmennusta jo vankila-aikana ja asumispolkuja vankilasta tuettuihin asuntoihin. Tätä valmennusta voitaisiin tehdä vankilassa ja esimerkiksi pidennetyillä poistumisluvilla hyödyntäen kaupunkien tarjoamia tukiasuntoja. (<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=80707&lan=fi>)

Avolaitokset / Vapauttamisyksikkö / Ulkopuolinen sijoitus

Naisvangeille on lähes riittävästi avolaitospaikkoja Vanajan vankilan Vanajan osastolla, Satakunnan vankilan Köyliön osastolla sekä Ylitornion vankilassa. Vuoden vaihteessa avolaitoskapasiteetista oli käytetty 78 % ja tyhjillään oli 14 paikkaa. Kuitenkin vain noin viidesosa naisvangeista vapautui vuonna 2007 avovankilasta, kun taas miehistä avolaitoksista vapautui joka kolmas. Ongelmana on se, että lyhytaikaisia naisvankeja ei ole pystytty sopivien paikkojen tai puutteellisten toimintakäytäntöjen vuoksi sijoittamaan suoraan siviilistä avolaitokseen eikä myöskään pitkäaikaisia naisvankeja ole siirretty vapautumisvaiheessa avolaitokseen yhtä usein kuin miehiä. Lähtökohtana tulisi kuitenkin olla naisten yhtäläiset mahdollisuudet vapautua muualta kuin suljetuista laitoksista, jotta heidän sijoittumisensa yhteiskuntaan olisi helpompaa.

Rikosseuraamusviraston vuoden 2008 tulossopimuksen mukaan rangaistusvangeista 27 % sijoitetaan avolaitoksiin. 16.3.2008 naisrangaistusvangeista oli avolaitoksissa tulostavoitteen mukainen osuus. Oikeusministeriön TTS:ssa vuosille 2009–2012 avolaitospaikkojen osuus on vähennetty 25 %:iin, mikä on lähellä nykyistä tilannetta. Suljettujen paikkojen lisääminen Hämeenlinnassa on johtanut siihen, että avolaitospaikkojen osuus on pudonnut ja tarve olisi nyt 8 uudelle paikalle, joista 5 toteutuu, kun Vanajan miespaikat lopetetaan. On

kuitenkin todettava, että Kuopion ja Mikkelin vankiloiden suljettujen naispaikkojen lisääminen vähentää avolaitospaikkojen osuutta 2010-luvulla.

Työryhmän selvityksen mukaan lisäystarvetta naisten avolaitospaikoille on tällä hetkellä käytännössä hyvin vähän. TTS lähtee siitä olettamuksesta, että poliisin tietoon tulleet rikokset vähenisivät jonkin verran suunnitelmakaudella, mutta arviota ei ole tehty erikseen naisille. Toisaalta uusi lainsäädäntö ja koevapauden lisääntyvä käyttö saattavat vähentää laitoksissa olevien naisvankien määrää. Työryhmä kannattaa vankeudelle vaihtoehtoisten seuraamusten tai toimeenpanomuotojen käyttämistä enenevässä määrin vankeuden haittavaikutusten vuoksi. Ne sopivat erityisen hyvin naisille heidän vähäisen uusimisriskinsä vuoksi. Muutokset kohdistuvat paljolti samaan kohdejoukkoon, johon kuuluvia voidaan sijoittaa avolaitokseen, mikä saattaa siten vähentää erityisesti avolaitospaikkojen tarvetta.

Vaikka avolaitospaikkoja ei näytä juuri tarvittavan lisää, työryhmä on tarkastellut eri vaihtoehtoja vapauttamisvaiheen hoitamiseksi. Tavoitteena on, että naisvankien sijoitus on mahdollisimman tarkoituksenmukainen rangaistusajan suunnitelman, vapauttamisen valmistelun sekä kotikunnan kulkuyhteyksien ja etäisyyksien kannalta. Työryhmä on harkinnut avolaitosten käytön rinnalla tai sijasta vapauttamisvaiheen toimintojen hoitamista ulkopuolisiin laitoksiin sijoituksia lisäämällä tai perustamalla uudentyypinen vapauttamisyksikkö (tai useita yksiköjä), jonka toimintojen järjestämisessä nojaututaan nykyistä useammin sidosryhmien tuottamiin palveluihin.

Tarkastelun aluksi kuvataan sitä, mihin naisvangit vapautuvat. Tämän perusteella voidaan saada käsitys siitä, missä palveluita tarvitaan.

Taulukko 8. Vuonna 2007 vapautuneet naisvankeusvangit ja sakkovangit aluevankiloitten maakuntien mukaan

	vv	sv		vv	sv
ESA			LSA		
Uusimaa	98	129	Ahvenanmaa	–	–
Kanta-Häme	7	8	Varsinais-Suomi	21	16
Itä-Uusimaa	2	–	Satakunta	19	1
ISA			Pirkanmaa	18	12
Pohjois-Savo	13	5	Etelä-Pohjanmaa	7	1
Keski-Suomi	12	8	Pohjanmaa	4	2
Pohjois-Karjala	13	5	PSA		
KSA			Keski-Pohjanmaa	4	–
Päijät-Häme	18	3	Pohjois-Pohjanmaa	22	9
Kymenlaakso	10	5	Kainuu	4	–
Etelä-Karjala	4	2	Lappi	7	4
Etelä-Savo	3	9			
Ei tietoa	1		Ulkomaat	8	3
			Yhteensä	295	232

Yli puolet sakkovangeista vapautuu Uudellemaalle. Koska sakkovankien määrää on tarkoitus vähentää huomattavasti, heitä ei tarkastella enempää tässä luvussa.

Vaihtoehto 1. Avolaitospaikkatilanteen kehittäminen

Vuonna 2007 naisvankeusvankeja vapautui Etelä-Suomen alueelle 107, Pohjois-Suomeen 37, Itä-Suomeen 38, Kaakkois-Suomeen 35 ja Länsi-Suomeen 69. Lukujen perusteella naisille tarvitaan avolaitos välttämättä Etelä-Suomessa. Toiseksi eniten naisvankeja vapautuu Länsi-Suomen alueelle, minkä vuoksi avolaitoksen sijainti ko. alueelle on perusteltu. Itä-Suomeen ja Kaakkois-Suomeen vapautuu yhteensä jokseenkin sama määrä vankeja, mutta sieltä puuttuvat kokonaan naisten avolaitospaikat. Pohjois-Suomen aluetta avolaitoksen sijaintipaikkana puoltaa alueen suuri koko.

Vapauttamisen valmistelun kannalta Köyliön osasto sijaitsee heikkojen liikenneyhteyksien vuoksi hankalassa paikassa, mikä vaikeuttaa esimerkiksi vangin osallistumista laitoksen ulkopuolisiin toimintoihin sekä ulkopuolisten kuntoutuspalveluiden ostoa vankilaan. Paikka ei palvele sijoitustarvetta laajemmalta alueelta eivätkä yhteydet sinne myöskään Länsi-Suomen kaikilta paikkakunnilta ole hyvät. Köyliön osaston ydintoimintoja on työtoiminta, minkä vuoksi se palvelee erityisesti Länsi-Suomen alueen lyhyttuomioisia vankeja, jotka sijoite-

taan suoraan avovankilaan, tai pidempituomioisia, jolle työtoiminta on ensisijainen tavoite esimerkiksi kuntoutuksen jälkeen. Jos nykyisten paikkojen lisäksi perustettaisiin avovankilaosasto Itä- ja Kaakkois-Suomeen, jossa se on yhtä tarpeellinen kuin Länsi-Suomessa, voitaisiin täyttää TTS:n edellyttämä paikkamäärä. Useiden pienten osastojen perustaminen ei kuitenkaan ole välttämättä tarkoituksenmukaista.

Työryhmän käsityksen mukaan avolaitospaikkojen tarkoituksenmukaista sijaintia tulisi pitkällä tähtäimellä suunnitella. Naisvankien avolaitospaikkojen tulisi mahdollisimman hyvin palvella valtakunnallista tarvetta, koska kyseessä on pieni ryhmä, jonka palveluiden järjestämisessä tulee käyttää hyväksi synergiaetuja. Työryhmän näkemyksen mukaan valtakunnallisesti ajatellen paras paikka olisi maan keskiosassa, jonne on hyvät kulkuyhteydet koko maasta. Osaston tulisi myös sijaita lähellä suurta asutuskeskusta, josta on mahdollista saada sidosryhmäpalveluja vaivattomasti ja jossa on helppo käydä ulkopuolisissa toiminnoissa.

Itä-Suomen aluevankilassa on suunniteltu uuden naisvankiosaston perustamista Laukaan vankilaan aluevankilamalliin liittyen. Laukaan vankilan etuina ovat sen sijainti maantieteellisesti keskellä Suomea. Vankila voisi siten palvella Itä- ja Kaakkois-Suomen lisäksi myös muita alueita. Laukaan vankilan toiminta on monipuolista. Naisvangeilla olisi mahdollisuus käyttää vankilan terveydenhuollon palveluita, mielenterveys- ja päihdekuntoutuspalveluita sekä osallistua työtoimintaan ja rakennusalan koulutukseen. Lähistöllä olisivat Jyväskylän monipuoliset siviilityö- ja opiskelumahdollisuudet sekä sidosryhmät, jotka voisivat täydentää vankilan toimintatarjontaa. Ryhmämuotoisen kuntoutuksen järjestämismahdollisuuteen vaikuttaa se, saataisiinko ryhmiin riittävästi vankeja. Osaston koko on siten olennainen kysymys, jonka ratkaiseminen riippuu valtakunnallisista päätöksistä. Mikäli nykyiset avolaitokset halutaan säilyttää, avolaitospaikkojen lisätarve on pieni. Jos taas paikkoja vähennetään jostain muualta, voitaisiin perustaa suurempi osasto Keski-Suomeen.

Kielteisenä puolena naisosaston sijoittamisessa miesvangeille tarkoitettuun avolaitokseen on se, että häiriötöntä rangaistuksen suorittamista ei voida täysin varmasti turvata avolaitosolosuhteissa. Rakenteellisilla järjestelyillä ja valvonnan tarkoituksenmukaisella suunnittelulla voidaan kuitenkin etukäteen vähentää näitä uhkia. Asuinosaon tulisi olla erillään muista osastoista ja lukittavissa yöaikaan. Kameravalvonnalla ja liiketunnistimilla voidaan saada selville luvattomat tuloyrietykset osastolle ja toimintatilojen tapahtumat. Osastolla tulisi tehdä satunnaistarkastuksia varsinkin yöaikaan. Siihen sekä henkilönkatsastukseen tarvittaisiin naispuolisia vartijoita tai muita koulutettuja naispuolisia työntekijöitä. Puuttumiskynnyksenä häiriökäyttäytymiseen tulee olla nollatoleranssi.

Avolaitososaon toiminta

terveydenhuoltopalvelut, mukaan lukien mielenterveyspalvelut
sosiaalityöpalvelut

perhetyö
päivittäistä työ- tai muuta toimintaa (voi olla yhteistä miesten kanssa)
naisten ongelmiin tai arkielämän perustaitoihin liittyviä kursseja (naisille erikseen)
pähenteettömyyttä tukevaa toimintaa (naisille erikseen)
ulkopuoliset toiminnot: siviilityö, opiskelu, kuntouttava toiminta, toimintakyselytykset, ulkopuoliset sijoitukset, lomat, valvottu koevapaus
vertaistoiminta
tapaamiset ja valvomattomat tapaamiset
vapautumisen valmistelu
valvotun koevapauden valmistelu
tekninen valvonta ja tarkastukset
sijoituskriteerinä pähenteettömyssitoumus

Avolaitososaston henkilökuntatarpeet

- vankeinhoitoesimies, joka vastaa osastosta ja vankien rangaistusajan suunnitelmien toteuttamisen koordinoinnista ja seurannasta sekä lupien valmistelusta.
- valvontaa ja vankien ohjausta varten tarvitaan arviolta vähintään 2 vartijaa
- ohjaaja naisille järjestettävää omaa toimintaa varten

Kustannuksia aiheutuisi osaston perustamisesta, uuden henkilöstön palkkaamisesta sekä mahdollisesta ulkopuolisten palveluiden ostosta. Henkilökunnan osalta kustannuksia aiheutuisi karkean arvion mukaan vuodessa noin 120–160 000 euroa (3–4 työntekijää á 40 000 e/v). Lisäksi tulisi muita kuluja, esimerkiksi vangin ylläpitoon liittyviä ja hallinnollisia kuluja.

Vaihtoehto 2. Avolaitosten rinnalla vapauttamisyksikkö/-yksikköjä

Vankeuslain toinen päätavoite on vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen, mikä edellyttää entistä kiinteämpää yhteistyötä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa erityisesti vapauttamisvaiheessa. Vapauttamisvaiheen hoitamisesta on mahdollista miettiä kokonaan uudelta pohjalta ottaen erityisesti huomioon, että se palvelee mahdollisimman hyvin yhteiskuntaan sijoittumista.

Työryhmä on ideoinut toiseksi vaihtoehdoksi vapauttamisyksikön, joka voisi sijaita tarvittavan keskeisellä paikalla hyvien kulkuyhteyksien varrella. Hyvä sijaintipaikka olisi Keski-Suomi, esimerkiksi Jyväskylä jo edellisessä vaihtoehdossa esitettyjen perusteiden mukaisesti. Myös muut paikkakunnat keskellä Suomea olisivat mahdollisia, koska yksikkö toimisi valtakunnallisesti. Yksi kriteeri olisi kuitenkin se, että yksikön olisi hyvä toimia hallinnollisesti vankilan yhteydessä/alaisuudessa, minkä vuoksi sen tulisi sijaita melko lähellä vankilaa. Yksikössä järjestettävällä vapautumiseen valmentavalla jaksolla voisi hoitaa siviiliasioita ja saada tukea arkielämän taitoihin ja pähenteettömänä toimimiseen, totutella

siviilimäisiin olosuhteisiin ja käydä ulkopuolisissa toiminnoissa kuten siviilityössä, opiskelemissa tai kuntoutuksessa. Luontevana jatkona toiminnalle yksikössä voitaisiin valmistella naisille koevapautta ja hoitaa koevapauden valvontaa. Hyvänä puolena verrattuna vankilaan olisi se, että yksikössä olisi vain naispaikkoja, jolloin naisten keskittyminen omaan kuntoutusprosessiin olisi intensiivisempää ja seksuaalisen häirinnän uhka pienempi. Toisaalta yksikköön voisi kohdistua erilaista häiriötä ulkopuolelta käsin, minkä vuoksi valvonta tulisi joka tapauksessa järjestää asianmukaisesti.

Vapauttamisyksikön tilat voitaisiin vuokrata yhteistyötahoilta, esimerkiksi naisille tarkoitettuja kuntouttavia tai asumisen tukipalveluita järjestäviltä organisaatioilta. Vankila huolehtisi valvonnasta ja peruspalveluista. Vapauttamisyksikössä käytettäisiin mm. vankilan terveydenhuollon palveluita ja päihdekuntoutuspalveluita. Hallinnosta ja taloushallinnosta vastaisi aluevankila. Yksikössä tehtäisiin tiivistä yhteistyötä alueen toimijoiden kanssa sosiaali- ja terveystalouden hankkimiseksi erityisesti nais erityisistä näkökulmasta. Yhteistyötahojen kanssa tulisi tehdä sopimukset siitä, millä ehdoilla he osallistuvat vapauttamisyksikön toimintaan. Osa palveluista hankittaisiin ostopalveluina, mutta osa olisi mahdollista toteuttaa viranomaisyhteistyöllä, joka liittyy vapauttamisen valmisteluun. Yksikössä järjestettävän koulutuksen tulisi tapahtua opetushallinnon rahoituksella.

Vapauttamisyksikön toiminta

terveydenhuoltopalvelut, mukaan lukien mielenterveyspalvelut (vankilan sairaanhoitaja ja lääkäri sekä psykologi)
sosiaalityö (vankilan sosiaalityöntekijä)
perhetyö (ulkopuoliset toimijat)
päivittäistä työ- tai muuta toimintaa rangaistusajan suunnitelman mukaan (oma ohjaaja)
lyhyitä kursseja liittyen naisten ongelmiin tai arkielämän perustaitoihin rangaistusajan suunnitelman mukaan (oma ohjaaja, vankilan psykologi, yhteistyötahot)
pääteettömyyttä tukevaa toimintaa rangaistusajan suunnitelman mukaan (oma ohjaaja, vankilan psykologi, yhteistyötahot)
ulkopuoliset toiminnot: siviilityö, opiskelu, kuntouttava toiminta, toimintakyselytykset, ulkopuoliset sijoitukset, lomat, muut käynnit (valmistelu vankeinhoitoesimies, ohjaaja, sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä)
vertaistoiminta (AA; NA; Kris)
tapaamiset ja valvomattomat tapaamiset (vankeinhoitoesimies, vartijat)
vapautumisen valmistelu (vankila, Kriminaalihuoltolaitos, yhteistyötahot)
valvonta (vankeinhoitoesimies, vartijat)
sijoituskriteerinä pääteettömyyssitoumus
valvottu koevapaus (valmistelu ohjaaja, vankilan sosiaalityöntekijä ym.
henkilökunta, valvonta vartijat)

Henkilöstötarve

Vapauttamisyksikön pienin mahdollinen henkilöstöresurssi, joka vankeinhoitolaitoksesta tarvitaan, on vankeinhoitoesimies ja 3 ohjaajaa/ vartijaa sekä (erityis) ohjaaja. Se mahdollistaa kuitenkin vain läsnäolon päivä- ja ilta-aikaan ja yövalvonta pitäisi hoitaa muulla tavalla. Ellei osasto sijaitse vankilan lähistöllä, sinne ei ole mahdollista tulla vankilasta säännölliselle kierrokselle eikä hälytysluonteisia tehtäviä varten. Vartiointihenkilökunnan määrän tulisi olla vähintään 5–6, jos ympärivuorokautinen valvonta halutaan järjestää. Yövalvontaa voidaan ehkä miettiä myös uudelta pohjalta, esimerkiksi vartiointiliikkeitä käyttämällä.

Kustannuksia aiheuttavat henkilökunta, vuokramenot, toimintamenot ja siihen liittyen ulkopuolisten palveluiden osto. Vapauttamisyksikön toimintakustannukset riippuvat yksikön koosta, joka voisi olla esimerkiksi 10–15. Edellä on esitetty henkilökunnan vähimmäismäärä, jonka aiheuttamat kustannukset olisivat vähintään noin 200 000–280 000 euroa karkean arvion mukaan. Vaikka muita kustannuksia ei ole laskettu, niin vapauttamisyksikkö näyttää tulevan kalliimmaksi kuin avolaitosostovaihtoehto.

On myös mahdollista ajatella useampia vapauttamisyksiköjä lähellä vapautuvien kotipaikkoja. Tämä lähenee ajatusta ulkopuolisten sijoitusten lisäämisestä, jota käsitellään seuraavassa.

Vaihtoehto 3. Avolaitosten rinnalla sijoitus ulkopuoliseen laitokseen

Naisvankeja on sijoitettu varsin harvoin ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen siitä huolimatta, että heillä on runsaasti päihde- ja mielenterveysongelmia. Työryhmän näkemyksen mukaan kuntoutusjatkumoa ei ole vankeinhoidon piirissä pystytty toteuttamaan naisten kohdalla riittävästi. Ulkopuolisten palveluiden käytöllä voidaan korvata vankeinhoidon henkilöstöresurssipuutteita. Ulkopuolisissa kuntoutuslaitoksissa etuna on yhteisö, joka voi vahvistaa kuntoutujan identiteettiä rikollisen identiteetin sijasta (Karsikas 2005). Huolimatta siitä, että toiminta on kallista, se on joustavasti hyödynnettävissä ilman toiminnan järjestämistä itse ja myös silloin kun vankilasta ei löydy riittävän isoa ryhmää. Kuntoutuslaitossijoitus tapahtuu yleensä varsin lähellä kotipaikkaa, koska sijoituksista sovitaan yhdessä vangin kotikunnan kanssa, minkä vuoksi se on omiaan vahvistamaan vangin siteitä kotipaikkakunnalle. Ulkopuolisen sijoituksen etuna on joustavuus ja räätälöintimahdollisuus vangin tarpeiden sekä myös paikkatarpeen mukaisesti. Laitoksen sijasta kysymykseen saattaa tulla myös muu kuntoutumista tukeva yksikkö.

Ulkopuolisia sijoituksia tehdään varsin sattumanvaraisesti eikä yhteistyökuvioista ole tähän mennessä tarkasti sovittu yhteistyökumppaneiden kanssa yksittäistapauksia laajemmin. Tällöin rahaa vaativista sijoituksista saatetaan helposti luopua heikossa määrärahatilanteessa. Ulkopuolisten sijoitusten käytön lisäämi-

nen edellyttäisi selkeää uuden toimintapolitiikan valintaa, kuntoutusjatkumoiden rakentamista ja yhteistyösopimusten laatimista yhteistyökumppaneiden kanssa.

Ulkopuolisten sijoitusten kustannukset koostuvat lähinnä kuntoutuspalveluiden ostosta. Hinta riippuu kuntoutuslaitoksesta ja vaihtelee noin 80–120 euroon/vrk. Esimerkiksi 10 paikan kiintiö, joka voisi jakautua tarvittavassa suhteessa eri kuntoutuslaitosten kesken, maksaisi siten vuodessa keskimäärin noin 365 000 euroa.

Kysymykseen voisi tulla myös tuettujen asumispalvelupaikkojen käyttö lähiaikoina vapautuvien naisvankien sijoittamiseen. Tämän osalta on tarpeen selvittää, olisiko tämäntyyppinen yhteistyö mahdollista muutaman suurimman asunnottomuuden vähentämishjelmaan osallistuvan kunnan kanssa. Tähän vaihtoehtoon liittyy myös koevapauden lisääntyvä käyttö.

Heti vapautumisen jälkeinen aika on merkittävä sen suhteen, ajautuuko vapautunut vanki päihde- ja rikoskierteeseen. Päihteistä irti yrittävän todelliset vaikeudet ovat siviilissä, kun kohdattavana on koko yhteiskunta vaatimuksiin. Naisvankien suurimpia huolia vapautumisessa on asunnon löytäminen, päihteiden käytön lopettaminen, suhteet lapsiin tuomion aikana ja vapautumisen jälkeen sekä leimaantumisen kanssa eläminen. (ks. esim. Granfelt 2007b, Lattu 2006)

Jatkumoiden turvaamisessa on otettava huomioon asunnon turvaaminen, mikä on nostettu esiin Vankien asunnottomuutta käsittelevässä tutkimuksessa. (Granfelt 2003.) Vaikka asumispolut ovat tärkeitä, ne eivät synny itsestään. Esimerkiksi Kriminaalihuollon Tukisäätiön naisille tarkoitettu asumisyksikkö Asta jouduttiin lakkauttamaan vuonna 2006, koska sopivia hakijoita yksikköön ei tullut ja osa ei saanut maksusitoumusta kotikunnaltaan. Astan oli tarkoitus olla jatkumo Hämeenlinnan yhteisöhoitolaiselle ala-avolle ja Vanajan avovankilasta vapautuville. Osa hakijoista oli liian päihdeongelmaisia ja kärsivät vakavista mielenterveyshäiriöistä. (Granfelt 2007b.) Vastaava toiminta on edelleen tarpeen, mutta ongelmien ratkaiseminen edellyttää aiempaa tiiviimpää yhteistyötä Vankeinhoitolaitoksen, sosiaaliviranomaisten ja palveluntuottajan kesken. Asunnottomuuden vähentämishjelman kautta syntyvät uudet palvelut ja yhteistyökuviot suurimmissa kaupungeissa mahdollistavat vapauttamisvaiheen helpottamisen asumisen ja niihin liittyvien tukipalvelujen osalta. (<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=80707&lan=fi>)

Yhteistyötä vapauttamisvaiheessa tulee rakentaa sosiaali- ja terveysministeriön, oikeusministeriön ja Suomen Kuntaliiton vankeuslakiin perustuvan yhteistoimintamallin mukaisesti (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006). Yhteistyötahojen kanssa tulisi valmistella järjestelmällistä polutusta koevapauteen. Tämä on muu muassa Vankeinhoiton päihdestrategian mukaista. Sen yhteistyöhön liittyviä toimintalinjoja ovat päihdeongelmaisen kuntoutusketjun turvaaminen ja toimintaympäristöön verkottuminen. (Vankeinhoiton päihdestrategia 2004–2006.)

Myös koevapaus tarjoaa keinon lisätä vangin edellytyksiä yhteiskuntaan sijoittumiseen. Koevapauden kautta on mahdollisuus siirtyä valvotusti päihteettömään elämään vapautumispaikkakunnalla. Koevapauden lisääntyvä käyttö voi osittain korvata tarvetta avolaitossijoituksiin. Valvottua koevapautta on jo hyödynnetty varsin paljon Vanajan vankilassa, mutta sen käyttöä tulee edelleen lisätä. Vanajalla on myös hyviä kokemuksia koevapauden järjestämisestä eri puolille Suomea.

Kriminaalihuoltolaitoksen toiminnassa ei ole erityisiä naisille suunnattuja työmenetelmiä. Kaikkien ehdonalaisten valvontaan vapautuvien tilanne kuitenkin arvioidaan ja yksilölliset tarpeet pyritään työskentelyssä ottamaan huomioon. Asiakkaita ohjataan tarvittaessa myös muiden toimijoiden, esimerkiksi päihdepalvelujen piiriin. Kriminaalihuoltolaitoksessa on käytössä ryhmä- ja yksilökeskusteluina Suuttumuksen hallinta- ja Liikenneturva-ohjelmat sekä yksilökeskusteluina Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelma. Nämä soveltuvat sisältöjensä puolesta hyvin myös naisille.

Työryhmän suositukset TTS-kaudelle

Naisvankien sijoittamisen lähtökohtana tulee olla naisten yhtäläiset mahdollisuudet vapautua muista kuin suljetuista laitoksista vangin yhteiskuntaan palaamisen helpottamiseksi. Naisvangeille on tällä hetkellä määrällisesti lähes riittävästi avolaitospaikkoja eikä tiedossa ole naisvankien määrää olennaisesti muuttavia tekijöitä. Työryhmä pitää kuitenkin paikkojen alueellista jakautumista ongelmallisena, koska Itä- ja Kaakkois-Suomen alueilla ei ole avolaitospaikkoja ja Köyliön osaston paikat ovat sijainniltaan syrjässä ja hankalien kulkuyhteyksien päässä. Köyliön naisosaston jatkoa tuleekin harkita kriittisesti pidemmällä aikavälillä.

Työryhmä on tarkastellut useita vaihtoehtoja naisten vapauttamisvaiheen tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi keskisessä Suomessa pitkällä aikavälillä sen lisäksi, että Vanajan osasto ja Ylitornion naispaikat säilyvät. Nämä vaihtoehdot ovat a) avolaitososaston perustaminen Laukaan vankilaan b) erillisen vapauttamisyksikön perustaminen maan keskiosaan c) ulkopuolisen sijoituksen ja valvotun koevapauden lisääminen. Työryhmän mielestä ennen valintaa eri vaihtoehtojen välillä niiden käytännön toteuttamismahdollisuutta tulee tarkemmin selvittää. Erityisesti tulisi selvittää, voitaisiinko yhteistyössä sidosryhmien kanssa käynnistää uudentyyppistä vapauttamisyksikköyhteistyötä tai lisätä vankien sijoittamista naisille toimintaa järjestäviin yksiköihin.

Naiset vapautuvat harvemmin avolaitoksesta ja heitä myös sijoitetaan suoraan avolaitokseen harvemmin kuin miehiä. Naisilla tulee olla samanlaiset mahdollisuudet vapautua avoimista olosuhteista kuin miehillä. Vapauttamisyksikkö tai ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen edistäisi hyvin vankeuslain tavoitteen mukaista yhteiskuntaan integroitumista ja soveltuisi

naisille heidän alhaisen uusimisriskinsä vuoksi. Jos selvitys osoittaa vapauttamisyksikön perustamisen tai ulkopuolisten sijoitusten lisäämisen tarkoituksenmukaiseksi ja taloudellisesti mahdolliseksi niin yhteistyössä sidosryhmien kanssa tulisi järjestää hanke toiminnan toteuttamiseksi. Rikosseuraamusviraston tulisi käynnistää tämä selvitystyö yhteistyössä aluevankiloiden kanssa. Toissijainen vaihtoehto on avolaitosyksikön perustaminen Laukaan vankilaan.

Lyhyelle aikavälille

Naisvankien vapauttamisen valmistelua suljetuissa vankiloissa tulee kehittää.

Kaikkia vankeja ei voida turvallisuustekijöiden vuoksi sijoittaa avoimiin olosuhteisiin ennen vapautumista. Suljetuissa vankiloissa on erityisen tärkeää kehittää vangin vapautumiseen valmistelua, koska tilanne on riskialttiimpi kuin vapautuminen avoimista olosuhteista. Suljetusta vankilasta vangin on itse vaikeampi valmistella vapautumistaan. Yksilöllisen valmistelun lisäksi on tarpeen kehittää erillisiä vapautumiskursseja tai vapautumiseen liittyviä teemoja osana muuta ryhmätoimintaa.

Vangeille rakennetaan aluekohtaisesti polku vankilasta yhteiskunnan asumispalveluiden käyttöön ja asumistaitoja kehitetään jo vankila-aikana.

Valtioneuvoston periaatepäätös 14.2.2008 edellyttää asumispalveluiden järjestämistä erityisryhmille, muun muassa vankilasta vapautuville, suurimmissa kaupungeissa ja kehittämishankkeen käynnistämistä rikosseuraamusalan ja kyseessä olevien kaupunkien kesken asumispolkujen rakentamiseksi.

Vapauttamisen valmistelua kehitetään yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Vankeuslain 4 luvun 6 ja 7 §:t.

6.4 Toiminnan kehittäminen – sekaryhmät vai toiminnat erikseen?

Naisten toimintojen järjestämisessä on mietittävä, järjestetäänkö toimintaa yhdessä miesvankien kanssa vai järjestetäänkö naisille erikseen omia toimintoja vankeusajalle. Molempia ratkaisuja, sekaryhmiä ja erillisiä ryhmiä, voidaan argumentoida erilaisilla perusteilla ja niistä on löydettävissä sekä hyötyjä että haittoja. Lähtökohtana vankeusajan toiminnolle tulee kuitenkin olla se, että toiminta palvelee vankeuden tavoitetta antaa valmiuksia rikoksettomaan elämään ja sijoittua yhteiskuntaan. Tämä edellyttää, että molempien sukupuolten kohdalla mietitään, millä keinoilla tavoite voidaan parhaiten saavuttaa. Henkilökunnalla on myös velvollisuus taata, että perus- ja ihmisoikeuksia kunnioitetaan ja tuomion täytäntöönpano on turvallista tuomitulle.

Työryhmän mielestä naisten sijoittamisessa samoihin toimintoihin miesten kanssa on erityisiä riskejä, jotka tulee ottaa vakavasti. Niitä ovat mahdollinen sukupuolinen häirintä sekä naisten oman kuntoutusprosessin häiriintyminen, jotka ovat usein myös toisiinsa kietoutuneita. Kuntoutuminen vaatii psyykkisiä voimavaroja, ja toimintojen järjestämisen tulee tukea psyykkisten voimavarojen kohdentumista kuntoutumisen kannalta olennaisiin kysymyksiin.

Yksittäisenä asiana miesten ja naisten yhteisissä toiminnoissa on romaninain-vankien asema ja heidän mahdollisuutensa osallistua samoihin toimintoihin miesten kanssa.

6.4.1 Naisten oman kuntoutusprosessin häiriintyminen

Erityisesti kuntouttavien toimintojen järjestäminen yhdessä miehille ja naisille herättää monia kysymyksiä. Naisvankien laajalti kokeman traumatisoitumisen vuoksi erillisiä kuntouttavia ryhmiä miehille ja naisille voi pitää perusteltuina. Itse toistuvan väkivallan uhriksi joutunut nainen voi kokea ahdistavaksi olla samassa ryhmässä esimerkiksi seksuaalirikoksista tai naiseen kohdistuvasta väkivallasta tuomitun miehen kanssa. Naisvankien miehille allsteinen asema vankilassa ja laajemmin rikollisissa kuvioissa luo yhteisille kuntouttaville toiminnoille epävakaa pohjan. Kuntoutukseen liittyy usein hyvin henkilökohtaisia ja kipeitä asioita, joiden läpikäyminen luottamuksellisessa ilmapiirissä on kuntoutuksen edellytys. (Granfelt 2007a.)

Nais- ja miesvankien välisestä vuorovaikutuksesta puhuttaessa otetaan yleensä esille se, että naisvangit ovat itse aloitteellisia tilanteissa ja mukana niissä omasta tahdostaan. Vankiloissa solmitaan usein myös vankien välisiä avioliittoja. Vangit tutustuvat toisiinsa muun muassa kirjeenvaihdon kautta ja avioliittoa saatetaan solmia suhteellisen lyhyen ja ulkopuolisesta pinnalliselta näyttävän tuttavuuden jälkeen. Vankien välisten avioliittojen taustalla voi olla toive perhepaamisesta, johon vaaditaan todistus parisuhteesta tai yhdessä asumisesta. Vankiavioliitot päättyvät usein eroon ja vankeusaikana saatetaan solmia useita avioliittoja. Vangille vankeusaikainen suhde voi olla yksi keino selviytyä vankeusajasta. Vankiavioliitot voivat kuitenkin olla esimerkki vankilaolosuhteiden altistavuudesta seksuaalisuhteisiin, joilla ei ole kuntoutumisprosessin kannalta myönteisiä vaikutteita.

Rikoksesta tuomitun naisen ihmissuhteet katkeavat tai särkyvät usein jollain tavoin ja tätä saatetaan yrittää paikata ja kompensoida vankeuden aikaisilla suhteilla. Nainen voi ehkä kokea saavansa näistä suhteista lohtua ja tukea rikkoutuneessa elämäntilanteessa, mutta vankilassa solmitut suhteet eivät välttämättä kuitenkaan edistä naisen irrottautumista rikoskäyttäytymisestä. Naisvankien onkin tutkimuksissa todettu olevan voimakkaan parisuhde- ja perheriippuvaisia. Naisten rikokset kumpuavat monitahoisen huono-osaisuuden, päihdeongelman ja ihmissuhderiippuvaisuuden välisestä jännitteestä. Kyse on

naisten voimakkaasta sosiaalisesta kiinnittymisestä mieheen, lapsiin, vanhempiin, naiseuteen ja äitiyteen. (Pösö 1986, 193.)

Naisten ja miesten yhteisten vankeusaikaisten toimintojen puolesta argumentoidaan toisinaan normaalisuusperiaatteella. Se on ollut Suomen vankeinhoidossa yleisesti hyväksytty periaate ja tavoiteltu päämäärä, joka sisältyy edelleen 1.10.2006 voimaan tulleeseen vankeuslakiin. Normaalisuusperiaate määritellään lain 1 luvun 3§:ssä seuraavasti: ”Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.”

Normaalisuusperiaatteen sisältöä ei ole kuitenkaan määritelty, mutta sen on itsestään selvästi katsottu koskevan koulutus-, kuntoutus-, päihdehuolto- ja terveydenhuoltopalveluiden järjestämistä vangeille opetus-, sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten voimin tai niiden valvonnassa. (Hartoneva 2002.)

Naisten ja miesten toimiminen yhdessä samoissa työpisteissä, koulutuksessa ja kuntouttavissa toiminnoissa katsotaan muistuttavan normaalia yhteiskuntaa. Sukupuolten toimiminen yhdessä edistäisi siviiliin paluuta tältä osin, koska ympäröivässä yhteiskunnassa naiset ja miehet elävät yhdessä. Laki ei kuitenkaan määrittele periaatteen sisältöä näin eikä velvoita yhteistoimintoihin. Vankilaa ei voi pitää normaalina yhteisönä, eikä naisten ja miesten yhteistoimintojen perustelu tällä argumentilla ole työryhmän mielestä pitävä, koska vankila ei muiltakaan osin noudattele normaalin siviiliyhteiskunnan normeja.

Työryhmän mielestä vankeinhoidon ei valtion organisaationa tulisi olla tukemassa rakenteita, joissa heikossa elämäntilanteessa olevien naisten traumatisoituminen voi jatkua ja mahdollisesti uudelleen aktivoitua, eikä ylläpitää sellaisia rakenteita, jotka häiritsevät naisten omaa pyrkimystä kuntoutumiseen. Tällaisia tilanteita voi työryhmän näkemyksen mukaan syntyä mies- ja naisvankien yhteistoiminnoissa, mikäli valvonta ei ole riittävää.

6.4.2 Sukupuolinen häirintä vankiloissa

Sukupuolinen häirintä tarkoittaa

- sukupuolisesti vihjailevia eleitä tai ilmeitä
- härskejä puheita, kaksimielisiä vitsejä sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevia huomautuksia tai kysymyksiä
- pornoaineistoja, seksuaalisesti värittyneitä kirjeitä tai puhelinsoittoja
- fyysistä koskettelua
- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevia ehdotuksia tai vaatimuksia
- raiskausta tai sen yritystä
- halventavaa puhetta toisesta sukupuolesta
- toisen sukupuolen alentamista
- työpaikkakiusaamista silloin, kun se perustuu kiusatun sukupuoleen (www.tasa-arvo.fi)

Sukupuolista häirintää ja painostusta voi tapahtua myös samaa sukupuolta olevien vankien tai vangin ja työntekijän välillä. Sukupuolinen häirintä vankiloissa on tutkimuksellisesti haastava aihe eikä tutkimusta ole Suomessa tehty. Ulkomaisten tutkimusten mukaan vankien väliset raiskaukset ovat suhteellisen harvinaisia. Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan noin 2 % on joutunut toisen vangin raiskaamaksi. Häirinnän esiintyvyys kasvaa, kun siihen sisällytetään myös muunlainen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava käyttäytyminen, kuten tahdonvastainen sukupuolielinten koskettelu, ja kun häirinnän tekijä voi olla vanki tai henkilökuntaan kuuluva. Vankiloissa tapahtuvan sukupuolisen häirinnän tutkimus käsittelee lähinnä angloamerikkalaisia vankeusjärjestelmiä, joissa sukupuolet ovat erillisissä laitoksissa. Seksuaalista väkivaltaa käsittelevässä YK:n asiantuntijaryhmän raportissa vankiloissa olevat naiset määritellään yhdeksi erityisen haavoittuvaksi ryhmäksi. (Kelly 2005, 3; Wolff & Shi & Blitz & Siegel 2007.)

Yhteiset toiminnot saattavat lisätä vankien välisen sukupuolisen häirinnän mahdollisuutta ja tältä osin vaikeuttaa vankien omaa kuntoutumisprosessia. Vankien välisestä tai vankien ja henkilökunnan välisestä sukupuolisesta häirinnästä ei ole Suomessa luotettavaa tietoa ja julkinen keskustelu asiasta on vähäistä. Vankilakyselyn tuloksista ilmeni, että vankiloissa on ilmennyt vankien välistä epäasiallista sukupuolista käytöstä sekä painostusta sukupuoliseen kontaktiin. Vankiloissa on myös tapahtunut seksipalvelujen tarjoamista päihteitä tai rahaa vastaan. Henkilökunnan on vaikea havaita ja tunnistaa tilanteita, eivätkä vangit tuo niitä itse helposti esille. Hankalat tilanteet ovat olleet moninaisia ja liittyneet sekä vapaa-aikaan että työtoimintoihin. Vankilat ovat ratkaisseet asioita joko siirtämällä jommankumman vangin toiseen laitokseen tai laatimalla aikatauluja tai järjestämällä toimintoja uudelleen. Joissakin vankiloissa on estetty näkyvyys mies- ja naisosastojen välillä ja pyritty tilallisten uudelleenjärjestelyjen kautta vähentämään mies- ja naisvankien keskinäistä kanssakäymistä.

Sukupuolinen häirintä ja painostus ovat herkkäluonteisia asioita, joista sitä kokeneiden ei ole helppo puhua ja siitä syystä vankiloiden henkilökunnan tietoon ei tule kaikki epäasiallinen käyttäytyminen. Tasa-arvoisen ja turvallisen vankilailmapiiirin luomiseksi on tärkeää, että vankiloiden työntekijöitä koulutetaan tunnistamaan sukupuolista häirintää ja että vankiloissa laaditaan käytännön toimintaohjeet seksuaalisen häirinnän käsittelemiselle. Esimerkiksi Kriminaalihuoltolaitos on laatinut Hyvän kohtelun toimintaohjeen.

Vankeinhoidon ja Kriminaalihuoltolaitoksen periaateohjelmassa veloitetaan vankeinhoidon työntekijöitä toimimaan työssään ammatillisesti. Ammatillisuuteen määritellään kuuluvaksi muun muassa työn jatkuva arviointi ja kehittäminen, yhteistyökyky sekä omien vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja tuen ja kontrollin käyttäminen työssä. Lisäksi ammatillisuuteen kuuluu myös taito asettaa työn tavoitteet etusijalle silloinkin, kun ne tuntuvat olevan ristiriidassa henkilökohtaisten tunteiden kanssa. (Vankeinhoitolaitoksen...1998.)

Työryhmä esittää toimintojen järjestämistä naisille erikseen miehistä erityisesti kuntouttavissa toiminnoissa.

Kuntoutuksen tulee perustua luottamukselliseen ja avoimeen ilmapiiriin, jossa jokaisella on mahdollisuus keskittyä omaan kuntoutusprosessiinsa. Työryhmän näkemyksen mukaan tämä mahdollisuus saattaa heikentyä naisten ja miesten yhteisissä toiminnoissa.

Häirintätapauksia varten tulee olla selvät vahvistetut toimintakäytännöt ja puuttumiskynnyksessä tulee olla nollatoleranssi.

Nopea puuttuminen vaikuttaa ennaltaehkäisevästi ja vahvistetut toimintakäytännöt varmistavat sen, että sukupuoliseen häirintään puututaan kaikissa vankiloissa toivottavalla tavalla.

Pornograafista materiaalia ei tule sallia vankilatiloissa. Tämä on erityisen tärkeää niissä vankiloissa, joissa on naispaikkoja.

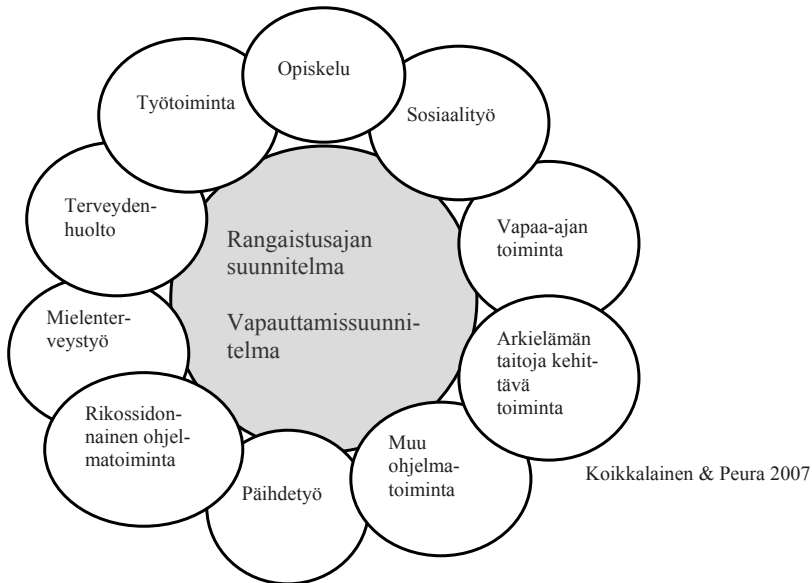
Pornograafisen materiaalin esillä olo täyttää Valtioneuvoston tasa-arvosivuilla määritellyn sukupuolisen häirinnän kriteerit ja saattaa loukata naispuolisia vankeja sekä työntekijöitä.

6.5 Terveydenhuolto ja toiminnot

Vankeuslain mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen vankeusaikana. Toimintaan osallistumisen tavoitteena on, että vankiloiden järjestämän tai hyväksymän toiminnan tulee vahvistaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, ylläpitää ja parantaa vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä ja tukea vangin päihteetöntä elämäntapaa. Toiminnalla tarkoitetaan työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja. Rangaistusajan suunnitelma ohjaa vangin osallistumista hänen muutostarpeidensa kannalta perusteltuihin toimintoihin. (Vankeuslaki 767/2005) Vangin kanssa laadittava rangaistusajan suunnitelma ja sen toteutumisen seuranta varmistavat sen, että vankeusajasta muodostuu tavoitteellinen ja suunnitelmallinen prosessi, joka edistää vangin rikoksettomuutta ja selviytymistä vapaudessa.

Vankiloissa rangaistusajan suunnitelman toteuttamisen tulee perustua kokonaiskuntoutuksen periaatteeseen, jossa vangeille järjestettävät toiminnot ovat tasa-arvoisia toisiinsa nähden. Kuntouttava vankeinhoitotyö rakentuu työtoiminnasta, opiskelusta, sosiaalityöstä, päihdetyöstä, terveydenhuollosta, mielenterveydestä, rikossidonnaisesta ohjelmatoiminnasta, arkielämän taitoja kehittävästä toiminnasta, muusta ohjelmatoiminnasta sekä vapaa-ajantoiminnasta. Kuntoutuksen tavoitteena on edistää vankien fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä ja myötävaikuttaa uusintarikollisuuden riskin pienentämiseen.

Rangaistusajan suunnitelmassa tulee arvioida vangin edistymistä ja kehitystä kaikkien toimintojen osalta.

6.5.1 Terveydenhuolto ja mielenterveyspalvelut

Naisvankien moninaisen fyysisen ja psyykkisen sairastavuuden vuoksi heidän kuntoutustaan kehitettäessä on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota terveydenhuoltopalvelujen saatavuuteen. Naisvangeista osa tarvitsee psykoterapeuttista apua sen vuoksi, että rikoksen tekeminen ja vankilaan tuleminen ovat itsessään kriisi ja trauma. Naisissa on myös psyykkisesti sairaita, joiden mielenterveysongelmat ovat pitkään kestäneitä ja usein jo lapsuudessa alkaneita.

Erytisesti huomiota tulee kiinnittää naisvankien mielenterveysongelmien hoitoon. Samalla henkilöllä saattaa myös olla sekä mielenterveys- että päihdeongelmia. Vankiloiden henkilökunnan tulee ohjata mielenterveysongelmista kärsiviä naisvankeja sopivien kuntoutusmuotojen piiriin. Yksilötyö on tärkeä kuntoutusmuoto mielenterveysongelmista kärsivien kuntoutuksessa. Terveydenhuollon ammattihenkilöiden järjestämä terapia yksilötyönä soveltuu mielenterveyshäiriöiden hoitoon. Myös ryhmäterapiamahdollisuuksia voidaan hyödyntää. Erytisesti elinkautista ja pitkää tuomiota suorittaville on kohdennettava terapeuttisia palveluja. (Väkeväinen 2005.)

Naisvankien kanssa työskenneltäessä nousevat esille myös seksuaaliterveyteen liittyvät kysymykset osana terveyden edistämistä. Niiden käsittely asiakastyössä edellyttää seksologiaan erikoistuneita sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä. Seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset ovat osa naisvankien monimutkaista mielenterveysongelmien ja päihdeidenkäytön vyyhtiä. Naiset ovat usein kokeneet

seksuaalista hyväksikäyttöä ennen vankilaan tuloa. Huumausaineriippuvaisille naisille huumeiden hankintaan liittyy toisinaan itsensä altistamista traumatisoiville seksuaalisille kokemuksille eikä omia koskemattomuuteen liittyviä rajoja osata asettaa ja valvoa. Käsitys omasta koskemattomuudesta ja itsemääräämisoikeudesta voi olla erilainen kuin mitä yleensä väestöön kuuluvilla. (Väyrynen 2007.) Naisvankien kuntoutukseen tulee kuulua heidän seksuaaliterveytensä parantaminen sekä seksuaalikasvatuksen ja seksuaaliongelmien ja -traumojen työstäminen seksuaaliterapian keinoin (ryhmä- tai yksilöterapia).

Työryhmän suositukset

Naisten terveydentilaan liittyviin tarpeisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Mikäli vankilassa ei ole tarjolla sopivia tai tarpeellisia terveyspalveluja, tulee näitä hankkia ostopalveluna ulkopuolelta. Päihdekuntoutuksen yhteydessä tulee ottaa huomioon psyykkiset ongelmat.

Vankiloissa on erityisesti puutetta mielenterveyspalveluista, jotka olisivat tarpeen naisvankien laaja-alaisten mielenterveysongelmien vuoksi.

Raskaana olevien naisvankien synnytys- ja perhevalmennusta tulee kehittää vankiloiden ja neuvoloiden yhteistyössä.

Naisvangit ovat heikommassa asemassa perhe- ja synnytysvalmennuksen suhteen kuin muuhun väestöön kuuluvat.

6.5.2 Työtoiminta

Työryhmä ehdottaa naisten työtoiminnan monipuolistamista. Naisten työtoiminnan ideoimisessa tulisi käyttää innovatiivista otetta ja pyrkiä kehittämään naisille myös muita työtoiminnan muotoja kuin perinteinen käsityö. Käsityöpainotteista työtoimintaa kritisoidaan siitä, että se vahvistaa traditionaalista sukupuolten välistä segregaatiota. Yhteistyötä työvoimaviranomaisiin tulee tiivistää, jotta naisten vankeusajan työtoimintaa voidaan kehittää realistisemmaksi siviilissä työllistymistä ajatellen.

Työtoiminnan järjestämisessä on otettava huomioon naisten määrä ja toiminnan järjestäminen sekaryhmälle tai vain naisille. Työryhmä kannattaa toimintamahdollisuuksien lisäämiseksi naisten ja miesten osallistumista samoihin työtoimintoihin, mikäli valvonta voidaan järjestää riittäväksi. Valvonnan tulee olla riittävä yhteisissä työpisteissä, jotta häiritsevältä käyttäytymiseltä välttyttäisiin. Yhteisen työtoiminnan järjestäminen naisille ja miehille monipuolistaa naisten mahdollisuuksia osallistua työtoimintaan.

Vankeuslaki jakaa rangaistusaikana tehtävän työn ammattityöhön, jonka tarkoitus on ylläpitää vangin työtaitoa ja edistää työllistymistä; sekä valmentavaan

työhön, jonka tarkoitus on kuntouttaa ja parantaa vangin työkykyä ja työvalmiuksia. Naisvangeille työtoiminta on pääasiassa valmentavaa työtä. Naisten työllistämisen tulee ottaa huomioon, että työtoimintaan osallistuminen tapahtuu rangaistusajan suunnitelman mukaisesti.

Työtoiminnalla on erilaisia merkityksiä vangeille ja merkitykset voivat olla sidoksissa rangaistuksen vaiheeseen. Naisvankien taustat ovat erilaisia ja työllä voi olla erilainen merkitys koulutetulle vangille, jolla on pitkä työhistoria, kuin jo pitkään eläkkeellä olleelle. Käsitöillä ja askartelulla on usein myös terapeutista merkitystä ja se voi tukea vankila-ajasta selviämistä, vaikka ne eivät edistäisi työllistymistä ammatillisesti. Lisäksi työnteko voi opettaa ja totutella rutiineihin.

Naisten työtoimintaa kehitettäessä on tärkeää muistaa, että naisilla tulee olla yhtäläinen mahdollisuus kuin miehillä paremmin palkattuun työsiirtolatyöhön.

Työryhmä ei ole voinut syvästi paneutua naisten työtoiminnan kehittämiseen, mutta katsoo, että se tulee ottaa selkeästi omana kokonaisuutena huomioon Rikosseuraamusviraston meneillään olevassa Työtoiminnan tuottavuus selvityksessä.

Työryhmän suositukset TTS-kaudelle

Naisten työtoiminnan vaihtoehtoja tulee monipuolistaa. Työtoimintaa hyödynnetään oppisopimuskoulutuksessa.

Naisten työtoiminta on yksipuolista ja keskittynyt perinteiseen käsityötoimintaan.

Oppisopimuskoulutus lisää ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksia työtoiminnan yhteydessä.

Työtoimintaa voidaan järjestää sekaryhmissä, mikäli riittävä valvonta pystytään järjestämään.

Yhteinen työtoiminta miesten kanssa voi mahdollistaa monipuolisempaa työtoimintaa naisille. Monipuolinen työtoiminta edesauttaa työllistymistä vapaudessa.

Siviilityömahdollisuuksien käyttö tulee selvittää nykyistä johdonmukaisemmin osana rangaistusajan suunnitelman mukaisia toimintoja.

Lyhyelle aikavälille

Naisvangeille tulee taata ainakin jossakin avovankilassa mahdollisuus parhaiten palkattuun ammattityöhön.

Perusteena naisten tasa-arvoinen kohtelu ja samanpalkkaisuus.

Rikosseuraamusviraston työtoiminnan selvityksessä naisvankien työtoiminta otetaan yhdeksi kehittämiskohteeksi edellä mainittujen suuntaviivojen pohjalta.

Työtoiminnan selvitys tarkastelee työtoiminnan kokonaisuutta ja naisvankien työtoiminnan tulee noudattaa samoja linjoja kuin työtoiminta yleensä.

6.5.3 Koulutus

Naisille ei ole tällä hetkellä ammatillista koulutusta tarjolla missään vankilassa, mutta Turun vankilaan ollaan suunnittelemassa ammatillista koulutusta. Yli puolet sekä nais- että miesvangeista haluaisi heille tehdyn kyselyn perusteella päästä ammatilliseen koulutukseen. Noin neljänneksen toiveet kohdistuvat yleissivistävään koulutukseen. Vain kolmannes ei halua ollenkaan kouluttautua. Naisilla on miehiä positiivisempi käsitys opiskelun hyödyllisyydestä ja mielenkiintoisuudesta ja he haluaisivatkin monipuolisia opiskelumahdollisuuksia. (Koski & Miettinen 2007, 53, 55, 100.)

Työryhmä ehdottaa ammatillisen koulutuksen järjestämistä naisille aloilta, joilla on realistisia työllistymismahdollisuuksia. Vankeinhoidon tulisi yhdessä työllisyysasiantuntijoiden kanssa selvittää, minkälaisia työpaikkoja tällä hetkellä on tarjolla, ja suunnitella tämän pohjalta ammatillista koulutusta opetusviranomaisten kanssa. Ammatilliseen koulutukseen osallistuminen jossain vaiheessa vankeustuomiota on yksi todellinen toimintavaihtoehto pitkää tuomiota suorittaville naisvangeille, joiden yhteiskuntaan sijoittumismahdollisuuksia voidaan parantaa koulutuksella.

Naisvankien ammatillinen koulutus tulee järjestää valtakunnallisena Hämeenlinnan ja Turun vankiloissa, joissa on riittävä määrä naisvankeja osallistumaan koulutukseen. Koulutuspaikkojen tulee olla valtakunnallisia, joihin voidaan osallistua kaikilta alueilta. Keskitetty ammatillinen koulutus on työryhmän ehdotuksen mukaan tarkoitettu pelkästään naisille. Muissa laitoksissa järjestettävä opetustoiminta voi olla yhteistä miesvankien kanssa, mikäli valvontaa pystytään järjestämään riittävästi.

Myös naisvankien koulutuksen kehittämisessä tulee ottaa huomioon Rikosseuraamusviraston Opetusstrategiassa asetetut suuntaviivat (Vankilaopetuksen strategia... 2008).

Työryhmän suositukset lyhyelle aikavälille

Työryhmä kannattaa naisvangeille suunnatun heidän tarpeidensa mukaisen ammatillisen koulutuksen järjestämistä valtakunnallisena Hämeenlinnassa ja Turussa.

Naisille ei ole tällä hetkellä ammatillista koulutusta ja riittävän suuren ryhmän saamiseksi kokoon koulutuksen tulee olla valtakunnallista. Turun ja Hämeenlinnan vankilat soveltuvat valtakunnalliseen toimintaan suuren naisvankipaikkamäärän vuoksi.

Opintolupamahdollisuuksien käyttö tulee selvittää nykyistä johdonmukaisemmin osana rangaistusajan suunnitelman mukaisia toimintoja.

6.5.4 Kuntoutus

Naisvankien vankeusaikaisessa kuntouttamisessa on työryhmän mielestä monia kehittämisalueita. Yleinen kehittämistarve koko vankeinhoidolle on lisätä naisille suunnattua kuntoutusta ja järjestää sitä organisoidusti aluevankiloiden sisällä ja aluevankilojen välillä. Erityisesti sopivan päihdekuntoutuksen puute vaikeuttaa naisten rangaistusajan suunnitelmien noudattamista. Vankiloissa ei ole Vanajaa lukuun ottamatta juurikaan käytössä naisten tarpeista lähteviä päihdekuntoutus- tai muita ohjelmia, vaan naisosastoilla mahdollisesti järjestettävä kuntoutus on sukupuolineutraalia ja toisinaan yhteistä miesvankien kanssa.

Työryhmä on tarkasteltuaan naisille laadittuja riski- ja tarvearvioita, terveystutkimuksen tuloksia, naisvankeihin liittyvää tutkimuskirjallisuutta sekä hyödyntämällä työryhmän kokemustietoa vankeinhoidosta päätyneet ehdottamaan naisille erityisesti kehitettäväksi kuntoutusmuodoiksi päihteisiin, mielenterveyteen, väkivaltatraumaan ja äitiyteen liittyviä toimintoja (vrt. Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008).

Lisäksi työryhmä kannattaa ajatusta muovata jo olemassa olevia kuntoutusohjelmia naisille sopivammiksi. On kuitenkin otettava huomioon, että suuri osa naisista on vankilassa vain lyhyen aikaa, jolloin ehditään lähinnä motivoida heitä päihteettömyyteen, auttaa alkuun kuntoutuspolulla ja ohjata edelleen yhteiskunnan palveluiden piiriin. Liitteessä 5 on esitelty naisille suunnattuja palveluja ja ohjelmia erityisesti kuntoutukseen liittyen ja mahdollisia yhteiskumppaneita. Toiminnan esittelyn tarkoituksena on antaa kuva siitä, minkälaisia naisvankeja hyödyttäviä toimintoja on jo nykyisin saatavilla, joita vankeusajan kuntoutuksen järjestämisessä voi hyödyntää.

Nais erityinen lähestymistapa kuntoutukseen

Työryhmä pitää tärkeänä kuntoutuksen kehittämistä naisten erityistarpeita vastaavaksi. Kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu nais erityisen kuntoutuksen olevan tehokkaampi keino kuin miehille suunnattujen kuntoutusmuotojen käyttö naisvankien uusintarikollisuuteen vaikuttamisessa. Tällöin voidaan paneutua naisvankien niihin riskeihin, joilla on merkitystä naisten irrottautumisesta rikoskäyttäytymisestä. Naisvankien erityistarpeet on useissa kansainvälisissä tutkimuksissa kytketty naisvankien laaja-alaiseen traumatisoitumiseen fyysisen ja

seksuaalisen väkivallan uhrikokemusten myötä, mielenterveys- ja päihdeongelmiin sekä ongelmiin äitydessä. Näihin tarpeisiin vastaaminen vaatii nais erityistä lähestymistapaa ja riskiajatteluun liittyvän vastaavuusperiaatteen tulisi olla sukupuolisensitiivistä. (Farr 2007.)

Covington ja Bloom (2006) määrittelevät naisvankien kuntoutusta käsittelevässä artikkelissaan sukupuolisensitiivisten palveluiden perusteita ja teoreettisia lähtökohtia. Vankeusaikaisten toimintojen kehittämisessä on heidän mukaansa kuusi pääperiaatetta:

- Tiedostetaan, että sukupuolella on merkitystä. Naiset eivät välttämättä hyödy samoista toiminnoista kuin miehet.
- Luodaan turvallisuuteen, kunnioitukseen ja arvokkuuteen perustuva ilmapiiri
- Kehitetään käytäntöjä ja ohjelmia, jotka terveellä tavalla edistävät ja tukevat naisten ihmissuhteita lapsiin, perheeseen, läheisiin ja yhteisöön.
- Naisten päihdeidenkäyttöön, traumaan ja mielenterveysongelmiin kohdistetaan palveluja, jotka ottavat nämä ongelmat kokonaisvaltaisesti huomioon sekä ovat kulttuurisesti sopivia.
- Naisten mahdollisuuksia parantaa sosioekonomista asemaansa kehitetään
- Naisten vapautumisvaiheeseen ja sen jälkeiseen aikaan tarjotaan kokonaisvaltaista apua eri toimijoiden yhteistyöllä (Covington & Bloom 2006.)

Päihdekuntoutus

Naisvangeille ei ole vankeinhoidossa päihdekuntoutuksessa jatkumoa, joka alkaisi tutkintavankeuden motivoivalla kurssilla ja etenisi täytäntöönpanovankilan päihdekuntoutuksen kautta avolaitokseen. Naisten päihdekuntoutuksesta puuttuu kuntoutuksen välimuoto sellaisille naisille, joilla on päihdeongelma, mutta jotka eivät täytä päihdekuntoutusosastojen soveltuvuus kriteerejä. Myös äiti-lapsiosastojen naisille tulisi tarjota mahdollisuus päihdekuntoutukseen vankilassaoloaikana, mikä valmentaisi heidän vapauteen siirtymistään lapsen kanssa. Tällä hetkellä lapsensa kanssa vankiloissa olevan naisten toiminta on lähes kokopäiväisesti lasten hoitoa. Äideille tulisi myös huolellisesti suunnitella jatkumoa siviiliin.

Kaikissa vankiloissa tulisi olla mahdollisuus vähintään motivoivaan ja informoivaan päihdekuntoutukseen. Suljetuissa täytäntöönpanovankiloissa tämä tulisi toteuttaa sekä yksilö- että ryhmämuotoisena. Suljettujen vankiloiden naisten päihdekuntoutusosastojen pääsykriteerien tulee olla yhdenmukaisia. Suljetuista vankiloista tulisi olla kuntoutusjatkumo avovankilaan.

Naisvankien kuntoutusmahdollisuuksien parantamiseksi vankiloiden tulee olla nykyistä tiiviimmässä yhteistyössä ulkopuolisten päihdepalvelujen tuottajien kanssa. Tämä vastuu on aluevankiloilla, joiden tulee kartoittaa oman alueen naisille sopivia päihdekuntoutuslaitoksia ja ohjata omia sijoituslaitoksia ja

sijoittajyksikköä naisten sijoittelussa näihin. Päihdekuntoutuslaitoksista saa tietoa muun muassa Stakesin kotisivuilta, jonne on kattavasti koottu tietoa päihdeasioista. Osoite on: <http://neuvoa-antavat.stakes.fi/Fl/index.htm>

Väkivaltatraumaan liittyvä kuntoutus

Naisvankien kanssa työskentelevää henkilöstöä tulee kouluttaa tunnistamaan naisten traumatisoitumiseen liittyviä asioita, jotta vangin ohjaaminen jatkokon on sensitiivistä ja asianmukaista. Henkilöstön koulutuksessa tulisi käydä läpi väkivallan uhrikokemusten merkityksiä uhrille ja vaikutuksia häneen sekä ammatillisia tapoja kohdata tilanteita, joissa naisvanki vihjaa tai suoraan kertoo omista uhrikokemuksistaan. Naisvankien on hyvä tietää, että heidän kokemansa väkivalta on yleistä, jotta sen vuoksi olisi helpompi hakeutua hoitoon. Vankiloiden tulee tarjota tietoa hyväksikäytöstä ja väkivallasta vankilaan tuleville vangeille esimerkiksi tiedotuspaketin muodossa, jossa olisi tietoa tahoista, joista väkivaltaan voi saada apua. Naisvangeille voi myös järjestää yleisempiä tiedotusluonteisia tilaisuuksia väkivallan uhriksi joutumisesta, jolloin naisen ei tarvitse kertoa omista henkilökohtaisista kokemuksistaan, ellei hän halua. Väkivaltaan tulisi tarjota tukea ja apua eri muodoissa, oma-apuoppaista yksilötyöhön ja ryhmämuotoiseen keskusteluun. Vankilan sisällä järjestettävien ryhmien tulee olla vankilaan suunniteltuja tai muokattuja, lyhytkestoisia, suljettuja ja suhteellisen strukturoituja vankien vaihtuvuuden vuoksi. Naisvankien osallistuminen väkivaltainterventioihin tulee olla vapaaehtoista ja hoidon jatkuvuus tulee varmistaa. (Hooper 2003.)

Yksilötyö

Yksilötyön kautta tapahtuvaa kuntoutusta tulee järjestää sellaisille naisille, jotka eivät ole soveltuvia tai halukkaita ryhmämuotoiseen kuntoutukseen sekä ryhmämuotoisen kuntoutuksen rinnalle. Kriisi- ja traumaterapeuttinen lähestymistapa ei ole vastakkainen vankeinhoidon strukturoiduille ohjelmille, vaan ne voivat täydentää toisiaan. Yksilötyötä tekevien henkilöiden osaamista tulisi päivittää ja täydentää siten, että heillä olisi ammatillisia taitoja käsitellä tai ainakin tunnistaa naisten päihdeongelmiin kytköksissä olevia muita naisvankien tyyppillisiä ongelmia, kuten itsensä vahingoittamista sekä fyysisen ja seksuaalisen väkivallan uhriksi joutumista. Vangit saattavat pyrkiä suojaamaan ryhmämuotoisessa kuntoutuksessa omaa yksityisyyttään toisilta vangeilta ja henkilökunnalta. Psykoterapeuttinen lähestymistapa tai terapeuttinen keskustelu sosiaali- tai terveysalan ammattilaisen kanssa voivat olla tilanteita, joissa vaikeassa ja sotkuisessa elämäntilanteessa oleva naisvanki saa koottua voimiaan paremmin kuin ryhmässä. (Granfelt 2007a; 2007b.)

Mielenterveysongelmat kietoutuvat naisilla osaksi päihdeongelmaa, rikoksen tekemistä ja omaa traumaattista menneisyyttä. Tämän vyyhdin aukaisemista ei voi sitoa yksinomaan päihdekuntoutuksen varaan. Vankiloissa on myös naisia,

jotka kärsivät mielenterveydenhäiriöistä, mutta eivät ole päihdeongelmaisia. Esimerkiksi suurehko osa henkirikoksen tehneistä naisista on syyllistynyt vain yhteen rikolliseen tekoon ja pitkä vankeustuomio on itsessään hyvin traumaattinen kokemus, josta selviäminen vaatii terapeuttista työskentelyä.

Työryhmän suositukset TTS-kaudelle

Naisvankien kuntoutusta tulee kehittää naisten riski- ja tarvearvioista ja terveystutkimuksesta ilmeneviä tarpeita paremmin vastaavaksi.

Kehittämisessä tulee erityisesti ottaa huomioon väkivalta (nainen sekä uhrina että tekijänä), seksuaalikäytökäytökset, mielenterveysongelmat ja päihdeongelmat.

Nykyiset toiminnat eivät vastaa naisvankien tarpeita riittävästi. Naisvankien kuntoutuksesta puuttuu riittävä toiminnallinen jatkuvuus, jolla voidaan suunnitelmallisesti vaikuttaa naisten kuntoutumiseen ja uusimisriskiin. Tätä edellyttää mm. Vankeinhoitolaitoksen päihdestrategia.

Ryhmämuotoista nais erityistä kuntoutusta järjestetään valtakunnalliselta pohjalta Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa. Toimintaa kehittämään asetetaan hanke, joka koskee kuntoutusta Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa sekä kuntoutukseen liittyvien jatkumoiden toteuttamista.

Nais erityisen ryhmämuotoisen kuntoutuksen järjestäminen keskitetysti mahdollistaa laadukkaan toiminnan ja riittävät ryhmäkoot.

Rikosseuraamusvirasto käynnistää vuonna 2008 hankkeen, jossa kehitetään naisille suunnattua valtakunnallista kuntoutusta ja kuntoutusjatkumoa vankiloiden kesken ja vankilasta vapauteen.

Lyhyelle aikavälille

Tutkintavangeille järjestetään motivoivaa ja informoivaa päihdekuntoutusta.

Päihdeongelmien käsittely tulisi alkaa välittömästi vankilaan tulon jälkeen. Tällä voidaan luoda pohjaa rangaistusajan suunnitelmalliselle kuntouttavalle toiminnalle.

Vankeusvangeille järjestetään suljetuissa vankiloissa yksilötyön rinnalla ainakin motivoivaa ja informoivaa ryhmämuotoista kuntoutusta, josta on kuntoutusjatkumo pidempään ohjelmaan suljetussa vankilassa ja sieltä edelleen avovankilaan.

Kaikissa suljetuissa vankiloissa tulee järjestää vähintään lyhyitä informoivia tai motivoivia päihdeohjelmia.

Ryhmämuotoinen kuntouttava toiminta tulee järjestää naisille erikseen miehistä.

Erillisissä ryhmissä voidaan paremmin varmistaa osallistujien keskittyminen kuntoutukseen ja sitä kautta toiminnan vaikuttavuus.

Vankilat, joissa ei ole riittävästi henkilökuntaa tai kuntoutusasiantuntemusta, hankkivat tarpeen mukaan mielenterveyspalveluita sekä päihde- ym. kuntoutusta ulkopuolisilta palveluntarjoajilta.

Ostopalveluiden käyttäminen mahdollistaa joustavan ja monipuolisen toiminnan järjestämisen.

Naisten sijoitusta ulkopuolisiin kuntoutuslaitoksiin tulee käyttää, jos päihde- tai muu kuntoutus on rangaistusajan suunnitelman mukaista, mutta sitä ei ole mahdollista järjestää vankilan sisällä.

Ulkopuolinen sijoitus voi korvata avolaitossijoituksen lähellä vangin kotipaikkaa ja tarjoaa vankilaa siviilimaisemmän kuntoutusympäristön. Ulkopuolinen sijoitus mahdollistaa joustavan ja yksilöllisen toiminnan järjestämisen yhteiskunnan palvelujärjestelmässä.

Valvottuun koevapauteen sijoituksia tulee käyttää järjestelmällisesti edistämään vangin sijoittumista yhteiskuntaan.

Oikeusministeriön asettamat tulostavoitteet edellyttävät, että koevapauden käyttöä lisätään toimintakaudella naisten kohdalla noin puolella. Naisten alhaisen uusimisriskin vuoksi koevapauden käytön lisääminen on mahdollista.

7. NAISVANKIEN KANSSA TYÖSKENTELEVÄ HENKILÖSTÖ

7.1 Resurssitilanne

Työryhmän tekemän kyselyn mukaan naisosastojen henkilöstöresurssit ovat vaihtelevia, mutta useiden vankiloiden yleinen ongelma on henkilöstövaje, mikä heijastuu myös naisosastojen henkilöstöön. Kyselyn vastauksissa nousi esiin erityisesti yksilötyötä tekevien virkailijoiden puute. Miesvankiloiden yhteydessä olevilla pienillä naisosastoilla ei välttämättä ole omaa henkilökuntaa, vaan vankilan miesosastoille suunnattu henkilökunta on vastuussa naisosastosta. Kyselyssä otettiin esille, että tällöin naisvankien asiat eivät ole kenenkään vastuulla erityisesti. Lisäksi työryhmässä esitettiin huoli siitä, että tällaisissa tilanteissa henkilökunnalla ei ole ammatillisia taitoja tunnistaa nimenomaan naisvankien tarpeita ja ohjata heitä adekvaattien palveluiden piiriin. Joissakin vankiloissa naisvankiosastot on heikommin resursoitu henkilöstön määrän suhteen kuin vastaavat miesosastot. Yhtä vartijaa kohden on enemmän naisvankeja ja joissakin vankiloissa naisosaston vartija joutuu hoitamaan myös muita tehtäviä tai hoitamaan useita osastoja samanaikaisesti. Tällöin naisosaston toimiminen jää liiaksi yhden tai kahden virkailijan varaan ja henkilökunnan väsyminen ja sairauspoissaolot voivat edelleen huonontaa tilannetta.

Kyselyssä tuotiin esille se, että joidenkin vankiloiden kokemusten mukaan naisvangit ovat miesvankeja työllistävämpiä ja siksi henkilöstötarve on suurempi kuin miesosastoilla. Naisvangeilla on usein monimutkaisia perhetilanteita ja lastenhoitojärjestelyjä selvittävänä, mikä näkyy myös esimerkiksi sosiaali-työntekijöiden työssä. Naisvankien monitahoinen sairastavuus työllistää henkilökuntaa erilaisten terveydenhoitojärjestelyjen kautta.

Työryhmän näkemyksen mukaan naisvankiosastolla tulee olla oma vastuuhenkilö ja hänellä työpari. Ainoastaan siinä tapauksessa, että osasto on hyvin pieni, tehtäviin tulisi voida sijoittaa muita vastuita.

Naisvankikysymyksen ei tule olla yksittäisten naisosastoilla työskentelevien henkilöiden tai yksittäisten vankilan johtajien vastuulla. Niiden vankiloiden, joissa naispaikkoja on, tulee sisällyttää naisvankikysymys toimintapolitiikkaansa ja kaikkiin toimintaa koskeviin asiakirjoihin ja kannanottoihin, kuten vankilan järjestyssääntöön. Tämän tulee työryhmän näkemyksen mukaan olla valtakunnallinen linjaus siten, että se on automaattista naispaikkoja sisältävissä vankiloissa eikä ole riippuvaista yksittäisten virkamiesten ”naisasiamyönteisyydestä”.

7.2 Koulutustarve

Työryhmän kyselystä nousi esille vankeinhoitohenkilökunnan koulutustarpeet, jotka koskevat naisvankien erityiskysymyksiä. Koulutustarpeet sijoittuvat vartijoiden perustutkintokoulutukseen sekä muun vankeinhoitohenkilökunnan täydennyskoulutukseen. Vankeinhoitohenkilökunnalle tulee työryhmän näkemyksen mukaan järjestää valtakunnallisesti täydennyskoulutusta, jossa käsitellään seksuaalisuuteen, äitiyteen, mielenterveysongelmiin, päihdeongelmiin ja väkivaltaan liittyviä asioita. Koulutuksessa tulisi käydä myös asenteisiin ja ennakkoluuloihin liittyviä tekijöitä läpi.

Työryhmän kyselyssä esitettiin ajatus siitä, että naisvankien kanssa työskentelevän henkilökunnan yhteisiä kokoontumisia voitaisiin lisätä, jolloin arjesta nousevat tarpeet ja hyvät toimintatavat tulisivat jaetuksi paremmin vankiloiden kesken. Esimerkiksi Ruotsissa on ammattilaisten verkosto, johon kuuluu naisvankien kanssa työtä tekeviä, kuten naisvankiloiden ja naisosastojen johtajia, sekä avoimuuden ja keskusviraston edustajia.

Koska Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloissa kehitetään jatkossa nais erityistä toimintaa, niiden asiantuntemus on keskeinen uuden tiedon välittämisessä muille naisvankiloille.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

Etelä-Suomen aluevankilan kehittämistehtäviin kuuluu naislähtöisen kuntoutuksen kehittäminen ja asiantuntijatiedon välittäminen muille aluevankiloille mikä tulee ottaa huomioon aluevankilan resursoinnissa.

Etelä-Suomessa kehitetään naisvankeihin liittyvää kuntoutusta työryhmän esittämässä hankkeessa. Kehittämistyön ja naisvankien kanssa työskentelevän perusteella Etelä-Suomen aluevankilalla on naisvankeihin liittyvää asiantuntemusta, jota tulee käyttää koulutuksessa ja tiedon välittämisessä muille aluevankiloille.

Vankilan henkilökuntaa tulee kouluttaa sukupuolisen häirinnän tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen.

Nopealla puuttumisella on sukupuolista häirintää ennaltaehkäisevä vaikutus.

7.3 Sijoittajajyksiköiden henkilöstö

Työryhmässä nostettiin esiin naisvankien erityisongelmat ja niiden tunnistaminen jo riski- ja tarvearviota ja rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa, mikä edellyttää siihen liittyvän asiantuntemuksen lisäämistä sijoittajajyksiköissä. Naisvankien

riski- ja tarvearvioiden laatimisen keskittäminen nimetyille erikoissuunnittelijoille voi auttaa tehtävään keskittymistä. Näiden erikoissuunnittelijoiden tulee lisätä ja parantaa valmiuksia tunnistaa erityisesti naisvangeille tyypillisiä riskitekijöitä kouluttautumalla ja osallistumalla aihealueesta järjestettyihin tilaisuuksiin myös vankeinhoidon ulkopuolella. Heidän tulee myös olla ajan tasalla naisten sijoittelu- ja kuntoutusmahdollisuuksista. Naisten uusimisriskitekijöiden ja naisille tyypillisten ongelmien tunnistaminen on tärkeää jo sijoitteluvaiheessa, koska tämä luo pohjan koko rangaistusajan suorittamiselle.

Sijoittajaysiköissä tulee olla naisvankien erityiskysymyksiin ja naisvankien kanssa työskentelyyn liittyvää asiantuntemusta ja tietoa naisvangeille suunnatuista valtakunnallisista toiminnoista.

Naisvankien erityisongelmiin keskittyntä osaamista voidaan lisätä esimerkiksi siten, että sijoittajaysiköihin nimetään naisten sijoituksen vastuuhenkilö, jonka tulee ylläpitää naisvankeihin liittyvää osaamista ja tietoja.

7.4 Kehittämis- ja tutkimustoiminta

Oikeusministeriön tutkimusstrategian taustaselvityksessä (Ervasti 2007) korostetaan tiedon ja tutkimuksen merkitystä ministeriön päätöksenteon ja suunnittelun pohjana. Selvityksessä *Rikosseuraamusten tutkimus Suomessa* (Smolej 2005) naisvangit määritellään yhdeksi erityisryhmäksi, josta tarvittaisiin lisää tietoa. Perustutkimuksen lisäksi työryhmä ehdottaa seuraavaa:

Työryhmän näkemyksen mukaan naisvankeihin liittyvää tutkimusta tulisi resursoida muun muassa seuraavista aiheista: naisten rikospolut ja rikoksenteon mallit sekä uusimisriskit, naisille suunnattujen mielenterveyspalvelujen nykyiset toteutusmuodot ja kehittämistarpeet sekä vapautumiseen liittyvät erityiskysymykset. Erityisenä näkökulmana tutkimuksissa tulee olla romaninaiset vankiloissa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvityksen mukaan naisvangeista tarvitaan lisää tietoa. Suomessa tehty kriminologinen tutkimus on keskittynyt pääasiassa miesten rikollisuuden tutkimiseen ja miesten vankilakokemusten analysointiin.

English summary

A working group on female prisoners has examined the allocation and activity needs of female prisoners and prepared a plan concerning the allocation of female prisoners in district prisons.

Women's share of all prisoners has been rising worldwide. In Finland, the share of female prisoners has increased from 3.5 % to 7 % in 15 years. On 1 January 2008, the number of female prisoners was 236. The most common offence among female prisoners is violent offence, i.e., nearly half of them have committed such an offence. Slightly over half of female prisoners are in prison for the first time while 30 % of all prisoners are first timers. Approximately 40 % of both women and men stay in prison less than three months, prisoners serving a conversion sentence for unpaid fine usually under one month, and remand prisoners somewhat over three months. In 2007, only about a fifth of female prisoners were released from an open prison whereas every third male prisoner was released from an open institution. According to a research of Kimmo Hypén, around 40 % of female prisoners and over half of male prisoners reoffended within three years of the release.

The average age of female prisoners is 37 years and over one third of them are married or live with someone. Approximately two thirds have children. Half of the underage children are in foster homes or in a child welfare institution. In many ways, long-term female prisoners have more problems with social relationships compared with men. Nearly three quarters of women have experienced violence in their close relationships whereas only one quarter of men has had similar experiences. Over 60 % of female prisoners do not receive support from their partners to live without crime whereas two thirds of male prisoners live in a relationship that promotes crime-free lifestyle. In addition, women are assessed to have poorer parental skills and relationships with children compared with men. On the other hand, male prisoners are more often connected to acquaintances that encourage criminal behaviour. About three quarters of women and slightly less men had not been able to manage their expenses in the civilian life and, therefore, had often received income support. Many have problems with managing their financial matters and housing situation.

The morbidity of both female and male prisoners is considerably higher in comparison with the general public. Based on the preliminary data of the health research on prisoners, over half of women have an alcohol problem and even more have a drug abuse problem. The most popular drug used by women is amphetamine but the substance abuse is often combined use. Different personality disorders, panic disorder, and depression are also common among female prisoners. They also suffer from somatic illnesses such as hepatitis C. Almost all of them need health care services because of substance use, mental health problems, or because of somatic illnesses. Additionally, according to the

risk and needs assessments of long-term prisoners, substance use increases the risk of recidivism of both female and male prisoners considerably. Two thirds of women have inadequate problem solving skills and half of them have poor self-control. Compared with women, men are more likely to have target-oriented aggressiveness, difficulties with identifying their problems, and pro-criminal and hostile attitudes.

Women take more responsibility for their offences than men and they have slightly more positive attitude towards education and work. The educational background of both groups is low. Women are also clearly more motivated to withdraw from criminal behaviour than men. Women have slightly higher motivation to get treatment for alcohol problems whereas men have higher motivation to get treatment for drug abuse problems.

Prisoners receive a sentence plan, which aims to promote abilities to live without crime and reintegrate into the society. The most common goals stated in the sentence plans of both female and male prisoners were the achievement of vocational skills and employment as well as the abstinence from substances. Two thirds of women and three quarters of men require more emphasis on education and employment. The majority of prisoners need substance rehabilitation. The thinking methods of nearly every other female prisoner and almost as many male prisoners should be developed.

Both female and male prisoners need various services when they are released. Almost a third of women require help in getting an accommodation and most of them need employment services. Many of them want to find out if they are eligible for pension or education. Other commonly needed services include dept counselling and substance abuse treatment.

There are little activities meant for female prisoners and rehabilitation is arranged only occasionally, which hamper the realisation of women's sentence plans. The main target of the working group was to discover whether the possibilities of female prisoners to participate in activities would improve if they were arranged for a bigger group nationwide or in the vicinity of the domicile, which is not, however, realised very well in the larger district prisons, more important.

International treaties and recommendations prohibit discrimination on the ground of sex and recommend that female and male prisoners are accommodated separately. The social isolation of women should be avoided by placing them together with other female prisoners. The special needs of female prisoners have to be taken into account in the planning of their sentence terms. In Europe, there are various practices of allocating female prisoners but the most typical practice is that there are one or more women's prisons in the country and, in addition, women's wards in men's prisons. This is also how it is organised in Finland. Nevertheless, international research on female prisoners criticises the establishment of small women's wards in men's prisons.

The working group supports the arrangement of nationwide group rehabilitation and vocational education for female prisoners and suggests that a development project to develop activities especially for women should be established. Arranging group rehabilitation is justified due to its effectiveness. A larger number of prisoners in the same institution make it possible to organise groups cost-efficiently. Participation in rehabilitation separate from men advances the rehabilitation process of women and reduces sexual harassment. The centralisation of the expertise makes it easier to develop the personnel's knowledge of working with female prisoners. The decentralisation of female prisoners in small wards may endanger the benefits of bigger clusters. Nevertheless, the sentence terms of women may include both allocation near the place of domicile and participation in nationwide activities according to the need.

On 16 March 2008, there were 223 closed prison places for women (in Hämeenlinna, Konnunsuo, Oulu, Pelso, Pyhäselkä, Turku, Vaasa, and Vantaa) and 64 open prison places (in Vanaja, Köyliö, and Ylitornio), which added up to a total of 287 places. On the whole, the number of places is enough but, regionally, there is lack of places in Southeastern and Eastern Finland. The low amount of the open prison allocations of female prisoners depends more on the allocation practices than on the lack of places. On the other hand, the location of the open institutions is probably not the best possible. The working group thinks that, in the long run, the continuation of Köyliö Unit should be considered critically because its location does not contribute to the preparation for freedom very well. The working group has reviewed that, along with or instead of using open institutions, the activities connected to the release phase could be managed by increasing the number of placements in outside institutions or by establishing a new type of release unit or units where the activities would be based on the services produced by other interest groups. The working group suggests that, in co-operation with the interest groups, it should be clarified whether the release phase could be organised so that the prisoners' reintegration into the society would be easier.

The possible introduction of a new supervision sentence reminding of home detention, the expansion of the use of supervised probationary freedom, and the reduction of the number of fine default prisoners will probably lower the amount of prisoners. The reduction compensates the possibly still increasing number of female prisoners and, therefore, there will probably be no major change in the need of prison places for female prisoners.

The personnel resources of women's wards vary but, nevertheless, many prisons have shortage of the personnel. The small women's wards inside men's prisons do not necessarily have their own personnel and, thus, there is no one in particular who is responsible for the matters of female prisoners. Additionally, the personnel may not necessarily have the professional skills to identify the needs of female prisoners and to guide them to adequate services. The function of a women's ward may depend too much on one or two officials and, therefo-

re, the exhaustion and sick leaves of the personnel may further impair the situation.

Kirjallisuus

- Almeda, Elisabeth. 2005. Women's imprisonment in Spain. *Punishment & Society*. Vol 7 (2): 183–199.
- Covington, Stephanie S. & Bloom, Barbara E. 2006. Gender Responsive Treatment and Services in Correctional Settings. Teoksessa Leeder, Elaine (toim.) *Inside and Out. Women, Prison, and Therapy*. The Haworth Press. New York.
- Elämä ilman pelkoa. 2002. Keinoja puuttua pari- ja lähisuhdeväkivaltaan. Helsinki: Stakes.
- Enroos, Rosi & Pösö, Tarja. 2008. Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008.
- Ervasti, Kaijus. 2007. Tutkimustoiminta oikeusministeriön hallinnonalalla: oikeusministeriön tutkimusstrategian 2007–2012 taustaselvitys. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Farr, Kathryn Ann. 2000. Classification for Female Inmates: Moving Forward. *Crime & Delinquency*. Vol 46 (1): 3–17.
- Granfelt, Riitta. 2007a. ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa”. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007.
- Granfelt, Riitta. 2007b. Tuettua polkua vapauteen. Selvitys Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluista ammatillisen tuen näkökulmasta. Raportteja 1/2007. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.
- Granfelt, Riitta. 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Ympäristöministeriön julkaisu 613. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Hallituksen esitys 164/2007 rikoslain 2 a 1 luvun muuttamisesta.
- Hartoneva, Anne. 2002. Normaalisuusperiaate Suomen vankiloissa. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2002.
- Honkatukia, Päivi. 2007. Naiset rikoksentehtäjinä ja uhreina. Teoksessa Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Hooper, Carol-Anne. 2003. Abuse, Interventions and Women in Prison. A Literature Review. Women's Estate Policy Unit. Home Office.
- Hypén, Kimmo. 2004. Vankilasta vuosina 1993–2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004.
- Hyvän kohtelun toimintaohje. Kriminaalihuoltolaitos. Helsingin aluetoimisto.
- International Study on Women's Imprisonment. Current situation, demand analysis and best practices. 2005. University of Greifswald. Agis programme. European Commission – Directorate General Justice and Home Affairs. http://www.alt.uni-greifswald.de/~ls3/Dokumente/Reader_womeninprison.pdf
- Karsikas, Vuokko. 2005. ”Selvimpäin olosta tulee hyvä fiilis”. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005.
- Kauppila Tarja. 1999. Vankeudesta vapauteen. Suomalaisen miesvankien turvattomuus ja elämäntilanteiden hallinta. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 2/99.
- Kelly, Liz. 2005. Promising Practices. Addressing Sexual Violence. Expert Group meeting. UN Division of Advancement of Women & UN Office on Drugs and Crime.
- Knuuti, Ulla. 2006. Vankien sijoitus ulkopuoliseen laitokseen vuonna 2005. Helsinki: Rikosseuraamusviraston monisteita 8/2006.
- Knuuti, Ulla. 2007. Vankien sijoitus ulkopuoliseen laitokseen vuonna 2006. Helsinki: Rikosseuraamusviraston monisteita 5/2007.
- Koski, Leena & Miettinen, Kaija. 2007. Vangit koulutuksessa. Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja -strategioista sekä opetuksen laadusta. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2007.
- Kyngäs, Margit. 2000. Vankeus miehen elämänkulussa. Tutkimus nuorena rikoksentehtäjänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta sekä vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kääriäinen, 1994. Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista. Helsinki: Painatuskeskus.
- Lattu, Emmi 2006. Väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten vankilasta vapautuminen.

- Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.) Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum.
- Lemgruber, Julita. 2001. Women in the Criminal Justice System. Keynote Speech. Teoksessa Ollus, Natalia & Nevala, Sami (toim.) Women in the Criminal Justice System: International Examples & National Responses. Proceedings of the workshop held at the Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Helsinki: HEUNI.
- Lindberg, Odd. 2005. Kvinnorna på Hinseberg. En studie av kvinnors villkor i fängelse. Kriminalvårdens forskningskommitté. Rapport 14. Kriminalvården.
- Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toiminta vankeuden aikana. Työryhmän mietintö. Helsinki: Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2006.
- Monster, Miranda & Micucci, Anthony. 2005. Meeting Rehabilitative Needs at a Canadian Women's Correctional Centre. The Prison Journal. Vol 85 (2). 168–185.
- Muiluvuori, Marja-Liisa. 2007. Vangit aluevankiloittain ja vankiloittain 1.5.2007. Helsinki: Rikosseuraamusviraston monisteita 4/2007.
- Naisten vuoro. Naisvankien tarpeet ja vankiloiden toiminnan kehittäminen. 1999. Työryhmän julkaisematon mietintö. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Naisvankien erityisongelmat. Vankeinhoitoasiain neuvottelukunta. 1992:8. Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2009–2012. Toiminta ja hallinto. 2008:2
- Palmer, Jan. 2007. Special health requirements for female prisoners. Teoksessa Health in Prisons. A WHO guide to the essentials in prison health. <http://www.euro.who.int/document/e90174.pdf>
- Perhe muurin toisella puolella. 2003. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003.
- Putkonen, Hanna. 2003. Homicidal Women in Finland 1982–1992. Helsinki: National Public Health Institute.
- Pösö, Tarja. 1986. Naisesta naisvanki? Tutkimus naisten rikollisuudesta. Tutkimuksia 83. Tampereen yliopisto.
- Reisig, Michael D. & Holtfreter, Kristy & Morash, Merry. 2006. Assessing Recidivism Risk Across Female Pathways to Crime. Justice Quarterly. Vol. 23(3): 384–405.
- Report to the Finnish Government on the visit to Finland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment [CPT] from 7 to 17 September 2003. Strasbourg 14 June 2004. <http://www.cpt.coe.int/documents/fin/2004-20-infeng.pdf> 24.2.2005.
- Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6.
- Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset. 2008. Rikosseuraamusvirasto. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/y98fikdy4.pdf>
- Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Romanien asema ja olosuhteet vankiloissa sekä yhdyskuntaseuraamusten suorittajina. 2003. Helsinki: Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2003.
- Ruckenstein, Minna & Teppo, Annika. 2005. Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2005.
- Sijoittajaysikkötoiminnan käsikirja (2004) Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2004. Rikosseuraamusviraston julkaisematon käsikirja.
- Smolej, Mirka. 2005. Rikosseuraamustutkimus Suomessa. Katsaus tutkimuksen painopisteisiin ja resursseihin. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantaja 66. Helsinki.
- Sähköinen valvonta. Työryhmämietintö 2007:17. Oikeusministeriö.
- Tammi-Moilanen, Kaisa. 2002. Naisvangit. Teoksessa Vankeinhoiton perusteet. Vankeinhoiton koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- The health, working capacity and healthcare needs of Finnish female prisoners. 2007. Viitanen, Päivi & Vartiainen, Heikki & Tyni, Sasu & Joukamaa, Matti. 2007. Presentation (Päivi Viitanen). International Prisoner Health Conference. Varna, Bulgaria 24–25.9.2007. <http://www0.bcu.ac.uk/crq/conference/presentations.htm>
- The Quaker Council. 2007. Women in Prison. A Review of the Conditions in Member States of the Council of Europe. Quaker Council for European Affairs. <http://www.quaker.org/qcea/prison/Final%20Report%20Part1.pdf>
- Tutkintavankeustyöryhmän mietintö. Työryhmämietintö 2004:5. Oikeusministeriö. <http://www.om.fi/text/1146646731664>.

- Vankeinhoidon päihdestrategia 2004–2006. Rikosseuraamusvirasto.
Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen periaateohjelma sekä lähiajan toimintalinjat. 1998.
- Vankilaopetuksen strategia vuosille 2008–2012. 2008. Rikosseuraamusvirasto.<http://www rikosseuraamus.fi/uploads/qqptgms6lkyprl.pdf>
- Weizmann-Henelius, Ghitta. 2004. Violent female perpetrators in Finland: personality and life events. Vaasa: Vanhan Vaasan sairaala.
- Wolff, Nancy & Shi, King & Blitz, Cynthia & Siegel, Jane. 2007. Understanding Sexual Victimization inside Prisons: Factor that Predict Risk. *Criminology & Public Policy*. Vol 6: 3, 535–564.
- Väkeväinen, Niina. 2005. Murhasta tuomittuna – elinkautista vankeutta suorittavien naisten elämä vankilassa. Pro gradu. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto. http://www.rskk.fi/kirjasto/Vakevainen_Niina.pdf
- Väyrynen, Sanna. 2007. Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumeekuvioissa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 118. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kansainväliset suositukset ja Suomen lainsäädäntö sekä ohjeet

- Euroopan neuvoston vankilasäännöt
Pekingin toimintaohjelma
Vankeinhoidon vähimmäissäännöt
YK: n Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus

Vankeuslaki

Laki naisten ja miesten tasa-arvosta

Laki tutkintavankeudesta

Mielenterveyslaki

Valtioneuvoston asetus vankeudesta

Rikosseuraamusviraston määräys 17/011/2006. Rangaistusajan ja vapauttamisen suunnitelmallinen toteuttaminen.

Rikosseuraamusviraston ohje 28/011/2006. Valvotun koevapauden toimeenpano. <http://www.penalreform.org/women-in-prison.html>

Liite 1. Kysely vankiloiden johtajille

ESA: Häv, Vanv, Vava/Vanos

ISA: Pyv

KSA: Kov

LSA: Sav/Köös, Tuv, Vav

PSA: Ouv, Pev, Ylv

Naisvankien sijoitusta ja toimintoja koskeva kysely

Toimeksiantoon liittyen työryhmä tiedustelee laitoksilta tässä asiakirjassa esitettyjä asioita liittyen naisvankien sijoittamiseen ja toimintoihin.

Työryhmä pyytää myös vankilan johdon mielipidettä seuraavista asioista:

- Miten naisvangeille laitoksessa järjestettäviä toimintoja on mahdollisesti tarpeen kehittää?
- Tulisiko naisten toiminnot järjestää erikseen vai yhdessä miesten kanssa?
- Tulisiko naisvankien sijoittaminen, kuntoutustoiminta ja opetustoiminta järjestää keskitetysti vai alueellisesti, sekä perusteluja tähän?

Samalla pyydämme lähettämään naisosastojen päiväjärjestyksen ja vankilan järjestyssäännöt.

Tässä kyselyssä ei tiedustella äiti-lapsiosastoista erikseen, koska Rosi Enroosin ja Tarja Pösön tutkimus lapsista vankiloissa on ilmestymässä.

Aluevankiloiden ja sijoittajayksiköiden johtajilta tullaan pyytämään perustietojen keräämisen jälkeen kannanottoa siitä, tulisiko kaikki alueelta tulevat naisvangit sijoittaa aluevankilaan vai keskitetäänkö joitakin toimintoja tiettyihin vankiloihin.

Vankila _____

1. Perustietoja

Kuinka monta paikkaa on naispuolisille tutkintavangeille ja vankeusvangeille?

Minkälaisia yhteistiloja osastolla on käytössä?

Millaisia tilatarpeita on naisvankiosastolla ilmennyt?

2. Naisvankien rangaistusajan suunnitelmien toteutuminen

Miten laitoksessa pystytään toteuttamaan sijoittajayksikön laatimia rangaistusajan suunnitelmia?

3. Työtoiminta

Minkälaista työtoimintaa vankilassa on naisille tarjolla?

Kuinka monta paikkaa naisille on työtoiminnassa?

Ovatko työpaikat osa-aikaisia vai kokopäiväisiä?

Onko työ tuotannollista vai valmentavaa?

Onko erityisiä vaatimuksia vangille (soveltuvuus, rangaistuksen pituus) tai minkälainen vanki ei sovi laitoksen tarjoamiin työtoimintoihin?

Yksilöllisesti järjestettävä työ?

4. Kuntoutus

Päihdekuntoutus:

Minkälaista päihdekuntoutusta naisille on tarjolla ja miten usein sitä järjestetään?

Kuinka monta paikkaa naisille on päihdekuntoutuksessa?

Millaiseen viitekehykseen järjestettävä päihdekuntoutus perustuu?

Onko korvaushoito, lääkehoito tai lääkevieroitusohjelmaan osallistuminen esteenä kuntoutukseen osallistumiselle?

Mitä retkahtaminen merkitsee päihdekuntoutuksessa, voiko ko. ohjelmassa jatkaa retkahtamisen jälkeen?

Millaista rangaistuksen pituutta edellytetään ohjelmaan osallistuville?

Minkälaisia mahdollisuuksia naisilla on saada päihdeohjausta yksilötyönä?

Saattavatko päihdekuntoutusta tarvitsevat naisvangit jäädä ilman kuntoutusta, koska toimintaa ei ole riittävästi tarjolla?

Onko vankilassa päihdehoitoa tai sopimusosastoa naisille?

Naisille tarkoitettu muu kuntouttava toiminta

Mitä muuta kuntoutustoimintaa on tarjolla naisille ja miten usein sitä järjestetään?

Miten naisvankien tarvitsemat mielenterveyspalvelut on järjestetty?

Kuinka usein naiset voivat käyttää sosiaalityöntekijän, psykologin, papin, lääkärin, sairaanhoitajan tai muiden yksilötyötä tekevien ammattihenkilöiden palveluita?

Onko laitoksessa naisvankien erityistarpeista lähtevää kuntoutusta, ryhmämuotoisesti tai yksilöllisesti? (Esimerkiksi äitiyteen tai naisten kokemaan lähisuhteiden väkivaltaan tai seksuaaliseen väkivaltaan liittyvät toiminnot)

Onko vankila hankkinut ostopalveluina tai muuten ulkopuolisia kuntoutuspalveluja joko vankilan sisällä käytettäväksi tai ulkopuolisen sijoituksen muodossa?

Mistä vankila on hankkinut näitä palveluja?

Minkälaisia kokemuksia niistä on?

5. Koulutus

Mitä koulutusmahdollisuuksia laitoksessa on naisille?

Koulutuksen järjestävä oppilaitos/-laitokset?

Kuinka monta opiskelupaikkaa naisille on?

Minkälaiset kriteerit on koulutukseen pääsulle?

Kuinka monta tuntia viikossa naisilla on mahdollisuus osallistua koulutukseen?

Onko mahdollisuutta vankilan ulkopuolella tapahtuvaan opiskeluun?

6. Vapaa-ajanvietto

Minkälaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia (kirjasto, liikunta ja pelit, hengelliset tilaisuudet, vankilavierailijatoiminta, muut ryhmät) naisvangeilla laitoksessa on? Tehdäänkö laitoksesta käyntejä ulkopuolisiin tilaisuuksiin ja mihin? Kuinka usein naiset voivat osallistua näihin toimintoihin?

7. Yhteydenpito

Miten vankilassa tuetaan naisvankien sosiaalisten yhteyksien säilymistä ja kehittymistä perheen ja läheisiin?
Miten usein naisvangeilla on mahdollisuus soittaa omaisille?
Miten usein naisvangeilla on mahdollisuus valvomattomiin ja valvottuihin tapaamisiin?
Minkälaiset valvomattomat / tavalliset tapaamistilat ovat?
Minkä pituisia tapaamiset ovat?

8. Naisille tarkoitettujen toimintojen järjestäminen yhdessä miesten kanssa vai erikseen

Mitkä naisten toiminnat on järjestetty vankilassa erikseen, mitkä yhdessä miesten kanssa?
Onko vankilassa kokemuksia eri sukupuolten välisestä painostuksesta tai seksuaalisesta häirinnästä, tai muusta epäasiallisesta sukupuolisesta käyttäytymisestä?
Jos on, niin minkälaisissa tilanteissa sitä esiintyy?

9. Muita asioita

Ulkomaalaisten naisvankien ja romaninaisten määrä?
Miten ulkomaalaiset naisvankit tai romaninaiset ovat menestyneet laitoksessanne?
Onko teillä erityisiä järjestelyjä ulkomaalaisille naisille tai romaninaisille?
Onko kokemuksia naispuolisista ns. pelkääjistä ja miten heidän toimintansa on järjestetty?
Muita huomionarvoisia turvallisuusasioita liittyen naisvankeihin?

10. Erityistoiveita tai tulevaisuudensuunnitelmia liittyen naisten toimintoihin tai sijoittamiseen

Oman laitoksenne suhteen?
Aluevankilan suhteen?
Koko vankeinhoidon suhteen?

11. Naisvankien kanssa työskentelevä henkilöstö

Kuinka paljon henkilöstöä työskentelee naisosastolla?
Kuinka paljon muuta vankilan henkilöstöä työskentelee naisvankien parissa?
Onko naisosasto riittävästi resursoitu suhteessa miesosastojen henkilöstöön?
Mitä lisätarpeita henkilöstön tai ulkopuolisten palveluiden käytön suhteen on,

jotta tarpeellisten toimintojen järjestäminen voidaan turvata?

Onko henkilökunta kiinnostunut paneutumaan erityisesti naisten kuntoutuksen kehittämiseen?

Minkälaisia koulutustarpeita naisvankien parissa työskentelevillä on?

Onko naisvankien parissa työskenteleville järjestetty mahdollisuutta työnohjaukseen?

Liite 2. Kysely sijoittajayksiköiden johtajille

Sijoittajayksiköiden johtajia pyydettiin toimittamaan työryhmälle vapaamuotoinen kirjallinen kuvaus seuraavista asioista.

- missä naiset ovat sijoittelun ajan
- osallistuvatko he toimintoihin sijoittelun aikana
- miten tieto naisvankeusvangeista tulee sijoittajayksikköön
- onko sijoittajayksiköllä yhteyshenkilöä, joka hoitaa naisvankeihin liittyviä asioita
- laativatko kaikki erikoissuunnittelijat naisvankien riskiarvioiteja ja rangaistusajan suunnitelmia
- miten lapsen tulemistä vankilaan hoidetaan ja onko tähän muotoutunut käytäntöjä
- miten naisia tiedotetaan sijoitteluprosessista
- onko naisten sijoitteluprosessissa jotain erityistä miehiin verrattuna
- muuta kommentoitavaa sijoittelun näkökulmasta naisiin liittyen

Liite 3. Naispaikkoja sisältävien vankiloiden paikat ja toiminnot

Etelä-Suomen aluevankila

Vantaan vankila

Vantaan tutkintavankilassa on Etelä-Suomen aluevankilan naisten tutkintavankipaikat. Naispaikkoja on yhteensä 21 tutkintavangeille ja sakkovangeille. Tutkintavankeudessa olevilla naisilla on mahdollisuus osallistua vankilassa järjestettyihin toimintoihin, joita on kuitenkin rajoitetusti.

Työtoiminta

Urakkamuotoista kokoonpanotyötä on sellityönä kahdesta neljään naisvangille ja kokopäiväistä puhdistajan työtä kahdelle. Työ on luonteeltaan valmentavaa.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Vantaalla ei ole tällä hetkellä päihdekuntoutusta naisille. Tilanteeseen on tulossa muutos vuoden 2008 aikana.

b) Muu kuntoutus

Tapaamiseen sosiaalityöntekijän kanssa on mahdollisuus noin kerran viikossa. Sosiaalityöntekijällä on erikoistumisalueena lähisuhdeväkivalta. Naistutkintavangeilla on mahdollisuus käyttää psykologin palveluita yksilövastaanottojen muodossa.

Koulutus

Ei

Vapaa-ajan vietto

SPR-ryhmä, kirjasto, liikunta- ja kuntosali sekä seurakuntayhtymän keskusteluryhmät. Tutkintavankilasta ei tehdä käyntejä ulkopuolisiin tilaisuuksiin.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus kolme kertaa viikossa omalla puhelinkortilla. Valvomattomat tapaamiset ovat kerran kahdessa kuukaudessa, valvotut tapaamiset joka viikonloppu.

Muita asioita

Ulkomaalaisia noin 30 % naisista. Romanin naisille on järjestetty viikoittainen tapaaminen romanikulttuurin edustajan kanssa.

Hämeenlinnan vankila

Hämeenlinnassa on 100 paikkaa naisille, enintään voidaan asuttaa 112. (16.3.2008 paikkoja on 116) Naisosastoja ovat kaksi päihdeosastoa, kolme kerrososastoa, äiti-lapsiosasto sekä vastaanotto-osasto, jossa on naisten eristyspaikat. Tutkintavankipaikat (28) ovat vankisairaalassa.

Tilakysymyksessä yhtenä hyvin merkille pantavana heikkoutena on niin sanonut paljusellit, joihin vaikeassa yliasutustilanteessa saatetaan joutua asuttamaan useita naisia kerrallaan. Myös äiti- lapsiosaston sellit ovat yhtä lukuun ottamatta paljusellejä.

Äiti-lapsiosastolla on 6 paikkaa. Sinne voidaan sijoittaa naisvankeja pienen lapsensa kanssa myös muilta alueilta. Lapsi voi olla Hämeenlinnan vankilassa noin kahteen ikävuoteen saakka. Äiti-lapsiosastolla asuvat naiset eivät pääsääntöisesti osallistu muihin vankilan toimintoihin, vaan hoitavat lapsiaan.

Työtoiminta

Paikat: Harsotyöhuone 6, ompelimo 10–12, jalkinekorjaamo 4–5, vaatekorjaamo 6. Lisäksi puhdistajan töitä on kaikissa työpisteissä. Vaatekorjaamossa vankityö on tuotannollista, kaikki muu työtoiminta on valmentavaa. Ilman työtoimintaa jää noin 10–15 naisvankia.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Päihhteettömiä osastoja on kaksi, joissa on yhteensä 17 paikkaa.

Kuusipaikkainen "ala-avo" on varsinainen päihdekuntoutusosasto, jonka kuntoutusjakso kestää neljästä kuuteen kuukautta. Osasto perustuu yhteisölliseen hoitoon ja sisältää Kalterit Taakse -kurssin. Muita toimintoja ovat ruuanlaitto kahdesti viikossa, liikunta, siivous, työtoimintaa kolmena iltapäivänä viikossa, Kris-Suomen ja seurakunnan pitämiä keskusteluryhmiä sekä Suuttumuksen Hallinta -kurssi tilanteen mukaan. Ala-avolle valittavalla tulee olla jäljellä vähintään neljä kuukautta tuomiota. Osastolla ei voi käyttää riippuvuutta aiheuttavia lääkkeitä eikä sinne sijoiteta korvaushoidossa olevia. Vangin tulee olla itse motivoitunut muutokseen ja päihteidenkäytön lopettamiseen. Ala-avolle tulevan naisen tulee kyetä toimimaan ryhmässä, koska osasto perustuu vahvasti yhteisöllisyyteen. Ala-avo toimii non-stop periaatteella eikä erillisiä hakuaikoja

ole. Täten osastolla asuvat ovat kuntoutuksen ja tuomion eri vaiheissa. Ala-avolla suunnitellaan kuntoutusjatkumoa vankilaan sekä siviiliin. Retkahtaminen merkitsee osastolta poistumista, jonka jälkeen vanki voi käydä Hämeenlinnan retkahdusohjelman ja hakea uudelleen osastolle

”Taka-avo” on 11-paikkainen päihdeetön sopimusosasto, josta käydään työtoiminnassa tai opiskellaan. Taka-avolla asuvat naisvangit käyvät päihdeohjaajan vastaanotolla yksilötyössä. Ostopalveluna on hankittu Mainiemen kuntoutuskeskukselta lyhyt motivoiva päihdekurssi, joka järjestetään vuorotellen naisille ja miehille. Yksilötyöhön päihdeohjaajien kanssa on mahdollisuus noin kerran viikossa.

Äiti-lapsiosasto on päihdeetön.

b) Muu kuntoutus

Vaikeasti työllistyville, moniongelmaisille naisvangeille järjestetään Osallistumisvelvoitteisten ryhmää, johon otetaan kerrallaan enintään kuusi vankia. Ryhmään otetaan fyysisistä, psyykkisistä tai sosiaalisista syistä rajoittuneita naisvankeja non-stop -periaatteella. Ryhmän tavoitteena on, että vanki kykenee ryhmän päätyttyä osallistumaan normaaliin työ- tai opiskelutoimintaan. Ryhmän toiminta muotoutuu pitkälti osallistujien kunnan mukaan ja sisältää usein askartelua, musiikkia ja ulkoilua.

Mielenterveyspuolella painotetaan etsivää lähestymistapaa ja painopisteenä on yksilötyö. Hämeenlinnassa on psykiatrinen erikoissairaanhoitaja, joka tapaa vähintään kerran kaikki uudet naisvangit. Vankilan psykologi tapaa kaikki äiti-lapsiosaston naiset, kaikki henkirikoksen tehneet sekä kaikki tutkintavangit.

Ensi- turvakotien liitto on käynnistänyt Hämeenlinnan (myös Vanajan äiti- lapsiosastolla) osastolla vanhemmuutta tukevan projektin. Projektin tavoitteena on kartoittaa lapsilähtöisen työskentelyn tarve ja sisältö vankiloiden äiti-lapsiosastoilla; suunnitella ja toteuttaa henkilökunnan koulutusta; selvittää ja jäsentää lapsen hoitopolkua hänen tullessaan vankilaan, vankilassa oloaikana ja pois lähettäessä sekä selkiyttää yhteistyötä eri toimijoiden kanssa lapsen edun toteutumiseksi. Projektissa työskentelee osa-aikainen projektipäällikkö sekä projektityöntekijä. Verkosto- ja yhteistyötä kehitetään Etelä-Suomen aluevankilan sijoittajayksikön, Kriminaalihuoltolaitoksen ja lastensuojelun kanssa. Hämeenlinnan kaupungin neuvolatoiminnan kanssa suunnitellaan synnytys- ja äitiysvalmennuksen räätälöimistä odottavien vankien tarpeisiin.

Krits järjestää naispuolisille huumeidenkäyttäjille terveystieto- ja vertaistukiprojektia (Terve), jonka tavoitteena on kehittää vankiloille valtakunnallinen toimintamalli ja koulutusohjelma huumeiden käytöstä aiheutuvien tartuntatauti-, muiden terveydellisten ja sosiaalisten riskien sekä haittojen vähentämiseksi. Projektin pilottikursseissa Hämeenlinnassa haluttiin kerätä tietoa erityisesti

suonensisäisiä huumeita käyttävien naisvankien tiedon ja tuentarpeesta huumeidenkäytön haittojen suhteen, romaninaisten erityistarpeista sekä vertaistyon mahdollisuuksista naisvankiosastoilla. Kurssit kokoontuivat yhdeksän kertaa ja koulutusteemat olivat: 1. hepatiitit, 2. hiv, 3. yliannostus ja ensiapu, 4. vaihtoehdotiset käyttötavat, 5. päihteet ja mielenterveys, 6. seksuaalisuus, 7. terveysneuvonta ja hoitoonohjaus 8. opetusvideo, todistukset ja ryhmän päätös. Naisten ryhmässä järjestettiin painotettu seksuaalisuus- osio, joka jaettiin kahdelle eri tapaamiskerralle, jolloin tapaamisia oli kaikkiaan yhdeksän. Kurssille osallistumisen kriteereinä olivat piikkihuumeiden käyttö, motivoimattomuus päihdekuntoutukseen sekä epäselvä tai epärealistiselta vaikuttava suunnitelma päihteettömyyden suhteen.

Koulutus

Luokkamuotoinen peruskoulu, kaksi ATK-kurssia vuosittain, kaksi Työelämään ja opiskeluun valmentavaa ohjaavaa koulutusta vuosittain sekä etälukiomahdollisuus. Opiskelussa on miehille ja naisille sekaryhmät. Kurssien ryhmäkoko on kahdeksan ja kursseille valitaan vähintään 5–6 naisvankia.

Hämeenlinnassa järjestettiin yli kymmenen vuoden ajan Hiusalan perustutkintoon liittyvä osatutkinto. Sen järjestäminen kuitenkin lopetettiin sopivien hakijoiden puutteessa. Uutta opintokokonaisuutta suunnitellaan yhdessä oppilaitosten kanssa. Hämeenlinnassa koulutusta järjestävät tällä hetkellä Hämeenlinnan aikuislukio ja Kiipulan ammattioppilaitos.

Vapaa-ajan vietto

Liikunta, musiikki ja satunnaisesti järjestetyt kulttuuritilaisuudet, kirjastoauto, hengelliset tilaisuudet, SPR:n vankilavierailijoiden ryhmä, karaoke- ja askarteluiltoja, Kris:n edustajan tapaamisia, retkiä Vanajan vankilaan ja seurakuntien leirikeskukseen.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus joka toinen päivä 10 minuuttia sekä virkailijoiden vastaanotoilta perhetyöhön liittyen. Valvomattomat tapaamiset ovat kolme tuntia kerran kuussa. Jos vangilla on pieniä lapsia, tapaaminen voi olla useammin. Jos molemmat tapaajat ovat vankilassa tapaaminen pyritään järjestämään kolmen kuukauden välein kuuden tunnin mittaisena.

Henkilöstö

Naisosastoilla on yksi vartija osastoa kohden. Ala-avolla ja äiti-lapsiosastoilla on erilliset ohjaajat. Naisvangeilla on mahdollisuus työskennellä päihdeohjaajan, psykiatrisen sairaanhoitajan, psykologin, pastorin, sosiaalityöntekijän ja diakonin

kanssa. Osastoilla on oma vankeinhoitoesimies sekä tarvittaessa apulaisjohtaja tapaa vankeja. Työpisteissä on omat työnjohtajat.

Työnohjaukseen on mahdollisuus tarvittaessa, taloudellisten resurssien puutteessa sitä ei ole säännöllisesti järjestetty.

Muita asioita

Keskimäärin neljästä kuuteen ulkomaalaista naisvankia ja 10-15 romaninainvankia. Ulkomaalaisille naisvangeille ei ole erillisjärjestelyjä. Romaninainvangeilla on käytössä erillinen pitkä musta hame, mikä on mahdollistanut heidän työ- ja muuhun toimintaan osallistumisensa romanikulttuurin lähtökohdista.

Nelipaikkaiselle vastaanotto-osastolle sijoitetaan omasta pyynnöstään eristyksissä olevia. Osastolla on oma päiväjärjestys. Osastolla olevat vangit voivat sellityönä kutoa tai opiskella, mutta muunlaisen työtoiminnan järjestäminen heille on ollut toistaiseksi vaikeaa.

Vanajan vankilan Vanajan osasto

Avolaitos, jossa on 50 paikkaa sakko- ja vankeusvangeille. Kevään 2008 aikana naisvankipaikat kasvavat 50:stä 55:een ja miesten sijoittaminen Vanajalle lopetetaan.

Työtoiminta

Työ on pääasiassa kokopäiväistä työtoimintaa ja koostuu vankilan ulkopuolisille tehtävästä tuotannollisesta työstä ja valmentavasta työstä. Työaikaa ja työn sisältöä voidaan räätälöidä yksilöllisesti vangin tarpeen mukaan esimerkiksi osa-aikaiseksi tai fyysisten rajoitteiden mukaisesti sopivaksi. Vanajan kaikki vangit voidaan työllistää, keskimäärin työtoiminnassa on noin 30–40 naisvankia.

Työsiirtolatyötä tehdään rakennustöissä, luonnonhoito- ja puutarhanhoitotöissä sekä rakennustyömaiden siivouksessa. Avovankilan ammattityötä on suodattimien kokoonpanoverstaassa ja vaiheompelutyötä vankivaatetuotannossa. Osa vangeista tekee piha-alueen kunnossapitotöitä sekä toimistosiiuvousta ja keittiö-apulaisen tehtäviä joko ammatti- tai valmentavana työnä. Valmentavana työnä voi tehdä myös erilaisia käsitöitä, kuten matonkudontaa, lasitöitä ja kirjailuja.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Vanaja on kokonaisuudessaan päihteetön. Vankilassa järjestetään kaksi tai kolme kertaa vuodessa päihdekuntoutusjakso, joka on kehitetty erityisesti naisille. Ryhmämuotoinen päihdekurssi kestää noin 8–9 viikkoa.

Päihdekuntoutusryhmään otetaan kerrallaan kuudesta kahdeksaan vankia joten ryhmämuotoiseen päihdekuntoutukseen voi päästä 14–21 naista vuodessa. Ohjelma perustuu kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan. Ohjelmaan osallistuminen edellyttää, että vanki on Vanajalla vähintään kaksi kuukautta ohjelman aloittamisesta. Ohjelma soveltuu käytettäväksi missä vaiheessa rangaistusaikaa tahansa. Viikossa ryhmätunteja on noin 12–15. Ryhmä soveltuu eri vaiheessa oleville päihderiippuvaisille naisille, joilla on motivaatiota oman päihdeongelman käsittelyyn. Vanajan ohjelmasta ollaan valmistelemassa käsikirjaa ja ohjelma on ollut Rikosseuraamusviraston akkreditointiryhmän ensimmäisessä käsittelyssä. Päihdeohjelmasta on tehty etnografinen tutkimus *Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa* (Granfelt 2007).

Huumausaineiden korvaushoito, lääkehoito tai lääkevieroitusohjelmaan osallistuminen eivät ole ehdottomia esteitä päihdekuntoutukseen osallistumiselle, mutta päihdekurssiryhmää kootessa tällaisen vangin tilanne mietitään tapauskohtaisesti. Avovankilasijoitukselle Vanajalle lääke- tai korvaushoito ei ole este. Retkahtaminen merkitsee päihdekurssilta poistamista.

Vanajan ohjelman lisäksi on tarjolla myös yksilöpäihdetyötä. Vanajalta voi käydä laitoksen ulkopuolella AA- ja NA- ryhmissä.

b) Muu kuntoutus

Muuta naisille suunnattua kuntoutusta järjestetään erilaisten yhteistyötahojen kanssa projektien kautta.

Parisuhdeväkivaltaa kokeneille järjestetään Väkivallasta vapaaksi - ohjelmaa kerran tai kaksi kertaa vuodessa ja se kestää kerrallaan 10 kokoontumiskertaa. Väkivallasta vapaaksi noudattaa Stakesin julkaiseman parisuhdeväkivaltaa kokeneille suunnatun oma-apuoppaan sisältöä (Elämä ilman pelkoa, 2002). Ryhmää ohjaa laitoksen sairaanhoitaja ja Hämeenlinnan kaupungin perheneuvolan psykologi.

Naistenkartano ry:ltä on hankittu ostopalveluna Naisten itsetuntotyöpajan -kurssi ”Rohkeutta muutokseen”. Työpajassa pohditaan mahdollisuuksia muuttaa suhdetta itseen ja muihin sekä opitaan oman itsensä arvostamisen merkityksen tärkeyttä. Työpajan sisältöalueina ovat naisen itsetuntoon liittyvät asiat. Samalla opitaan nykyhetkessä elämisen tärkeyttä ja tutustutaan omaa kasvua tukeviin menetelmiin. Opiskelutapoina on lyhyitä alustuksia ja harjoituksia käyttäen pieniä tehtäviä ja keskusteluja. Lisäksi käytetään toiminnallisia menetelmiä. Kurssin kesto on 15–20 tuntia ja se toteutetaan 3–5 jaksossa.

Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe -projektin kautta järjestetään vanhemmuuteen painottuva keskusteluryhmä naisille. Vanhemmuutta tuetaan myös äiti- ja lapsiosastolla järjestettävän Ensi- ja turvakotien liiton projektin kautta. Äiti- ja lapsi- osastolla järjestetään lisäksi vankilan oman henkilöstön voimin

keskusteluryhmiä. Suuttumuksen hallinta -kurssi järjestetään 2–3 kertaa vuodessa.

Vanajan vankila ja Kriminaalihuollon tukisäätiö ovat laatineet keväällä 2007 yhteistyösopimuksen. Osana yhteistyötä Vanajan vankila hankkii Krits:Itä sosiaalityöntekijän palvelut vankilaan. Projektisosiaalityöntekijän työssä on korostetusti esillä naisvankilähtöisen työtavan etsiminen ja toimivien työtapojen kehittäminen. Projektisosiaalityöntekijä tapaa jokaisen Vanajan vankilan naisvängin vähintään kerran ja laatii arvion mahdollisista palvelutarpeista.

Ulkopuoliset ostopalvelut

Vanaja on tehnyt yhteistyötä esimerkiksi päihde-ensikotien, Silta-Valmennuksen, Mainiemen kuntoutumiskeskuksen, Krits:n, Naistenkartanon ja Hämeenlinnan perheneuvolan kanssa.

Vankilassa on psykiatrinen sairaanhoitaja, joka pystyy ottamaan joitakin vankeja terapeutteihin hoitosuhteeseen. Vankilalääkäri käy Vanajalla kerran viikossa. Lääkäri voi antaa lähetteen Vankisairaalan psykologille tai psykiatrille. Kerrallaan yleensä yksi tai kaksi vankia Vanajan vankilasta on säännöllisessä hoitokontaktissa vankisairaalan psykologiin tai psykiatriin. Lisäksi käytetään tarvittaessa ulkopuolisia terveydenhuoltopalveluita.

Koulutus

Vanajalle sijoitettujen opiskelumahdollisuudet ovat ensisijaisesti vankilan ulkopuolella. Ulkopuolella opintoluvalla opiskelleiden määrä on vaihdellut yhdestä viiteen vankia kerrallaan. Vankilan toimesta on organisoitu vuosittain kaksi @-tietokoneen ajokorttikurssia Nosterahoituksen avulla. Lisäksi vankila on tehnyt iltalukion kanssa yhteistyötä etäopiskelevien vankien osalta. Iltalukiassa vangit voivat suorittaa sekä keskenjääneitä peruskouluopintoja sekä lukio-opintoja.

Vapaa-ajan vietto

Liikuntamahdollisuudet, kuntosali, jumppa, lenkkeily, karaokesali, kirjasto, kirjastoauto. Erilaisia vierailijoiden järjestämiä tilaisuuksia on viikoittain. Vangeilla on mahdollisuus hakeutua laitoksen ulkopuolisiin tilaisuuksiin. Kerran kuussa kahdeksan vangin ryhmä saatetaan retkelle vankitoverikunnan ideoimaan virkistyskohteeseen, esimerkiksi elokuviin tai urheilutapahtumaan.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus vapaa-aikana omalla puhelinkortilla on joka päivä kello 7–21.

Valvomattomat tapaamiset: Perhetyöntekijä selvittää niiden vankien yhteydenpitotarpeen, joilla on lapsia. Yhteydenpitoa varten laaditaan suunnitelma, johon voi

kuulua ylimääräisiä soittolupia vankilan puhelimesta joko vartijan tai perhetyöntekijän valvomana. Suunnitelmaan sisältyy yleensä myös suunnitelma lasten ja muiden perheenjäsenten tapaamisista tavallisissa tapaamisissa, perhetapaamisissa ja mahdollisilla poistumisluvilla. Vanajan vankilan perhetapaamisohjeet on laadittu suosimaan lasten kanssa tapahtuvia tapaamisia. Tapaamisia pyritään järjestämään usein ja ne voivat olla kahden viikon välein viikonloppuisin. Perhetapaamisten yhteydessä järjestetään yhteistapaamisia vankilahenkilökunnan, vangin ja vangin perheen kanssa, joissa sovitaan yhteisistä asioista. Erityisistä syistä perhetapaaminen voidaan myöntää pidempänä aina kolmeen vuorokauteen asti. Valvomattomien tapaamisten määrä ja tiheys riippuvat vangin perhetilanteesta sekä poistumislupatilanteesta. Mikäli vangilla ei ole poistumislupia, niin vankila myöntää vähintään kerran kuussa viikonlopun mittaisen valvomattoman tapaamisen perheenjäsenten kanssa. Lasten loma-aikoina (esimerkiksi syys- ja hiihtolomat) tapaamisia järjestetään myös arkena.

Valvotut tapaamiset: Valvotut tapaamiset ovat joka viikonloppu sekä arkipyhinä kello 10–14 välillä. Tapaamisen kesto on kaksi tuntia.

Lisäksi järjestetään noin kolmen vuorokauden mittaisia perheleirejä kaksi tai kolme kertaa vuodessa. Jokaisella leirillä on oma teema, joka yleensä liittyy lapsiin ja vanhemmuuteen.

Vanajan vankilan henkilökunta kannustaa vankeja osallistumaan lasten huolto- ja suunnitelmaneuvoitteluihin ja verkostotapaamisiin. Näihin vanki tarpeen mukaan saatetaan, jos poistumisluvat eivät ole vielä mahdollisia tai jos yhteistyö vankilaan päin nähdään tärkeäksi lastensuojeluviranomaisten puolelta.

Henkilöstö

Vanajan vankilassa työskentelee Kriksistä ostopalveluna hankittu sosiaalityöntekijä, vankilan oma päihdeasioihin perehtynyt ohjaaja, perhetyöhön perehtynyt ohjaaja sekä sairaanhoitaja. Lisäksi Hämeenlinnan vankilan pastori ja diakoni käyvät kuukausittain säännöllisesti ja tarpeen mukaan.

Vanajan vankilan 32 virkamiehestä 24 virkamiehen pääasiallinen työpiste on Vanajan osastolla, muiden Ojoisten osastolla. Vanajan vankilassa on painotettu kaikkien työntekijöiden tehtävänkuvassa työskentelyä naisvankien kanssa.

Muita asioita

Ulkomaalaistaustaisia naisvankeja on 2–3 kerrallaan. Romaninaisia on tyypillisesti viidestä kymmeneen. Äiti- lapsiosaston vangeista noin puolet on yleensä romaneja. Nuorempien ja vanhempien romaninaisvankien asuttamisessa joudutaan usein ottamaan huomioon erityisiä kulttuurisia tekijöitä, jotka liittyvät romanien ikään perustuvaan hierarkiaan.

Vaikkeimpia tilanteita on lapsen surmaan syyllistyneiden naisvankien sijoittaminen, koska kyseiseen rikokseen syyllistyneen asema vankiyhteisössä on hankala. Tällaisissa tapauksissa vankilahenkilökunnalta vaaditaan tiukkaa ammatillista otetta sen varmistamiseksi, että nainen voi suorittaa rangaistuksensa rauhassa.

Itä-Suomen aluevankila

Kuopion vankila

Kuopion vankilassa ei ole varsinaisia naispaikkoja, mutta siellä asutetaan tilapäisesti naisvankeja siirtokuljetuksiin ja oikeudenkäyntimatkoihin liittyen sekä naisvangin ollessa sijoittajayksikössä rangaistusajan suunnitelman laadinnan johdosta. Tilat eivät ole asianmukaiset.

Kuopiossa ei ole naisille toimintaa eikä kuntoutusta. Naisilla on mahdollisuus tavata yksilötyötä tekeviä ammattihenkilöitä paitsi sairaanhoitajaa vain äärimmäisessä tarpeessa. Sellaisissa tapauksissa, joissa tilapäinen oleminen Kuopiossa on pitkittynyt, palveluja tarjotaan tarvittaessa.

Mikäli nainen joutuu viettämään laitoksessa viikonloppuja, hänellä on mahdollisuus korkeintaan valvottuihin viikonlopputapaamisiin. Naiset voivat soittaa omaisilleen rajoitetusti, koska naisella on fyysisesti sellaisessa paikassa, että soittamisen järjestäminen on vaikeaa.

Laitoksessa naisvangeille tarkoitettu tilapäismajoitus on myös turvallisuuden kannalta ongelmallinen. Naisten selli on erillään varsinaisista asunto-osastoista, jossa monessa asiassa on turvaututtava laitoksen keittiöhenkilökuntaan silloin, kun he ovat työvuorossa. Muina aikoina muutoinkin vähäistä valvontahenkilökuntaa joudutaan ”hajasioittelemaan”, jos majoituksessa on yksikin naisvanki. Henkilökunnan työjärjestyksissä ei ole muuten huomioitu tilapäisesti vankilassa olevien naisvankien tarpeita.

Pyhäselän vankila

Pyhäselässä on yhteensä 17 naispaikkaa kahdella toisistaan erotettavissa olevilla osastoilla. Käytännössä osastot toimivat yhtenä osastona osastoille osoitetun pienen henkilökuntaresurssin johdosta.

Työtoiminta

Työtoiminta on valmentavaa ja työpaikoista noin puolet on osa-aikaisia. Kuudelle tai seitsemälle naisvangille on ompelutyötä puolipäiväisesti. Puusepän verstaalla voi olla töissä kolmesta neljään vankia, siivoustyössä ja pesulassa myös kolmes-

ta neljään vankia. Lisäksi vankilassa järjestetään ATK- ja virikekursseja, joihin voi yhteensä osallistua kolmesta neljään naisvankia. Yhteensä työpaikkoja on 16. Naisvangit voivat tehdä myös pienimuotoisia käsitöitä sellissä.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Pyhäselässä ei ole mahdollisuutta päihdekuntoutukseen. Tämä aiheuttaa vakavia ongelmia naisten rangaistusajan suunnitelmien toteuttamisessa, koska suurella osalla naisista on vakava päihdeongelma.

b) Muu kuntoutus

Vankilassa ei ole järjestetty kuntouttavaa toimintaa ryhmämuotoisesti. Vankilassa on sosiaalityöntekijä, pappi, psykologi ja sairaanhoitaja, joiden kanssa naisilla on mahdollisuus asioida.

Koulutus

Pyhäselän vankilassa ei ole naisille järjestetty koulutusta, mutta esimerkiksi etäopiskelu on mahdollista Joensuun yliopistossa. Selliopiskeluna on mahdollista suorittaa peruskoulua, mutta opetusta ei ole.

Vapaa-ajan vietto

Naisvangeille on varattu viikoittain aikaa liikuntasalin ja kirjaston käyttöön sekä mahdollisuus osallistua jumalanpalveluksiin ja raamattupiiriin sekä SPR:n ryhmätoimintaan. Laitoksesta tehdään satunnaisesti pari kolme kertaa vuodessa tutustumisretkiä eri kohteisiin.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus on päivittäin. Valvomattomat tapaamiset: kerran kuussa kerrallaan kolme tuntia. Valvotut tapaamiset ovat 45 minuuttia. Naisten yhteydenpito lapsiin ja perheeseen järjestetään vankiloille tavanomaisesti sosiaalityöntekijän tai psykologin kautta.

Henkilöstö

Naisosastolla työskentelee yksi vartija päätoimisesti. Vartijan tehtäviin kuuluu myös poliklinikan (myös miesvankien osalta) valvonta, mikä ylityöllistää vartijaa huomattavasti ja on myös turvallisuuteen vaikuttava tekijä.

Lisäksi naisten kanssa työskentelee tarpeen mukaan vankilan kaksi työnjohtajaa, sosiaalityöntekijä, psykologi, opinto-ohjaaja, opettaja ja erityisohjaaja.

Naisosasto on huomattavan aliresursoitu suhteessa miesosastojen henkilöstöön.

Muita asioita

Ulkomaalaisia naisia tai romaninaisia on Pyhäselässä satunnaisesti. Ulkomaalaisten tai romanien kanssa ei ole ilmennyt ongelmia eikä erityisjärjestelyjä ole tarvinnut tehdä.

Naispuoliset pelkkääjävangit on siirretty yleensä muihin vankiloihin. Tutkinnallisesti eristyksissä olevat naiset asutetaan samalle erillään pidettävien osastolle miesten kanssa, toimet yksin -periaatteella.

Kaakkois-Suomen aluevankila

Mikkelin vankila

Mikkelin vankilassa ei ole naispaikkoja. Naisvankeja asutetaan siellä tilapäisesti hallinto-osastolla sijaitsevassa huoneessa. Vankilassa ei ole mahdollista järjestää minkäänlaista toimintaa naisvangeille mutta sairaanhoitajan vastaanotolle pääsee. Tilanne on tällä hetkellä hankala sekä Kaakkois-Suomen sijoittajayksikölle että Mikkelin vankilalle.

Konnunsuon vankila

Maaliskuussa 2007 on avattu päihteetön 10-paikkainen erillinen naisosasto.

Työtoiminta

Osa-aikaista valmentavaa työtoimintaa on kaikille päihdekuntoutusosaston naisille. Työpaikkoja on kivi-/korupajalla, siivouksessa ja ompelutyössä. Osastolla pystytään järjestämään jossain määrin myös yksilöllistä työtä.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Naisosaston päihdekuntoutus perustuu kognitiiviseen viitekehykseen ja osaston naiset osallistuvat kerran viikossa Kalterit taakse- ohjelmaan. Lisäksi naiset käyvät päihdeohjaajien vastaanotoilla yksilötyössä. Positiivisen seulan antavat lääkitykset eivät ole osastolla sallittuja. Retkahdustapauksissa on mahdollista käydä esimerkiksi Hämeenlinnassa retkahdusohjelmassa ja hakea uudelleen Konnunsuolle. Konnunsuolle tulevien naisten jäljellä olevaa tuomiota tulisi olla Kalterit taakse kurssin keston vuoksi vähintään puoli vuotta.

b) Muu kuntoutus

Vankilan psykologi on erikoistunut lähisuhdeväkivaltaan liittyviin kysymyksiin.

Laitoksessa on psykologi ja lääkäri käy vankilassa kerran viikossa. Muiden yksilötyötä tekevien ammattihenkilöiden palvelut ovat hyvin saatavilla.

Koulutus

Tällä hetkellä Konnunsuolla ei ole muita koulutusmahdollisuuksia kuin selliopis-
kelu.

Vapaa-ajan vietto

Vapaa-aikana on mahdollisuus käydä kirjastossa ja hengellisiin tilaisuuksiin voi osallistua noin kerran viikossa. Liikunta ja pelit kuuluvat osaston pakolliseen päiväohjelmaan osana kuntouttavaa toimintaa. Laitoksesta tehdään satunnaisesti käyntejä ulkopuolisiin tilaisuuksiin ja naisten kanssa retkiä on tehty muun muassa Saimaan kanavalle ja taidenäyttelyihin.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus omalla puhelinkortilla on päivittäin. Valvomattomat tapaami-
set: Yhden tai kahden kuukauden välein, kesto 4h 20 min. Valvotut tapaamiset:
viikonloppuisin, kesto 45 minuuttia.

Henkilöstö

Naisosastolla työskentelee pääsääntöisesti yksi vartija kerrallaan. Lisäksi naisvankien parissa työskentelee viidestä seitsemään vankilan muuta virkamies-
tä muun muassa päihdetyöntekijät, ohjaajat, psykologi ja sosiaali-ohjaajat. Konnunsuon naisosasto on riittävästi resursoitu suhteessa miesosastojen henkilöstöön. Osalla erityishenkilöstöstä on työnohjausta ja halukkaille voidaan työnohjaus järjestää.

Länsi-Suomen aluevankila

Vaasan vankila

3 paikkaa sekä yksi matkasellipaikka

Työtoiminta

Naisille ei ole varsinaisesti työtoimintaa. Yhdelle vangille on tilapäistä osa-
aikaista aputyötä keittiöllä ja yhdelle puhdistajana.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Päihdekuntoutusta ei ole kuin yksilötyönä ja tämä on luonteeltaan enemmän puheeksiottoa kuin kuntoutusta.

b) Muu kuntoutus

Ei ole

Koulutus

Ainoastaan selliopiskelu on mahdollista.

Vapaa-ajan vietto

Toimintamuotoja ovat kirjasto, kuntosali, liikuntahalli, jumalanpalvelukset, hengelliset tilaisuudet ja taidepiiri. Naisilla on oma hengellinen piiri. Vaasassa käy naisosastolla SPR:n vankilavierailijoita ja vapaaehtoisen hengellisen työn tekijöitä.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus on arkipäivisin. Valvomattomat tapaamiset ovat noin kerran kuukaudessa ja kestävät kahdesta kolmeen tuntiin. Valvotut tapaamiset kerran viikossa, kesto yksi tunti.

Henkilöstö

Naisosasto on yhtä heikosti resursoitu kuin miestenkin osastot. Ulkopuolisen palvelun järjestäminen on vaikeaa, koska vankien tarpeet ovat niin erilaiset, eikä ryhmätoimintaan riitä vankeja. Yksilötoimintaan ei riitä varoja.

Muita asioita

Ulkomaalaisia naisvankeja on Vaasassa harvoin, romaninaisia on lähes aina yksi tai kaksi. Romaninaiset ovat sopeutuneet osastolle hyvin, mutta työllistävät henkilökuntaa enemmän kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Naisosastolla ei voi asua erillään ja tällaisissa tilanteissa joudutaan käyttämään eristysosaston pelkääjäsellejä miesten puolella. Pitempiaikainen naispuolinen pelkääjä siirretään toiseen vankilaan. Vaasan naisosaston pieni koko ja henkilökunnan puute asettavat vankiyhteisön tilanteeseen, jossa naisten on tultava hyvin toimeen keskenään.

Henkilöstö

Naisosasto on kolmannessa kerroksessa, jonka vartijalla on naisosaston lisäksi kaksi 8-10- paikkaista miesosastoa valvottavanaan.

Turun vankila

Syksyllä 2007 avatussa uudessa Turun vankilassa on 38 naispaikkaa.

Naisvangeille on neljä eri osastoa, joista kaksi on toimintaosastoa, yksi on päihdekuntoutusosasto ja yksi tulo-osasto. Turun vankilan toiminnot ovat muotoutumassa kyselyn tekohetkellä.

Työtoiminta

Naisvangeille on kaksi työhuonetta, ompelimo ja kutomo. Päihdekuntoutusosastolla on lisäksi oma harrastetilaan tehty ompelimo/askartelupaja. Neljä naista voi toimia osastojen puhdistajina. Yhdeksänpaikkaisella päihdekuntoutusosastolla on osapäivätöitä järjestettävän kuntoutuksen mukaan. Tulo-osastolla on puhdistajan lisäksi muille tarjolla sellitöitä, kuten neulomista sekä naiset voivat käyttää kaksi tuntia kerrallaan harrastehuonetta.

Toimintojen käynnistyttyä Turussa pystytään tarjoamaan kaikille naisvangeille jotakin toimintaa.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Päihdekuntoutusosastolla on 9 paikkaa. Osastolle ollaan valitsemassa päihdekuntoutusohjelmaa. Korvaushoito on este tulla päihdekuntoutusosastolle. Retkahtaminen johtaa päihdekuntoutusosastolta poistamiseen, mutta jatkotoimia ei ole vielä suunniteltu. Päihdekuntoutusosastolle ei ole rangaistusajan pituuden suhteen rajoituksia.

Turussa on myös naisten päihdeetön sopimusosasto.

Päihdekuntoutusta on myös yksilötyönä.

b) Muu kuntoutus

Muuta kuntouttavaa toimintaa on tarjolla yksilövastaanottoina. Naisten erityistarpeista lähtevää kuntoutusta ei ole vielä suunniteltu. Vuoden 2008 alussa naisille ollaan luomassa uutta elämänhallinnan ja arjentaitojen ohjelmaa. Lisäksi naisilla on mahdollista osallistua päihdeettömyyttä tukeviin ja suuttumuksen hallinnan ohjelmiin. Ulkopuolisia kuntoutuspalveluja ei ole käytössä.

Koulutus

Peruskoulun ja lukion oppimääriä sekä ryhmä- että selliopiskeluna järjestetään yhteistyössä eri oppilaitosten ja oppisopimustoimiston kanssa. Toukokuussa 2008 on käynnistymässä kuntouttavan työtoiminnan oheen sisustusompelijan ammatillinen koulutus oppisopimuskoulutuksena. Ryhmämuotoisena opetukseen järjestetään ATK:n perusteita.

Vapaa-ajanvietto

Liikunta, hengelliset tilaisuudet, kirjastopalvelut, erilaiset teema-askartelukurssit, keramiikkapaja ja taidepiiri.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus on viidesti viikossa. Valvomattomat tapaamiset kerran kuussa, kesto viisi tuntia. Valvottuihin tapaamisiin on mahdollisuus kerran viikossa ja ne kestävät 40 minuuttia.

Henkilöstö

Yksi vankeinhoitoesimies vastaa naisosastosta ja neljä vartijaa on päivisin naisosastolla. Tällä hetkellä osastolla on yksi ohjaaja, joka tekee monipuolisesti päihdetyötä ja vapaa-ajan ohjausta naisten kanssa. Vuoden 2008 alusta osastolla on käytössä edellä mainittujen lisäksi yhden ohjaajan ja puolipäiväisen erityisohjaajan työpanos. Muuta naisten kanssa työskentelevää henkilöstöä on psykologi, sosiaalityöntekijä (hoitaa naisten lisäksi varmuusosaston kymmenen vangin sosiaalityön), pastori ja sairaanhoitaja käyvät osastolla tarpeen mukaan. Resurssit ovat henkilöstön suhteen linjassa muihin osastoihin nähden. Henkilöstön lisätarvetta on tällä hetkellä vaikeata arvioida, koska naisosaston toiminta on vasta muotoutumassa.

Muita asioita

Ulkomaalaisia naisvankeja ja romaninaisia oli Turun vankilassa yhteensä seitsemän kartoitushetkellä. Turussa on ollut haastavia tilanteita vankien keskinäisistä väleistä johtuen. Toistaiseksi yhtään naista ei ole jouduttu sijoittamaan kuitenkaan suljetummalle osastolle ja suurempia ongelmia ei ole ilmaantunut. Romaninaisille on puvut osaston varastossa kirkkoa ja tapaamisia varten. Asuttamisjärjestelyillä voidaan pitää toiminnoissa eristyksessä olevia tai vankeja, jotka eivät tule toimeen keskenään.

Satakunnan vankilan Köyliön osasto

Satakunnan vankilan Köyliön avo-osastolla on 10 naisvankipaikkaa ja osasto on aloittanut toimintansa lokakuussa 2007.

Työtoiminta

Köyliössä naisvangit voivat työskennellä liikennemerkki-, tilaelementti- ja keittiötöissä sekä kiinteistönhoitoon liittyvissä töissä. Myös siviilityö on mahdollista. Tarvittaessa kaikille naisvangeille on työpaikka. Työ on kokopäivätoimista ja osa-aikatyötä voidaan järjestää tarpeen niin vaatiessa esimerkiksi terveydentilasta johtuvien syiden vuoksi tai kuntouttavan ohjelman yhteydessä. Työtoiminta on pääsääntöisesti tuotannollista. Kiinteistönhoitotehtävissä voidaan osoittaa valmentavaa työtä.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Köyliön osasto on päihteen avolaitos ja rinnastettavissa päihteettömään sopimusosastoon. Laitoksessa on päihdetyön erityisohjaaja, joka yksilötyön menetelmin pyrkii vastaamaan rangaistusajan suunnitelmien mukaisesti vankien tarpeisiin päihdekuntoutuksen osalta. Myös Antiriippuvuuskurssia järjestetään aika ajoin ja laitoksen ulkopuoliset AA- ja NA-käynnit ovat mahdollisia. Varsinaista muuta päihdekuntoutusryhmää ei edellä esitetyn toiminnan lisäksi ole.

Korvaushoito ja lääkehoito eivät ole esteenä kuntoutukseen osallistumiselle. Köyliön sijoitettavien naisten lääkevieroitusohjelmat pyritään hoitamaan ennen avolaitokseen sijoittamista suljetuissa laitoksissa, joissa terveydenhuollon henkilöstöä on enemmän käytössä. Alkoholien osalta retkahtamista voidaan käsitellä tiettyyn rajaan asti, mikäli vanki ei osoita täydellistä piittaamattomuutta kuntoutumisensa jatkamiseen. Muiden päihteiden osalta retkahduksen käsitteleminen tulee hoitaa paremmin resursoituissa suljetuissa yksiköissä, minkä jälkeen vanki voi hakea uudelleen avolaitokseen. Yksilötyön menetelmien korostuessa rangaistuksen pituudella ei ole sijoittamisasian suhteen suurta merkitystä.

b) Muu kuntoutus

Muuta kuntoutustoimintaa on sosiaalityön keinoin toteutettava perhetyö, mahdollisuus pitkiin perhetapaamisiin, joita tarpeen vaatiessa rakennetaan ja suunnitellaan yhdessä vangin kanssa, sekä perheleirit Vilppulan vankilassa.

Mielenterveyspalvelut on järjestetty suljetuissa vankiloissa tai ostopalveluina. Psykologin tarve on koko Satakunnan vankilassa. Naisvangit voivat käyttää yksilötyötä tekevien virkailijoiden palveluita virka-aikoina, lukuun ottamatta psykologia ja pappia. Lääkäriä voi tavata viikoittain ja diakonia kaksi kertaa viikossa.

Koulutus

Vuonna 2008 on suunniteltu aloitettavaksi tietotekniikkakoulutus, johon voivat osallistua niin mies- kuin naisvangitkin. Muut oppilaitokset noin 100 kilometrin

säteellä laitoksesta. Laitoksen ulkopuolella tapahtuvaan koulutukseen osallistuminen edellyttää, että vanki voidaan katsoa riittävän luotettavaksi ja koulutuksen voidaan katsoa olevan rangaistusajan suunnitelman mukaista.

Vapaa-ajan vietto

Kirjasto, liikunta, pelit, hengelliset tilaisuudet, vankilavierailijatoiminta sekä laitoksen ulkopuolella järjestettävä toiminta satunnaisesti.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus on päivittäin. Valvomattomat tapaamiset noin kerran kuussa vuorokaudesta kolmeen vuorokauteen. Valvottuihin tapaamisiin on mahdollisuus joka lauantai, sunnuntai sekä arkipyhäisin.

Henkilöstö

Naisosastolle ei ole erityisesti osoitettu henkilöstöä, vaan koko henkilöstö työskentelee naisvankien kanssa mahdollisuuksien mukaan. Naisvartijoiden rooli korostuu naisvankien kanssa ja naisvartijoiden määrää tulisi lisätä ilman, että miesvartijoiden määrää supistetaan. Työnohjaukseen on mahdollisuus naisvankien kanssa työskentelevillä.

Pohjois-Suomen aluevankila

Oulun vankila

Oulun vankila on tutkintavankila, jossa voidaan pitää myös lyhyttä tuomiota suorittavia naisvankeusvankeja tai naisvankeja, jotka erityisestä syystä eivät voi sijoittua alueen täytäntöönpanovankilaan Pelsolle. Oulussa on 9 naisvankipaikkaa sakko-, tutkinta- ja vankeusvangeille.

Naiset ovat kahdella eri osastolla. Uudella puolella on 4-paikkainen päihitteiden sopimusosasto, jolta käydään töissä tai opiskelemassa, vanhalla puolella on 5-paikkainen naisosasto. Eri vankilajit ovat yhdessä samoilla osastoilla, koska ei ole mahdollisuutta järjestää omia tiloja tutkintavangeille.

Työtoiminta

Naisvangeille on viidestä kahdeksaan työpaikkaa. Työtoiminta on puusepänerverstasta lukuun ottamatta valmentavaa. Työpaikat ovat siivouksessa, keittiötyössä ja kanttiiniapulaisena, satunnaisesti naisia voi työskennellä sitomossa tai puusepänerverstaalla. Työtoiminta on kanttiinia lukuun ottamatta kokopäiväistä. Yksilöllisesti järjestettävää työtä ei ole tarjolla. Piippolan käsi- ja taideteollisuusoppilaitos järjestää oppipajaa, joka on käynnissä non-stop- periaatteella.

Oppipaja on kolme tuntia päivässä neljä kertaa viikossa. Siihen kuuluu erilaisia kädentaitojen ja elämänhallinnan opettelua. Naisvanki sijoitetaan oppipajaan mahdollisimman pian tuomion alussa ja sitä kautta siirrytään soveltuvuuden mukaan muihin tehtäviin. Oppipajan aikaisesta työskentelystä annetaan lausunto sijoittajyksikölle varsinaisen sijoittelun tueksi.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Oulun vankilan päihdekuntoutus naisille on jossain määrin satunnaista riippuen vankimäärästä ja vankien tarpeesta. Paikkoja on naisille vaihtelevasti 2-10. Kurssimenetelmänä on Kaksi polkua- ohjelma joka on ollut syksyllä 2007 ensimmäisen kerran Rikosseuraamusviraston akkreditointiryhmässä. Lisäksi vangit voivat hakeutua yksilökeskusteluihin erityisohjaajan ja sairaanhoitajan kanssa. Yksilötyössä voidaan käyttää motivoivan haastattelun menetelmää päihdekuntoutukseen motivoinnissa. Päihdekuntoutus perustuu kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan ja ratkaisukeskeiseen malliin. Korvaushoito, lääkehoito tai lääkevieroitusohjelmaan osallistuminen eivät ole esteenä kuntoutukseen osallistumiselle, myös retkahduksen jälkeen voi jatkaa. Tuomiota tulee olla jäljellä noin neljä kuukautta Kaksi polkua- kurssille.

b) Muu kuntoutus

Suuttumuksen hallinta- kurssia järjestetään satunnaisesti ja se on yleensä sekaryhmä miehille ja naisille. Yksilökeskusteluja voi käydä vankilan papin, psykologin, sairaanhoitajien ja päihdetyöntekijöiden kanssa. Pitkäkestoisia kuntoutuksia on mahdotonta järjestää, koska Oulu on tutkintavankila ja vangit vaihtuvat tiheästi.

Vankilassa on sairaanhoitaja ja lääkäripalvelut ostetaan ulkopuolelta. Psykiatriaan erikoistunut lääkäri käy vankilassa kerran viikossa. Sairaanhoitajat voivat myös konsultoida vankilassa vierailevaa lääkärinä usein puhelimitse ja saada neuvoja potilaan tilanteeseen.

Koulutus

Naisilla on mahdollisuus osallistua peruskouluun, lukioon ja oppisopimuskoulutukseen. Oppisopimuskoulutus on puusepän ammattiin tähtäävää ja siinä on voinut olla mukana myös naisia. Kaikki halukkaat naisvangit voivat opiskella jopa kokopäiväisesti. Myös siviiliopiskelu on mahdollista. Koulutusmahdollisuuksiin vaikuttavat koulutuksen pituus, vangin motivaatio ja laitosturvallisuuskysymykset. Koulutusta järjestävät Oulun aikuiskoulutuskeskus, Teuvan ammatillinen aikuiskoulutuskeskus ja Piippolan käsi- ja taideteollisuusoppilaitos.

Oulun toiminnoissa on periaatteena se, että niitä voisi jatkaa Pelsolla, esimerkiksi puusepän oppisopimuskoulusta.

Vapaa-ajan vietto

Hengelliset tilaisuudet, liikunta, lukusali- ja kirjastomahdollisuus. Seurakuntien vierailijoita käy myös naisosastoilla.

Yhteydenpito

Vangit voivat soittaa omaisille päivittäin. Valvomattomat tapaamiset noin kahden viikon välein, kerrallaan kolmesta neljään tuntia. Valvotut tapaamiset kerran viikossa viikonloppuisin. Valvottuja tapaamisia saa tarpeen mukaan myös viikolla, mikäli esimerkiksi omaiset ovat tulleet kaukaa tai vanki on lähdössä Pelsolle, jonne omaisilla olisi pitkä matka.

Henkilöstö

Naisosastoilla työskentelee yksi vartija, jota työllistää usein kolme muuta osastoa. Käytännössä naisosastoilla on vartija harvoin paikalla. Oulun vankilassa on pitkään ollut naisvankeja ja heidän kanssa työskentelyyn on totuttu. Naisosastoille on pyritty myös saamaan naisvartijoita ajatuksena, että ”nainen ymmärtää naista paremmin”.

Pelson vankila

Pelson vankilassa on yhteensä 9 naispaikkaa vankeusvangeille ja hovioikeuden päätöstä odottaville tutkintavangeille. Naisia asuu kolme samassa sellissä, mikä saattaa joskus aiheuttaa konfliktitilanteita. Naisosasto on kerroksella, jossa on myös muita erityisryhmiä.

Työtoiminta

Pelsolla on 9 työpaikkaa ja kaikki naisvangit voivat yleensä työllistyä. Työtoimintaa on varusosastolla, vastaanotto-osaston puhdistajana sekä kanttinenityötä. Uusi vanki sijoitetaan ensin yleensä osaston puhdistajaksi minkä jälkeen hän siirtyy siitä muihin tehtäviin.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Pelson naisosasto on virallisesti päihteetön, mutta kirjallista sopimusta ei tehdä. Naisvangeilla on nyt mahdollisuus saada Kisko-ohjaajien antamaa päihdekuntoutusta tapauskohtaisesti, mutta varsinaisia päihdeohjelmia tai ryhmiä ei naisille ole. Lääkehoito, korvaushoito tai lääkevieroitus eivät ole esteenä yksilömuotoiseen kuntoutukseen osallistumiselle. Osastolla on kuitenkin hyvin eri vaiheessa ja eri kunnossa olevia vankeja, mikä johtaa siihen että, päihdekuntoutusta

haluavia ja siitä motivoituneita vankeja voi haitata muiden vankien sitoutumattomuus päihteettömyyteen.

b) Muu kuntoutus

Pelsolla ei ole psykologia eikä muuta mielenterveysongelmiin erikoistunutta työntekijää. Sosiaalityöntekijän, sairaanhoitajan ja opinto-ohjaajan palvelut ovat hyvin saatavilla. Naisille järjestetään ruoanlaittokurssi kerran kuussa vartijan vetämänä. Miehillä järjestetään CS-kurssia, jolle on osallistunut myös yksi nainen. Pelson sahatyötoiminnan loppuessa sahan työnjohtajia on koulutettu esimerkiksi toimintaohjelmien vetäjiksi, mikä saattaa tulevaisuudessa mahdollistaa naisille järjestettäviä kursseja.

Pelsolla ei ole lääkäriä ja pitkät maantieteelliset etäisyydet ovat ongelma, kun vankeja kuljetetaan terveyskeskuksiin.

Koulutus

Harkinnan mukaan naisia voidaan ottaa miesten kanssa samaan peruskouluun ja lukioon. Selliopiskelu on mahdollista. Ulkopuoliseen opiskeluun olisi periaatteessa mahdollisuus, mutta opiskelupaikat sijaitsevat maantieteellisesti kaukana ja kuljettaminen niihin on ongelmallista.

Vapaa-ajanvietto

Vapaa-ajanviettomahdollisuudet naisille ovat kirjasto, liikunta ja hengelliset tilaisuudet.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus on päivittäin. Valvomattomat tapaamiset ovat noin kerran kuussa viisi tuntia. Valvotut tapaamiset ovat kaksi kertaa viikossa kerrallaan 45 minuuttia. Perheleirimahdollisuus.

Henkilöstö

Naisosasto sijaitsee samalla osastolla muiden erityisryhmien kanssa, kuten eristyksessä olevat ja pelkääjät. Yksi vartija työskentelee näillä osastoilla ja muu vankilan henkilöstö on käytettävissä. Naisosastolle tulisi pystyä sijoittamaan yksi työpari, mutta se ei ole tällä hetkellä mahdollista. Etenkin Pelson naisvartijat ovat olleet kiinnostuneita naisvankien toimintojen ja kuntoutuksen kehittämisestä sekä toimintaohjelmakoulutuksista.

Muita asioita

Romaninaisia on Pelson vankilassa säännöllisesti. Varsinaisia pelkääjiä ei ole

ollut eikä pelkääjiä voida sijoittaa Pelsoon, vaan tällaisissa tapauksissa täytyy tehdä yhteistyötä erityisesti Oulun vankilan kanssa.

Ylitornion vankila

Ylitornion vankila on avovankila, jossa on neljä naispaikkaa.

Työtoiminta

Työpaikat ovat kokopäiväisiä ja pääsääntöisesti tuotannollista ammattityötä. Ainoastaan entisointityö on valmentavaa työtä. Yksilölliseen työhön (oma työ) ja siviilityöhön on mahdollisuus. Työpisteitä ovat puuseppä, rakennuspuuseppä, metallityöpaja, kiinteistöhoito sekä keittiö, valmentavana työnä entisointikurssi.

Kuntoutus

a) Päihdekuntoutus

Ylitornion vankila on päihteen avolaitos. Laitoksessa järjestetään motivoiva ja informoiva päihdekurssi (20 h) noin kuudesta seitsemään kertaa vuodessa riippuen uusien vankien määrästä. Päihdekurssi perustuu ensisijaisesti kognitiiviseen viitekehukseen. Laitokseen ei sijoiteta korvaushoidossa olevia. Lääkehoidon osalta noudatetaan avolaitoksissa olevaa linjaa, jossa ei käytetä pääasiassa keskushermostoon vaikuttavia lääkkeitä eikä opiaattipohjaisia lääkkeitä. Retkahtaminen johtaa laitoksesta poistamiseen. Naisten on mahdollisuus saada yksilöllistä päihdeohjausta sekä palvelunohjausta.

b) Muu kuntoutus

Laitoksessa on mahdollisuus osallistua myös työhakukoulutukseen Työ ja elämä- kursseilla.

Laitoksessa ei ole sosiaalityöntekijää, opinto-ohjaajaa, pappia, psykologia, lääkäriä eikä sairaanhoitajaa. Henkilöstössä on kuitenkin mielenterveyden ammattiosaamista, joten akuuttitapauksessa voidaan antaa psyykkistä tukea ja noudattaa palvelunohjauksen periaatteita, kun vankeja ohjataan mielenterveyspalvelujen piiriin.

Terveystuotopalvelut ostetaan Ylitornion terveyskeskukselta ja palvelut järjestetään tarpeen mukaisesti.

Erityisesti naisvangeille suunnattua kuntoutusta ei ole tarjolla. Ostopalveluja kuntoutuksen osalta on hankittu Tornionlaakson Suojapirtiltä ja Prosessivalmennuksesta.

Koulutus

Naisten koulutusmahdollisuuksia on oppisopimuskoulutus sekä ammattiopisto Luovin kautta saatava ammatillinen ja ATK-kurssi.

Vapaa-ajanvietto

Monipuoliset liikuntamahdollisuudet, kirjasto, ulkopuoliset tilaisuudet satunnaisesti.

Yhteydenpito

Soittomahdollisuus on päivittäin. Valvomattomat tapaamiset pääsääntöisesti viikonloppuisin. Tapaamiset alkavat perjantaina kello 18.00 ja päättyvät sunnuntaina klo 18.00. Valvotut tapaamiset ovat viikonloppuisin kello 10 –14.

Liite 4. Riski- ja tarvearviotiedot

Niiden nais- ja miesvankien osuus (%) , joilla on eriasteisia ongelmia riski- ja tarvearvioiden mukaan

	Naiset	Miehet
Rikostilanne		
Vastuunotto rikollisesta teosta	52	64
Tietoisuus teon vaikutuksista	50	67
Tietoisuus teon taustatekijöistä	65	68
Uhrin erityinen puolustuskyvyttömyys	49	52
Uhri tuntematon	20,5	31
Suora kontakti uhriin ennen tekoa	35	45
Sama henkilö toistuvasti kohteena	13	22
Asuminen ja arkiselvytyminen		
Asunnoton tai asunnot lyhytaikaisia	43	40
Asunnon tarkoituksenmukaisuus	34	34
Arkipäivän toiminnoissa selviytyminen	17	20
Tulot ja taloudellisen tilanteen hoitaminen		
Taloudellinen tilanne	74	70
Raha-asioiden suunnitteleminen ja hoitaminen	59	52
Raha-asioiden suunnittelemisen vakavat esteet	50	64
Koulutus, työllisyys ja niitä tukevat taidot		
Oppivelvollisuuden suorittaminen	11	11
Lukemiseen, kirjoittamiseen tai laskemiseen liittyvät ongelmat	10	16
Erityisopetukseen osallistuminen	22	36,5
Asenne koulutukseen tai harjoitteluun	25	30
Koulutustarve ja työhön liittyvät taidot	58	57
Työhistoria	52	59
Asenne työhön, työllistymiseen ja työelämän perustaitoihin	21	31
Työnhakuasioiden hoitaminen	29	26,5
Sosiaaliset sidokset ja elämäntapa		
Nykyinen suhde läheisiin ja perheenjäseniin	34	35
Nykyinen suhde puolisoon/kumppaniin	61	26
Lähisuhdeväkivalta tekijä	38	30
Lähisuhdeväkivalta uhri	72	27
Vanhemmuuden taidot ja vanhemman rooli suhteessa lapsiin	55	41
Rikollista käyttäytymistä vahvistava kaveripiiri ja elämäntapa sekä rikollisen toiminnan osuus ajankäytöstä	59	71
Manipuloiva ja hyväksikäyttävä elämäntyyli	23	35
Riskihakuinen käyttäytyminen ja elämäntavan piittaamattomuus	54,5	60
Ihmissuhteissaan alistuva ja helposti hyväksikäytettävä	44	24

Alkoholin käyttö

Käytön useus	52	58
Alkoholin käyttöön liittynyt lääkkeiden väärinkäyttö tai korvikkeiden käyttö	31	36
Rikosten teko pääasiassa alkoholin vaikutuksen alaisena tai alkoholin hankkimiseksi	59	67
Väkivaltainen käyttäytyminen alkoholin käytön yhteydessä	61	63
Alkoholin käytön vaikutukset työelämässä, koulutuksessa ja vapaa-aikana	37	45
Alkoholin käytön vaikutukset terveyteen	26	19
Alkoholin käytön vaikutukset perheeseen, parisuhteeseen tai ystävyysuhteisiin	49	46,5
Motivaatio hoitaa alkoholiongelmaa vankeusaikana	15	32

Huumausaineiden käyttö

Huumausaineiden käytön useus	53	54
Suonensisäinen käyttö	60	52
Rikosten teko pääasiassa huumausaineiden alaisena tai huumausaineiden hankkimiseksi	51	50,5
Väkivaltainen käyttäytyminen huumausaineiden käytön yhteydessä	20	23
Huumausaineiden käytön vaikutukset työelämässä, koulutuksessa ja vapaa-aikana	42	42
Huumausaineiden käytön vaikutukset terveyteen	49	39
Motivaatio hoitaa huumausaineongelmaa tai vähentää huumausaineiden käyttöä.	54	44

Ajattelu ja käyttäytyminen

Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen taso	19	22
Itsehillinnän puute ja impulsiivinen väkivaltaisuus	58	62
Tavoitehakuinen aggressiivinen käytös	24	39
Ongelmallisten elämänalueiden tunnistaminen ja määrittäminen	50	58
Ongelmanratkaisutaidot	66	75
Muiden ihmisten näkökantojen ymmärtäminen	29	45

Asenteet

Rikosmyönteiset asenteet	22,5	48
Vihamieliset asenteet	14	24
Asenne henkilökuntaa ja auktoriteetteja kohtaan	18	19
Asenne valvontaa kohtaan vapautumisen jälkeen	13	26
Motivaatio muutoksen aikaansaamiseen ja rikollisesta käyttäytymisestä luopumiseen	24	46

Liite 5. Naisille tarkoitetut ohjelmat ja muu kuntouttava toiminta

Tässä liitteessä esitellään esimerkinomaisesti naisille suunnattuja kuntouttavia palveluita ja ohjelmia. Toiminnan esittelyn tarkoituksena on antaa kuva siitä minkälaista naisvankeja hyödyttävää toimintaa on jo nykyisin saatavilla.

Uusintarikollisuuteen vaikuttavat ohjelmat

Tällä hetkellä naisvangeille ei ole Suomessa omaa uusintarikollisuuteen vaikuttavaa ohjelmaa. Työryhmä on pohtinut, tulisiko Suomeen hankkia ulkomailta naisille kehitetty toimintaohjelma vai ottaa käyttöön kotimainen ohjelma. Ohjelmien käyttöönoton suunnittelun pohjaksi tarvitaan tietoa siitä, miten naisten tekemät rikokset eroavat miesten tekemistä, millaisia ”rikospolkuja/rikosuria” naisilla on ja miten vaikkapa naisten tekemät väkivaltarikokset eroavat miesten tekemistä. Esimerkiksi vankiloissa käytettävän OMA-ohjelman soveltuvuutta naisille voidaan arvioida paremmin naisten rikospoluista saatavan tiedon perusteella.

Tällä hetkellä naisille järjestetään miesvangeille suunnattuja ohjelmia satunnaisesti. Joissakin tapauksissa miehille ja naisille on järjestetty myös sekaryhmiä, mitä ei pidetä kuitenkaan suositeltavana vaihtoehtona. Naisille on viime vuosina järjestetty lähinnä Suuttumuksen hallinta- kursssia.

Cognitive Skills-ohjelmaa on käytetty myös naisilla esimerkiksi USA:ssa ja Iso-Britanniassa. Koska naisten ja miesten rikollisuus on erilaista, eivät sekaryhmät ole paras ratkaisu ryhmän sisäisen dynamiikan kannalta eikä vaikuttavuuden tutkimuksen perusteella. Esimerkiksi Iso- Britannian Home Officeen tekemän tutkimuksen mukaan Cognitive Skills- ohjelman ei ole todettu vaikuttavan naisvankeihin eikä kognitiivisten taitojen puutteita pidetä naisvankien uusimiseen suoranaisesti liittyvänä. (<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs06/r276.pdf>).

Uuden toimintaohjelman ostamisessa ja käyttöönotossa on otettava huomioon monia tekijöitä. Ulkomaisten ohjelmien ostamisessa on taloudellisten tekijöiden lisäksi otettava huomioon mahdolliset kulttuurierot, käyttöönottokoulutus ja jatkotuki. Valmiiden ohjelmien maahantuonnin etuna on puolestaan muun muassa se, että kehittämis- ja testausvaihe on jo tehty. (Henkilökohtainen tiedonanto Nina Nurminen 21.1.2008; Lähisuhdeväkivaltaan...2006.)

Yksi mahdollisuus tuottaa naisille sopivampia vankeusajan toimintoja on muokata nykyisiä jo olemassa olevia kursseja ja ohjelmia sopivammiksi naisille. Esimerkiksi Kalterit Taakse®- kursssia tai Antiriippuvuus®- kursssia, joita käytetään yleisesti vankeinhoidossa, voisi mahdollisesti ajatella muokattavan naisille paremmin soveltuviksi. Rikosseuraamusviraston akkreditoimaa Matkalla muutokseen –päihdekuntoutusohjelmaa suositellaan kokeiltavaksi myös naisvankien päihdekuntoutuksessa.

Naisten uusintarikollisuuteen vaikuttava VINN-samtalegruppen för Kvinnor

Yksi esimerkki naisille kehitetystä uusintarikollisuuteen vaikuttavasta toimintaohjelmasta on norjalainen VINN- Samtalegruppen för kvinnor. Ohjelma on käytössä myös Ruotsissa ja otetaan käyttöön Tanskassa. VINN- perustuu kognitiiviseen viitekehukseen ja painottaa naisen elämän kokonaistilannetta sekä naisesta itsestään lähtevää muutoksen mahdollisuutta. Humanistiseen psykologiaan pohjautuva ohjelma pyrkii ratkaisukeskeisyyteen ja korostaa ihmisen kykyä muutokseen. Motivoiva haastattelu on tärkeä menetelmällinen pohja. Ohjelmaa voidaan käyttää vankilan ulkopuolella päihdekuntoutuksessa, yhdyskuntapalvelussa ja turvakodeissa. VINN- ohjelmassa kokoonnutaan vähintään 12 kertaa eri teemoilla. Pidempää tuomiota suorittavat voivat keskittyä kuhunkin teemaan useamman kerran. Teemoiksi on käsikirjassa määritelty muun muassa avoimuus ja vuorovaikutus, identiteetti ja minäkuva, muutos ja hallinta, päätteet ja riippuvuudet, lapset, suru ja menetykset, rajat ihmissuhteissa, viha, väkivalta, verkostot ja ihmissuhteet sekä lopetuskerta. VINN:in on kehitteillä myös teemat seksuaalisuus ja talous.

Ryhmässä vetäjän rooli on olla fasilitaattori, millä pyritään korostamaan naisten omaa asiantuntijuutta oman elämänsä suhteen. VINN perustuu siihen, että nainen voi ”voittaa” päihdeongelmansa, rikoskäyttäytymisensä ja nähdä muitakin vaihtoehtoja elämäntilanteessaan. Tästä juontuu myös ohjelman nimi. VINN pyrkii vahvistamaan naisen omaa kykyä vetää raja väkivaltaiselle kumppanille ja kykyä irrottautua tuhoisista parisuhteista. VINN korostaa naisen mahdollisuutta kehittää ja syventää suhdettaan omiin lapsiin sekä lisätä kasvatustietoisuutta. Ohjelma pyrkii vahvistamaan naisen kykyä tehdä valintoja. VINN:n teemat on kehitelty erityisesti rikostaustaisten ja marginalisoitujen naisten tarpeet huomioon ottaen. http://www.ndphs.org///documents/428/PH_2_Woman_in_Prison_Norway.pdf

Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelma Kriminaalihuollossa

Kriminaalihuollossa on käytössä Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelma (VKM), jota on käytetty myös naisille ja siitä on hyviä kokemuksia. Se pohjautuu motivoivan keskustelun menetelmiin. Keskustelusarjan rakenne kehiteltiin Tukholmassa kriminaalihuollon tarpeisiin. Erityisesti C. Åke Farbring ja Pia Berge ovat vaikuttaneet VKM:n kehittämiseen. Huhtikuusta 2003 alkaen ohjelma oli ensin vuoden kokeilukäytössä, minkä jälkeen sitä paranneltiin kokemusten perusteella. Suomeen ohjelma rantautui vuonna 2006. VKM-ohjelman tarkoituksena on edistää asiakkaan päätöksentekoa mahdolliseen muutokseen liittyen. Asiakkaan muutokseen viittaavien lausumien edistäminen ja vahvistaminen sekä muutokseen sitoutuminen ovat koko työn johtavia ajatuksia. Sisäisen motivaation luomiseksi käytetään neljää periaatetta: 1) Voimistetaan vastakohtia 2) Myötäillään/pyöritetään vastarintaa 3) Herätetään ja vahvistetaan asiakkaan uskoa omaan kykyyn muutoksen toteuttamisessa 4) Osoitetaan empatiaa. On myös tärkeää, että asiakas kokee, että häntä kohdellaan ihmisenä – ei vain asiakkaana.

Keskustelutarjassa tehdään runsaasti tehtäviä, joiden avulla motivaatiota muutokseen tutkitaan eri näkökulmista:

- muutoksen vaihemallia hyödynnetään sarjan alussa ja lopussa
  - tarkastellaan asiakkaan halua muutokseen, asteikolla 1–10
  - tarkastellaan asiakkaan omaa uskoa kykyynsä muuttua, asteikolla 1–10
  - tarkastellaan sitä, kuinka pian asiakas uskoo muutoksen tapahtuvan, asteikolla 1–10
  - tutkitaan sisäistä ja ulkoista motivaatiota
  - pohditaan arvoja
  - vertaillaan nykyisen käyttäytymisen hyviä puolia muutoksen hyviin puoliin
  - tarkastellaan asiakkaan sosiaalista verkostoa, onko se tukevaa vai ei-tukevaa
  - laaditaan tavoitteita tai vähintään ”katsotaan” tulevaisuuteen
- (VKM-koulutus keväällä 2007 sekä VKM-käsikirja.)

Naislähtöiset päihdekuntoutuslaitokset ja muu toiminta

Stakesin Päihdetyöryhmän ylläpitämässä Neuvoa-antavat- sivuston hoitopaikatietokannassa on tietoa Suomen päihdehoitopaikoista. Tietokannasta löytyy lähes 400 päihdehoitoyksikköä palveluineen. <http://neuvoa-antavat.stakes.fi/FI/index.htm>

Päihdekoti Tuhkimo

Esimerkkinä erityisesti naisille suunnatusta hoitopaikasta on Itä-Suomen aluevankilan alueella Enossa toimiva päihdehuollon kuntouttavaa laitoshoidoa tarjoava Hoitokoti Tuhkimo, joka on pelkästään naisille suunnattu. Tuhkimoon voivat tulla kaikenikäiset naiset, myös raskaana olevat. Keskimääräiset hoitajakset ovat alkoholiriippuvaisille noin 4-6 viikkoa ja lääkeriippuvaisille ja narkomaaneille 3-12 kuukautta. Hoito-ohjelma perustuu kognitiiviseen psykoterapiaan, ratkaisukeskeiseen lähestymistapaan, kuvataideterapiaan ja seksuaaliterapiaan. Asiakas motivoituu hoitamaan päihdeongelmaansa ja huolehtimaan itsestään ja asioistaan kokonaisvaltaisesti sekä asiakkaan naisidentiteetin vahvistaminen. Yksilöllinen kuntoutussuunnitelma sisältää yksilökeskusteluja psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa ja oman ohjaajan kanssa, ryhmätoimintaa sekä pienryhmässä että koko naisyhteisössä.

Kuntouttava työtoiminta sisältää yhteisten tilojen kunnossapitoa yhteisvastuullisesti, minkä lisäksi kullakin naisella on omat vastualueet. *Lisäksi kuntoutukseen sisältyy ohjattua luovaa toimintaa, avustamista sosiaalisten asioiden hoitamisessa, korva-akupunktiohoitoa, itsehoitoryhmiä, perhetapaamisia ja verkostopalavereja. Hoidon loppupuolella asiakkaan kanssa laaditaan jatkokuntoutussuunnitelma. Asiakkaalla voi olla Tuhkimossa omalääkärin tai konsultoivan lääkärin määräämä lääkehoito tai lääkevieroitus, mutta pyrkimys on lääkkeettömyyteen. Subutex-vieroituksia tai korvaushoitoa ei voida kuitenkaan toteuttaa.*

www.hoitokotituhkimo.fi http://neuvoa-antavat.stakes.fi/tietokannat/pdf/hoitokoti_tuhkimo.pdf

Tervalammen kartano

Tervalammen kartano on Helsingin kaupungin sosiaaliviraston ylläpitämä 163-paikkainen päihdehuollon laitos, joka tarjoaa laadukkaita päihdehuollon palveluita miehille, naisille ja perheille. Tervalammen identiteetin eheyttämistä kehittävät kuntoutuspalvelut pitävät sisällään huume kuntoutuksen sekä naisten kuntoutuksen. Kummassakin yhteisössä kuntoutus perustuu intensiiviseen ryhmätyöskentelyyn. Naisten kuntoutus tarkastelee asiakkaidensa ongelmia erityisesti naiseuden näkökulmasta. Minäkuvaa, itsetuntoa ja naisidentiteettiä eheyttämällä luodaan voimavaroja päihdeongelmien ratkaisemiseksi. Kohderyhmänä ovat naiset, jotka tarvitsevat päihdeongelmansa ja naiseutensa käsittelemistä ja tutkimista naisyhteisössä. www.tervalammenkartano.com

Ensi- ja turvakotien liiton ensikodit

Ensi- ja turvakotien liiton Ensikoti on vanhemmuuteen ja elämänhallintaan keskittynyt toimintamuoto. Äiti voi tulla ensikotiin odotusaikana tai pienen vauvan kanssa ja tarvittaessa myös isä voi asua ensikodissa. Asumisaika sovitaan perheen tarpeiden mukaan. Ensikodissa tuetaan vauvan ja vanhemman hyvää suhdetta ja opetellaan arkielämästä ja vauvanhoidosta selviytymistä kädestä pitäen. Ensikodista lähdettyäkin asiakas voi saada tukea itsenäisessä elämässä ensikodin henkilökunnalta. Ensikoteja on seuraavilla paikkakunnilla: Helsinki, Imatra, Jyväskylä, Kokkola, Lahti, Oulu, Raahe, Rovaniemi, Tampere, Turku ja Vaasa. Päihdeongelmaisten äitien hoitoon erikoistuneita ensikoteja on lisäksi seitsemän. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/ensikodit/>

Dialektinen käyttäytymisterapia (DKT)

Jorvin sairaalassa on käynnissä Marsha Linehanin kehittämä dialektinen käyttäytymisterapia- projekti tunne-elämänsä epävakaisille naisille. DKT kuuluu kognitiivisiin käyttäytymisterapioihin. Terapia sisältää moni-interventiomallin, johon kuuluu potilaalle kerran viikossa yksilöterapia sekä kerran viikossa ryhmämuotoinen taitovalmennus. Taitovalmennuksessa opetellaan eri alueiden taitoja ja sen neljä osaa ovat: tietoisuustaidot, tunteensäätelyn taidot, tehokkaan vuoro vaikutuksen taidot sekä kriisitaidot (ahdingon sieto). Keskeisin kaikista taitomodulleista on tietoisuustaidot. Lisäksi potilaalla on mahdollisuus soittaa akuutissa kriisissä terapeutilleen sovittuina aikoina, tämä tarkoittaa usein myös ympärivuorokautista soittomahdollisuutta. DKT jakaantuu neljään eri vaiheeseen, mutta pääasiallisesti ensimmäinen vaihe, jolloin pyritään itsetuhoisen käyttäytymisen hallintaan, vie suurimman osan yksilöterapiaan käytettävästä ajasta. Itsetuhoisuuden poistuttua ja taitojen lisääntyttyä seuraa traumaterapiavaihe, jolloin käsittelyssä on potilaan post-traumaattinen stressireaktio. Kolmannessa ja neljännessä vaiheessa käsitellään potilaan yleisiä elämänvaikeuksia ja pyritään lisäämään elämänlaatua ja mielekästä elämää.

Terapeuteille ja taitovalmentajille on viikoittain tiimimuotoinen konsultaatio, mikä on tärkeä osa DKT:a työntekijöiden oman jaksamisen kannalta. Työntekijöinä on erilaisen terapiakoulutuksen saaneita yksilöterapeutteja ja taitovalmennuksessa toimintaterapeutteja.

Tällä hetkellä projektissa on noin 20 Jorvin alueen naista, joilla on vakavia ongelmia tunne-elämässään. Projektin valitaan alueen sairaaloita eniten kuormittavia henkilöitä, joilla on runsaasti sairaalahoitoja ja vakavia itsetuho-ongelmia. Projektin kuuluu myös rikostaustaisia naisia. Jorvin projektissa on saatu erittäin hyviä tuloksia: esimerkiksi sairaalahoitajaksoja tällä potilasryhmällä oli ennen projektia keskimäärin 41 reilun vuoden aikana ja DKT:n käytyä vain 12. Euromääräisiä säästöjä DKT:sta tuli huomattavasti. Projektin 15-20 potilaan noin vuoden aikaiset sairaalahoidosta aiheutuneet kulut olivat noin 240 000 euroa ja projektin jälkeen kulut laskivat noin 40 000 euroon. Jorvin DKT:n keskeyttämisprosentti on ollut vain 15. Hoito kestää noin kaksi vuotta. DKT on kehitetty erityisesti naisille ja naisten tunne-elämän häiriöihin. DKT:a on tutkittu Yhdysvalloissa vankilakontekstissa muun muassa naisheroinistien hoidossa ja tulokset ovat olleet hyvin myönteisiä. Potilaat ovat yleensä sitoutuneita hoitoon ja DKT:n keskeyttämisprosentti on yleensä noin 30, mitä voi pitää alhaisena terapiaprojektille. DKT:n on voitu tutkimusten perusteella osoittaa laskevan potilaan itsetuhoisuutta, vähentävän masennusta ja parantavan elämänlaatua. (henkilökohtainen tiedonanto 8.1.2008 Teemu Ryhänen)

DKT- sovellus on myös käytössä Järvenpään sosiaalisairaalassa naisten huume-hoidossa. Järvenpään sosiaalisairaala ei ole kotipaikkasidonnainen joten sinne voidaan ottaa potilaita koko maasta. DKT- mallia voisi mahdollisesti hyödyntää naisvankien kuntoutuksessa joko vapautumisen jälkeisenä jatkumona tai valvotun koevapauden aikaisena toimintaveloitteena muun toiminnan ohella. Naisvankien mielenterveysongelmat ja itsetuhoisuus sekä laaja-alainen traumatisoituminen ovat juuri niitä asioita, joita DKT:ssa voidaan käsitellä naisen omista lähtökohdista.

Diakonissalaitoksen naistyö

Diakonissalaitoksen matalankynnyksen naistyössä tarjotaan palveluja niille, jotka eivät pääse muiden palvelujen piiriin. Asiakkaita rohkaistaan itsenäisyyteen ja vastuun ottoon omasta elämästään. Tavoitteena on asiakkaiden itsetunnon, naiseuden ja äitiyden vahvistaminen. Naistyöllä on mahdollisuus tehdä pitkäjänteistä työtä yhdessä asiakkaiden kanssa aina asumisesta kouluttautumiseen ja työllistymiseen asti. Toimintamuotoja ovat muun muassa asunnottomien naisten tukipiste Salli ja naisten asumisyksikkö Helsingin Kalliossa. <http://www.hdl.fi/cgi-bin/linnea.pl?document=00010643>

Naistenkartano

Naistenkartano ry. on valtakunnallinen kattojärjestö, joka tekee aloitteita ja esityksiä naisten päihdepalvelujen ja ehkäisevän päihdetyön osalta ja on edus-

tettuna erilaisissa vaikuttajaverkostoissa. Yhdistys tarjoaa yksilöllistä palveluohjausta monin tavoin, esimerkiksi Nettikartanossa internetissä sekä tuottaa riippuvuuksia ehkäisevää ja niistä irtautumista tukevaa NOVAT-ohjelmaa. NOVAT on lyhenne sanoista Naisen Omat VaatteeT, joka perustuu NOVAT-menetelmään. Ohjelma on suomalaiseseen kulttuuriin muokattu sovellus amerikkalaisen Jean Kirkpatrickin päihderiippuvuuden hoitomallista sekä naisia koskevista addiktioiden kehitystä ja niistä irtautumista koskevista teorioista. NOVAT-menetelmässä korostuu yksilön osallisuus ja sen ydin on vertaisryhmä, jolle yhdistys järjestää tukea ja koulutusta. Ryhmiin voi hakeutua jokainen nainen, joka haluaa pohtia elämäänsä sekä käsitellä asioita, joita ei ole ollut aiemmin mahdollisuus työstää. Ryhmään tulo ei edellytä mitään konkreettista riippuvuutta tai ongelmaa. Ryhmän avulla on kuitenkin mahdollista päästä eroon elämään haitallisesti vaikuttavasta riippuvuudesta, joka voi olla kemiallinen (lääkkeet, alkoholi, tupakka), pakonomainen käyttäytymismalli (liiallinen kiltteys, miellyttämisenhalu ja syyllistyminen), ruoka tai toinen ihminen. Tällä hetkellä ryhmiä toimii kaikkiaan 26, pääkaupunkiseudulla sekä Etelä-Karjalan, Turun ja Tampereen seuduilla. www.naistenkartano.com

Tilaukset:

Rikosseuraamusvirasto / Viestintä

puh. 010 36 88500

fax 010 36 88446

tiedotus.rise@om.fi

ISBN 978-951-53-3087-1 nid.

ISSN 1458-4131